

Johannis Smith
PUBLI

TERENTII AFRI

*Ad optimorum Exemplarium
fidem recensita.*

Accesserunt

VARIÆ LECTIONES,

Quæ in Libris MSS. & Eruditorum Com-
mentariis notatu digniores occurrunt.

EDITIO ALTERA.

CANTABRIGIÆ.

Typis Academicis,

MDCCI.

165 k 31/10/18

THE
TENTH

COLLIER

THE
TENTH

THE
TENTH

P
re
in
el
an
ru
ba
m
Se
no
ra
tu
th
m
tr
ch
ra
it

P. T E R E N T I I

V I T A

E Codice vetusto descripta. ||

P. T E R E N T I U S Afer, genere Carthagi-
nensis, puer captus, & à quodam Te-
rentio Lucano emtus, literis græcis latinisque
instructus, cùm librarius esset, mox, propter
elegantiam studiorum morumque, in amicitia-
m perductus Scipionis, Lælii, Rupilii: quo-
rum fabulas in Scenâ dare inimici diffama-
bant; maximè T. Luscius Lavinius, qui æ-
mulus ejus erat, hanc opinionem divulgabat.
Sed cùm criminaretur quidam, Terentium
non verè Græcorum mores exprimere, ple-
raque in Latinâ fore consuetudine; ut insti-
tuta Græcorum moresque cognosceret, A-
thenas profectus est: ibique aliquandiu com-
moratus, Menandrum in latinum sermonem
translulisse dicitur: & cùm Romam petiturus
esset, sarcinas, fabulasque quas ibi conscripse-
rat, in navem imposuit, quæ Maleon circum-
itura erat, ipse terrestri itinere Patras pro-
fectus

P. TERENTII VITA.

fectus est, ubi & navem expectare constitu-
erat: auditoque Naufragio, ægrè ferens ami-
fisse fabulas, Stympthalim discessit in Arcadiâ:
publiceque ibi sepultus est, Cn. Dolabellâ, M.
Fulvio Nob. Coss. Fabulæ ejus exstant qua-
tuor è Menandro translatae, Andria, Eunu-
chus, Adelphi & Heautontimorumenos: duæ
sunt ex Apollodoro Carystio, Hecyra & Phor-
mio. Eunuchum vendidisse dicitur viii m.
nummorum: quod precium ante cum ne-
mo acceperat.

P. TE-

Johannus Smith

P. TERENTII
ANDRIA

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS M.
FULVIO ET M. GLABRIONE EDILI-
BUS CURULIBUS. EGERUNT L. AM-
BIVIVS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆ-
NESTINUS. MODOS FECIT FLAC-
CUS CLAUDI, TIBIIS PARIBUS, DEX-
TRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA
GRÆCA. EDITA M. MARCELLO, G.
SULPICIO COSS.

Persona.

PROLOGUS.

SIMO *senex.*

SOSIA *servus.*

DAVUS *servus.*

MYSIS *ancilla.*

PAMPHILUS *adolescens.*

CHARINUS *adolescens.*

BYRRHIA *servus.*

LESBIA *obstetrix.*

GLYCERIUM, aliàs PA-
SIBULA, *Chremetis filia.*

CHREMES *senex.*

CRITO *hospes.*

DROMO *servus.*

Persona muta.

SERVI Simonis *opsonia portantes.*

ARCHILIS *ancilla.*

A

AN-

ANDRIÆ ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SOROREM falso creditam meretricula,
Genere Andria, Glycerium vitiat Pamphilus :
Gravidâque fallâ, dat fidem, uxorem sibi
Fare hanc : nam aliam pater ei desponderat
Quatam Chremetis : atque ut amorem comperit, 5
Simulat futuras nuptias ; capiens, suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Davi suâsu non repugnat Pamphilus :
Sed ex Glycerio natum ut vidit puerulum
Chremes, recusat nuptias, generam abdicat : 10
Mox filiam Glycerium insperatò agnitam
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino conjugem.

P. TERENTII ANDRIA.

PROLOGUS.

POETA cū primū animū ad scribendū
Id sibi negoti credidit solum dari, [appulit,
Populo ut placerent, quas fecisset fabulas.
Verum aliter evenire multo intellegit.

Nam in prologis scribundis operam abutitur,
Non quī argumentum narret, sed quī malevoli
Veteris poetæ maledictis respondeat.

Nunc, quam rem vitio dent, quæso, animū advortite.

Menander fecit Andriam & Perinthiam.

Qui utramvis recte norit, ambas noverit. 10

Non ita dissimili sunt argumento: sed tamen

Dissimili oratione sunt factæ ac stylo.

Quæ convenere, in Andriam ex Perinthia

Fatetur transfuisse, atque usum pro suis.

Id isti vituperant factum: atque in eo disputant, 15
Contaminari non decere fabulas.

Faciunt næ intellegendo, ut nihil intellegant:

Qui cum hunc accusant, Nævium, Plautum, Ennium

Accusant: quos hic noster auctores habet:

Quorum æmulari exoptat negligentiam. 20

Potius, quam istorum obscuram diligentiam.

Dehinc ut quiescant porro, moneo, & desinant

Maledicere, malefacta ne noscant sua.

Favete, adeste æquo animo, & rem cognoscite;

Ut pernoscatis, ecquid spei sit rellicuum. 25

Posthac quas faciet de integro comedias,

Spectandæ, an exigendæ sint vobis prius.

ACTUS PRIMI SCENA I.

SIMO, SOSIA.

Vos istæc intro auferre: abite. Sosia,
 Adelsdum: paucis te volo. so. dictum puta:
 Nempe ut curentur recte hæc. si. imo aliud. so. quid est,
 Quod tibi mea ars efficere hõc possit amplius?
 si. Nihil istac opus est arte ad hanc rem, quam paro: 5
 - Sed his, quas semper in te intellexi sitas,
 Fide & taciturnitate. s o. exspecto quid velis.
 si Ego postquam te emi, à parvulo, ut semper tibi
 Apud me iusta & clemens fuerit servitus,
 Scis: feci, è servo ut esses libertus mihi, 10
 Propterea quod serviebas liberaliter.
 Quod habui summum precium, persolvi tibi.
 so. In memoriâ habeo. si. haud mutofactum. so. gaudeo,
 Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo: &
 Id gratum fuisse advorsum te, habeo gratiam. 15
 Sed mi hoc molestum est: nam istæc commemoratio
 Quasi exprobratio est immemoris benefici.
 Quin tu uno verbo dic, quid est quod me velis.
 si. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi,
 Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ. 20
 so. Cur simulas igitur? si. rem omnem à principio au-
 Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum [dies:
 Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
 Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,
 Liberiùs vivendi fuit potestas. nam antea 25
 Quî scire posses, aut ingenium noscere,
 Dum ætas, metus, magister prohibebant? s o. ita est.
 si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
 Ut animum ad aliquod studium adjungant, aut equos
 Alere, aut canes ad venandum, aut ad philosophos; 30
 Horum ille nihil egregiè præter cætera
 Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
 Gaudebam. s o. non injuriâ: nam id arbitror

Ad-

A N D R I A.

Adprimè in vita esse utile, ut ne quid nimis.
s i. Sic vita erat, facile omnes perficere ac pati: 35
 Cum quibus erat cunque unà, his sese dedere,
 Eorum obsequi studiis: advorsus nemini;
 Nunquam præponens se aliis. ita facillimè
 Sine invidiâ invenias laudem, & amicos pares.
s o. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore 40
 Obsequium amicos, veritas odium parit.
s i. Interea mulier quædam abhinc triennium
 Ex Andro commigravit huc viciniâ,
 Inopiâ & cognatorum negligentia
 Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ. 45
s o. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
s i. Primum hæc pudicè vitam, parçè ac duritèr
 Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
 Sed postquam amans accessit, precium pollicens,
 Unus, & item alter; ita ut ingenium est omnium 50
 Hominum à labore proclivè ad lubricinè;
 Accepit conditionem: dein quæstum occipit.
 Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filium
 Perduxere illuc secum, ut unâ esset, metum.
 Egomet continuò mecum: certe captus est: 55
 Habet. observabam manè illorum servulos
 Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
 Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
 Illi id erat nomen. *s o.* teneo. *s i.* Phædrum, aut Cliniam
 Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum simul 60
 Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? symbolum
 Dedit, cœnavit. gaudebam. item alio die
 Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
 Quidquam attingere. enimvero spectatum satis
 Putabam, & magnum exemplum continentie. 65
 Nam qui cum ingeniis conflictatur ejusmodi,
 Neque commovetur animus in eâ re tamen,
 Scias posse habere jam ipsum suæ vitæ modum.
 Cùm id mihi placebat, tum uno ore omnes omnia
 Bona dicere, & laudare fortunas meas, 70
 Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.

Quid verbis opus est? hac famâ impulsus Chremes
 Ultro ad me venit, unicam gnatam suam
 Cum dote summâ filio uxorem ut daret.
 Placuit, despondi: hic nuptiis dictus est dies. 75
 s o. Quid obstat, cur non veræ fiant? s i. audies.
 Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta sunt,
 Chrysis vicina hæc moritur. s o. ô factum bene!
 Beasti: metui à Chryside. s i. ibi tum filius
 Cum illis, qui amabant Chrysidem, unâ aderat frequens:
 Curabat unâ funus: tristis interim, 81
 Nonnunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
 Sic cogitabam: hem, hic, parvæ consuetudinis
 Causâ, mortem hujus tam fert familiariter:
 Quid si ipse amasset? quid mihi hic faciet patri? 85
 Hæc ego putabam esse omnia humani ingenî
 Mansuetique animi officia. quid multis moror?
 Egomet quoque ejus causâ in funus prodeo
 Nil suspicans etiam mali. s o. hem, quid est? s i. scies.
 Effertur. imus. interea inter mulieres, 90
 Quæ ibi aderant, fortè unam aspicio adolescentulam,
 Formâ. s o. bonâ fortasse. s i. & voltu, Sofia,
 Adeo modesto, adeo venusto, ut nihil suprâ.
 Quia tum mihi lamentari præter cæteras
 Visa est, & quia erat formâ præter cæteras 95
 Honestâ & liberali; accedo ad pedisequas:
 Quæ sit, rogo. sororem esse aiunt Chrysidis.
 Percussit illico animum. at at, hoc illud est,
 Hinc illæ lacrumæ, hæc illa est misericordia. 99
 s o. Quàm timeo quorsum evadas. s i. funus interim
 Procedit: sequimur: ad sepulcrum venimus.
 In ignem imposita est. fleitur. interea hæc soror,
 Quam dixi, ad flammam accessit imprudentiùs,
 Satî' cum periculo. ibi tum exanimatus Pamphilus
 Bene dissimulatum amorem & celatum indicat. 105
 Accurrit: mediam mulierem complectitur:
 Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
 Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret,
 Rejecit se in eum, flens, quàm familiariter.

so. Quid ais? si. redeo inde iratus, atque ægrè ferens.
 Nec satis ad objurgandum causæ. diceret, 111
 Quid feci? quid commerui aut peccavi, pater?
 Quæ sese voluit in ignem injicere, prohibui,
 Servavi. honesta oratio est. so. rectè putas:
 Nam si illum objurges, vitæ qui auxilium tulit; 115
 Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
 si. Venit Chremes postridiè ad me, clamitans,
 Indignum facinus, comperisse Pamphilum
 Pro uxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulè
 Negare factum. ille instat factum. denique 120
 Ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam [dem
 Neget daturum. so. non tu ibignatum? si. ne hæc qui-
 Sati' vehemens causa ad objurgandum. so. quî, cedo?
 si. Tute ipse his rebus finem præscripsisti, pater.
 Prope adest, cùm alieno more vivendum est mihi: 125
 Sine nunc meo me vivere interea modo.
 so. Qui igitur relictus est objurgandi locus?
 si. Si propter amorem uxorem nolit ducere,
 Ea primum ab illo animadvertenda injuria est.
 Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias 130
 Vera objurgandi causa sit, si deneger.
 Simul, sceleratus Davus si quid consili
 Habet, ut consumat nunc, cùm nihil obsint doli.
 Quem ego credo manibus pedibusque obnixè omnia
 Facturum: magis id adeo, mihi ut incommodet, 135
 Quàm ut obsequatur gnato. so. quapropter? si. rogas?
 Mala mens, malus animus. quem quidem ego si sensero.
 Sed quid opus est verbis? sin eveniat, quod volo,
 In Pamphilo ut nihil sit moræ: restat Chremes,
 Qui mihi exorandus est, & spero confore. 140
 Nunc tuum est officium, has bene ut adsimules nuptias:
 Perterrefacias Davum; observes filium,
 Quid agat, quid cum illo consilii captet. so. fat est:
 Curabo: eamus jam nunc intro. si. i præ, sequar.
 Non dubium est, quin uxorem nolit filius: 145
 Ita Davum modo timere sensi, ubi nuptias
 Futuras esse audivit. sed ipse exit foras.

ACTUS

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS, SIMO.

MIRABAR, hoc si sic abiret: & heri semper lenitas,
Verebar, quorsum evaderet.

Qui, postquam audierat non datum iri filio uxorem suo,
Nunquam cuiquam nostram verbum fecit, neque id
agrè tulit.

s. At nunc faciet; neque, ut opinor, sine tuo mag-
no malo.

D. Id voluit, nos sic nec opinantes duci falso gaudio,
Sperantes jam amoto metu, interea oscitantes opprimi,
Ut ne esset spatium cogitandi ad disturbandas nuptias:
Astutè! s. carnufex quæ loquitur! D. herus est, ne-
que prævideram.

s. Dave. D. hem, quid est? s. ehodum, ad me. D. quid
hic volt? s. quid ais? D. qua de re? s. rogas?
Meum gnatum rumor est amare. D. id populus cu-
rat scilicet.

s. Hoccine agis; an non? D. ego vero istuc. s. sed,
nunc ea me exquirere,

Iniqui patris est. nam, quod antehac fecit, nihil ad
me attinet.

Dum tempus ad eam rem tulit, sivi animum ut ex-
pleret suum:

Nunc hic dies aliam vitam adfert, alios mores postulat.
Dehinc postulo, sive æquum est, te oro, Dave, ut re-
deat jam in viam.

D. Hoc quid sit? s. omnes qui amant, graviter sibi
dari uxorem ferunt.

D. Ita aiunt. s. tum si quis magistrum cepit ad eam
rem improbum,

Ipsum animum ægrotum ad deteriores partem ple-
rumque applicat.

D. Non hercle intellego. s. non? hem! D. non:
Davus sum, non Oedipus.

s. Nempe

ANDRIA.

9

1. Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui?
D. sanè quidem.

2. Si sensero hodie, quidquam in his te nuptiis
Fallaciæ conari, quo fiant minùs,
Aut velle in eâ re ostendi, quàm sis callidus;
Verberibus cæsum te in pistrinum, Dave, dedam us-
que ad necem;

Eâ lege atque omine, ut, si te inde exemerim, ego
pro te molam.

Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc qui-
dem? D. imo callidè: [sus es.

Ita apertè ipsam rem modò locutus, nihil circuitione u-
s. Ubivis faciliùs passus sim, quam in hac re, me deludier.

D. Bona verba quæso. S. irrides? nihil me fallis. sed
dico tibi, 30

Ne temere facias; neque tu hoc dicas tibi non præ-
dictum. cave.

ACTUS I. SCENA III.

DAVUS.

ENIMVERO, Dave, nihil loci est segnitix, ne-
que socordix,

Quantùm intellexi modò senis sententiam de nuptiis:
Quæ si non astu providentur, me aut herum pessun-
dabunt.

Nec, quid agam, certum est; Pamphilumne adju-
tem, an auscultem seni.

Si illum relinquo, ejus vitæ timeo: sin opitulor, hu-
jus minas; 5

Cui verba dare difficile est. primùm jam de amore
hoc comperit:

Me insensus servat, ne quam faciam nuptiis fallaciam.

Si senserit, perii; aut, si libitum fuerit, causam ceperit;

Quo jure, quaque injuriâ, præcipitem me in pistrinum
dabit.

Ad hæc mala hoc mi accedit etiam: hæc Andria, 10
Sive

Sive ista uxor, sive amica est, gravida è Pamphilo est;
 Audireque eorum est operæ precium audaciam:
 Nam inceptio est amentium, haud amantium:
 Quidquid peperisset, decreverunt tollere:
 Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam, 15
 Civem Atticam esse hanc; Fuit olim quidam senex
 Mercator: navem is fregit apud Andrum insulam:
 Is obiit mortem, ibi tum hanc ejectionem Chrysidis
 Patrem recepiſſe orbam, parvam. fabulæ.
 Mihi quidem hercle non sit verisimile: atqui ipsis
 commentum placet. 21
 Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, ut
 Conveniam Pamphilum, ne de hac re pater impru-
 dentem opprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYſIS.

AUDIVI, Archilis, jamdudum: Lesbiam addu-
 ci jubes.

Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
 Nec sati' digna, cui committas primo partu mulierem:
 Tamen eam adducam. importunitatem spectate ani-
 cula;

Quis comporrix ejus est. Dî date facultatem, obsecro, &
 Huic pariundi, atque illi ip aliis potius peccandi lo-
 cum.

Sed, quidnam Pamphilum exanimatum video? ve-
 reor quid fiet.

Opperiar, ut sciam, numquidnam hæc turba tristitiz
 adferat.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS, MYSIS.

HOC CINE est humanum factum aut inceptum?
hoccine est officium patris?

M. Quid illud est?

P. Proh Deum atque hominum fidem! quid est, si hoc non contumelia est?

Uxorem decrêrat dare sese mi hodie. nonne oportuit Præcisse me antè? nonne prius communicatum oportuit?

M. Miseram me, quod verbum audio?

P. Quid Chremes? qui denegarat, se commissurum mihi

Gnatam suam uxorem; id mutavit, quoniam me immutatum videt.

Itane obstinatè operam dat, ut me à Glycerio miserum abstrahat?

Quod si fit, pereo funditus.

Adeon' hominem invenustum esse, aut infelicem quenquam, ut ego sum?

Proh Deum atque hominum fidem!

Nullon' ego Chremetis pacto affinitatem effugere poterò?

Quot modis contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem,

Repudiatus repëtor. quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:

Aliquid monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,

Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimavit metu.

P. Nam quid ego dicam de patre? ah!

Tantamne rem tam negligenter agere? præteriens mihi apud forum, uxor tibi ducenda est, Pamphile, hodie, inquit: para:

Abi

Abi domum. id mihi visus est dicere, abi citò, & suspende te.

Obstupui. censens ullum me verbum potuisse proloqui?
Aut ullam causam, ineptam saltem, falsam, iniquam?
obmutui.

Quòd si ego prius id rescissem; quid facerem, si quis
nunc me roget;

Aliquid facerem, ut hoc ne facerem. sed nunc primùm
quid exsequar? 25

Tot me impediunt curæ, quæ meum animum divor-
sè trahunt:

Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni passus est animo
usque adhuc,

Quæ meo cunque animo libitum est, facere: eine ego
ut advorser? hei mihi!

Incertum est quid agam. M. misera timeo, incertum
hoc quorsum accidat. 30

Sed nunc peropu' est, aut hunc cum ipsâ, aut me a-
liquid de illâ advorsum hunc loqui.

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel
illuc impellitur.

P. Quis hic loquitur? Myfis, salve. M. ô salve, Pam-
phile. P. quid agit? M. rogas?

Laborat è dolore: atque ex hoc misera sollicita est die,
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ. tum au-
tem hoc timet, 35

Ne deferas se. P. hem, egone istuc conari queam?

Ego propter me illam decipi miseram sinam?

Quæ mihi suum animum atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè caram pro uxore habuerim,
Bene & pudicè ejus doctum atque educum sinam 40
Coactum egestate ingenium immutari?

Non faciam. M. haud verear, si in te solo sit situm:

Sed vim ut queas ferre. P. adeon' me ignavum putas?

Adeon' porro ingratum, aut inhumanum, aut ferum.

Ut neque me consuetudo, neque amor, neque pudor 45

Commoveat: neque commoneat, ut servem fidem?

M. Unum

M. Unum hoc scio, meritam esse, ut memor esles sui.

P. Memor essem? ô Myfis, Myfis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis

De Glycêrio. jam ferme moriens me vocat: 50

Accessi: vos semotæ: nos soli: incipit:

Mi Pamphile, hujus formam atque aetatem vides:

Nec clam te est, quàm illi nunc utræque inutiles

Et ad pudicitiam & ad rem tutandam sient. 54

Quod ego te per hanc dextram oro, & ingenium tuum,

Per tuam fidem, perque hujus solitudinem

Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu deferas:

Si te in germani fratris dilexi loco,

Sive hæc te solum semper fecit maxumi,

Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus. 60

Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:

Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.

Hanc mi in manum dat: mors continuè ipsam oc-
cupat.

Accepi: acceptam servabo. M. ita spero quidem. 64

P. Sed cur tu ab illâ? M. obstetricem accerso. P. pro-
pera:

Atque audin? verbum unum cave de nuptiis,

Ne ad morbum hoc eriam. M. teneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS, BYRRHIA, PAMPHILUS.

QUID ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie
nuptum? B. sic est.

C. Quî scis? B. apud forum modò è Davo audiui.

C. væ misero mihi!

Ut animus in spe atque in timore usque antehac at-
tentus fuit,

Ita, postquam ademta spes est, lassus, curâ confectus
stupor.

B

B. Quæ

B. Quæso edepol, Charine, quoniam non potest id fieri, quod vis,

Id velis quod possit. c. nihil volo aliud, nisi Philumenam.

B. Ah, quanto satius est, te id dare operam,

Qui istum amorem ex animo amoveas tuo, quàm id loqui,

Quo magis libido frustrà incendatur tua!

c. Facile omnes, cùm valemus, recta consilia ægrotis damus.

Tu si hîc sis, aliter sentias. B. age, age, ut lubet.

c. sed Pamphilum

Video. omnia experiri certum est priùs, quàm pereo.

B. Quid hic agit?

c. Ipsum hunc orabo: huic supplicabo: amorem huic narrabo meum.

Credo, impetrabo, ut aliquot saltem nuptiis prodar dies.

Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est.

c. Byrrhia,

Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. quidni? si nihil impetres,

Ut te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.

c. Abin' hinc in malam rem cum suspicione istac, scelus.

P. Charinum video. salve. c. ô salve, Pamphile:

Ad te advenio, spem, salutem, auxilium, consilium expetens.

B. Neque pol consilii locum habeo, neque auxilii copiam.

Sed istuc quidnam est? c. hodie uxorem ducis? P. aiunt.

c. Pamphile,

Si id facis, hodie postremùm me vides. P. quid ita?

c. hei mihi!

Vereor dicere huic: dic quæso, Byrrhia. B. ego dicam. P. quid est?

B. Sponsam hic tuam amat. P. nã iste haud mecum sentit. c. hodium, dic mihi,

Num.

Numquidnam amplius tibi cum illâ fuit, Charine?
c. ah Pamphile,

Nihil. p. quàm vellem! c. nunc te per amicitiam &
per amorem obsecro,

Principid, ut ne ducas. p. dabo equidem operam. c.
sed si id non potes,

Aut tibi nuptiæ hæc sunt cordi; p. cordi! c. saltem
aliquot dies

Profer, dum proficiscor aliquò, ne videam. p. audi
nunc iam: 30

Ego, Charine, nequiquam officium liberi esse homi-
nis puto,

Cum is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi.
Nuptias effugere ego istas malo, quàm tu adipiscier.

c. Reddidisti animum. p. nunc si quid potes aut tu,
aut hic Byrrhia,

Pacite, fingite, invenite, efficite, quî detur tibi: 35
Ego id agam, mihi quî ne detur. c. sat habeo. p.

Davum optumè

Video. hujus consilio fretu' sum. c. at tu hercle haud
quidquam mihi,

Nisi ea, quæ nihil opu' sunt sciri. fugin' hinc? B.
ego verò ac lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS, CHARINUS, PAMPHILUS.

DI boni, boni quid porto? sed ubi inveniam
Pamphilum;

Ut metum, in quo nunc est, adimam, atque expleam
animum gaudio?

c. Lætus est, nescio quid. p. nihil est. nondum hæc
rescivit mala.

p. Quem ego nunc credo, si jam audierit sibi para-
ras nuptias,

c. Audin' tu illum? p. toto me oppido exanimatum
querere.

Sed ubi quæram? aut quò nunc primùm intendam?
c. cessas alloqui?

D. Ab eo. P. Dave, ades, resiste. D. quis homo est,
qui me? ô Pamphile,

Te ipsum quæro. euge, ô Charine! ambo opportunè:
vos volo.

P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D.
quid timeas, scio.

c. Mea quidem hercle certè in dubio vita est. D. &
quid tu, scio. 10

P. Nuptiæ mihi. D. & id scio. P. hodie. D. obtun-
dis, tamen si intellego.

Id paves, ne ducas tu illam: tu autem, ut ducas. c.
rem tenes.

P. Istuc ipsum. D. atqui istuc ipsum, nil periculi est:
me vide.

P. Obsecro te, quamprimùm hoc me libera miserum
metu. D. hem,

Libero. uxorem tibi jam non dat Chremes. P. qui
scis? D. scio. 15

Tuus pater modo meprehendit: ait, tibi uxorem dare
Hodie: item alia multa, quæ nunc non est narran-
di locus.

Continuò ad te properans, percurro ad forum, ut di-
cam tibi hæc.

Ubi te non invenio, ibi ascendo in quendam excel-
sum locum.

Circumspicio: nusquam. forte ibi hujus video Byr-
rhiam: 20

Rogo: negat vidisse. mihi molestum. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipsâ re mi incidit suspicio. hem,
Paululum opsoni, ipse tristis, de improvviso nuptiæ.
Non coherent. P. quorsumnam istuc? D. ego me
continuò ad Chremem. 24

Cum illò advenio, solitudo ante ostium. jam id gaudeo.
P. Rectè dicis, perge. D. maneo. interea introire ne-
minem

Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil

Nil ornati, nil tumultu. accessi, introspexi. P. scio. Magnum signum. D. num videntur convenire hæc nuptiis?

P. Non opinor, Dave. D. opinor, narras? non rectè accipis. 30

Certa res est. etiam puerum inde abiens conveni Chremis,

Olera, & pisciculos minutos ferre obolo in coenam seni.

C. Liberatus sum, Dave, hodie tuâ operâ. I. at nullus quidem.

C. Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat. D. ridiculum caput!

Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam uxorem ducere. 35

Nisi vides, nisi senis amicos oras, ambis. C. bene mones.

Ibo: etsi hercle sæpe jam me spes hæc frustrata est. vale.

ACTUS II. SCENA III.

PAMPHILUS, DAVUS.

Q U I D igitur sibi volt pater? cur simulat? D. ego dicam tibi.

Si id succenseat nunc, quia non dat tibi uxorem Chremes,

Ipsu' sibi esse injurius videatur: neque id injuriâ:

Priusquam tuum, ut sese habeat, animum ad nuptias perspexerit.

Sed situ negâris ducere, ibi culpam in te transferet: 5

Tum illæ turbæ fient. P. quid vis? patiar? D. pater est Pamphile:

Difficile est. tum hæc sola est mulier: dictum ac factum invenerit

Aliquam causam, quamobrem ejiciat oppido. P. ejiciat? D. citò.

P. Cedo igitur, quid faciam, Dave? D. dic te ducturum. P. hem! D. quid est?

P. Ego dicam? D. cur non? P. nunquam faciam. D. ne nega. 10

P. Suadere noli, D. ex eâ re quid fiat, vide.

P. Ut ab illâ excludar, huc concludar. D. non ita est.

Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem :

Ducas volo hodie uxorem. tu, ducam, inquires :

Cedo, quid iurgabit tecum? hic reddes omnia, 17

Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta ut fient,

Sine omni periculo. nam hocce haud dubium est, quin Chremes

Tibi non det gnatam : nec tu eâ causâ minueris

Hæc quæ facis, ne is suam mutet sententiam. 19

Patri dic velle : ut, cum velit tibi jure irasci, non queat.

Nam quod tu speres, propulsabo faciliè : uxorem his moribus

Dabit nemo. inopem inveniet potius, quam te corrumpi sinat.

Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.

Aliam otiosus quæret. interea aliquid acciderit boni.

P. Itan' credis? D. haud dubium id quidem est. P.

vide quò inducas. D. quin taces? 25

P. Dicam. puerum autem ne resciscat mihi ex illâ, cautio est :

Nam pollicitus sum suscepturum. D. ô facinus audax! P. hanc fidem

Sibi, me obsecravit, quî se sciret non deserturum, ut darem.

D. Curabitur. sed, pater adest, cave te esse tristem sentiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

REVISO, quid agant, aut quid caprent consili.
 D. Hic nunc non dubitat quin te ducturum
 neges.

Venit meditatus alicunde ex solo loco:

Orationem sperat invenisse se,

Qui differat te: proin' tu fac, apud te ut fies. *s*

P. Modò ut possim, Dave. D. crede, inquam, hoc mihi,
 Pamphile,

Nunquam hodie tecum commutaturum patrem

Unum esse verbum, si te dices ducere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRHIA, SIMO, DAVUS, PAMPHILUS.

HERU' me, relictis rebus, jussit Pamphilum
 Hodie observare, ut, quid ageret de nuptiis,
 Scirem. id propterea nunc hunc venientem sequor:
 Ipsum adeo præstò video cum Davo. hoc agam.

s. Utrumque adesse video. D. hem, serva. *s.* Pamphile. *s*

D. Quasi de improvviso respice ad eum. P. ehem pater.

D. Probe. *s.* hodie uxorem ducas, ut dixi, volo.

B. Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.

P. Neque istic neque alibi tibi erit usquam in me mo-
 ra. B. hem!

D. Obmutuit. B. quid dixit? *s.* facis ut te decet, *io*
 Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.

D. Sum verus? B. herus, quantum audio, uxore excidit.

s. I jam nunc intro, ne in morâ, cùm opu' sit, fies.

P. Eo. B. nullane in re esse homini cuiquam fidem?

Verum illud verbum est, volgò quod dici solet, *15*

Omnes sibi malle melius esse, quàm alteri.

Ego illam vidi virginem: formâ bonâ

Memini

Memini videre; quo æquior sum Pamphilo;
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, ut pro hoc malo mihi det malum. 20

ACTUS II. SCENA VI.

D A V U S, S I M O.

Hic nunc me credit aliquam sibi fallaciam
Portaré, & eâ me hîc restitisse gratiâ.

s. Quid Davus narrat? D. æquè quidquam nunc quidem.

s. Nihilne? hem. D. nihil prorsus. s. atqui expecta-
bam quidem.

D. Præter spem evenit: sentio: hoc malè habet virum.

s. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius. 6

s. Num illi molestæ quidpiam hæ sunt nuptiæ,

Hujusce propter consuetudinem hospitæ?

D. Nihil hercle: aut si adeo, bidui est, aut tridui

Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet: 10

Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ.

s. Laudo. D. dum licitum est illi, dumque ætas tulit,

Amavit: tum id clam. cavit ne unquam infamiæ

Ea res sibi esset, ut virum fortem decet.

Nunc uxore opus est; animum ad uxorem appulit. 15

s. Subtristis visu' est esse aliquantulum mihi.

D. Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenset tibi.

s. Quidnam est? D. puerile est. s. quid est? D. nihil.

s. quin dic, quid est?

D. Ait nimum parçè facere sumtum. s. mene? D. te.

Vix, inquit, drachmis est opsonatus decem: 20

Num filio videtur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium

Potissimum nunc? &, quod dicendum hîc fiet,

Tu quoque perparçè nimum. non laudo. s. race.

D. Commovi. s. ego, istæc rectè ut fiant, videro. 25

Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt veterator sibi?

Nam si hîc mali est quidquam, hem illic est huic rei
caput.

ACTUS

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS, SIMO, DAVUS, LESBIA, GLYCERIUM.

ITA pol quidem res est, ut dixi, Lesbia:
Fidelem haud terne mulieri invenias virum.
s. Ab Andriâ est ancilla hæc. quid narras? D. ita est.
M. Sed hic Pamphilus s. quid dicit? M. firmavit fide-
dem. s. hem.

D. Utinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit. 5
M. Nam quod peperisset, jussit tolli. s. ô Jupiter!
Quid ego audio? actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adolescentis. M. optimum.
Sed sequere me intro, ne in morâ illi sis. L. sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inveniam? s.
quid hoc? 10

Adeon' est demens? ex peregrinâ? jam scio: ah!
Vix tandem sensi stolidus. D. quid hic sensisse ait?
s. Hæc primum adfertur jam mihi ab hoc fallacia.
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
e. Juno Lucina, fer opem: serva me, obsecro. 15
s. Hui, tam citò? ridiculum. postquam ante ostium
Me audivit stare, appropereat. non sat commodè
Divisa sunt temporibus tibi, Dave, hæc. D. mihi n'
s. Num immemores discipuli? D. ego, quid narres,
nescio.

s. Hiccine, si me imparatum in veris nuptiis 20
Adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc hujus periculo sit. ego in portu navigo.

ACTUS

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA, ARCHILIS, SIMO, DAVUS.

ADHUC, Archilis, quæ adsolent, quæque oportet
Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primum fac, istæc ut lavet: post deinde,
Quod jussi ei dare bibere, & quantum imperavi,
Date: mox ego huc revertor. 5

Per, ecceator, scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quæso, ut sit superstes; quandoquidem ipse est
ingenio bono;
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere
injuriam.

s. Vel hoc quis non credat, qui nôrit te, abs te esse
ortum? D. quidnam id est?

s. Non imperabat coram, quid opus factio esset puer-
peræ: 10

Sed postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, cla-
mat de via.

O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tandem
idoneus

Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Saltem accuratè, ut metui videar certè, si resciverim.

D. Certè hercle nunc hic se ipse fallit, haud ego. s. e-
dixin' tibi? 15

Interminatus sum, ne faceres? num veritus? quid
retulit?

Credon' tibi hoc nunc, peperisse hanc è Pamphilo?

D. Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. s. quid
taces?

D. Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc
sic fore.

s. Mihin' quisquam? D. eho, an tute intellexti hoc
adsimulari? s. irrideor. 20

D. Renunciarum est: nam qui istæc tibi incidit suspicio?
s. Qui

s. Quî? quia te nôram. d. quasi tu dicas, factum id consilio meo.

s. Certè enim scio. d. non satis me pernôsti etiam, qualis sim, Simo.

s. Egone te? d. sed, si quid narrare occœpi, continuè dari

Tibi verba censes. s. falsò. d. itaque hercle nihil jam mutire audeo. 25

s. Hoc ego soio unum, neminem peperisse hâc. d. intellextin'?

Sed nihilo secius mox deferent puerum huc ante ostium. Id ego jam nunc tibi renuncio, here, futurum, ut sis sciens:

Ne tu hoc mihi posteriùs dicas Davi factum consilio, aut dolis.

Profus à me opinionem hanc tuam esse ego amotam volo. 30

s. Unde id scis? d. audiui, & credo. multa concurrunt simul,

Quî conjecturam hanc nunc facio. jam primùm hæc se è Pamphilo

Gravidam dixit esse. inventum est falsum. nunc, postquam videt

Nuptias domi apparari, missa est ancilla illico

Obstetricem accersitum ad eam, & puerum ut adferret simul. 35

Hoc nisi fit, puerum ut tu videas, nil moventur nuptiæ.

s. Quid ais? cùm intellexeras,

Id consilii capere, cur non dixisti extemplò Pamphilo?

d. Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam omnes nos quidem

Scimus, quàm misèrè hanc amârit. nunc sibi uxorem expetit. 40

Postremò id mihi da negoti. tu tamen idem has nuptias

Perge facere ita, ut facis: & id speroadjuturos Deos.

s. Imo abi intrò: ibi me opperire, &, quod parato opus est, para.

Non impulit me, hæc nunc omnino ut crederem.

At-

Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia: 45
 Sed parvi pendo. illud mihi multo maxumum est,
 Quod mihi pollicitu' est ipsus gnatus. nunc Chremem
 Conveniam: orabo gnato uxorem. id si impetro,
 Quid aliàs malim, quàm hodie has fieri nuptias?
 Nam gnatus quod pollicitu' est, haud dubium est mihi,
 Si nolit, quin eum merito possim cogere. 51
 Atque adeo in ipso tempore eccum ipsum obviam.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO, CHREMES.

JUBE O Chremetem. c. oh, teipsum quærebam. s. &
 ego te. c. optatò advenis. [filiam

Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie
 Meam nubere tuo gnato. id viso, tune, an illi infaniant.
 s. Ausculta paucis, quid ego te velim; & tu, quod
 quæris, scies.

c. Ausculto: loquere, quid velis.

s. Per te Deos oro, & nostram amicitiam, Chreme,
 Quæ incepta à parvis cum ætate accrevit simul,
 Perque unicam gnatam tuam, & gnatum meum,
 Cujus tibi potestas summa servandi datur;

Ut me adjuves in hac re, atque ita, uti nuptiæ 10
 Fuerant futuræ, fiant. c. ah, ne me obsecra:

Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
 Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
 Si in rem est utrique, ut fiant, accersi jube.

Sed si ex eâ re plus mali est, quàm commodi 15
 Utrique; id oro te, in commune ut consulas,
 Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.

s. Imo ita volo, itaque postulo ut fiat, Chreme:
 Neque postulem abs te, ni ipsa res moneat. c. quid
 est?

s. Iræ sunt inter Glycerium & gnatum. c. audio. 20

s. Ita magnæ, ut sperem posse avelli. c. fabulæ.

s. Profectò sic est. c. sic hercle, ut dicam tibi:

Amanti-

Amantium iræ, amoris integratio est.

s. Hem, id te oro, ut antè eamus, dum tempus datur,
Dumque ejus lubido occlusa est contumeliis; 25

Priusquam harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducunt animum ægrotum ad misericordiam.

Uxorem demus. spero consuetudine, &

Conjugio liberali devinctum, Chreme,

Dehinc facile ex illis sese emerfurum malis. 30

c. Tibi ita hoc videtur: at ego non posse arbitror.

Neque illum hanc perpetuè habere, neque me perpeti.

s. Quî scis ergo istuc, nisi periculum feceris?

c. At istuc periculum in filiâ fieri, grave est.

s. Nempe incommoditas denique huc omnis redit; 35

Si eveniat, quod Dî prohibeant, discessio. at

Si corrigatur, quot commoditates, vide.

Principiò amico filium restitueris:

Tibi generum firmum, & filiæ invenies virum. 40

c. Quid istuc? si ita istuc animum induxi esse utile, 40

Nolo tibi ullum commodum in me claudier.

s. Meritò te semper maxumî feci, Chreme.

c. Sed quid ais? s. quid? c. quî scis eos nunc dis-
cordare inter se?

s. Ipsu' mihi Davus, qui intimu' est eorum consiliis,
dixit:

Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, ut ma-
turem. 45

Num, censes, faceret, filium nisi sciret eadem hæc
velle?

Tute adeo jam ejus audies verba. heus, evocate huc
Davum.

Atque eccum, video ipsum foras exire.

C

ACTUS

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS, SIMO, CHREMES.

- A** te ibam. s. quidnam est?
 D. Cur non accersitur? jam advesperascit. s. audin' tu illum?
 Ego dudum non nil veritus sum, Dave, abs te, ne faceres idem,
 Quod volgus servorum solet, dolis ut me deluderet,
 Propterea quodd amat filius. D. egon' istuc facerem?
 s. credidi;
 Idque adeo metuens vos celavi, quod nunc dicam.
 D. quid? s. scies;
 Nam propemodum habeo tibi jam fidem. D. tandem agnôsti, qui siem. [gratiâ
 s. Non fuerant nuptiæ futuræ. D. quid? non? s. sed eâ
 Simulavi, vos ut pertentarem. D. quid ais? s. sic res est. D. vide.
 Nunquam istuc quivi ego intellegere. vah consilium callidum!
 s. Hoc audi. ut hinc te jussi introire, opportunè hic sit mihi obviâ.
 D. Hem, numnam periiimus? s. narro huic, quæ dudum narraſti mihi.
 D. Quidnam audio? s. gnatam ut det oro, vixque id exoro. D. occidi.
 s. Hem, quid dixti? D. optumè inquam factum. s. nunc per hunc nulla est mora.
 C. Domum modò ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuncio.
 s. Nunc te oro, Dave; quoniam solus mihi effecisti has nuptias;
 D. Ego verò solus. s. corrigere mihi gnatam porro enipere.
 D. Faciam hercle sedulò. s. potes nunc, dum animus irritatus est.

D. Quiescat.

Quiescas. s. age igitur: ubi nunc est ipse? d. mi-
rum, ni domi est.

Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, di-
cam itidem illi. d. nullus sum. 20

Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ profici-
scar viâ?

Nihil est preci loci relictum: jam peturbavi omnia:
Herum fefelli: in nuptias conjeci herilem filium:
Feci hodie, ut fierent, insperante hoc, atque invito
Pamphilo.

Hem astutias! quodd si quiessem, nihil evenisset mali. 25

Sed eccum: ipsum video: occidi:

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me præcipi-
tem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS, DAVUS.

Ubi illic scelus est, qui me perdidit? d. perii.
P. atque hoc confiteor

ure obtigisse; quandoquidem tam iners, tam nulli
consili

um. servon' fortunas meas me commisisse futili?

Ergo precium ob stulticiam fero: sed inultum id
nunquam à me auferet.

P. Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si evi-
to hoc malum.

P. Nam quid ego nunc dicam patri? negabon' velle
me, modò

Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?

Nec, quid me nunc faciam, scio. d. nec de me equi-
dem; atque id ago sedulò.

Dicam aliquid jam inventurum, ut huic malo ali-
quam producam moram. P. oh.

P. Visus sum. P. rhodum, bone vir, quid ais? viden'
me consiliis tuis 10

Miserum impeditum esse? D. at jam expediam. P. expedit? D. certè, Pamphile.

P. Nempe ut modò. D. imò melius spero. P. oh, tibi ego ut credam, furcifer?

Tu rem impeditam & perditam restituas? hem, quo fretu' sum,

Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in nuptias. An non dixi hoc esse futurum? D. dixti. P. quid meritus? D. crucem. 15

Sed sine paululum ad me redeam: jam aliquid dispiciam. P. hei mihi,

Cùm non habeo spatium, ut de te sumam supplicium, ut volo:

Namque hoc tempus, pręcavere mihi me, haud te alcisci, finit.

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS, PAMPHILUS, DAVUS.

HOC CINE credibile est, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ut fiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommotis
Alterius sua comparent ut commoda? ah, 4
Idne est verum? imò id genus est hominum pessimum,
In denegando modo queis pudor est paululum:
Post ubi jam tempus est promissa perfici,
Tum coacti necessariò se aperiunt, & timent:
Et tamen res cogit denegare. ibi
Tum impudentissima eorum oratio est: 10
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proxumus sum egomet mihi. attamen, ubi fides,
Si roges, nihil pudet. hęc, ubi opus est,
Non verentur: illic, ubi nihil opus est, ibi verentur.
Sed quid agam? adeamne ad eum, & cumeo injuriam
hanc exoptulem? 15
Mala ingeram multa? atque aliquis dicat, nihil promoveris.

Multum.

Multum. molestus certè ei fuero, atque animo morem gessero.

P. Charine, & me & te imprudens, nisi quid Dii respiciunt, perdidisti.

C. Itane, imprudens? tandem inventa est causa: solvisti fidem.

P. Quî tandem? C. etiam nunc me ducere istis dictis postulas? 20

P. Quid istuc est? C. postquam me amare dixi, complacita est tibi.

Heu me miserum, cum tuum animum ex animo spectavi meo!

P. Falsu' es. C. non tibi satis esse hoc visum solidum est gaudium,

Nisi me lactasses amantem, & falsâ spe produceres?

Habeas. P. habeam? ah, nescis quantis in malis verser miser, 25

Quantasque hic suis consiliis mihi confecit sollicitudines Meus carnufex. C. quid istuc tam mirum, de te si exemplum capit?

P. Haud istuc dicas, si cognôrîs vel me, vel amorem meum.

C. Scio, cum patre altercasti dudum, & is nunc propterea tibi 29

Succenset, nec te quivit hodie cogere, illam ut duceres.

P. Imo etiam, quo tu minùs scis ærumnas meas,

Hæ nuptiæ non apparabantur mihi;

Nec postulabat nunc quisquam uxorem dare.

C. Scio: tu coactus tuâ voluntate es. P. mane; 34

Nondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.

P. Cur me enecas? hoc audi. nunquam destitit

Instare, ut dicerem, esse ducturum, patri:

Suadere, orare, usque adeo, donec perpulit.

C. Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. Davos omnia.

C. Quamobrem? P. nescio: nisi mihi Deos satis 40

Scio fuisse iratos, qui auscultaverim.

- c. Factum est hoc, Dave? d. factum est. c. hem, quid ais, scelus?
- At tibi Dî dignum factis exitium duint,
 Eho, dic mihi, si omnes hunc conjectum in nuptias
 Inimici vellent, quod, ni hoc, consilium darent? 45
- d. Deceptus sum, at non defatigatus. c. scio.
- d. Hac non successit, aliâ aggrediemur viâ:
 Nisi id putas, quia primò processit parum,
 Non posse jam ad salutem converti hoc malum.
- d. Imo etiam: nam sati' credo, si advigilaveris, 50
 Ex unis geminas mihi conficies nuptias.
- d. Ego, Pamphile, hoc tibi pro servitio debeo,
 Conari manibus, pedibus, noctesque & dies
 Capitis periculum adire: dum profim tibi.
 Tuum' est, si quid præter spem evenit, mi' ignoscere. 55
 Parum succedit quod ago; at facio sedulò.
 Vel melius tute reperi, me missum face.
- d. Cupio. restitue in quem me accepisti locum.
- d. Faciam. d. at jam hoc opus est. d. hem, st, mane:
 crepuit à Glycèrio ostium.
- d. Nihil ad te. d. quæro. d. hem, nunc cine demum?
 d. at jam hoc tibi inventum dabo. 60

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS, PAMPHILUS, CHARINUS, DAVUS.

- J**AM, ubi ubi erit, inventum tibi curabo, & me-
 cum adductum
 Tuum Pamphilum: tu modò, anime mi, noli te
 macerare,
- d. Mysis. M. quid est? hem Pamphile, optumè mihi
 te offers. d. quid est?
- M. Orare jussit, si se ames, hera, jam ut ad sese venias:
 Videre ait te cupere. d. vah, perii. hoc malum inte-
 grasceit.
- Sic cine me, atque illam operâ tuâ nunc miseros so-
 licitarier?

Nam

Nam idcirco accersor, nuptias quodd mi apparari sensit.
c. Quibu' quidem quàm facile poterat quiesci, si hic quiesceret.

p. Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.
M. atque edepol,

Ea res est; proptereaque nunc misera in mœrore est.
p. Mytis, 10

Per omnes tibi adjuro Deos, nunquam eam me deferturum:

Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.

Hanc mihi expetivi, contigit: conveniunt mœores: valeant

Qui inter nos discidium volunt: hanc, nisi mors, mi adimet nemo.

M. Resipisco. p. non Apollinis magi' verum, atque hoc, responsum est. 15

Si poterit fieri, ut ne pater per me stetisse credat, Quo minùs hæ fierent nuptiæ, volo. sed si id non poterit;

Id faciam, in proclivi quod est, per me stetisse ut credat. Quis videor? c. miser æque atque ego. d. consilium quæro. c. fortis.

p. Scio quid conere. d. hoc ego tibi profectò effectum reddam. 20

p. Jam hoc opus est. d. quin jam habeo. c. quid est? d. huic, non tibi, habeo; ne erres.

c. Sat habeo. p. quid facies, cedo? d. dies hic mi ut sati' fit, vereor,

Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas.

Proinde hinc vos amolimini: nam mi impedimento estis.

p. Ego hanc visam. d. quid tu? quò hinc te agis? c. verum vis dicam? d. imo etiam: 25

Narrationis incipit mihi initium. c. quid me fiet?

d. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,

Quantum

Quantum huic promoveo nuptias? c. Dave, attamen,
d. quid ergo?

c. Ut ducam. d. ridiculum. c. huc face ad me ve-
nias, siquid poteris.

d. Quid veniam? nihil habeo. c. attamen, si quid.
d. age, veniam. c. si quid, 30

Domi ero. d. Tu, Myfis, dum exeo, parumper me
opperire hic.

M. Quapropter? d. ita factum est opus. M. matura. d.
jam, inquam, hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

. M Y S I S.

NILNE esse proprium cuiquam? Dī vōstram fidem!
Summum bonum esse hēræ putabam hunc
Pamphilum,

Amicum, amatorem, virum, in quovis loco
Paratum: verum ex eo nunc misera quem capit
Dolorem? facile hīc plus mali est, quam illic boni.
Sed Davus exiit: mi homo, quid istuc, obsecro, est?
Quō portas puerum?

ACTUS IV. SCENA IV.

DAVUS, M Y S I S.

MY S I S, nunc opus est tuā
Mihi ad hanc rem expromtā memoriā atque
astutiā.

M. Quidnam incepturus? d. accipe à me hunc ociūs,
Atque ante nostram januam appone. M. obsecro,
Humine? d. ex arā hinc sume verbenas tibi, 5
Atque eas substerne. M. quamobrem id tute non facis?
d. Quia, si forte opu' sit ad herum-jurandum mihi
Non apposuisse, ut liquidō possim. M. intellego.

Nova

Nova nunc religio in te istæc incessit. cedo.

D. Move ocius te, ut, quidagam, porro intellegas. 10
Proh Jupiter! M. quid? D. sponsæ pater intervenit.
Repudio quod consilium primum intenderam.

M. Nescio quid narres. D. ego quoque hinc ab dexterâ
Venire me adsimulabo. tu, ut subservias

Orationi, utcunque opu' sit, verbis, vide. 15

M. Ego, quid agas, nihil intellego: sed, si quid est,

Quod mea opera opus sit vobis, aut tu plus vides,

Manebo, ne quid vestrum remorer commodum.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, MYNIS, DAVUS.

REVORTOR, postquam, quæ opus fuere ad nu-
ptias

Gnatæ, paravi, ut jubeam accersi. sed quid hoc?

Pater hercle est. mulier, tun' apposuisti hunc? M. ubi

Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam
est. vae miseræ mihi,

Reliquit me homo, atque abiit. D. Di vestram fidem, 5

Quid turbæ est apud forum? quid illic hominum
litigant?

Tum annona cara est. quid dicam aliud, nescio.

M. Cur tu, obsecro, hic me solam? D. hem, quæ hæc
est fabula?

Eho, Mysis, puer hic unde est? quisve huc attulit?

M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. quem ego
igitur rogem, 10

Qui hic neminem alium videam? C. miror, unde sit.

D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dex-
teram.

M. Deliras. non tute ipse? D. verbum si mihi!

Unum, præterquam quod te rogo, faxis, cave.

M. Male dicis. D. unde est? dic clarè. M. à nobis.

D. ha ha hæc. 15

Mirum vero, impudenter mulier si facit.

C. Ab

c. Ab Andriâ est ancilla hæc, quantum intellego,

d. Adeon' videmur vobis esse idonei,

In quibus sic illudatis? c. veni in tempore.

d. Propera adeo puerum tollere hinc ab januâ. 20

Mane: cave quoquam ex istoc excessis loco.

M. Dii te eradicent: ita me miseram territar.

d. Tibi ego dico, an non? M. quid vis? d. at etiam ro-
gas?

Cedo, cujum puerum hîc apposuisti, dic mihi.

M. Tu nescis? d. mitte id, quod scio: dic, quod rogo. 25

M. Vestri. d. cujus vestri? M. Pamphili. d. hem,
quid Pamphili?

M. Eho, an non est? c. rectè ego semper fugi has nuptias.

d. O facinus animadvertendum! M. quid clamitas?

d. Quemne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?

M. O hominem audacem! d. verum, vidi Cantharam 30

Subfarcinatam. M. Diis pol habeo gratias,

Cùm in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.

d. Næ illa illum haud novit, cujus causâ hæc incipit.

Chremes, si positum puerum ante ades viderit,

Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit. 35

c. Non hercle faciet. d. nunc adeo, ut tû sis sciens,

Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in viam

Provolvam, teque ibidem pervolvam in luto.

M. Tu pol, homo, non es sobrius. d. fallacia

Alia aliam trudit. jam susurrari audio, 40

Civem Atticam esse hanc. c. hem. d. coactus legibus

Eam uxorem ducet. M. au, obsecro, an non civis est?

c. Jocularium in malum insciens penè incidi.

d. Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus advenis:

Ausculta. c. audivi jam omnia. d. anne tu omnia? 45

c. Audivi, inquam, à principio. d. audistin' obsecro?

hem

Scelera: hanc jam oportet in cruciatum hinc abripi.

Hic ille est: non te credas Davum ludere.

M. Me miseram: nihil pol falsi dixi, mi senex.

c. Novi omnem rem. est Simo intus? d. est. 50

M. Ne me attingas, scelestè. si pol Glycerio non om-

nia hæc.

d. Eho

- b. Eho inepta, nescis quid sit actum. m. quî sciam?
 b. Hic focer est. alio pacto haud poterat fieri,
 Ut sciret hæc, quæ volumus. m. hem, prædiceres.
 b. Paulum interesse censes, ex animo omnia, 55
 Ut fert natura, facias, an de industria?

ACTUS IV. SCENA VI.

CRITO, MYSIS, DAVUS.

- I**N hac habitasse plateâ dictum est Chrysidem,
 Quæ sese inhonestè optavit parere hic divitias
 Potius, quàm in patriâ honestè pauper vivere.
 Ejus morte ea ad me lege redierunt bona.
 Sed quos perconter, video. salvere. m. obsecro, 5
 Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
 Is est. c. ô Mysis, salve. m. salvos sis, Crito.
 c. Itan' Chrysis? hem. m. nos quidem pol' miseras
 perdidit.
 c. Quid vos? quo pacto hic? sati' ne rectè? m. nos
 ne? sic
 Ut quimus, aiunt; quando, ut volumus, non licet. 10
 c. Quid Glycerium? jam hic suos parentes repperit?
 m. Utinam. c. an nondum etiam? haud auspica-
 huc me appuli:
 Nam pol, si id scissem, nunquam huc retulissem pedem:
 Semper enim dicta est ejus hæc atque habita est soror:
 Quæ illius fuerunt, possidet. nunc, me hospitem 15
 Lites sequi, quàm hic mihi sit facile atque utile,
 Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
 Jam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam fere
 Grandiuscula jam profecta est illinc. clamitent,
 Me sycophantam hereditatem persequi, 20
 Mendicum. tum, ipsam despoliare non libet.
 m. O optume hospes, pol, Crito, antiquum obtines.
 c. Duc me ad eam, quando huc veni, ut videam.
 m. maxime.
 b. Sequar hos; nolo me in tempore hoc videat senex.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES, SIMO.

SATI' jam, sati', Simo, spectata erga te amicitia
est mea:

Sati' periculi coepi adire: orandi jam finem face.

Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiae.

s. Imo enim nunc quam maxumè abs te oro atque
postulo, Chreme,

Ut beneficium, verbis initum dudum, nunc re com-
probes.

c. Vide quam iniquus sis præ studio. dum efficias
quod cupis,

Neque modum benignitatis, neque quid me ore
cogitas:

Nam si cogites, remittas jam me onerare injuriis.

s. Quibus? c. ah rogitas? perpulisti me, ut hominem
adolescentulo,

In alio occupato amore, abhorrenti ab re uxoriâ, te

Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias.

Ejus labore atque ejus dolore gnato ut medicarer tuum

Impetrasti: incepti, dum res tetulit: nunc non ferre
feras.

Illam hinc civem esse ajunt: puer est natus: nos mis-
sos face.

s. Per ego te Deos oro, ut ne illis animum inducas cre-
dere,

Quibus id maxime utile est illum esse quam determi-
num.

Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta atque incepta omnia.

Ubi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta
his, definent.

c. Erras, cum Davo egomet vidi jurgantem ancillam

s. scio, c. at

Verso vultu; cum, ibi me adesse, neuter dum perferre
ferat.

s. Credo

Credo; & id facturæ, Davus dudum prædixit mihi:
Et nescio quid tibi sum oblitus hodie ac volui dicere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS, CHREMES, SIMO, DROMO.

ANIMO jam nunc otioso esse impero, c. hem Davom tibi.

s. Unde egreditur? d. meo præsidio, atque hospitis.
s. quid illud mali est?

d. Ego commodiorem hominem, adventum, tempus non vidi. s. scelus,

Quemnam hic laudat? d. omnis res est jam in vado.
s. cesso alloqui?

d. Herus est: quid agam? s. ô salve, bone vir. d. hem Simo, ô noster Chremes, 5

Omnia apparatus jam sunt intus. c. curasti probe.

d. Ubi voles, accerse. s. bene sanè. id enimvero hinc nunc abest.

Etiam tu hoc respondes, quid istic tibi negoti est?
d. mihin' ? s. ita.

d. Mihine? s. tibi ergo. d. modò introii. s. quasi ego, quàm dudum, rogem.

d. Cum tuo gnato unà. s. anne est intus Pamphilus? crucior miser. 10

Eho, non tu dixisti esse inter eos inimicitias, carnu ex?

d. Sunt. s. cur igitur hic est? c. quid illum censes? cum illâ litigat.

d. Imo verò indignum, Chreme, jam facinus faxo ex me audias.

Nescio qui senex modò venit: illum, confidens, catus:

Cum faciem videas, videtur esse quantivis præci: 15

Tristis severitas inest in vultu, atque in verbis fides.

s. Quidnam appòrtas? d. nil equidem, nisi quod illum audivi dicere.

d. Quid ait tandem? d. Glycerium se scire civem esse Atticam.

D

s. Hem

s. Hem Dromo, Dromo. D. quid est? s. Dromo. D. audi. s. verbum si addideris. Dromo.

D. Audi obsecro. DR. quid vis? s. sublimem hunc intro rape, quantum potes. 20

DR. Quem? s. Davom. D. quamobrem? s. quia lubet. rape, inquam. D. quid feci? s. rape.

D. Si quidquam mentitum invenies, occidito. s. nihil audio.

Ego jam te commotum reddam. D. tamen etsi hoc verum est? s. tamen.

Cura adservandum vinctum: atque audin'? quadrupedem constringito.

Age, nunc jam ego pol hodie, si vivo, tibi 25

Ostendam, herum quid sit pericli fallere, & Illi, patrem. c. ah, ne sævi tantopere. s. Chreme, Pietatem gnati! nonne te miseret mei?

Tantum laborem capere ob talem filium?

Age, Pamphile: exi, Pamphile: ecquid te pudet? 30

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, SIMO, CHREMES.

QUIS me volt? perii, pater est. s. quid ais, omnium? c. ah!

Rem potius ipsam dic, ac mitte male loqui.

s. Quasi quidquam in hunc jam gravius dici possiet.

Ain' tandem? civis Glycerium est? p. ita prædicant.

s. Ita prædicant? ingentem confidentiam! 5

Num cogitat, quid dicat? num facti piger?

Num ejus color pudoris signum usquam indicat?

Adeon' impotenti esse animo, ut præter civium

Morem, atque legem, & sui voluntatem patris,

Tamen hanc habere cupiat cum summo probro? 10

p. Me miserum! s. hem, modóne id demum sensi, Pamphile?

Olim istuc, olim, cum ita animum induxti tuum,

Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,

Ec-

Eodem die istuc verbum verè in te accidir.

Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero? 15

Cur meam senectam hujus sollicito amentia? an

Pro hujus ego ut peccatis supplicium sufferam?

Imo habeat, valeat, vivat cum illâ. P. mi pater.

S. Quid, mi pater? quasi tu hujus indigeas patris.

Domus, uxor, liberi inventi, invito patre: 20

Adducti, qui illam civem hinc dicant. viceris.

P. Pater, licetne pauca? S. quid dices mihi?

C. Tamen, Simo, audi. S. ego audiam? quid audiam,

Chreme? C. at tandem dicat sine. S. age, dicat, sino.

P. Ego me amare hanc fateor. si id peccare est, fateor

id quoque. 25

Tibi pater me dedo. quidvis oneris impone: impera.

Vis me uxorem ducere? hanc amittere? ut potero, feram.

Hoc modò te obsecro, ut ne credas à me adlegatum hunc senem.

Sine me expurgem, atque illum huc coràm adducam.

S. adducas? P. sine, pater.

C. Equum postulat: da veniam. P. sine te hoc exorem.

S. sino. 30

Quidvis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar,

Chreme.

C. Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILUS.

MITTE orare. una harum quævis causa me, ut faciam, monet:

Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.

CH. Andrium ego Critonem video? certè is est. CR. fal-

vos sis, Chreme.

CH. Quid tu Athenas insolens? CR. evenit. sed hiccinà

est Simo?

D 2

CH.

CH. Hic est. s. men' quæris? eho, tu Glycerium hinc civem esse ais? 5

CR. Tu negas? s. itane huc paratus advenis? CR. quare? s. rogas?

Tune impunè hæc facias? tune hîc homines adolescentulos,

Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illic? Solicitando, & pollicitando eorum animos lætas?

CR. sanun' es?

s. Ac meretricios amores nuptiis conglutinas? 10

P. Perii: metuo, ut subftet hospes. CH. si, Simo, hunc nôris satis,

Non ita arbitrere. bonus est hic vir. s. hic vir sit bonus? Itane adtemperate venit hodie in ipsis nuptiis,

Ut veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?

P. Ni metuam patrem, habeo pro illâ re, illum quod moneam probè. 15

s. Sycophanta. CR. hem. CH. sic, Crito, est hic: mitte. CR. videat, qui fiet.

Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.

Ego istac moveo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?

Nam, ego quæ dico, vera, an falsa audieris, jam sciri potest. 19

Atticus quidam olim navi fracta ad Andrum ejectus est, Et istac una parva virgo. tum ille egens fortè applicat Primùm ad Chrysidis patrem se. s. fabulam inceptat. CH. sine.

CR. Itane verò obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiavi ex illo, sese esse Atticum.

Is ibi mortuus est. CH. ejus nomen? CR. nomen tam citò tibi? Phania. CH. hem, 25

Perii. CR. verùm hercle opinor fuisse Phaniam. hoc certò scio,

Rham-

Rhamnufium fe aiebat effe. CH. ô Jupiter! CR. eadem hæc, Chreme,

Multi alii in Andro tum audivere. CH. utinam id fit quod fpero. eho, dic mihi,

Quid eam tum? fuamne effe aiebat? CR. non. CH. cum jam igitur? CR. fratris filiam.

CH. Certè mea eft. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures, Pamphile. 30

S. Qui credis? CH. Phania ille, frater meus fuit. S. nòram, & fcio.

CH. Is hinc bellum fugiens, meque in Afiam perfequens, proficifcitur.

Tum illam hîc relinquere eft veritus. poftilla nunc primùm audio,

Quid illo fit factum. P. vix fum apud me: ita animus commotus eft metu, 34

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. Næ iftam multimodis tuam inveniri gaudeo. P. credo, pater.

CH. At mihi unus ferupulus etiam reftat, qui me male habet. P. dignus es

Cum tuâ religione odio. nodum in fcirpo quaris, CR. quid iftud eft?

CH. Nomen non convenit. CR. fuit hercle aliud huic parvæ. CH. quod, Crito?

Numquid meminifti? CR. id quero. P. egone hujus memoriam patiar meæ 40

Voluptati obftare, cum ego poffim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quaris, Pafibula eft. CR. ipfa eft. CH. ea eft.

P. Ex ipfâ millies audivi. S. omnes nos gaudere hoc, Chreme,

Te credo credere. CH. ita me Dii ament, credo. P. quid reftat, pater?

S. Jamdudum res reduxit me ipfa in gratiam. P. ô lepidum patrem! 45

De uxore ita, ut possedi, nihil mutat Chremes. CH.
causa optuma est:

Nisi quid pater aliud ait. P. nempe. S. scilicet. CH.
dos, Pamphile, est

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam.
eho mecum, Crito:

Nam illam me credo haud nosse. S. cur non illam
huc transferri jubes?

P. Rectè admones. Davo ego istuc dedam jam nego-
ti. S. non potest. 50

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex sese, & ma-
jus. P. quidnam? S. vinctus est.

P. Pater, non rectè vinctus est. S. haud ita iussi. P. ju-
be solvi, obsecro.

S. Age, fiat. P. at matura. S. eo intro. P. ô faustum
& felicem diem.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS, PAMPHILUS.

PROVISO, quid agat Pamphilus: atque eccum.
P. aliquis forsan me putet

Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc
verum lubet.

Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbi-
tror,

Qudd voluptates eorum propriæ sunt. nam mihi im-
mortalitas

Parta est, si nulla huic ægritudo gaudio intercesserit. S.
Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi, cui
hæc narrem, dari?

C. Quid illuc gaudi est? P. Davom video. nemo est,
quem mallet, omnium:

Nam hunc scio mea solidè solum gavisurum gaudia.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS, PAMPHILUS, CHARINUS.

PAMPHILUS ubinam hic est? P. Dave. D. quis homo' est? P. ego sum. D. ô Pamphile.

P. Nescis quid mihi obtigerit. D. certè: sed, quid mihi obtigerit, scio.

P. Et quidem ego. D. more hominum evenit, ut quod sim nactus mali,

Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod evenit boni.

P. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. ô factum bene.

C. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probè.

P. Nec mora ulla est, quin jam uxorem ducam. C. num ille somniat

Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Dave? D. ah, desine:

Solus est, quem diligunt Dî. C. salvus sum, si hæc vera sunt.

Conloquar. P. quis homo est? Charine, in tempore ipso mihi advenis.

C. Bene factum. P. hem, audisti? C. omnia. age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes. facturum, quæ voles, scio omnia.

P. Memini: atque adeo longum est, nos illum expectare, dum exeat.

Sequere hac me intus ad Glycerium nunc. tu Dave, abi domum,

Propere accerere, hinc qui auferant eam. quid stas? quid cessas? D. eo.

Ne expectetis, dum exeant huc: intus despondebitur: Intus transigetur, si quid est, quod restet. Plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. TE-

P. TERENTII EUNUCHUS.

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDILIBUS CURULIBUS. EGGERE L. AMBIVIVS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS, MODULAVIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS DUABUS DEXTRIS. GRÆCA MENANDRU. ACTA IL. M. VALERIO, C. FANNIO COSS.

Persona.

PROLOGUS. PHÆDRIA <i>adolescens.</i> PARMENO <i>servus.</i> THAIS <i>meretrix.</i> GNATHO <i>parasitus.</i> CHÆREA <i>adolescens.</i> THRASO <i>miles.</i> PYTHIAS <i>ancilla.</i>	CHREMES <i>adolesc. rustic.</i> ANTIPHO <i>adolescens.</i> DORIAS <i>ancilla.</i> DORUS <i>eunuchus.</i> SANGA <i>servus.</i> SOPHRONA <i>nutrix.</i> LACHES <i>senex.</i>
---	--

Persona muta.

SIMALIO DONAX SYRISCUS PAMPHILA <i>adolescentula.</i>	}	<i>militis servi.</i>
--	---	-----------------------

EU-

EUNUCHI ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

SOROREM falsò dictitatam Thaidis,
 Id ipsum ignorans, miles advexit Thraso,
 Ipsique donat. erat hac civis Attica.
 Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi jubet
 Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
 Thrasoni oratus biduum concederet.
 Ephebus frater Phædria, puellulam
 Cùm depexiret dono missam Thaidi,
 Ornatu Eunuchi induitur: suadet Parmeno:
 Introiit: vitiat virginem. sed Atticus
 Civis repertus frater ejus, conlocat
 Vitiatam ephebo; Phædriam exorat Thraso.

3
10

P. TERENTII EUNUCHUS.

PROLOGUS.

SI quisquam est, qui placere se studeat bonis
 Quam plurimis, & minime multos lædere;
 In his poeta hic nomen profiteretur suum.
 Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
 Existimavit esse, sic existimet, 5
 Responsum, non dictum esse, quia læsit prior,
 Qui bene vertendo, & easdem scribendo malè, ex
 Græcis bonis Latinas fecit non bonas.
 Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
 Atque in Thesauro scripsit, causam dicere 10
 Prius unde petitur, aurum quare sit suum,
 Quàm illic, qui petit, unde is sit thesaurus sibi,
 Aut unde in patrium monumentum pervenerit.
 Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
 Defunctus jam sum, nihil est quod dicat mihi. 15
 Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
 Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur:
 Quæ proferentur post, si perget lædere
 Ita, ut facere instituit. nunc quam aucturi sumus
 Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt, 20
 Perfecit, sibi ut inspiciundi esse copia.
 Magistratus cùm ibi adesset, occcepta est agi.
 Exclamat, furem, non poetam fabulam
 Dedisse, & nil dedisse verborum tamen:
 Colacem esse Nævî, & Plauti veterem fabulam: 25
 Parasiti personam inde ablatam, & militis.
 Si id est peccatum, peccatum imprudentiâ est
 Poetæ, non quod furtum facere studuerit.
 Id ita esse, vos jam judicare poteritis.

Colax

Colax Menandri est: in eâ est parasitus Colax, 30
 Et Miles gloriosus: eas se non negat
 Personas transfuisse in Eunuchum suam
 Ex Græcâ: sed eas fabulas factas prius
 Latinas scisse sese, id verò pernegat.
 Quid si personis isdem uti aliis non licet: 35
 Qui magi licet currentes servos scribere,
 Bonas matronas facere, meretrices malas,
 Parasitum edacem, gloriosum militem,
 Puerum supponi, falli per servum senem,
 Amare, odisse, suspicari? denique 40
 Nullum est jam dictum, quod non sit dictum prius.
 Quare æquum est vos cognoscere, atque ignoscere,
 Quæ veteres facitarent, si faciunt novi.
 Date operam, & cum silentio animadvortite,
 Ut pernoscatis, quid sibi Eunuchus velit. 45

ACTUS I. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

QUID igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
 Cùm accersor ultro? an potius ita me compa-
 rem,

Non perpeti meretricum contumelias?

Exclusit, revocat. redeam? non, si me obsecrer.

PA. Siquidem hercle possis, nil prius, neque fortius: 5

Verùm si incipies, neque pertendes gnaviter,

Atque, ubi pati non poteris, cùm nemo expetet,

Infectâ pace, ultro ad eam venies, indicans

Te amare, & ferre non posse; actum est, ilicet,

Peristi: eluder, ubi te victum senserit. 10

PH. Proin tu, dum est tempus, etiam atque etiam cogita.

PA. Here, quæ res in se neque consilium neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,

Suspiciones, inimicitia, induciæ, 15

Bellum, pax rursus. incerta hæc si tu postules

Ratione

Ratione certa facere, nihilo plus agas,
 Quàm si des operam, ut cum ratione insanias.
 Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
 Egone illam? quæ illum? quæ me? quæ non? sine modo:
 Mori me malim: sentiet qui vir siem. 21
 Hæc verba unâ mehercle falsâ lacrumulâ,
 Quam, oculos torendo misere, vix vi expresserit,
 Restinguet; & te ultro accusabit: & ei dabis
 Ultro supplicium. PH. indignum facinus! nunc ego &
 Illam scelestam esse, & me miserum sentio: 26
 Et tædet: & amore ardeo: & prudens, sciens,
 Vivus, videntque pereor: nec, quid agam, scio.
 PA. Quid agas? nisi ut te redimas captum quam queas
 Minimo: si nequeas paululo, at quanti queas: 30
 Et ne te afflictes. PH. itane suades? PA. si sapias:
 Neque, præterquam quas ipse amor molestias
 Habet, addas: & illas, quas habet, rectè feras.
 Sed eccâ ipsa egreditur, nostri fundi calamitas:
 Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit. 35

ACTUS I. SCENA II.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

MISERAM me! vereor ne illud gravius Phædria
 Tulerit, neve aliorum, atque ego feci, acceperit,
 Quod heri intromissus non est. PH. totus, Parmeno,
 Tremo horreoque, postquam aspexi hanc. PA. bono
 animo es:

Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis. 5
 T. Quis hic loquitur? hem, tun' hic eras, mi Phædria?
 Quid hic stabas? cur non rectâ introibas? PA. ceterum
 De exclusione verbum nullum. T. quid taces?
 PH. Sane quia verò hæ mihi patent semper fores,
 Aut quia sum apud te primus. T. missa istac face. 10
 PH. Quid, missa? ô Thais, Thais, utinam esset mihi
 Pars æqua amoris tecum; ac pariter fieret,
 Ut aut hoc tibi doleret idem, ut mihi dolet:

E

Aut

Aut ego istuc abs te factum nihili penderem.

T. Ne crucia te, obsecro, anime mi, Phædria. 15

Non pol, quò quenquam plus amem, aut plus diligam,

Eò feci? sed ita erat res: faciendum fuit.

PA. Credo, ut sit, misera præ amore exclusisti hunc foras.

T. Siccine agis, Parmeno? age. sed, huc quâ grati

Te accersi iussi, ausculta. PH. fiat. T. dic mihi 25

Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. egone? optumè,

verùm heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:

Quæ vera audiui, taceo, & contineo optumè:

Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò pa-
lam est.

Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo. 25

Troin tu, taceri si vis, vera dicito.

T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.

PA. Potest taceri hoc. T. ibi tum matri parvulam

Puellam dono quidam mercator dedit,

Ex Atticâ hinc abreptam. PH. civemne? T. arbitror:

Certum non scimus: matris nomen & patris 31

Dicebat ipsa: patriam & signa cætera

Neque scibat, neque per ætatem etiam potuerat.

Mercator hoc addebat, è prædonibus,

Unde emerat, se audisse, abreptam è Sunio. 35

Mater ubi accepit, coepit studiosè omnia

Docere, educere, ita uti si esset filia.

Sororem plerique esse credebant meam.

Ego cum illo, quo cum tum uno rem habebam, hospite

Ab: i huc, qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia. 40

PA. Utrumque hoc falsum est: effluet. T. quî istuc?

PA. quia

Neque tu uno eras contenta, neque solus dedit:

Nam hic quoque bonam magnamque partem ad te
attulit.

T. Ita est. sed sine me pervenire, quò volo.

Interea miles, qui me amare occeperat, 45

In Cariam est profectus. te interea loci

Cognovi. tute scis, postilla quàm intumam

Habeam te, & mea consilia ut tibi credam omnia.

PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. PA. oh, dubium-
ne id est?

τ. Hoc agite, amabo. mater mea illic mortua est 50

Nuper. ejus frater aliquantum ad rem est avidior.

Is ubi hanc formâ videt honestâ virginem,

Et fidibus scire, precium sperans, illico

Producit, vendit. forte fortunâ adfuit

Hic meus amicus: emit eam dono mihi, 59

Imprudens harum rerum ignarusque omnium.

Is venit: postquam sensit me tecum quoque

Rem habere, fingit causas, ne det, sedulo:

Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi

Apud me, ac non id metuat, ne, ubi eam acceperim,

Se se relinquam, velle se illam mihi dare; 61

Verum id verèri. sed, ego quantum suspicor,

Ad virginem animum adjecit. PH. etiamne amplius?

τ. Nil: nam quæsi. nunc ego eam, mi Phædria,

Multæ sunt causæ, quamobrem cupiam abducere. 65

Primum, quodd soror est dicta: præterea, ut suis

Restituam ac reddam. solâ sum: habeo hic neminem,

Neque amicum, neque cognatum. quamobrem, Phæ-

Cupio aliquos parere amicos beneficio meo. [dria,

Id, amabo, adjuta me, quo id fiat facilius. 70

Sine illum priores partes hosce aliquot dies

Apud me habere. nihil respondes? PH. pessuma!

Egon? quidquam cum istis factis tibi respondeam?

PA. Eu noster! laudo. tandem perdoluit: vir es.

PH. Haud ego nescibam, quorsum tu ires. parvola 75

Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:

Soror est dicta: cupio abducere, ut reddam suis.

Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:

Ego excludor, ille recipitur. quâ gratiâ; 79

Nisi illum plus amas, quàm me, & istam nunc times,

Quæ advecta est, ne illum talem præripiat tibi?

τ. Ego id timeo? PH. quid te ergo aliud sollicitat, ce-

Num solus ille dona dat? nuncubi meam [do?

Benignitatem sensisti in te claudier?

Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ 85

E 2 Ancil-

Ancillulam, relictis rebus omnibus,
 Quæfivi? porro eunuchum dixti velle te,
 Quia solæ utuntur his reginæ. repperi.
 Heri minas viginti pro ambobus dedi:
 Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoriâ: 90
 Ob hæc facta abs te spernor. T. quid istuc, Phædria?
 Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
 Id fieri posse maxumè; verum tamen,
 Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam uti jusseris.
 PH. Utinam istuc verbum ex animo ac verè diceres, 95
 Potiùs quàm te inimicum habeam. si istuc crederem
 Sincerè dici, quidvis possem perpeti.
 PA. Labascit, victus uno verbo, quàm citò!
 T. Ego non ex animo misera dico? quam joco
 Rem voluisti à me tandem, quin perteceris? 100
 Ego impetrare nequeo hoc abs te, biduum.
 Saltem ut concedas solum. PH. siquidem biduum.
 Veràm ne fiant isti viginti dies.
 T. Profectò non plus biduum, aut. PH. aut? nihil moror.
 T. Non fiet. hoc modò sine te exorem. PH. scilicet 105
 Faciendum est, quod vis. T. meritò te amo. bene facis.
 PH. Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
 Ita facere certum est: mos gerundu' est Thaidi.
 Tq, Parmeno, huc fac illi adducantur. PA. maxumè.
 PH. In hoc biduum, Thais, vale. T. mi Phædria, 110
 Et tu. numquid vis aliud? PH. egone quid velim?
 Cum milite isto præfens, absens ut fies:
 Dies noctesque me ames: me desideres:
 Me somnies: me exspectes: de me cogites:
 Me speres: me te oblectes: mecum tota sis: 115
 Meus fac sis postremò animus, quando ego sum tuus.
 T. Me miseram! forsitan hic mihi parum habeat fidem,
 Atque ex aliarum ingeniis nunc me judicet.
 Ego pol, quæ mihi sum conscia, hoc certò scio,
 Neque me finxisse falsi quidquam, neque meo 120
 Cordi esse quenquam cariorem hoc Phædriâ:
 Et quidquid hujus feci, causâ virginis
 Feci: nam me ejus fratrem spero propemodum

Jam repperisse, adolescentem adeo nobilem: &
 Is hodie venturum ad me constituit domum. 125
 Concedam hinc intro, atque exspectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHÆDRIA, PARMENO.

FAC ita, ut jussi, deducantur isti. PA. faciam. PH.
 at diligenter.

PA. Fiet. PH. at maturè. PA. fiet. PH. fatin' hoc man-
 datum est tibi?

PA. Ah, rogitare? quasi difficile fiet. utinam
 Tam aliquid facile invenire possis, Phædria,
 Hoc quàm peribit. PH. ego quoque unà pereo, quod
 mi est carius. 5

Ne istuc tam iniquo patiare animo. PA. minimè: quia
 Effectum dabo. sed numquid aliud imperas?

PH. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: &
 Istum æmulum, quod poteris, ab eâ pellito.

PA. Au, memini, tamen si nullus moneas: PH. ego
 rus ibo, atque ibi manebo. 10

PA. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. cen-
 sen' posse me obfirmare &

Perpeti, ne redeam interea? PA. tene? non hercle ar-
 bitror:

Nam aut jam revertere, aut mox noctu te adiget
 horum insomnia.

PH. Opus faciam, ut defatiger usque, ingratiis ut dor-
 miam.

PA. Vigilabis lassus: hoc plùs facies. PH. ah, nil di-
 cis, Parmeno. 15

Ejiciunda hercle hæc mollities animi. nimis me in-
 dulgeo.

Tandem ego non illâ caream, si sit opus, vel totum
 triduum? PA. hui!

Univorsum triduum! vide quid agas. PH. stat sen-
 tentia.

PA. Dii boni! quid hoc morbi est? adeon' homines
immutarier

Ex amore, ut non cognoscas eundem esse? hoc ne-
mo fuit 20

Minus ineptus, magis severus quisquam, nec magi'
continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est
parasitus Gnatho

Militis. ducit secum unam virginem dono huic: papa!
Facie honesta. mirum, ni ego me turpiter hodie hic
dabo

Cum meo decrepito hoc eunacho. hæc superat ipsam
Thaidem. 21

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO, PARMENO.

DII immortales! homini homo quid præstat!
stulto intellegens

Quid interest! hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conveni hodie adveniens quendam mei loci hinc at-
que ordinis,

Hominem haud impurum, itidem patria qui abligu-
rierat bona.

Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisque
oblitum. 5

Quid istoc, inquam, ornati est? Quoniam miser, quod
habui, perdidit,

Hem, quod redactus sum! omnes enim me atque ami-
ci deserunt.

Hic ego illum contemni præ me: Quid, homo, in-
quam, ignavissime,

Itane parasti te, ut spes nulla reliqua in te fieri tibi?

Simul consilium cum re amisti? viden' me ex eo-
dem ortum loco? 10

Qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo est corporis?
Omnia

Omnia habeo, neque quidquam habeo: nil cū est,
nil desit ramen.

At ego infelix neque ridiculus esse, neque plagas pari
Possum. Quid? tu his rebus credis fieri? totā erras viā.
Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclum
prius.

Hoc novum est aucupium: ego adeo hanc primus in-
veni viam.

Est genus hominum, qui esse primos se omnium re-
rum volunt,

Nec sunt. hos confector: hisce ego non paro me ut
rideant,

Sed eis ultro arrideo, & eorum ingenia admiror simul:
Quidquid dicunt, laudo: id rursus si negant, laudo
id quoque:

Negat quis? nego: ait? aio: postremo, imperavi
egomet mihi,

Omnia assentari. is quæstus nunc est multo uberrimus.
P. Scitum hercle hominem! hic homines prorsum ex
stultis insanos facit.

G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum ubi
advenimus,

Concurrunt lati mī obviam cupedinarii omnes, 25
Cetarii, lanii, coqui, fartores, piscatores, aucupes,

Quibus & re salvā & perditā profueram & prosum
sæpe:

Salutant: ad cœnam vocant: adventum gratulantur.

Ille ubi miser, famelicus, videt me esse tanto honore,
Et tam facilè victum quarere; ibi homo cepit me
obsecrare,

Ut sibi liceret discere id de me. scitari iussi: 30

Si potis est, tanquam philosophorum habent discipli-
næ ex ipsis

Vocabula, parasiti itidem ut Gnathonici vocentur,

P. Viden', otium & cibus quid facit alienus? G. sed
ego cesso

Ad Thaidem hanc deducere, & rogare ad cœnam
ut veniat.

Sed Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video,
Rivalis servum. salva res est: nimirum homines frigent.
Nebulonem hunc certum est ludere. P. hinc hoc mu-
nere arbitrantur

Suam Thaidem esse. G. Plurimâ salute Parmenonem
Summum suum impertit Gnatho. quid agitur? P. sta-
tur. G. video: 40

Numquidnam hîc, quod nolis, vides? P. te. G. cre-
do. at numquid aliud?

P. Quî dum? G. quia tristi' es. P. nihil equidem. G. ne
sis. sed quid videtur

Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. uro
hominem. P. ut falsus animi est!

G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse?
P. hoc nunc dicis,

Ejectos hinc nos. omnium rerum, heus, vicissitudo est.
G. Sex ego te totos, Parmeno, hos menses quietum
reddam; 46

Ne sursum, deorsum cursites; neve usque ad lucem
vigiles.

Ecquid beo te? P. men'? papæ! G. sic soleo amicos.
P. laudo.

G. Detineo te: fortasse tu profectus aliò fueras.

P. Nusquam. G. tum tu igitur paululum da mihi ope-
ræ: fac admittræ 50

Ad illam. P. age, modò nunc tibi patent fores hæ,
quia istam ducis.

G. Numquem evocari hinc vis foras? P. sine bidu-
um hoc prætereat;

Qui mihi nunc uno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu istas, faxo, calcibus sæpe insultabis frustra.

G. Etiam nunc hîc stas, Parmeno? eho, numnam hîc
relictus custos, 55

Ne quis forte internuncius clàm à milite ad istam
cursitet?

P. Facetè dictum! mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc advenire.

Mirror,

Miror, quî ex Piræeo abierit: nam ibi custos publice est nunc.

Non temere est: & properans venit: nescio quid circumspētat. 65

ACTUS II. SCENA III.

CHÆREA, PARMENO.

OCCIDI.

Neque virgo est usquam, neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.

Ubi quæram? ubi investigem? quem perconter? quam insistam viam?

Incertus sum: una hæc spes est; ubi ubi est, diu celari non potest. 4

O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres:

Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum;

Nescio quid de amore loquitur. ô infortunatum senem!

Hic vero est, qui si occeperit, ludum jocumque dices

Fuisse illum alterum, præut hujus rabies quæ dabit.

C. Ut illum Dî Deæque senem perdant, qui me hodie remoratus est; 10

Meque adeo, qui resistierim: tum autem qui illum flocci fecerim.

Sed eccum Parmenonem. salve. P. quid tu es tristis, quidve alacris?

Unde is? C. egone? nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:

Ita prorsus sum oblitus mei.

P. Quî, quæso? C. amo. P. ehem! C. nunc, Parmeno, te ostendes, qui vir fies. 15

Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inveni

Modò, quod ames: in eâ re utilitatem ego faciam ut cognoscas meam:

Cùm

Cùm in cellulam ad te patris penum omnem conge-
rebam clanculùm.

P. Age, inepte. c. hoc hercle factum est. fac sis nunc
promissa appareant,

Sive adeo digna res est, ubi tu nervos intendas tuos. 20
Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas ma-
tres student

Demissis humeris esse, victo pectore, ut gracile
sint.

Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt: dedu-
cunt cibum:

Tamen si bona est natura, reddunt curaturâ junceas:
Itaque ergo amantur. P. quid tua istac? c. nova fi-
gura oris. P. papæ! 25

c. Color verus, corpus solidum, & succi plenum.
P. anni? c. sedecim.

P. Flos ipse. c. hanc tu mihi vi, clam, precario,
Fac tradas: meâ nil refert, dum potiar modò.

P. Quid, virgo cuja est? c. nescio hercle. P. unde est?
c. tantundem. P. ubi habitat?

c. Ne id quidem. P. ubi vidisti? c. in viâ. P. quâ
ratione amisisti? 30

c. Id equidem adveniens mecum stomachabar modò:
Neque ego quenquam hominem esse arbitror, cui ma-
gis bonæ

Felicitates omnes adversæ sient.

P. Quid hoc sceleris est? c. perii. P. quid factum
est? c. rogas?

Patris cognatum atque æqualem Archidemidem 35
Nostin'? P. quidni? c. is, dum sequor hanc, fit mihi
obviam.

P. Incommodè hercle. c. imo enimvero infelicitè:
Nam incommoda alia sunt dicenda, Parmeno.

Illum, liquet mihi dejerare, his mensibus

Sex, septem prorsum non vidisse proximis, 40
Nisi nunc, cùm minime vellem, minimeque opus
fuit.

Eho, nonne hoc monstri simile est? quid ais? P.
maxumè. C. Con-

c. Continuo accurrit ad me, quàm longè quidem,
Incurvus, tremulus, labiis demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico, Chærea, inquit. Restiti. 47
Scin' quid ego te volebam? Dic. Cras est mihi
Judicium. Quid tum? Ut diligenter nuncies
Patri, advocatus manè mihi esse ut meminerit.

Dum hæc loquitur, abiit hora. rogo, numquid velit.
Recte, inquit. Abeo. cùm huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodum huc advorterat 51
In nostram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit,
modò

Huic quæ data est dono. c. huc cùm advenio, nulla
erat.

P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

c. Verum, parasitus cum ancillâ. P. ipsa est: ilicer,
Define, jam conclamatum est. c. alias res agis. 56

P. Istuc equidem ago. c. nostin' quæ sit? dic mihi:
aut

Vidistin'? P. vidi, novi: scio quò abducta sit.

c. Eho, Parmeno mi, nostin'? P. novi. c. & scis, ubi
fiet?

P. Huc deducta est ad meretricem Thaidem: ei dono
data est. 60

c. Quis is est tam potens cum tanto munere hoc?
P. miles Thraço

Phædriæ rivalis. c. duras partes fratris prædicas.

P. Imo enim, si scias quod donum huic dono contrà
comparat,

Tum magis id dicas. c. quodnam, quæso hercle? P.
eunuchum. c. illumne, obsecro,

Inhonestum hominem, quem mercatus est heri, se-
nem, mulierem? 65

P. Istunc ipsum. c. homo quatietur certè cum dono
foràs.

Sed istam Thaidem non scivi nobis vicinam. P. haud
diu est.

c. Perii. nunquamne etiam me illam vidisse? ehodum,
dic mihi,

Eistne,

Estne, ut fertur, forma? P. sane. c. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.

c. Obsecro te hercle, Parmeno, fac ut potiar. P. faciam sedulo, ac

Dabo operam, adjuvabo. numquid me aliud? c. quo nunc is? P. domum,

Ut mancipia hæc, ita ut iussit frater, deducam ad Thaidem.

c. O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

P. Quid ita? c. rogitas? summâ formâ semper conservam domi

Videbit, conloquetur, aderit unâ in unis ædibus, 75
Cibum nonnunquam capiet cum eâ, interdum propter dormiet.

P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? c. quâ re, Parmeno?

Responde. P. capias tu illiû vestem. c. vestem? quid tum postea?

P. Pro illo te deducam c. audio. P. te illum esse dicam. c. intellego

P. Tu illis fruire commodis, quibus tu illum dicebas modò: 80

Cibum unâ capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias:

Quandoquidem illarum neque quisquam te novit, neque scit qui fies.

Præterea forma, ætas ipsa est, facile ut te pro euncho probes.

c. Dixisti pulchre: nunquam vidi melius consilium dari.

Age, eamus intro nunc jam: orna me, abduc, duc, quantum potes. 85

P. Quid agis? jocabar equidem. c. garris. P. perii, quid ego egi miser!

Quo trudis? perculeris jam tu me! tibi equidem dico, mane.

c. Eamus. P. pergin'? c. certum est. P. vide ne nimium calidum hoc sit modò. c. Non

c. Non est profecto. sine. p. at enim istæc in me cuderetur faba. ah,

Flagitium facimus! c. an id flagitium est, si in domum meretriciam

Deducar, & illis crucibus, quæ nos, nostramque adolescentiam

Habent despiciatam, & quæ nos semper omnibus cruciant modis,

Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, ut ab illis fallimur?

An potius hæc pati? æquum est fieri, ut à me ludatur dolis.

Quod qui rescierint, culpent: illud meritò factum omnes putent.

p. Quid istuc? si certum est facere, facias. verùm ne post conferas

Culpam in me. c. non faciam. p. jubesne? c. jubeo, imo cogo, atque impero.

p. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere. c. Dii vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi?

G. Ingentes. t. ain' tu, lata est? G. non tam ipso quidem

Dono, quàm abs te datum esse: id vero seriò

Triumphat. p. huc proviso, ut, ubi tempus fiet,

Deducam. sed eccum militem. t. est istuc datum

Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia.

G. Advorti hercle animum. t. vel rex semper maximas

Mihi agebat, quidquid feceram: aliis non item.

G. Labore alieno magno partam gloriam

Verbis sæpe in se transmovet, qui habet salem;

F

Qui

Qui in te est. T. habes. G. rex te ergo in oculis, T.
scilicet.

G. Gestare. T. verum, credere omnem exercitum,
Consilia. G. mirum. T. tum sicubi eum satietas
Hominum, aut negoti si quando odium ceperat,
Requiescere ubi volebat, quasi: nostin'? G. scio. 17
Quasi ubi illam exspueret miseriam ex animo. T. tenes.
Tum me convivam solum abducebat sibi. G. hui!
Regem elegantem narras. T. imo sic homo
Est per paucorum hominum. G. imo nullorum, arbitror,
Si tecum vivit. T. invidere omnes mihi, 20
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi invidere misere. verum unus tamen
Impense, elephantis quem Indicis praeferat.
Is ubi molestus magis est, quaeso, inquam, Strato,
Eone es ferox, quia habes imperium in belluas? 25
G. Pulchre meherole dictum, & sapienter. papa!
Jugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.
G. Quidni esset? P. Di vestram fidem! hominem
perditum,
Miserumque; & illum sacrilegum! T. quid? illud,
Gnatho,

Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, 30
Nunquam tibi dixi? G. nunquam; sed narra, obsecro.
Plus millies jam audiui. T. una in convivio
Erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus:
Forte habui scortum: coepit ad id alludere,
Et me irridere. quid agis, inquam, homo impu-
dens? 35

Lepus tute es, & pulpamentum quaeris. G. ha, ha, ha.
T. Quid est? G. facetè, lepidè, lautè, nihil supra.
Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. saepe; & fertur in primis. T. meum est.
G. Dolet dictum imprudenti adolescenti, & libero. 40
P. Atte Di perdant. G. quid ille, quaeso? T. perditus.
Rifu omnes, qui aderant, emoriri. denique,
Metuebant omnes jam me. G. non injuria.
T. Sed heus tu, purgon' ego me de istac Thaidi,

Quid

Quòd eam me amare suspicata est? G. nihil minus:
 Imo magis auge suspicionem. T. cur? G. rogas? 46
 Scin? si quando illa mentionem Phædriæ
 Facit, aut si laudat, te ut male urat: T. sentio.
 G. Id ut ne fiat, hæc res sola est remedio.
 Ubi nominabit Phædriam, tu Pamphilam 50
 Continud. si quando illa dicer, Phædriam
 Intromittamus commissatum; Pamphilam
 Cantatum provocemus. si laudabit hæc
 Illius formam; tu hujus contrà. denique
 Par pro pari referto, quod eam mordeat. 55
 T. Siquidem me amaret, tum istuc prodesset, Gnatho.
 G. Quando illud, quod tu das, expectat, arque amat,
 Jamdudum te amat: jamdudum illi facile fit
 Quod doleat. metuet semper, quem ipsa nunc capit
 Fructum, ne quando iratus tu aliud conferas. 60
 T. Bene dixi. at mihi istuc non in mentem venerat.
 G. Ridiculum: non enim cogitaras. cæterum,
 Idem hoc tute melius quanto invenisses, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNA-
 THO, PYTHIAS.

AUDIRE vocem visa sum modò militis:
 Atque eccum. salve, mi Thraso. THR. ô Thais
 mea,

Meum suavium, quid agitur? ecquid nos amas
 De fidicinâ istac? PA. quàm venustè! quod dedit
 Principium adveniens! THA. plurimùm merito tuo. 5
 G. Eamus ergo ad cœnam: quid stas? PA. hem alte-
 rum:

Ex hominè hunc natum dicas. THA. ubi vis, non
 moror.

PA. Adibo, arque adsimulabo, quasi nunc exeam.
 Ituran', Thais, quopiana es? THA. chem, Parmeno,
 Bene

Bene pol fecisti: hodie itura. PA. quò? THA. quid?
hunc non vides? 10

PA. Video, & me tædet. ubi vis, dona adsunt tibi
A Phædriâ. THR. quid stamus? cur non imus hinc?

PA. Quæso hercle ut liceat, pace quod fiat tuâ,
Dare huic quæ volumus, convenire & conloqui.

THR. Perpulchra credo dona, haud nostris similia. 15

PA. Res indicabit. heus, jubete istos foràs

Exire, quos jussi. ociùs procede tu huc.

Ex Æthiopiâ est usque hæc. THR. hîc sunt tres minz.

G. Vix. PA. ubi tu es, Dore? accede huc. hem eunuchum tibi:

Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ! 20

THA. Ita me Dii ament, honestus. PA. quid tu ais,
Gnatho?

Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem,
Thraso?

Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,

Fac in palæstrâ, in musicis. quæ liberum

Scire æquom est adolescentem, solerem dabo. 25

THR. Ego illum eunuchum, si opu' fiet, vel sobrius.

PA. Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat

Tē vivere, & suâ causâ excludi cæteros:

Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas

Ostentat, neque tibi obstat: quod quidam facit. 30

Verùm, ubi molestum non erit, ubi tu voles,

Ubi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.

THR. Apparet servom hunc esse domini pauperis,

Miserique. G. nam hercle nemo posset, sat scio,

Qui haberet quī pararet alium, hunc perpeti. 35

PA. Tace tu, quem ego esse infra infimos omnes
puto

Homines. nam, qui huic animum assentari induxeris,

E flamma petere te cibum posse arbitror.

THR. Jamne imus? THA. hos priùs introducâ, &
quæ volo,

Simul imperabo. postea, continuò exeo. 40

THR.

THR. Ego hinc abeo: tu istam opperire. PA. haud
convenit,

Unà cum amicâ ire imperatorem in via.

THR. Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.

G. Ha, ha, hæ. THR. quid ridet? G. istuc, quod
dixi modo:

Et illud de Rhodio dictum in mentem venit. 45

Sed Thais exit. THR. abi, præcurre, ut sint domi

Parata. G. fiat. THA. diligenter, Pythias,

Fac cures, si Chremes huc fortè advenierit,

Ut ores, primùm ut maneat: si id non commodum est,

Ut redeat: si id non poterit, ad me adducito. 50

PY. Ita faciam. THA. quid? quid aliud volui dicere?

Hem, curate istam diligenter virginem.

Domi adfritis, facite. THR. eamus. THA. vos me sequi-
mini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, PYTHIAS.

PROFECRO, quanto magi' magisque cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab eâ astutè labefactarier.

Jam tum, cùm primùm jussit me ad se accersier,

(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)

Ubi veni, causam, ut ibi manerem, repperit: 6

Ait rem divinam fecisse, & rem seriam

Velle agere mecum. jam tum erat suspicio,

Dolo malo hæc fieri omnia. ipsa accumbere

Mecum, mihi sese dare, sermonem querere. 10

Ubi friget, huc evasit, quàm pridem pater

Mihi & mater mortui essent, dico, jam diu.

Rus Sunii ecquod habeam, & quàm longo à mari.

Credo ei placere hoc: sperat se à me avellere.

Postremo, ecquâ inde parvâ periisset soror; 15

Ecquis cum eâ unâ; quid habuisset, cùm perit;

Ecquis eam posset noscere. hæc cur quærirer?

Nisi si illa fortè, quæ olim periit parvola
 Soror, hanc se intendit esse, ut est audacia.
 Verùm ea, si vivit, annos nata est sedecim, 20
 Non major: Thais, ego quàm sum, majuscula est.
 Misit porro orare, ut venirem, serid.
 Aut dicat quid volt, aut molesta ne fiet.
 Non hercle veniam tertio. heus, heus; ecquis hic?
 Ego sum Chremes. P. ô capitulum lepidissimum! 25
 c. Dico ego mi insidias fieri? P. Thais maxumo
 Te orabat opere, ut cras redires. c. rus eo.
 F. Fac, amabo. c. non possum, inquam. P. at apud
 nos hic mane,
 Dum redeat ipsa. c. nihil minus. P. cur, mi Chremes?
 c. Malam in rem hinc ibis. P. si istuc ita certum est tibi,
 Amabo, ut illuc transeas, ubi illa est. c. eo. 31
 P. Abi, Dorias, citò hunc deduce ad militem.

ACTUS III. SCENA IV.

ANTIPHO.

H E R I aliquot adolescentuli coimus in Piræum,
 In hunc diem ut de symbolis essemus. Chære-
 am ei rei

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est.
 Præterit tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
 Homo ipse nusquam est: neque scio, quid dicam, aut
 quid conjectem. 5

Nunc mihi hoc negoti cæteri dedere, ut illum quæram.
 Ibo ad eum; visam, si domi est. quisnam hinc à
 Thaide exit?

Is est, an non est? ipsu' est. quid hoc hominis est?
 qui hic ornatus est?

Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque con-
 jicere.

Nisi quidquid est, procul hinc liber priu', quid sit,
 sciscitari. 10

ACTUS

ACTUS III. SCENA V.

CHÆREA, ANTIPHO.

NUM quis hic est? nemo est. num quis hinc me
sequitur? nemo homo est.

Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? proh Jupiter!
Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.
Sed neminemne curiosum intervenire nunc mihi,
Qui me sequatur, quoquod eam, rogitando obtundat,
enecet,

Quid gestiam, aut quid lætus sim, quod pergam, unde
emergam, ubi siem

Vestitum hunc nactus, quid mihi quæram, sanus sim
anne insaniam?

A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video
velle, inibo.

Chærea, quid est quod sic gestis? quid sibi hic vestitus
quærit? 10

Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? sati' ne sanus?
quid me

Aspectas? quid races? c. ô festus dies hominis! amice,
Salve: nemo est omnium, quem ego magis nunc cu-
perem quam te.

A. Narra istuc, quæso, quid fiet. c. imo ego te obse-
cro hercle, ut audias.

Nostin' hanc, quam frater amat? A. novi: nempe,
opinor, Thaidem. 15

c. Istam ipsam. A. sic commemineram. c. quædam
hodie est ei dono data

Virgo. quid ego ejus tibi nunc faciem prædicem, aut
laudem, Antipho,

Cum ipsum me nôris, quàm elegans formarum spe-
ctator siem?

In hac commotus sum. A. ain' tu? c. primam dices,
scio, si videris.

Quid

Quid multa verba? amare cœpi. forte fortunâ domi 20
 Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater
 Thaidi:

Neque is deductus etiam tum ad eam. summonuit
 me Parmeno

Ibi servus, quod ego arripui. A. quid id est? c. tace sis,
 citiùs audies.

Ut vestem cum illo mutem, & pro illo jubeam me
 illuc deducier.

A. Pro enuchon? c. sic est. A. quid ex eâ re tandem
 ut caperes commodi? 25

c. Rogas? viderem, audirem, essem unâ, quacum cu-
 piebam, Antipho.

Num parva causa, aut parva ratio est? traditus sum
 mulieri.

Illa illico, ubi me accepit, læta vero ad se abducit do-
 mum,

Commendat virginem. A. cui? tibine? c. mihi. A. sa-
 ris tutò tamen.

c. Edicit, ne vir quisquam ad eam adeat; & mihi,
 ne abscedam, imperat, 30

In interiore parte ut maneam solus cum solâ. adnuo,
 Terram intuens modestè. A. miser. c. ego, inquit,
 ad cœnam hinc eo:

Abducit secum ancillas: paucae, quæ circum illam
 essent, manent

Novitiæ puellæ. continuo hæc adornant, ut laver.

Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in con-
 clavi sedet, 35

Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pi-
 ctura hæc, Jovem

Quo pacto Danæ misisse aiunt quondam in gremium
 imbrem aureum.

Egomet quoque id spectare cœpi. & quia consimilem
 luserat

Jam olim ille ludum, impendiò magis animus gau-
 debat mihi,

Deum

Deum sese in hominem convertisse, atque per alienas
regulas

Venisse clanculum per impluvium, fucum factum
mulieri.

At quem Deum? Qui templa cœli summa sonitu con-
cutit.

Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud fe-
ci, ac lubens.

Dum hæc mecum reputo, accersitur lavatum interea
virgo.

It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant.
Sto expectans, si quid mihi imperent. venit una;
heus tu, inquit, Dore,

Cape hoc flabellum, ventulum huic sic facito dum la-
vamus.

Ubi nos laverimus, si voles, lavato. accipio tristis.

A. Tum equidem istuc os tuum impudens videre ni-
miùm vellem,

Qui esset status, flabellulum tenere te asinum tantum.

c. Vix elocuta est hoc, foràs simul omnes prouunt se:
Abeunt lavatum, perstreperunt, ita ut sit, domini ubi
absunt.

Interea somnus virginem opprimit. ego limis spectro
Sic per flabellum clanculum: simul alia circumspecto,
Satin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.

A. Quid tum? c. quid? quid tum, fatue? A. fateor.
c. an ego occasionem

Mihi ostentam tantam, tam brevem, tam optatam,
tam insperatam,

Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.

A. Sanè, hercle, ut dicis. sed interim de symbolis quid
actum est?

c. Paratum est. A. frugi es. ubi? domín'? c. imo a-
pud libertum Discum.

A. Perlonge est: sed tanto ociùs properemus. muta
vestem.

c. Ubi mutem? perii: nam domo exfulo nunc. me-
tuo fratrem,

Ne intus sit : porro autem, pater ne rure redierit jam.
 A. Eamus ad me : ibi proximum est ubi mutes.
 c. rectè dicis.

Eamus : & de istac simul, quo pacto porro possim 65
 Potiri, consilium volo capere unà tecum. A. fiat.

ACTUS IV. SCENA I.

DORIAS.

IT'A me Dii ament, quantum ego illum vidi, non
 nihil timeo misera,
 Ne quam ille hodie insanus turbam faciat, aut vim
 Thaidi.

Nam postquam iste advenit Chremes, adolescens frater
 virginis :

Militem rogat, ut eum admitti jubeat. ille continuo
 irasci.

Neque negare audere. Thais porro instare, ut homi-
 nem invitet.

Id faciebat retinendi illius causâ : quia, illa quæ cu-
 piebat

De sorore ejus indicare, ad eam rem tempus non erat.
 Invitat tristis : mansit. ibi illa cum illo sermonem
 occipit.

Miles vero sibi putare adductum ante oculos æmulum :
 Voluit facere contra huic ægrè : heus, inquit, puer,
 Pamphilam

Arcesse, ut delectet hic nos. illa exclamat, Minimè
 gentium.

In convivium illam ? miles tendere. inde ad jurgium.
 Interea aurum sibi clam mulier dedit, dat mihi ut
 auferam.

Hoc est signi, ubi primum poterit, se illinc subducet,
 scio.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

PHÆDRIA.

DUM rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
 Ita ut sit, ubi quid in animo est molestiæ,
 Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
 Pejorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
 Præterii imprudens villam. longè jam abieram, 5
 Cum sensi. redeo rursum male vero me habens.
 Ubi ad ipsum veni divorticulum, constiti:
 Occepi mecum cogitare; hem, biduum hic
 Manendum est soli sine illâ? quid tum postea?
 Nihil est. quid? nihil? si non rangendi copia est, 10
 Eho, ne videndi quidem erit? si illud non licet,
 Saltem hoc licebit. certe, extremâ lineâ
 Amare, haud nihil est. villam prætereo sciens.
 Sed quid hoc, quodd timida subitò egreditur Pythias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS, PHÆDRIA, DORIAS.

UBI ego illum scelerosum misera atque impium
 inveniam? aut ubi quæram?

Hocine tam audax facinus facere esse ausum? perii.

PH. hoc quid sit, vereor.

PY. Quin etiam insuper scelus, postquam ludificatus
 est virginem,

Vestem omnem miseræ discidit, tum ipsam capillo
 conscidit.

PH. Hem. PY. qui nunc si detur mihi, 5
 Utego unguibus facilè illi in oculos involem venefico?

PH. Nescio quid profectò, absente nobis, turbatum
 est domi.

Adibo. quid istuc? quid festinas? aut quem quæris,
 Pythias?

PH.

PY. Ehem Phædria, egon' quem quæram? i hinc quo
dignu' es cum donis tuis

Tam inlepidis. PH. quid istuc est rei? 10

PY. Rogas me? eunuchum quem dedisti nobis, quas
turbas dedit?

Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitiavit.
PH. quid ais?

PY. Perii. PH. temulenta es. PY. utinam sic sint, qui
mihi male volunt.

D. Au, obsecro, mea Pythias, quid istucnam monstri
fuit?

PH. Infanis: quî istuc facere eunuchus potuit? PY.
illum nescio 15

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.

Virgo ipsa lacrumat, neque, cûm rogites quid sit, au-
det dicere.

Ille autem bonus vir nusquam apparet. etiam hoc mi-
sera suspicor,

Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. nequeo mir-
ri satis,

Quò ille abire ignavos posset longius, nisi domum 20
Fortè ad nos rediit. PY. vise amabo, num sit. PH.
jam faxo, scies.

D. Perii, obsecro. tam infandum facinus, mea tu, te
audiui quidem.

PY. At pol ego amatores mulierum esse audieram ex
maximos,

Sed nihil potesse: verum miseræ non in mentem ve-
nerat:

Nam illum aliquò conclussem, neque illi commiss-
sem virginem. 25

ACTUS IV. SCENA IV.

PHÆDRIA, EUNUCHUS, PYTHIAS, DORIAS.

Ex i foras scelestē : at etiā restitas,
Fugitive? prodi, male conciliate. **E.** obsecro. **PH.**
oh,

Illud vide, os ut sibi distorsit caruſex!

Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio?

Quid narras? paulū ſi ceſſaſſem, Pythia,

Domi non offendiſſem: ita jam adornarat fugam.

PY. Habesne hominem, amabo? **PH.** quidni? **PY.** o

factum bene!

D. Iſtuc pol vero bene. **PY.** ubi eſt? **PH.** rogitas?

non vides?

PY. Videam, obsecro, quem? **PH.** hunc ſcilicet. **PY.**

quis hic eſt homo?

PH. Qui ad vos deductus hodie eſt. **PY.** hunc oculis

ſuis

Noſtrarum nunquam quiſquam vidit. Phædria.

PH. Non vidit? **PY.** an tu hunc credidiſti eſſe, obsecro,

Ad nos deductum? **PH.** namque alium habui nemi-

nem. **PY.** au!

Ne comparandus hic quidem ad illum eſt. ille erat

Honeſtā facie, & liberali. **PH.** ita viſus eſt

Dudum, quia variā veſte exornatus fuit:

Nunc tibi videtur foedus, quia illam non habet.

PY. Tace, obsecro: quaſi verò paulum interfici.

Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,

Quem tu videre verò velles, Phædria.

Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex.

Colore muſtelino. **PH.** hem, quæ hæc eſt fabula?

Eđ redigis me, ut, quid egerim, egomet neſciam.

Eho tu, emin' ego te? **E.** emiſti. **PY.** jube, mihi denuo

Reſpondeat. **PH.** roga. **PY.** veniſtin' hodie ad nos?

negat.

At ille alter venit annos natus ſedecim,

G

Quem

Quem secum adduxit Parmeno. PH. agetum, hoc mihi expedi:

Primum istam, quam habes, unde habes vestem? taces? Monstrum hominis, non dicturus? E. venit Chærea.

PH. Fraterne? E. ita est. PH. quando? E. hodie. PH. quam dudum? E. modò.

PH. Quicum? E. cum Parmenone. PH. norasne eum prius?

E. Non: nec, quis esset, unquam audieram dicier.

PH. Unde igitur, meum fratrem esse, sciebas? E. Parmeno.

Dicebat eum esse: is dedit mihi hanc. PH. occidi,

E. Meam ipse induit: post unà ambo abierunt foras.

PY. Jam sati' credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?

Jam sati' certum est virginem viuatam esse? PH. age nunc, bellua,

Credis huic quod dicat? PY. quid isti credam? res ipsa indicat.

PH. Concede istuc paululum. audin'? etiam paululum. sat est.

Dic dum hoc rursum: Chærea tuam vestem detraxit.

E. Factum. PH. & eâ est indutus? E. factum. PH. & pro te huc deductu' est? E. ita.

PH. Jupiter magne! ô scelestum, atque audacem hominem! PY. vix mihi!

Etiam nunc non credis indignis nos irrisas modis?

PH. Mirum ni tu credas quod iste dicat. quid agam, nescio.

Heus tu, negato rursum. possumne ego hodie ex te exsculpere

Verum? vidistine fratrem Chæream? E. non. PH. non potest

Sine malo fateri, video. sequere me hâc. modò aut modò negat.

Ora me. E. obsecro te verò, Phædria. PH. i intro.

E. hoi, hei.

PH. Alio pacto honestè quo modo hinc nunc abeam?
nescio:

Actum est siquidem! tu me hîc etiam, nebulo, lu-
dificabere?

PY. Parmenonis tam scio esse hanc rethnam, quàm
me vivere.

D. Sic est. PY. inveniam pol' hodie parem ubi refe-
ram gratiam.

Sed nunc quid faciendum suades, Dorias? D. de istac
rogas

Virgine? PY. ita: utrum taceamne, an prædicam?

D. tu pol, si sapis,

Quod scis nescis, neque de eunuchò, neque de vitio
virginis.

Hac re & te omni turbâ evolves, & illi gratum feceris.
Id modo dic, abîsse Dorum. PY. ita faciam. D. sed
videon' Chremem?

Thais jam aderit. PY. quid ita? D. quia, cùm inde
abeo, jam tum inceperat

Turba inter eos. PY. tu aufer aurum hoc: ego scibo
ex hoc, quid fiet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES, PYTHIAS.

At at, data hercle verba mihi sunt: vicit vinum
quod bibi.

At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè
sobrius!

Postquam surrexi, neque pes, neque mens sati' suum
officium facit.

P. Chremes. c. quis est? ehem, Pythias. vah, quanto
nunc formosior

Videre, quàm dudum? P. certe quidem tu pol' multo
hilarior.

c. Verbum hercle hoc verum est: sine Cerere & Li-
bero friget Venus.

Sed Thais multo ante venit? P. an abiit jam à milite?
c. Jamdudum ætatem. lites factæ sunt inter eos ma-
xumæ.

P. Nil dixit, tu ut sequerere sese? c. nihil, nisi a-
biens mihi innuit.

P. Eho, nonne id sat erat? c. at nesciebam id dicere
illam, nisi quia 10

Correxerit miles, quod intellexi minu': nam me extru-
sit foras.

Sed eccam ipsam video: miror, ubi huic ego ante-
vorterim.

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

CREDO equidem illum jam adfuturum esse, ut il-
lam à me eripiat: sine veniat:

Atqui si illam digito attigerit uno, oculi illico effo-
dientur.

Usque adeo ego illi' ferre possum ineptias & magni-
fica verba,

Verba dum sint. verùm enim si ad rem conferentur,
vapulabit.

c. Thais, ego jamdudum hinc adsum. T. ô mi Chreme,
teipsum exspecto: 5

Scin' tu turbam hanc propter te esse factam? & adeo
ad te attinere hanc

Omnem rem? c. ad me? qui? quasi istuc. T. quia,
dum tibi sororem studeo

Reddere, ac restituere, hæc atque hujusmodi sum mul-
ta passa.

c. Ubi ea est? T. domi apud me. c. ehem. T. quid est?
Educta ita, uti teque illâque dignum est. c. quid ais? 10

T. id quod res est.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illâ abs te
quidquam precii.

c. Et

c. Et habetur, & referetur, Thais, à me; itauti me-
rita es, gratia.

T. At enim cave, ne priùs, quàm hanc à me accipias,
amittas, Chreme.

Nam hæc ea est, quam miles à me vi nunc ereptum
venit.

Abi tu, cistellam, Pythias, domo effer cum monu-
mentis.

c. Viden' tu illum, 'Thais', P. ubi sita est? T. in ris-
co. odiosa, cessas?

c. Militem secum ad te quantas copias adducere?

At at. T. num formidolosus, obsecro, es, mi homo?
c. apagesis.

Egon' formidolosus? nemo est hominum, qui vivat,
minus.

T. Atque ita opus est. c. ah, metuo, qualem tu me
esse hominem existumes.

T. Imo hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus
est,

Minu' potens quam tu, minu' notus, minus amico-
rum hinc habens.

c. Scio istuc: sed tu quod cavere possis, stultum ad-
mittere est.

Malo ego nos prospicere, quàm hunc ulcisci acceptâ
injuriâ.

Tu abi, atque obscura ostium intrus, ego dum hinc
transcurro ad forum:

Volo ego adesse hinc advocatos nobis in turbâ hac.
T. mane.

c. Melius est. T. mane. c. omitte, jam adero. T. nil
opus est istis, Chreme:

Hoc modò dic, sororem illam tuam esse, & te parvam
virginem

Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende. P. adsunt.
T. cape.

Si vim faciet, in jus ducito hominem: intellexit?
c. probè.

T. Fac animo hæc præfenti dicas. c. faciam. T. at-
tolle pallium.

Perii; huic ipfi opus patrono eft, quem defenforem
paro.

ACTUS IV. SCENA VII.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES,
THAIS.

HANCCINE ego ut contumeliã tam infig-
nem in me accipiam, Gnatho?

Mori me fatius eft. Simalio, Donax, Syrifce, fequi-
mini.

Primùm ædes expugnabo. g. rectè. THR. virginem
eripiam. g. probè.

THR. Male mulcabo ipfam. g. pulchrè. THR. in me-
dium huc agmen cum vefti, Donax;

Tu Simalio, in finiftrum cornu; tu Syrifce, in dex-
terum.

Cedo alios: ubi centurio eft Sanga, & manipulus
furum? s. eccum, adefl.

THR. Quid, ignave? peniculon' pugnare, qui iftum
huc portes, cogitas?

s. Egone? imperatoris virtutem noveram, & vim
militum:

Sine fanguine hoc fieri non poffe: quĩ abftergerem
volnera.

THR. Ubi alii? s. qui, malùm, alii? folus Sannio
fervat domi. 10

THR. Tu hosce inftroe hĩc: ego ero poft principia:
inde omnibu' fignum dabo.

g. Illuc eft fapere: ut hosce inftroxit, ipfus fibi ca-
vit loco.

THR. Idem hoc jam Pyrrhus facitavit. c. viden' tu,
Thais, quam hic rem agit?

Nimirum confilium illud rectum eft de occludendis
ædibus. THA.

THA. Sanè, quod tibi nunc vir videatur esse, hic
nebulo magnus est: 15

Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi
nunc nimis vellem dari,

Ut tu illos procul hinc ex occulto caderes: facerent
fugam.

THR. Sed eccam Thaidem ipsam video. G. quam mox
irruimus. THR. mane.

Omnia prius experiri, quàm armis, sapientem decet.
Qui scis, an, quæ jubeam, sine vi faciat? G. Dî
vosttram fidem! 20

Quanti est sapere! nunquam accedo, quin abs te
abeam doctior.

THR. Thais, primùm hoc mihi responde: cùm tibi
do istam virginem,

Dixtin' hos dies mihi soli dare te? THA. quid tum
postea?

THR. Rogitas, quæ mi ante oculos coràm amatorem
adduxti tuum?

THA. Quid cum illoc agas? THR. & cum eo clam te
subduxti mihi? 25

THA. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, nisi
si mavis eripi.

c. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?
G. ah, quid agis? tace.

THR. Quid tu tibi vis? ego non tangam meam? c. tuam
autem, furcifer?

G. Cave sis, nescis cui maledicas nunc viro. c. non
tu hinc abis?

Scin' tu, ut tibi res se habeat? si quidquam hodie
hîc turbæ cœperis, 30

Faciam, ut hujus loci, dieique meique semper me-
mineris.

G. Miseret tui me, qui hunc tantum hominem facias
inimicum tibi.

c. Diminuam ego caput tuum hodie, nisi abis. G. ain'
verò, canis?

Siccine

Siccine agis? THR. quis tu homo es? quid tibi vis?
quid cum illâ rei tibi est?

c. Scibis. principio eam esse dico liberam. THR. hem!
c. civem Atticam. THR. hui? 31

c. Meam sororem. THR. os durum! c. miles, nunc
adeo edico tibi,

Ne vim facias ullam in illam. Thais, ego eo ad So-
phronam

Nutricem, ut eam adducam, & signa ostendam hæc,
THR. tun' me prohibeas,

Meam ne tangam? c. prohibebo, inquam. G. audin'
tu? hic furti se alligat.

Satis hoc tibi est. THR. idem tu hoc ais, Thais?
THA. quære, qui respondeat. 40

THR. Quid nunc agimus? G. quin redeamus: jam
hæc tibi aderit supplicans

Ultro. THR. credin'? G. imo certe. novi ingenium
mulieram:

Nolunt, ubi velis: ubi nolis, cupiunt ultro. THR. be-
ne putas.

G. Jam dimitto exercitum? THR. ubi vis. G. Sanga,
ita uti fortes decet

Milites, domi focique fac vicissim ut memineris. 45

s. Jamdudum animus est in patinis. G. trugi es.
s. vos me hac sequimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS, PYTHIAS.

PERGIN', scelestâ, mecum perplexè loqui?

Scio, nescio: abiit: audiui: ego non adfui.

Non tu istuc mihi dictura aperte es, quidquid est?

Virgo conscissâ veste lacrumans obticer, 4

Eunuchus abiit. quamobrem? quid factum est? races?

P. Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant

Fuisse. T. quis fuit igitur? P. iste Chærea.

T. Qui Chærea? P. iste ephebus frater Phædræ.

T. Quid

T. Quid ais, venefica? P. atqui certo comperi.

T. Quid is obsecro ad nos? quamobrem adductus est?

P. nescio,

10

Nisi amasse credo Pamphilam. T. hem, misera occidi,

Infelix, si quidem tu istæc vera prædicas.

Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais, sacrilega?

Istuccine interminata sum hinc abiens tibi?

P. Quid facerem? ita ut tu iusti, soli credita est. 15

T. Scelestæ, ovem lupo commisti. dispuder,

Sic mihi data esse verba. quid illuc hominis est?

P. Hera mea, tace, tace, obsecro, salvæ sumus:

Habemus hominem ipsum. T. ubi is est? P. hem! ad finisteram,

Viden? T. video. P. comprehendi jube, quantum potest. 20

T. Quid illo faciemus, stulta? P. quid faciam, rogas?

Vide amabo, si non, cum aspicias, os impudens

Videtur: non est? tum, quæ ejus confidentia est?

ACTUS V. SCENA II.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

APUD Antiphonem uterque, mater, & pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, ut nullo modo
Introire possem, quin viderent me. interim

Dum ante ostium sto, notus mihi quidam obviâ

Venit. ubi vidi, ego me in pedes, quantum queo, 5

In angiportum quoddam desertum: inde item

In aliud, inde in aliud. ita miserrimus

Fui fugitando, ne quis me cognosceret.

Sed estne hæc Thais, quam video? ipsa est. hæreo.

Quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi? 10

T. Adeamus. bone vir Dore, salve: dic mihi,

Aufugisti? c. hera, factum. T. satin' id tibi placet?

c. Non

c. Non. T. credin' te impune habiturum? c. unam hanc noxiam

Amitte; si aliam admisero unquam, occidito.

T. Num meam sævitiam veritus es? c. non. T. quid igitur? 15

c. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

T. Quid feceras? c. paululum quiddam. P. echo, paululum, impudens?

An paulum hoc esse tibi videtur, virginem Vitare civem? c. conservam esse credidi.

P. Conservam? vix me contineo, quin involem in 20 Capillum. monstrum; etiam ultro derisum advenit.

T. Abin' hinc insana? P. quid ita vero? debeam, Credo, isti quidquam furcifero, si id fecerim; Præsertim cum se servom fateatur tuum.

T. Missa hæc faciamus. non te dignum, Chærea, 25 Fecisti: nam si ego digna hac contumeliâ

Sum maxume, at tu indignus qui faceres tamen.

Neque, edepol, quid nunc consilii capiam, scio, De virgine istac: ita conturbasti mihi

Rationes omnes, ut eam non possim suis, 30

Ita ut æquom fuerat, atque ut studui, tradere, ut Solidum parerem hoc mihi beneficium, Chærea.

c. At nunc dehinc spero æternam inter nos gratiam Fore, Thais. sæpe ex huiusmodi re quapiam, & Malo principio magna familiaritas 35

Conflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?

T. Equidem pol in eam partem accipioque & volo.

c. Imo ita quæso. unum hoc scito, contumeliæ

Non me fecisse causa, sed amoris. T. scio:

Et pol propterea nunc magis ignosco tibi. 40

Non adeo inhumano ingenio sum, Chærea,

Neque ita imperita, ut, quid amor valeat, nesciam.

c. Te quoque jam, Thais, ita me Dî bene ament, amo.

P. Tum pol ab istoc tibi, hera, cavendum intellego.

c. Non ausim. P. nihil tibi quidquam credo. T. de- 45

finas. c. Nunc ego te in hac re mihi oro, ut adjutrix fies: Ego me tuæ commendo & committo fidei: Te

Te mihi patronam capio, Thais: te obsecro:

Emoriar, si non hanc uxorem duxero.

T. Tamen si pater. c. ah, quid? volet, certo scio, 50

Civis modò hæc sit. T. paululùm opperirier

Si vis, jam frater ipse hîc aderit virginis:

Nutricem arcessitum iit, quæ illam aluit parvolam:

In cognoscendo tute ipse hîc aderis, Chærea.

c. Ego vero maneo. T. visne interea, dum venit, 55

Domi opperiamur potius, quàm hîc ante ostium?

c. Imo percupio. l. quam tu rem actura, obsecro, es?

T. Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædes co-
gitas

Reciperere posthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fi-
dei,

Dabit hicaliquam pugnam denuo. T. au, tace, obsecro.

P. Parum perspexisse ejus videre audaciam. 61

c. Non faciam, Pythia. P. non pol, credo, Chærea,

Nisi si commissum non erit. c. quin, Pythias,

Tu me servato. P. neque pol servandum tibi

Quidquam dare ausim, neque te servare. apage te. 65

T. Optumè. adest ipse frater. c. perii hercle, obsecro,

Abeamus intro, Thais: nolo me in viâ

Cum hac veste videat. T. quamobrem tandem? an
quia pudet?

c. Id ipsum. P. id ipsum? virgo vero. T. i præ, se-
quor.

Tu istic mane, ut Chremem introducas, Pythias. 70

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

QUID? quid venire in mentem nunc possit mihi?

Quidnam, quî referam sacrilego illi gratiam,

Qui hunc supposuit nobis? c. move vero ocius

Te nutrix. s. moveo. c. video, sed nil promotes.

P. Jamne ostendisti signa nutrici? c. omnia. 5

P. Amabo, quid ait? cognoscitne? c. ac memoriter.

P. Bene

P. Bene edepol narras: nam illi faveo virgini.
 Ite intro: jamdudum hera vos exspectat domi.
 Virum bonum eccum Parmenonem incedere
 Video. viden' ut otiosus sit, si Dis placet. 10
 Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
 Ibo intro, de cognitione ut certum sciam:
 Post exhibo, atque hunc perterrebo sacrilegum.

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO, PYTHIAS.

REVISO, quidnam Chærea hic rerum gerat.
 Quodd si astu rem tractavit, Dî vostram fidem,
 Quantam & quàm veram laudem capiet Parmeno!
 Nam ut mittam, quodd ei amorem difficillimum, &
 Carissimum ab meretrice avarâ; virginem
 Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
 Sine sumtu, sine dispendio: tum hoc alterum,
 Id vero est, quod ego mihi puto palmarium
 Me repperisse, quo modo adolescentulus
 Meretricum ingenia & mores posset noscere; 10
 Mature ut cum cognôrit, perpetuo oderit.
 Quæ dum foris sunt, nihil videtur mundius,
 Nec magi' compositum quidquam, nec magis elegans:
 Quæ, cum amatore suo cum cœnant, liguriunt.
 Harum videre inluviem, sordes, inopiam, 15
 Quàm inhonestæ solæ sint domi, atque avidæ cibi,
 Quo pacto ex jure hesterno panem atrum vorent:
 Nôsse omnia hæc, salus est adolescentulis.
 PY. Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,
 Ulciscar; ut ne impunè in nos inluseris. 20

ACTUS

ACTUS V. SCENA V.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH Deum fidem! facinus foedum! ô infelicem adolescentulum!

O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit!

PA. quid est?

PY. Miseret me. itaque, ut ne viderem,] misera huc effugi foras.

Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? PA. ô Jupiter!

Quæ illæ turba est? numquam ego perii? adibo. quid istuc, Pythias?

Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas, audacissime?

Perdidisti istum, quem adduxti pro eunucho, adolescentulum,

Dum studes dare verba nobis. PA. quid ita? aut quid factum est? cedo.

PY. Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,

Scis eam civem hinc esse? & fratrem ejus esse adprimè nobilem?

PA. Nescio. PY. atqui sic inventa est. eam iste vitavit miser.

Ille ubi id rescivit factum frater violentissimus,

PA. Quidnam fecit? PY. conligavit primùm eum miserris modis.

PA. Conligavit? PY. atque equidem orante, ut ne id faceret, Thaide.

PA. Quid ais? PY. nunc minitatur porro sese id quod mœchis solet:

Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. PA. quâ audaciâ

Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? PA. an non hoc maximum est?

H

Quis

Quis homo pro mœcho unquam vidit in domo meretriciâ

Prehendi quenquam? PY. nescio. PA. at ne hoc nesciatis, Pythias,

Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium.

PY. hem,

Obsecro, an is est? PA. ne quam in illum Thais vim fieri sinat.

Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vide, Parmeno,

Quid agas, ne neque illi prosis, & tu pereas. nam hoc putant,

Quidquid factum est, ex te esse ortum. PA. quid igitur faciam miser?

Quidve incipiam? ecce autem, rure video redeuntem senem.

Dicam huic, an non? dicam hercle; etsi mihi magnum malum

Scio paratum. sed necesse est, huic ut subveniat. PY. facis:

Ego abeo intro: tu isti narrato omnem ordine rem, ut factum fiet.

ACTUS V. SCENA VI.

LACHES, PARMENO.

Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque urbis odium me unquam percipit.

Ubi satias cœpit fieri, commuto locum.

Sed estne ille noster Parmeno? & certe ipse est.

Quem præstolare. Parmeno, hîc ante ostium?

P. Quis homo est? hem, saluum te advenisse, here, gaudeo.

L. Quem præstolare? P. perii. lingua hæret metu.

L. hem,

Quid est? quid trepidas? fac' ne salvæ? dic mihi.

P. Here,

P. Here, primum te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid hujus factum est, culpâ non factum est meâ.

L. Quid? P. rectè sane interrogasti: oportuit 11

Rem prænarrasse me. emit quendam Phædria

Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi.

L. Emit? perii hercle. quanti? P. viginti minis.

1. Actum est. P. tum quandam fidicinam amat hic
Chærea. 15

L. Hem, quid? amat? an scit jam ille, quid mere-
trix fiet?

An in actu venit? aliud ex alio malum.

P. Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.

L. Omitte de te dicere. ego te, furcifer,

Si vivo. sed istuc, quidquid est, primum expedi. 20

P. Is pro illo eunuchō ad Thaidem hanc deductus est.

L. Pro eunuchō? P. sic est. hunc pro mœcho postea

Comprehendēre intus, & constrinxere. L. occidi.

P. Audaciam meretricum specta. L. numquid est

Aliud mali damnive, quod non dixeris, 25

Reliquom? P. tantum est. L. cesso huc intro irrumpere.

P. Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit
malum,

Nisi, quia necesse fuit hoc facere. id gaudeo,

Propter me hisce aliquid esse evenitum mali:

Nam jamdiu aliquam causam quærebat senex, 30

Quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc repperit.

ACTUS V. SCENA VII.

PYTHIAS, PARMENO.

NU N Q U A M edepol quidquam jamdiu, quod ma-
gi vellem evenire,

Mi evenit, quàm quodd modò senex intro ad nos ve-
nit errans.

Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, scibam.

PA. Quid hoc autem est? PY nunc id prodeo, ut con-
veniam Parmenonem.

H 2

Sed

Sed ubi, obsecro, est? PA. me quærit hæc. PY. atque
eccum video. adibo.

PA. Quid est, inepta? quid tibi vis? quid rides? per-
gin'? PY. perii:

Defessa jam sum misera te ridendo. PA. quid iam?
PY. rogitas?

Nunquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo.
ah,

Non satis potest narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primò callidum ac disertum credidi hominem.

Quid? illicone credere ea, quæ dixi, oportuit te? 11

An poenitebat flagitii, te auctore quod fecisset

Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?

Nam quid illi credis animi tum fuisse, ubi vestem vidit

Illam esse eum indutum pater? quid? jam scis te perisse?

PA. Ehem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam
rides? 16

Itan' lepidum tibi visum est, scelus, nos irridere?

PY. nimium.

PA. Siquidem istuc impunè habueris. PY. verum.

PA. reddam hercle. PY. credo:

Sed in diem istuc, Parmeno, est fortasse, quod minitare.

Tu jam pendebis, qui stultum adolescentulum nobi-
litas 20

Flagitiis, & eundem indicas: uterque in te exem-
pla edent.

PA. Nullus sum. PY. hic pro illo munere tibi honos
est habitus. abeo.

PA. Egomet meo indicio miser, quasi forex, hodie
perii.

ACTUS

ACTUS V. SCENA VIII.

GNATHO, THRASO.

QUID nunc? quâ spe, aut quo consilio huc imus?
quid cœptas, Thraso?

T. Egone? ut Thaidi me dedam, & faciam quod jubear. G. quid est?

T. Quî minu', quàm Hercules servivit Omphale? G. exemplum placer.

Utinam tibi committigari videam sandalio caput.

Sed fores crepuerunt ab eâ. T. perii, quid hoc autem est mali?

Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc profilit?

ACTUS V. SCENA IX.

CHÆREA, PARMENO, GNATHO, THRASO.

O Populares, ecquis me vivit hodie fortunator?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè Dī
potestatem suam

Omnem ostendēre, cui tam subito tot contigerint
commoda.

P. Quid hic lætus est? C. ô Parmeno mi, ô mearum
voluptatum omnium

Inventor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim
gaudiis?

Scis Pamphilam meam inventam civem? P. audiui.
C. scis sponsam mihi?

P. Bene, ita me Dii ament, factum. G. audin' tu,
hic quid ait? C. tum autem Phædriæ

Meo fratri gaudeo amorem esse omnem in tranquillo:
una est domus:

Thais patri se commendavit: in clientelam & fidem
Nobis dedit se. P. fratris igitur Thais tota est. C. scilicet.

H 3

P. Jam

P. Jam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles pellitur
foras. 11

c. Tum tu, frater, ubi ubi est, fac quamprimùm
hæc audiat. P. visam domi.

T. Numquid, Gnatho, tu dubitas, quin ego nunc per-
petuo perierim?

c. Sine dubio, opinor. c. quid commemorem pri-
mum, aut laudem maxime?

Illum qui mihi dedit consilium ut facerem; an me,
qui id ausu' sim 15

Incipere? an fortunam collaudem, quæ gubernatrix
fuit,

Quæ tot res, tantas, tam opportunè in unum con-
clusit diem? an

Mei patris festivitatem & facilitatem? ô Jupiter,
Serva, obsecro, hæc nobis bona.

ACTUS V. SCENA X.

PHÆDRIA, CHÆREA, GNATHO, THRASO.

DI vestram fidem! incredibilia
Parmeno modò quæ narravit! sed ubi est frater?
c. præsto adest.

P. Gaudeo. c. satis credo. nihil est Thaïde hac, fra-
ter, tuâ

Dignius quod ametur: ita nostræ omni est faulrix fa-
miliæ. P. hui!

Mihi illam laudas? T. perii; quanto minu' spei est,
tanto magis amo. 5

Obsecro, Gnatho, in te spes est. o. quid vis faciam?
T. perforce hoc

Precibus, precio, ut hæream in parte aliquâ tandem
apud Thaïdem.

c. Difficile est. T. si quid conlibuit, novi te. hoc si
effeceris,

Quodvis

Quodvis donum, præmium à me optato, id optatum feres.

G. Itane? T. sic erit. G. si efficio hoc, postulo ut tua mihi domus, 10

Te præsentem, absente, pateat, invocato ut sit locus Semper. T. do fidem futurum. G. accingar. P. quem hîc ego audio?

O Thraſo. T. salvere. P. tu fortasse, quæ facta hîc sient,

Nescis. T. scio. P. cur te ergo in his ego conspicio regionibus?

T. Vobis fretus. P. scis quàm fretus? miles, edico tibi, 15

Si te in plateâ offendero hac pôst unquam, quod dicas mihi,

Alium quærebam, iter hac habui: periisti. G. eia, haud sic decet.

P. Dictum est. G. non cognosco vestrum tam superbum. P. sic erit.

G. Priùs audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit, Facitote. P. audiamus. G. tu concede paulum istuc, Thraſo. 20

Principio ego vos ambos credere hoc mihi vehementer velim,

Me, hujus quidquid faciam, id facere maxumè causâ meâ:

Verùm si idem vobis prodest, vos non facere inscitia est.

P. Quid id est? G. militem ego rivalem recipiundum censeo. P. hem,

Recipiundum? G. cogita modo. tu hercle cum illâ, Phædria, 25

Et libenter vivis, etenim bene libenter victitas.

Quod des paululum est, necesse est multum accipere Thaidem,

Ut tuo amoris suppeditare possit sine sumtu tuo; ad Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex usu tuo, Nemo est. principio & habet quod det, & dat nemo largius: Farus

Fatuus est, infulsus, tardus, stertit noctes & dies:
Neque tū istum metuas ne amet mulier: pellas facile,
ubi velis.

P. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego
vel primum puto;

Accipit homo nemo meliùs prorsum, neque prolixius.

P. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus est.

c. idem arbitror.

35

G. Rectè faciētis. unum etiam hoc vos oro, ut me in
vostm gregem

Recipiatis. satis diu hoc jam saxum volvo. P. reci-
pimus.

c. Ac libenter. G. at ego pro istoc, Phædria, & tu
Chærea,

Hunc comedendum & deridendum vobis propino.

c. placet.

P. Dignus est. G. Thraso, ubi vis, accede. T. obsecro
te, quid agimus?

40

G. Quid? isti te ignorabant. postquam eis mores osten-
di tuos,

Et collaudavi secundum facta & virtutes tuas,

Impetravi. T. bene fecisti. gratiam habeo maximam.

Nunquam etiam fui usquam, quin me omnes ama-
rent plurimum.

44

G. Dixi ego vobis, in hoc esse Atticam elegantiam?

P. Nil præter promissum est. G. ite hac. Vos valere,
& plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS

ACTA LUDIS MEGALENSIBUS, L. CORNELIO LENTULO, L. VALERIO FLACCO ÆDILIBUS CURULIBUS. EGGERE L. AMBIVIVS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDI. GRÆCA EST MENANDRU. ACTA PRIMUM TIBIIS IMPARIBUS, DEINDE DUBUS DEXTRIS. ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. JUVENTIO COSS.

Persona.

PROLOGUS.

CHREMES, *senex.*MENEDEMUS, *senex.*CLITIPHO, *adolescens.*CLINIA, *adolescens.*SYRUS, *servus.*DROMO, *servus.*SOSTRATA, *matrona.*PHRYGIA, *ancilla.*BACCHIS, *meretrix.*ANTIPHILA, *Chremetis filia.*

NUTRIE.

HEAV-

HEAUTONTIMORUMENI
ARGUMENTUM.

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

IN militiam proficiscet gnatum Cliniam,
Avantem Antiphilam, compulsi durus pater:
Animique sese ongebant, facti penitens.
Mox ut reversus est, clam patre divoritur
Ad Clitiphonem. is amabat scortum Bacchidem. 3
Cum arcefferet caput Antiphilam Clinia,
Ut ejus Bacchis venit amica, ac servole
Habitu gerens Antiphila, factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretricula aufert a sene: 10
Antiphila Clitiphonis reperitur soror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho uxorem accipit.

P. T. B.

P. TERENTII

HEAUTONTIMORUMENOS.

P R O L O G U S.

N^E cui sit vostrum mirum, cur partes seni
Poeta dederit, quæ sunt adolescentium;
Id primum dicam: deinde, quod veni, elo-
quar.

Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
Hodie sum acturus Heautontimorumenon; 5
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
Novam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
Et cuja Græca sit, ni partem maxumam
Existimarem scire vostrum, id dicerem. 9
Nunc, quamobrem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem esse voluit me, non prologum:
Vestrum judicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundiâ,
Quantum ille potuit cogitare commodè,
Qui orationem hanc scripsit, quam dicturu' sum. 15
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
Multas contaminasse Græcas, dum facit
Paucas Latinas: id factum esse hic non negat,
Neque se id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi 20
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dicitur,
Repentè ad studium hunc se applicasse musicum,
Amicùm ingenio fretum, haud naturâ suâ:
Arbitrium vostrum, vostra existimatio 25
Valebit. quare omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum possit quam æquum oratio.
Facite æqui sitis, date crescendi copiam,
Novarum qui spectandi faciunt copiam

Sine

Sine vitiis : ne ille pro se dictum existumer, 30
 Qui nuper fecit servo currenti in viâ
 Deceſſe populum. cur infano ſerviat ?
 De illius peccatis plura dicet, cùm dabit
 Alias novas, niſi finem maledictis facit.
 Adeſte æquo animo : date poteſtatem mihi, 35
 Statariam agere ut liceat per ſilentium :
 Ne ſemper ſervus currens, iratus ſenex,
 Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
 Avarus leno, aſſiduè agendi ſint ſeni
 Clamore ſummo, cum labore maxumo. 40
 Meâ cauſâ, cauſam hanc juſtam eſſe, animum inducite,
 Ut aliqua pars laboris minuatur mihi.
 Nam nunc novas qui ſcribunt, nihil parant ſeni :
 Si quæ laborioſa eſt, ad me curritur :
 Sin lenis eſt, ad alium deſertur gregem. 45
 In hac eſt pura oratio. experimini,
 In utramque partem ingenium quid poſſit meum.
 Si nunquam avarè precium ſtatui atri meæ,
 Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
 Quàm maxumè ſervire voſtris commodis ; 50
 Exemplum ſtatuite in me, ut adoleſcentuli
 Vobis placere ſtudeant potiùs, quàm ſibi.

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

QUANQUAM hæc inter nos nuper notiſſima ad-
 modum eſt,
 Inde adeo quodd agrum in proximo hic mercatus es,
 Nec rei fere ſane amplius quidquam fuit :
 Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
 Quod ego in propinquâ parte amicitie puto, 5
 Facit, ut te audacter moneam, & familiariter,
 Quod mihi videre præter ætatem tuam
 Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
 Nam, proh Deum atque hominum fidem ! quid viſ tibi ?
 Quid

Quid quæris? annos sexaginta natus es, 10
 Aut plus eo, ut conjicio. agrum in his regionibus
 Meliorem, neque precii majoris nemo, habet:
 Servos complures. proinde quasi nemo fiet,
 Attentè tute illorum officia fungere.

Nunquam tam manè egredior, neque tam vesperi 15
 Domum revortor, quin te in fundo conspicer
 Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique:

Nullum remittis tempus, neque te respicis.

Hæc non voluptatî esse, satis certò scio.

At enim, Me, quantum hîc operis fiat, pœnitet. 20

Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,

Si sumas in illis exercendis, plus agas.

M. Chreme, tantumne ab re tuâ est otii tibi,

Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent?

c. Homo sum: humani nihil à me alienum puto. 25

Vel me monere hoc, vel percontari puta;

Rectum est? ego ut faciam: non est? te ut deterream.

M. Mihi sic est usus: tibi ut opus est facto, face.

c. An quoiquam est usus homini, se ut cruciet? M. mihi.

c. Si quid laboris est, nollem: sed quid istuc mali est? 30

Quæso, quid de te tantum meruisti? M. eheu!

c. Ne lacruma, atque istuc, quidquid est, fac me ut sciam.

Ne retice: ne verere: crede, inquam, mihi:

Aut consolando, aut consilio, aut re juvero.

M. Scire hoc vis? c. hac causâ equidem, quâ dixi 35
 tibi.

M. Dicetur. c. at istos rastros interea tamen

Appone, ne labora. M. minime. c. quam rem agis?

M. Sine me, vacivom tempus ne quod dem mihi

Laboris. c. non finam, inquam. M. ah, non æquom
 facis.

c. Hui, tam graves hos, quæso? M. sic meritum est me- 40
 um.

c. Nunc loquere. M. Filium unscum adolescentulum

Habeo. ah, quid dixi? habere me? imo habui, Chreme.

Nunc habeam, necne, incertum est. c. quid ita istuc?

M. scier.

Est è Corintho hîc advena anus paupercula,
 Ejus filiam ille amare cœpit perditè,
 Prope jam ut pro uxore haberet. hæc clam me omnia.
 Ubi rem rescivi, cœpi non humanitûs,
 Neque ut animum decuit ægrotum adolescentuli,
 Tractare, sed vi & viâ pervolgarâ patrum.
 Quotidiè accusabam: hem: tibine hæc diutiùs
 Licere speras facere, me vivo patre,
 Amicam ut habeas prope jam in uxoris loco?
 Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
 Ego te meum esse dici tantisper volo,
 Dum, quod te dignum est, facies: sed si id non facis,
 Ego, quod me in te sit facere dignum, invenero.
 Nullâ aded ex re istuc fit, nisi ex nimio otio.
 Ego istuc ætatis non amoris operam dabam,
 Sed in Asiam hinc abiî propter pauperiem, atque ibi
 Simul rem & gloriam armis belli repperi.
 Postremò aded res rediit: adolescentulus
 Sæpe eadem & graviter audiendo victus est:
 Putavit me & ætate & benevolentia
 Plus scire, & providere, quàm seipsum sibi.
 In Asiam ad regem militatum abiit, Chreme.
 c. Quid ais? M. clam me est profectus: menses tres ab-
 est.

c. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
 Animi est pudentis signum, & non instrenui.
 M. Ubi comperi ex iis, qui fuere ei conscii,
 Domum revortor mœstus, atque animo fere
 Perturbato, atque incerto præ ægritudine.
 Adfido: accurrunt servi: foccos detrahunt:
 Video alios festinare, lectos sternere,
 Coenam apparare: pro se quisque sedulo
 Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam.
 Ubi video hæc, cœpi cogitare; hem, tot mei
 Solius solliciti sunt causâ, ut me unum expleant?
 Ancillæ tot me vestiant? sumtus domi
 Tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 Quem pariter uti his decuit, aut etiam amplius,

Quod illa ætas magis ad hæc utenda idonea est,
 Eum ego hinc ejeci miserum injustitiâ meâ.
 Malo quidem me dignum quovis deputem,
 Si id faciam. nam usque dum ille vitam colet
 Inopem, carens patriâ ob meas injurias,
 Interea usque illi de me supplicium dabo,
 Laborans, quærens, parcens, illi serviens.
 Ita facio prorsus. nihil relinquo in ædibus,
 Nec vas, nec vestimentum: contrasi omnia.
 Ancillas, servos, nisi eos, qui opere rustico
 Faciundo faciliè sumtum exercerent suum,
 Omnes produxi ac vendidi. inscripsi illico
 Edes: mercedem quasi talenta ad quindecim
 Coegi: agrum hunc mercatus sum: hinc me exerceo.
 Decrevi, tantisper me minus injuriæ,
 Chreme, meo gnato facerè, dum fiam miser;
 Nec fas esse ullâ me voluptate hinc frui,
 Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.
 c. Ingenio te esse in liberos leni puto, &
 Illum obsequentem, si quis rectè aut commodè
 Tractaret. verùm neque tu illum sati noveras,
 Nec te ille. hoc ibi fit, ubi non verè vivitur.
 Tu illum nunquam ostendisti quanti penderes,
 Nec tibi ille est credere ausus quæ est æquom patri.
 Quod si esset factum, hæc nunquam evenissent tibi. 105
 M. Ita res est, fateor: peccatum à me maximum est.
 c. Menedeme, at porro rectè spero: & illum tibi
 Salvum affuturum esse hinc confido propediem.
 M. Utinam ita Dî faxint. c. facient. nunc, si com-
 modum est,
 Dionysia hinc sunt, hodie apud me sis volo. 110
 M. Non possum. c. cur non? quæso, tandem ali-
 quantulum
 Tibi parce: idem absens facere te hoc volt filius.
 M. Non convenit, qui illum ad laborem impelle-
 rim,
 Nunc meipsum fugere. c. siccine est sententia?
 M. Sic. c. bene vale. M. & tu. c. lacrimas excussit mihi.

Miseretque me ejus: sed, ut diei tempus est, 116
 Monere oportet me hunc vicinum Phanium,
 Ad cenam ut veniat. ibo, visam si domi est.
 Nihil opus fuit monitore: jamdudum domi
 Præstò apud me esse aiunt: egomet convivas moror.
 Ibo aded hinc intrò. sed quid crepuerunt fores 121
 Hinc à me? quisnam egreditur? huc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO, CHREMES.

N I H I L adhuc est, quod vereare, Clinia: hanc
 quaquam etiam cessant:

Et illam simul cum nuncio tibi hic ego affuturam
 Hodie, scio. proin tu sollicitudinem istam falsam,
 quæ te

Excruciat, mittas. CH. quicum loquitur filius? CL. pa-
 ter adest,

Quem volui. adibo. Pater, opportunè advenis. 5
 CH. Quid id est? CL. hunc Menedemum nostin' no-
 strum vicinum? CH. probè.

CL. Huic filium scis esse? CH. audi vi esse, in Asi.
 CL. non est, pater:

Apud nos est. CH. quid ais? CL. advenientem, è
 navi egredientem illico

Abduxi ad cenam: nam mihi magna cum eo jam
 inde usque à pueritiâ

Fuit semper familiaritas. CH. voluptatem magnam
 nuncias. 10

Quàm vellem Menedemum invitatum, ut nobiscum
 hodie esset amplius,

Ut hanc lætitiâ nec opinanti primus objicerem ei
 domi!

Atque etiam nunc tempus est. CL. cave faxis: non
 opus est, pater.

CH. Quapropter? CL. quia enim incertum est etiam,
 quid se faciat. modò venit: 15

Timet

Timet omnia; patris iram, atque animum amicæ, se
erga ut sit, suæ. 15

Eam miserè amat: propter eam hæc turba atque ab-
itio evenit. CH. scio.

CL. Nunc servolum ad eam in urbem misit, & ego
nostrum unà Syrum.

CH. Quid narrat? CL. quid ille? se miserum esse.
CH. miserum? quem minu' credere est?

Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in ho-
mine dicuntur bona,

Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cog-
natos, divitias? 20

Atque hæc perinde sunt, ut illius animus est, qui ea
possidet;

Qui uti scit, ei bona; illi, qui non utitur re, mala.

CL. Imo ille senex fuit importunus semper; & nunc
nihil magis

Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satis faxit,
pater.

CH. Illene? sed reprimam me: nam, in metu esse
hanc, illi est utile. 25

CL. Quid tute tecum? CH. dicam. ut ut erat, man-
sum tamen oportuit.

Fortasse aliquanto iniquior erat præter ejus lubidinem:
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret
suum?

Hancine erat æquom ex illius more, an illum ex
hujus vivere? &

Quod illum infimulat durum, id non est. nam pa-
rentum injuriæ 30

Uniusmodi sunt ferme; paulo qui est homo tolerabilis.

Scortari crebrò nolunt, nolunt crebrò convivariæ,

Præbent exiguè sumtum: atque hæc sunt tamen ad
virtutem omnia.

Verùm animus ubi semel se cupiditate devinxit malâ,

Necesse est, Clitipho, consilia consequi consimilia. hoc

Scitum est, periculum ex aliis facere, tibi quod ex u-
su fiet. 36

CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, ut videam, nobis quid cœnæ fiet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quò hinc abeus longius.

ACTUS I. SCENA III.

CLITIPHO.

QUAM iniqui sunt patres in omnes adolescentes iudices:

Qui æquom esse censent, nos jam à pueris illico nasci senes,

Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia. Ex suâ libidine moderantur, nunc quæ est, non quæ olim fuit.

Mihi si unquam filius erit, nã ille facili me utetur patre; Nam & cognoscendi, & ignoscendi dabitur peccati locus:

Non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.

Perii: is mihi, ubi adhibet plus paulo, sua quæ narrat facinora?

Nunc ait, periculum ex aliis facito, tibi quod ex usu fiet. Astutus! nã ille haud scit, quàm mihi nunc surdo narret fabulam.

Magis nunc me amicæ dicta stimulant, Da mihi, atque, Affer mihi.

Cui quid respondeam, nihil habeo: neque me quisquam est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum satagit, attamen

Habet bene ac pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ.

Mea est potens, procax, magnifica, sumtuosa, nobilis. Tum, quoddam ei, rectè est: nam nihil esse mihi, religio est dicere.

Hoc

Hoc ego mali non pridem inveni: neque etiamdum
scit pater.

ACTUS II. SCENA I. .

CLINIA, CLITIPHO.

Si mihi secundæ res de amore meo essent, jam-
dudum, scio,

Venissent: sed vereor, ne mulier, me absente, hîc
corrupta sit.

Concurrunt multæ opiniones, quæ mihi animum
exangeant;

Occasio, locus, ætas, mater, cujus sub imperio est,
mala;

Cui nihil præter precium jam dulce est. **CLIT.** Clinia.
CLIN. he! misero mihi!

CLIT. Etiam caves, ne videat fortè hinc te à patre
aliquis exiens?

CLIN. Faciam. sed nescio quid profectò mihi animu'
prælagit mali.

CLIT. Pergin' istuc priùs dijudicare, quàm scis,
quid veri fiet?

CLIN. Si nihil mali esset, jam hîc adessent. **CLIT.** jam
aderunt. **CLIN.** quando istuc erit?

CLIT. Non cogitas hinc longulè esse? & nosti mores
mulierum: 10

Dum moliantur, dum conantur, annus est. **CLIN.** ô
Clitipho,

Timeo. **CLIT.** respira: eccum Dromonem cum Sy-
ro; unà adsunt tibi.

ACTUS

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, DROMO, CLITIPHO, CLINIA.

AIN' tu? D. sic est. s. verùm interea dum sermones cœdimus,

illæ sunt relictæ. CLIT. mulier tibi adest, audin' Clinia?
CLIN. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo, Clitipho.

D. Minimè mirum: adeò impeditæ sunt: ancillarum gregem

Ducant secum. CLIN. perii. unde illi sunt ancillæ?

CLIT. men' rogas?

s. Non oportuit relictas: portant quid rerum; CLIN. hei mihi!

s. Aurum, vestem: & vesperscis, & non noverunt viam.

Factum à nobis stultè est. abi dum tu, Dromo, illis obviam.

Propera. quid stas? CLIN. væ misero mihi, quantà de spe decidi!

CLIT. Quid istuc? quæ res te sollicitat autem? CLIN. rogitas quid fiet?

Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quam ego cum unâ ancillulâ

Hic reliqui. unde esse. censes? CLIT. vah, nunc demum intellego.

s. Dii boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.

Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?

Sed video, eccos, quos volebam. CLIN. ô Jupiter, ubinam est fides?

Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci

Con-

Conlocuplasti, Antiphila, te, & me in his deseru-
isti malis,

Propter quam in summâ infamiâ sum, & meo patri
minus obsequens :

Cujus nunc pudet me, & miseret, qui harum mores
cantabat mihi,

Monuisse frustra : neque potuisse eum unquam me ab
hac expellere. 20

Quod tamen nunc faciam ; tum, cùm mihi gratum
esse potuit, nolui.

Nemo est miserior me. s. hic de nostris verbis errat
videlicet,

Quæ hîc sumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem,
atque est, accipis.

Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantùm ex ipsâ re conjecturam cepimus. 25

CLIN. Quid est obsecro ? nam mihi nunc nihil rerum
omnium est

Quod malim, quàm me hoc falsò suspicari.

s. Hoc primùm, ut ne quid hujus rerum ignores :
anus,

Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit :

Ea obiit mortem : hæc ipsa in itinere alteræ 30

Dum narrat, fortè audiui. CLIN. quænam est altera ?

s. Mane, hoc, quod cœpi, primùm enarrem, Clitipho :

Post istuc veniam. CLIN. propera. s. jam primùm
omnium,

Ubi ventum ad ædes est, Dromo pultat fores :

Anus quædam prodit : hæc ubi aperuit ostium, 35

Continuò hic se coniecit intro : ego consequor ;

Anus foribus obdit pessulum, ad lanam redit.

Hîc sciri potuit, aut nusquam alibi, Clinia,

Quo studio vitam suam te absente exegerit :

Ubi de improvîso est interventum mulieri. 40

Nam ea res dedit tum existimandi copiam

Quotidianæ vitæ consuetudinem ;

Quæ, cujusque ingenium, ut sit, declarat maxumè.

Textentem telam studiosè ipsam offendimus,

Medio-

Mediocriter vestitam veste lugubri, 45
 Ejus anuis causâ, opinor, quæ erat mortua,
 Sine auro tum ornatam, ita uti quæ ornatur sibi,
 Nullâ malâ re esse expolitam muliebri:
 Capillus passus, prolixus, circum caput
 Rejectus neglegenter. pax! CLIN. Syre mi, obsecro, 50
 Ne me in lætitiâ frustra conjicias. s. anus
 Subtremen nebat: præterea una ancillula
 Erat: ea texebat unâ pannis obstita,
 Neglecta, immunda inluevie. CLIT. si hæc sunt,
 Clinia,

Vera, ita uti credo, quis te est fortunatior? 55
 Scin' tu hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
 Magnum hoc quoque signum est, dominam esse extra
 noxiam,

Cùm ejus tam negleguntur internuncii:
 Nam disciplina est eisdem, munerarier
 Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam. 60
 CLIN. Perge, obsecro te, & cave ne falsam gratiam
 Studeas inire. quid ait, ubi me nominas?

s. Ubi dicimus rediisse te, & rogare uti
 Veniret ad te, mulier telam definit
 Continud, & lacrumis opplet os totum sibi, ut 65
 Facile scires desiderio id fieri tuo.

CLIN. Præ gaudio, ita me Dii ament, ubi sim nescio:
 Ita timui. CLIT. at ego nihil esse sciebam, Clinia.
 Agedum vicissim, Syre, dic quæ illa est altera.

s. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid
 Bacchidem? 70

Eho, scelette, quò illam ducis? s. quò ego illam? ad
 nos scilicet.

CLIT. Ad patrèrne? s. ad eum ipsam. CLIT. ô ho-
 minis impudentem audaciam!

s. Heus tu, non fit sine periclo facinus magnum &
 memorabile.

CLIT. Hoc vide. in meâ vitâ tu tibi laudem is quæ-
 situm, scelus:

Ubi si paululùm modò quid te fugerit, ego perierim. 75
 Quid

Quid illo facias? s. at enim, CLIT. quid enim? s. si
finas, dicam. CLIN. sine.

CLIT. Sino. s. ita res est hæc nunc, quasi cum---

CLIT. quas, malum, ambages mihi

Narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic dicit: mitte :
ad rem redi.

s. Enimvero rericere nequeo. multimodis injurius,
Clitipho, es, neque ferri potis es. CLIN. audiendum
hercle est : tace. 80

s. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum esse in potiundo periculum non vis. haud stultè
sapis:

Siquidem id sapere est, velle te id, quod non potest
contingere.

Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cum his
mittenda sunt. 84

Harum duarum conditionum nunc utram malis, vide:
Etsi hoc consilium, quod cepi, rectum esse & tutum
scio:

Nam tua apud patrem amica tecum sine metu ut sit,
copia est:

Tum illi argentum quod pollicitu' es, eadem hac in-
veniam viâ:

Quod ut efficerem, orando surdas jam aures reddide-
ras mihi.

Quid aliud tibi vis? CLIT. siquidem hoc fit. s. siqui-
dem? experiundo scies. 90

CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium, quid id
est? s. adsimulabimus

Tuam amicam hujus esse. CLIT. pulchrè. cedo, quid
hic faciet suâ? [parum?

An ea quoque diceretur hujus, si una hæc dedecori est
s. Imo ad tuam matrem abducetur. CLIT. quid eò?

s. longum est, Clitipho,

Tibi si narrem, quamobrem id faciam: vera causa
est. CLIT. fabulæ: 95

Nihil sati' firmi video, quamobrem accipere hunc
mihi expediat merum.

s. Mane,

s. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo
confiteamini

Sine periculo esse. CLIT. hujusmodi, obsecro, aliquid
reperi. s. maxumè:

Ibo obviam hinc: dicam, ut revortantur domum.
CLIT. hem,

Quid dixti? s. ademptum tibi jam faxo omnem metum,
In aurem utramvis otiosè ut dormias. 101

CLIT. Quid ago nunc? CLIN. tune? quod boni.
CLIT. Syre, dic modò

Verum. s. age modò hodie: serò ac nequicquam voles.
CLIN. Datur: fruire, dum licet: nam nescias,

Eju' sit potestas posthac, an nunquam tibi. 105

CLIT. Syre, inquam. s. perge porro, tamen istuc ago.

CLIT. Verum hercle istuc est. Syre, Syre inquam, heus
heus, Syre.

s. Concaluit. quid vis? CLIT. redi, redi. s. adsum,
dic, quid est?

Jam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo,
Syre,

Et me, & meum amorem, & famam permitto tibi.

Tu es judex: ne quid accusandus sis, vide. 111

s. Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho:

Quasi istuc minor mea res agatur, quàm tua.

Hic si quid nobis fortè advorsè evenerit,

Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. 115

Quapropter hæc res neutiquam neglectui est mihi.

Sed istunc exora, ut suam esse adsimulet: CLIN. sci-
licet

Facturum me esse; in eum jam res rediit locum,

Ut sit necesse. CLIT. meritò te amo, Clinia.

CLIN. Verùm illa ne quid titubet. s. perdocta est probè.

CLIT. At hoc demiror, quì tam facile potueris 121
Persuadere illi, quæ solet quos spernere!

s. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est

Primum, nam quendam misere offendi ibi militem

Ejus noctem orantem. hæc arte tractabat virum, 125

Cupidum ut illius animum inopiâ incenderet,

Eadem-

Eademque ut esset apud te quàm gratissima.
 Sed heus tu, vide sis, ne quid imprudens ruas.
 Patrem novisti ad has res quàm sit perspicax:
 Ego te autem novi, quàm esse soleas impotens: 130
 Inversa verba, eversas cervices tuas,
 Gemitus, screatus, tussis, risus abstine.
 CLIT. Laudabis. s. vide sis. CLIT. tutemet mirabere.
 s. Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?
 CLIT. Ubi sunt? car retines? s. jam nunc hæc non est
 tua. 135
 CLIT. Scio, apud patrem; at nunc interim. s. ni-
 hilo magis.
 CLIT. Sine. s. non sinam, inquam. CLIT. quæso,
 paulisper. s. veto.
 CLIT. Saltem salutare. s. abeas, si sapias. CLIT. eo.
 Quid istic? s. manebit. CLIT. ô hominem felicem!
 s. ambula.

ACTUS II. SCENA III.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA. +
 SYRUS.

EDEPOL te, mea Antiphila, laudo & fortuna-
 tam judico,
 Id cùm studuisti, isti formæ ut mores consimiles forent:
 Minimeque, ita me Dii ament, miror, si te sibi quis-
 que expetit.
 Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio ora-
 tio.
 Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam
 confidero,
 Omniumque aded vostrarum, volgus quæ ab se se-
 gregant;
 Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabi-
 le est.

K

Nana

Nam expedit bonas esse vobis: nos, quibuscum est res, non sinunt.

Quippe formâ impulsâ nostrâ nos amatores colunt: Hæc ubi imminuta est, illi suum animum aliò conferunt.

Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus.

Vobis cum uno semel ubi ætatem agere decretum est viro,

Cujus mos maxumè est consimilis vostrum; hi se ad vos applicant:

Hoc beneficio utrique ab utrisque vero devincimini; Ut nunquam ulla amoris vestro incidere possit calamitas.

A. Nescio alias: me quidem semper scio fecisse sedulo, Ut ex illius commodo meum compararem commodum. c. ah.

Ergo, mea Antiphila, tu nunc sola reducem me in patriam facis.

Nam, dum abs te abssum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leves,

Præterquam tui carendum quòd erat. s. ciedo. c. Syre, vix suffero.

Hoccine me miserum non licere meo modo ingenium frui?

s. Imo, ut patrem tuum vidi esse habitum, diu etiam duras dabit.

B. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me, obsecro.

B. Amabo, quid tibi est? A. disperii. B. perii misera! quid stupes,

Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? c. salve, anime mi.

A. O mi exspectate Clinia, salve. c. ut vales?

A. Salvom venisse gaudeo. c. teneone te,

Antiphila, maxumè animo exoptatam meo?

s. Ite intrò: nam vos jamdudum exspectat senex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES, MENEDEMUS.

LUCISCIT hoc jam. cesso pultare ostium
 Vicini, primum ex me ut sciat, sibi filium
 Rediisse? et si adolescentem hoc nolle intellego.
 Verum, cum videam miserum hunc tam excruciarier
 Ejus abitu, celem tam insperatum gaudium, 5
 Cum illi periculi nihil ex indicio fiet?
 Haud faciam: nam, quod potero, adjutabo senem,
 Item ut filium meum amico atque æquali suo
 Video inservire, & socium esse in negotiis.
 Nos quoque senes est æquom senibus obsequi. 10
 M. Aut ego profecto ingenio egregio ad misérias
 Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
 Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
 Nam mihi quidem quotidie augetur magis
 De filio ægritudo; & quanto diutius 15
 Absit, magis cupio tanto, & magis desidero.
 c. Sed ipsum foras egressum video; ibo, adloquar.
 Menedeme, salve: nuncium apporto tibi,
 Cujus maxumè te fieri participem cupis.
 M. Numquidnam de gnato meo audisti, Chreme? 20
 c. valet, atque vivit. M. ubinam est, quæso? c. apud
 me domi.
 M. Meus gnatus? c. sic est. M. venit? c. certè. M. Clinia
 Meus venit? c. dixi. M. eamus, duc me ad eum. obsecro.
 c. Non volt te scire se rediisse etiam, & tuum
 Conspectum fugitat ob peccatum. tum hoc timet, 25
 Ne tua duritia antiqua illa etiam adaucta sit.
 M. Non tu ei dixisti, ut essem? c. non. M. quam-
 obrem, Chreme?
 c. Quia pessumè istuc in te atque in illum consulis,
 Si te tam leni & victo esse animo ostenderis. 29
 M. Non possum: satis jam, satis pater durus fui. c. ah,

Vehemens in utramque partem, Menedeme, es nimis,
 Aut largitate nimiâ, aut parcimoniâ.
 In eandem fraudem ex hac re, atque ex illâ, incidēs.
 Primùm olim potiùs, quàm paterere filium
 Commeare ad mulierculam, quæ paululo 35
 Tum erat contenta, cuique erant grata omnia,
 Proterruisti hinc. ea coacta ingratiis
 Postilla cœpit victum volgo quærere.
 Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
 Haberi, quidvis dare cupis. nam, ut tu scias, 40
 Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem fiet;
 Primùm, jam ancillas secum adduxit plus decem,
 Oneratas veste atque auro. satrapes si fiet
 Amator, nunquam sufferre ejus sumtus queat:
 Nedom tu possis. M. estne ea intus? c. si sit, rogas? 45
 Sensi: nam unam ei coenam atque ejus comitibus
 Dedi. quodd si iterum mihi sit danda, actum fiet.
 Nam, ut alia omittam, pitissando modò mihi
 Quid vini absumsit? sic hoc, dicens; asperum,
 Pater, hoc est: aliud lenius fodes vide. 50
 Relevi dolia omnia. omnes serias:
 Omnes habui solitarios. atque hæc una nox.
 Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
 Sic me Dii amabunt, ut me tuarum miseritum est,
 Menedeme, fortunarum! M. faciat quod lubet: 55
 Sumat, consumat, perdat: decretum est pati;
 Dum illum modò habeam mecum. c. si certum est tibi
 Sic facere, illud permagni referre arbitror,
 Ut nescientem sentiat te id sibi dare.
 M. Quid faciam? c. quidvis potiùs, quàm quod cogitas:
 Per alium quemvis ut des, falli te finas 61
 Technis per servolum. etsi subsensi id quoque,
 Illos ibi esse, id agere inter se clanculùm.
 Syru' cum illo vostro confusurrat: conferunt
 Consilia adolescentes, & tibi perdere 65
 Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
 Non nunc pecunia agitur, sed illud, quomodo
 Mínimo periculo id demus adolescentulo.

Nam

Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 Prius proditurum te tuam vitam, & prius 70
 Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium; hui,
 Quantam fenestram ad nequitiam patefeceris!
 Tibi autem porro ut non sit suave vivere.
 Nam deteriores sumus omnes licentiâ.

Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id 75
 Putabit, pravumne an rectum sit, quod peter.

Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.

Dare denegâris; ibit ad illud illico,

Quo maxumè apud te se valere sentiet:

Abiturum se abs te esse illico minabitur. 80

M. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.

c. Somnum fieri cle ego hac nocte oculis non vidi meis,
 Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.

M. Cedo dextram: porro teoro idem ut facias, Chreme.

c. Paratus sum. M. scin' quid nunc facere te volo? 85

c. Dic. M. quod sensisti illos me incipere fallere,

Id ut maturent facere. cupio illi dare,

Quod volt: cupio ipsum jam videre. c. operam dabo.

Syrus estprehendendus atque adhortandus mihi.

A me nescio quis exit. concede hinc domum, 90

Ne nos inter nos congruere sentiant.

Paulum hoc negoti mihi obstat: Simus & Crito.

Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:

Me cepere arbitrum. ibo, ac dicam, ut dixeram

Operam daturum me, hodie non posse his dare. 95

Continuò hîc adero. M. ita quæso. Dii vostram fi-
 dem!

Itan' comparatam esse hominum naturam omnium,

Aliena ut melius videant & dijudicent

Quàm sua? an eo fit, quia in re nostrâ aut gaudio

Sumus præpediti nimio, aut ægritudine? 100

Hic mihi nunc quanto plus sapit, quàm egomet mihi h.

c. Dissolvi me, otiosus operam ut tibi darem.

ACTUS III. SCENA II.

SYRUS, CHREMES.

Hac illac circumcurſa: inveniundum eſt tamen
 Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
 c. Num me feſellit, hoſce id ſtrucere? videlicet
 Ille Cliniaſe ſervus tardiuſculus eſt:
 Idcirco huic noſtro tradita eſt provincia. 5
 s. Quis hîc loquitur? perii. numnam hæc audivit? c. Sy-
 re. s. hem.
 c. Quid tu iſtic? s. rectè equidem: ſed te miror, Chreme,
 Tam manè, qui heri tantum biberis. c. nihil nimis.
 s. Nihil, narraſ? viſa verò eſt, quod dici ſolet,
 Aquilaſe ſeneſtus. c. heia. s. mulier commoda & 10
 Faceta hæc eſt meretrix. c. ſanè idem viſa eſt mihi.
 s. Et quidem hercle formâ luculentâ. c. ſic fatiſ.
 s. Ita non ut olim, ſed uti nunc, ſanè bonâ:
 Minimeque miror, Clinia hanc ſi deperit.
 Sed habet patrem quendam avidum, miſerum atque
 aridum, 15
 Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi iſ non divitiis
 Abundet, gnatus ejus profugit inopiâ.
 Scis eſſe factum, ut dico? c. quid ego neſciam?
 Hominem piſtrino dignum! s. quem? c. iſtunc ſervolum
 Dico adoleſcentis, s. Syre, tibi rimui malè. 20
 c. Qui paſſus eſt id fieri. s. quid faceret? c. rogas?
 Aliquid reperiret, fingeret fallacias,
 Unde eſſet adoleſcenti, amicae quod daret,
 Atque hunc difficilem invitum ſervaret ſenem.
 s. Garris. c. hæc facta ab illo oportebant, Syre. 25
 s. Eho, quaſo, laudas qui heros fallunt? c. in loco,
 Ego verò laudo. s. rectè ſanè. c. quippe qui
 Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt.
 Jam huic manſiſſet unicus gnatus domi.
 s. Jocone an ſerid illac dicat, neſcio; 30

Niſi

Nisi mihi quidem addit animum, quod lubeat magis.

c. Et nunc quid exspectat, Syre? an dum hinc denuo Abeat, cum tolerare hujus sumtus non queat?

Nonne ad senem aliquam fabricam fingit? s. stolidus est.

c. At te adjuvare oportet adolescentuli 35

Causâ. s. facile equidem facere possum, si jubes:

Etenim, quo pacto id fieri soleat, talleo.

c. Tanto hercle melior. s. non est mentiri meum.

c. Fac ergo. s. at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,

Si quid hujus simile fortè aliquando evenerit, 40

Ut sunt humana, tuus ut faciat filius.

c. Non usus veniet, spero. s. spero hercle ego quoque:

Neque ed nunc dico, quod quidquam illum senserim:

Sed si quid, ne quid— quæ sit ejus ætas, vides:

Et næ ego te, si usus veniat, magnificè, Chreme, 45

Tractare possim. c. de istoc, cum usus venerit,

Videbimus quid opus sit. nunc istuc age.

s. Nunquam commodiùs unquam herum audivi loqui,

Nec, cum malefacere crederem mihi impuniùs

Licere, quisnam à nobis egreditur foras? 50

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

QUID istuc, quæso? qui istic mos est, Clitipho?
itane fieri oportet?

CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modò manum
in sinum huic meretrici

Inferere? s. acta hæc res est, perii. CL. mene? CH. hisce
oculis: ne nega.

Facis adedò indignè injuriam illi, qui non abstineas
manum:

Nam ista quidem contumelia est,

5
Ho-

Hominem amicum recipere ad te, atque ejus amicam subagitare.

Vel heri in vino quàm immodestus fuisti. s. factum.
ch. quàm molestus!

Ut equidem, Ita me Dii ament, metui quid futurum denique esset!

Novi ego amantium animum: advortunt graviter, quæ non censeas.

cl. At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum, pater. 10

ch. Esto. at certè concedas aliquò ab ore eorum aliquantisper.

Multa fert libido; ea facere prohibet tua præsentia. Ego de me facio conjecturam. nemo est meorum hodie, Apud quem expromere omnia mea occulta, Clitipho, audeam.

Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti pudet, 15

Ne ineptus, ne protervus videar: quod illum facere credito.

Sed nostrum est intellegere, utcunque, atque ubicunque opus sit, obsequi.

s. Quid istic narrat? cl. perii. s. Clitipho, hæc ego præcipio tibi,

Hominis frugi & temperantis functus officium. cl. tace fodes.

s. Rectè sanè. ch. Syre, pudet me. s. credo: neque id injuriâ. 20

Quin mihi molestum est. cl. pergin' hercle? s. verum dico, quod videtur.

cl. Nonne accedam ad illos? ch. eho quæso, una accedundi via est?

s. Actum est: hic priùs se indicârît, quàm ego argentum effecero.

Chreme, vin' tu homini stulto mihi auscultare? ch. quid faciam? s. jube hunc

Abire hinc aliquò. cl. quò ego hinc abeam? s. quò? quò lubet; da illis locum: 25

Abi

Abi deambulatorum. CL. deambulatorum, quò? s. vali,
quasi desit locus.

Abi sanè istàc, istorum, quo vis. CH. rectè dicit:
censeo.

CL. Dì te eradicent, Syre, qui me hinc extrudas. s. at
tu tibi istas

Posthac comprimito manus.

Censen' verò? quid illum porro credis facturum,
Chreme,

Nisi eum, quantum tibi opis Dii dant, servas, casti-
gas, mones? 30

CH. Ego istuc curabo. s. atqui nunc, here, hic tibi
asservandus est.

CH. Fiet. s. si sapias; nam mihi jam minus minus-
que obtemperat.

CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum e-
gi, egisti, Syre? aut

Reperisti quod placeat, an nondum etiam? s. de fal-
lacià 35

Dicis? st. inveni quandam nuper. CH. frugi es: ce-
do, quid id est?

s. Dicam: verum, ut aliud ex alio incidit, CH. quid-
nam, Syre?

s. pessuma hæc est meretrix. CH. ita videtur. s. imo
si scias---

Hoc vide, quod inceptet facinus. Fuit quædam anus
Corinthia

Hic: huic drachmarum argenti hæc mille dederat
mutuum. 40

CH. Quid tum? s. ea mortua est: reliquit filiam ado-
lescentulam:

Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. in-
tellego.

s. Hanc secum huc adduxit, eaque est nunc ad uxo-
rem tuam.

CH. Quid tum? s. Cliniam orat, sibi uti id nunc det:
illam illi tamen

Post

Post daturam. mille nummum pascit. CH. & pascit
quidem? s. hui,

Dubiumne id est? CH. ego sic putavi. quid nunc fa-
cere cogitas?

s. Egone? ad Menedemum ibo: dicam hanc esse ca-
ptam è Cariâ,

Ditem & nobilem: si redimat, magnum in eâ esse
lucrum.

CH. Erras. s. quid ita? CH. pro Menedemo ego
nunc tibi respondeo:

Non emo. quid agis? s. optata loquere. CH. atqui
non est opus.

s. Non opus est? CH. non hercle verò. s. quâ istuc?
miror. CH. jam scies.

Mane, mane: quid est, quod tam à nobis graviter
crepuerunt fores?

ACTUS III. SCENA IV.

SOSTRATA, CHREMES, NUTRIX, SYRUS.

NISI me animus fallit, hic profectò est annu-
lus, quem ego suspicor,

Is, quicum exposita est gnata. c. quid vult sibi,
Syre, hæc oratio?

so. Quid est? isne tibi videtur? n. dixi equidem, u-
bi mihi ostendisti, illico,

Eum esse. so. at ut sati' contemplata modò sis, mea
nutrix. n. satis.

so. Abi nunc jam intro: atque, illa si jam laveris,
mihi nuncia.

Hic ego virum interea opperibor. sy. te vult: vi-
deas, quid velit.

Nescio quid tristis est. non temerè est. metuo quid
sit. c. quid fiet?

Næ ista hercle magno jam conatu magnas nugas dixerit.

so. Ehem, mi vir. c. ehem, mea uxor. so. teipsum
quæro. c. loquere quid velis.

so. Pri-

so. Primum hoc te oro, ne quid credas me advor-
sum edictum tuum 10

Facere esse ausum. c. vis me istuc tibi, etsi incredi-
bile est, credere?

Credo. sy. nescio quid peccati portat hæc purgatio.

so. Meministi' me esse gravidam, & mihi te maxu-
mo opere dicere,

Si puellam parerem, nolle tolli? c. scio quid feceris:
Sustulisti. sy. sic est factum, domina; ergo herus
damno auctus est. 15

so. Minimè: sed erat hîc Corinthia anus haud impu-
ra, ei dedi

Exponendam. c. ô Jupiter, tantamne esse in animo
inscitiam!

so. Perii, quid ego feci? c. at rogitas? so. si pec-
cavi, mi Chreme,

Insciens feci. c. id quidem ego, etsi tu neges, certò
scio,

Te inscientem atque imprudentem dicere ac facere
omnia: 20

Tot peccata in hac re ostendis. nam jam primum, si
meum

Imperium exsequi voluisses, interemtam oportuit;
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino
Quàm bene verò abs te prospectum est! quid volui-
sti? cogita: 25

Nempe anui illi prodita abs te filia est planissumè,
Per te vel uti quæstum faceret, vel uti veniret palam.

Credo, id cogitasti, quidvis satis est, dum vivat
modò.

Quid cum illis agas, qui neque jus, neque bonum,
atque æquom sciunt, 29

Melius, pejus, profit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?

so. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor: nunc hoc
te obsecro,

Quanto tuus est animus natu gravior, ignoscentior,
Ut meæ stultitiæ in justitiâ tuâ sit aliquid præsidii.

c. Scili-

c. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verùm,
Softrata,

Malè docet te mea facilitas multa. sed istuc quidquid
est,

Quà hoc occeptum est causâ, loquere. so. ut stultæ
& miseræ omnes sumus

Religiøsæ; cùm exponendam do illi, de digito an-
nulum

Detraho; & eum dico ut unâ cum puellâ exponeret;
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

c. Istuc rectè: conservasti te, atque illam. so. is hic
est annulus.

c. Unde habes? so. quam Bacchis secum adduxit ado-
lescentulam, sy. hem.

c. Quid ea narrat? so. ea lavatum dum it, servan-
dum mihi dedit.

Animum non advorti primùm: at postquam aspexi,
illico

Cognovi: ad te exsilui. c. quid nunc suspicare, aut
invenis

De illâ? so. nescio, nisi ex ipsâ quæras, unde hunc
habuerit,

Si potis est reperiri. sy. interii: plus spei video, quàm
volo.

Nostra est, si ita est. c. vivitne illa, cui tu dederas?
so. nescio.

c. Quid renunciavit olim fecisse? so. id, quod ius-
seram.

c. Nomen mulieris cedo quod sit, ut quærat.
so. Philtere.

sy. Ipsa est. mirum, ni illa salva est, & ego perii.
c. Softrata,

Sequere me intro hac. so. ut præter spem evenit! quàm
timui malè,

Ne nunc animo ita esses duro, ut olim in tollendo,
Chreme.

c. Non licet hominem esse saepe ita ut volt, si res non
finir.

Nunt

Nunc ita tempus est mi, ut cupiam filiam: olim nil
minùs.

ACTUS IV. SCENA I.

SYRUS.

NISI me animus fallit, haud multum à me abe-
rit infortunium:

Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur
copiæ:

Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati rescis-
cat senex.

Nam quod de argento sperem, aut posse postulem
me fallere,

Nihil est: triumpho, si licet me latere tecto abscedere.
Crucior, bolum tantum mihi esse ereptum tam subi-
tò è faucibus. 6

Quid agam? aut quid comminiscar? ratio de integro
ineunda est mihi.

Nil tam difficile est, quin quærendo investigari possiet.
Quid, si hoc sic nunc incipiam? nihil est. quid si sic?
tantundem egero.

At sic opinor: non potest: immo optumè. euge, ha-
beo optumam. 10

Retraham hercle, opinor, ad me idem illud fugiti-
vum argentum tamen.

ACTUS IV. SCENA II.

CLINIA, SYRUS.

NULLA mihi res posthac potest jam interve-
nire tanta,

Quæ mihi ægritudinem afferat: tanta hæc lætitiæ ob-
orta est.

Dedo patri me nunc jam, ut frugalior simquàm volt.

L

s. N

s. Nil me fefellit : cognita est, quantum audio hujus verba.

Istuc tibi ex sententiâ tuâ obligasse lætor.

c. O mi Syre, audistin' obsecro? s. quidni? qui usque unâ adfuerim.

c. Cui æquè audisti commodè quidquam evenisse?
s. nulli.

c. Atque ita me Dii ament, ut ego nunc non tam meapte causâ

Lætor, quàm illius; quam ego scio esse honore quovis dignam.

s. Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi vicissim: Nam amici quoque res est videnda, in tuto ut conlocetur,

Ne quid de amicâ nunc senex. c. ô Jupiter! s. quiesce.

c. Antiphila mea nubet mihi. s. siccine me interloquere?

c. Quid faciam, mi Syre? gaudeo: fer me. s. fero hercle verò.

c. Deorum vitam adepti sumus. s. frustra operam, opinor, sumo.

s. Loquere, audio. s. at jam hoc non ages. c. agam. s. videndum est, inquam,

Amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlocetur: Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis, Senex resciscet illico esse amicam hanc Clitiphonis:

Si abduxeris, celabitur itidem, ut celata adhuc est.

c. At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptiis advorsum:

Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? s. quidni?

c. Quid dicam? quam causam afferam? s. quid? nolo mentiarè:

Apertè, ita ut res sese habet, narrato. c. quid ais? s. jubeo,

Illam te amare & velle uxorem; hanc esse Clitiphonis.

c. Eonam atque justam rem oppidò imperas, & factu facilem.

Et scilicet jam me hoc voles patrem exorare, ut celet
Senem vestrum. s. imo ut rectâ viâ rem narret or-
dine omnem. c. hem,

Satin' sanus es aut sobrius? tu quidem illum planè
prodis:

Nam qui ille poterit esse in tuto, dic mihi? 30

s. Huic equidem consilio palmam do: hic me mag-
nificè effero,

Qui vim tantam in me & potestatem habeam tantæ
astutiæ,

Vera dicendo ut eos ambos fallam: ut cùm narrat senex
Voster nostro, esse istam amicam gnati, non credat
tamen.

c. At enim spem istoc pacto rursus nuptiarum om-
nem eripis: 35

Nam dum amicam hanc meam esse credet, non com-
mitteret filiam.

Tu fortasse, quid me fiat, parvi curas, dum illi consu-
las.

s. Quid, malùm, me ætatem censes velle id adsi-
mularier?

Unus est dies, dum argentum eripio: pax! nihil am-
plius.

c. Tantum sat habes? quid tum, quæso, si hoc pater
resciverit? 40

s. Quid si redeo ad illos, qui aiunt, Quid si nunc
coelum ruat?

c. Metuo quid agam. s. metuis? quasi non ea po-
testas sit tua,

Quo velis in tempore ut te exsolvas, rem facias pa-
lam.

c. Age, age, traducatur Bacchis. s. optumè. ipsa exit
foràs.

ACTUS IV. SCENA III.

BACCHIS, CLINIA, SYRUS, DROMO,
PHRYGIA.

- S** A T I' pol protèrvè me Syri promissa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus est. quòd si
is nunc me
Deceperit; sàpe obsecrans me, ut veniam, frustra
veniet.
Aut, cùm venturam dixero, & constituerò; cùm is
certè
Renunciàrit; Clitipho cùm spe pendeat animi; &
Decipiam, ac non veniam: Syrus mihi tergo pœnas
pender.
c. Sati' scitè promittit tibi. s. atqui tu hanc jocari credis?
Faciet, nisi caveo. B. dormiunt: pol ego istos com-
movebo.
Mea Phrygia, audistis', modò iste homo quam vil-
lam demonstravit
Charini? P. audivi. B. proxumam esse huic fundo
ad dextram? P. memini. 10
B. Curriculo percurrere; apud eum miles Dionysia agit.
s. Quid inceptat? B. dic me hîc oppidò esse invitam,
atque asservari:
Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse, &
venturam.
s. Perii hercle: Bacchis, mane, mane: quò mittis
istanc, quæso?
Jube, maneat. B. abi. s. quin est paratum argentum.
B. quin ego hîc maneo. 15
s. Atqui jam dabitur. B. ut lubet: num ego inflo?
s. at scin' quid, fodes?
B. Quid? s. transeundum nunc tibi ad Menedemum
est, & tua pompa

HEAUTONTIMORUMENOS. 125

Eò traducenda est. B. quam rem agi, scelus? s. egon? argentum cudo,

Quid tibi dem. B. dignam me putas, quam inludas? s. non est temere.

B. Etiamne tecum hic res mihi est? s. minimè: tutum tibi reddo. 20

B. Eatur. s. sequere hac, heus, Dromo. D. quis me volt? s. Syrus. D. quid est rei?

s. Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.

D. Quamobrem? s. ne quæras, efferant, quæ secum huc attulerunt.

Sperabit sumtum sibi senex levatum esse harunc abitu.

Næ ille haud scit, hoc paulum lucri quantum et damni apportet. 25

Tu nescis id quod scis, Dromo, si sapias. D. mutum dices.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES, SYRUS.

ITA me Dii amabunt, ut nunc Menedemi vicem Misere me, tantum devenisse ad eum mali.

Illancine mulierem alere cum illa familia?

Et si scio, hosce aliquot dies non sentiet:

Ita magno desiderio fuit ei filius.

Verum ubi videbit tantos sibi sumtus domi

Quotidianos fieri, nec fieri modum;

Optabit rursus ut abeat ab se filius.

Syrum optumè, eccum, s. cesso hunc adoriri? c. Syre. s. hem.

c. Quid est? s. te mihi ipsum jam dudum optabam dari.

c. Videre egisse jam nescio quid cum sene. 11

s. De illo quod dudum? dictum ac factum reddidi.

c. Bonam fide? s. bonam, hercle. c. non possum pati,

Quin tibi caput demulceam. accede huc, Syre:

Faciam boni tibi aliquid pro ista re, ac lubens. 15

s. At si scias, quàm scitè in mentem venerit.
 c. Vah, gloriare evenisse ex sententiâ?
 s. Non hercle verò : verum dico. c. dic, quid est?
 s. Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem,
 Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ 20
 Secum adduxisse, ne tu id persentisceres. [si scias.
 c. Probè. s. dic fodes. c. nimiùm, inquam. s. immo
 Sed porro ausculta quod superest fallaciæ.
 Sese ipse dicet tuam vidisse filiam : 24
 Ejus sibi complacitam formam, postquam aspexerit:
 Hanc cupere uxorem. c. modòne quæ inventa est?
 s. eam :
 Et quidem jubebit posci. c. quamobrem istuc, Syre?
 Nam prorsum nihil intellego. s. hui, tardus es.
 c. Fortasse. s. argentum dabitur ei ad nuptias,
 Aurumque vestem quæ, tenesne? c. compareret? 30
 s. Id ipsum. c. at ego illi nec do, nec despondeo.
 s. Non? quamobrem? c. quamobrem, me rogas?
 homini--- s. ut lubet.
 Non ego dicebam, in perpetuum illam illi ut dares;
 Verùm ut simulares. c. non mea est simulatio:
 Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas. 35
 Egon', cui daturus non sum, ut ei despondeam?
 s. Credebam. c. minimè. s. scitè poterat fieri:
 Et ego hoc, quia dudum tu tantopere jusseras,
 Edò cœpi. c. credo. s. cæterùm equidem istuc, Chreme,
 Æqui bonique facio. c. atqui cum maxumè 40
 Volo te dare operam ut fiat, verùm aliâ viâ.
 s. Fiat: quæraturn aliud. sed illud quod tibi
 Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,
 Id nunc reddendum est illi. neque tu scilicet 44
 Edò nunc confugies: Quid meâ? num mihi datum est?
 Num jussi? num illi oppignerare filiam
 Meam me invito potuit? verum illud, Chreme,
 Dicunt: jus summum sæpè summa est malitia.
 c. Haud faciam. s. imo aliis si licet, tibi non licet.
 Omnes te in lautâ & bene auctâ parte putant. 50
 c. Quin egomet jam ad eam deferam. s. imo filium
Jube

Jube potiùs. c. quamobrem? s. quia enim in eum
suspicio est

Translata amoris. c. quid tum? s. quia videbitur

Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit :

Et simul conficiam faciliùs ego, quod volo. 55

Ipse aded adest ; abi, effer argentum. c. effero.

ACTUS IV. SCENA V.

CLITIPHO, SYRUS.

NULLA est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quam invitus facias. vel me hac deambulatio,
Quàm non laboriosa, ad languorem dedit :

Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuo

Miser aliquid extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.

Ut te quidem omnes Dii Deæque quantum est, Syre, 6

Cum tuo isto invento, cumque incepto perduint !

Hujusmodi res semper comminiscere,

Ubi me excarnufices. s. is tu hinc quo dignus es?

Quàm penè tua me perdidit protervitas? 10

c. Vellem hercle factum : ita meritum. s. meritum? quo
modo?

Næ me istuc priùs ex te audivisse gaudeo,

Quàm argentum haberes, quod daturus jam fui.

c. Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi

Amicam adduxti, quam non liceat tangere. 15

s. Jam non sum iratus : sed scin' ubi nunc sit tibi

Tua Bacchis? c. apud nos. s. non. c. ubi ergo? s. a-
pud Cliniam.

c. Perii. s. bono animo es : jam argentum ad eam
deferens,

Quod ei es pollicitus. c. garris. unde? s. à tuo patre.

c. Ludis fortasse me. s. ipsâ re experibere. 20

c. Næ ego fortunatus homo sum : deamo te, Syre.

s. Quâ causâ id fiat, obsecundato in loco.

Sed

Sed pater egreditur, cave quidquam admiratu' sis.
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

ACTUS IV. SCENA VI.

CHREMES, CLITIPHO, SYRUS.

UB I Clitipho nunc est? s. eccum me, inque.
CL. eccum hic tibi.

CH. Quid rei esset, dixti huic? s. dixi pleraque omnia.

CH. Cape hoc argentum, ac defer. s. i, quid stas lapis?

Quin accipis? CL. cedo sanè. s. sequere hanc me ocius:

Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere: s

Nam nihil est illi, quod moremur diutius.

CH. Minas quidem jam decem habet à me filia,

Quas pro alimentis esse nunc duco datas.

Hasce ornamentis consequentur altera.

Porro hæc talenta dotis apposcunt duo. 10

Quàm multa injusta ac prava fiunt moribus!

Mihi nunc, relictis rebus, inveniendus est

Aliquis, labore inventa mea cui dem bona.

ACTUS IV. SCENA VII.

MENEDEMUS, CHREMES.

MULTO omnium me nunc fortunatissimum
Factum puto esse, gnate, cum te intellego
Respisse. c. ut errat! M. te ipsum quærebam, Chreme:
Serva, quod in te est, filium, & me, & familiam.
c. Cedo, quid vis faciam? M. invenisti hodie filiam. s
c. Quid tum? M. hanc uxorem sibi dari volt Clinia.
c. Quæso, quid hominis es? M. quid? c. jamne obli-
tus es;

Inter nos quid sit dictum de fallaciâ,

Ut eâ viâ abs te argentum auferretur? M. scio.

c. Ea

6. Ea res nunc agitar ipsa. M. quid dixti, Chreme? 10
Erravi. c. & quidem hæc quæ apud te est, Clitiphonis est

Amica. M. ita aiunt. c. & tu credis? M. omnia.
c. Et illum aiunt velle uxorem, ut, cum desponderim,
Des qui aurum ac vestem, atque alia, quæ opus sunt,
comparat.

M. Id est profecto: id amicæ dabitur. c. scilicet 15
Daturum. M. vah, frustra sum igitur gavissus miser.
Quidvis tamen jam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum, Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat? 19

c. Ægrè? nimium illi, Menedeme, indulges. M. sine,
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuò, Chreme.

c. Dic convenisse, egisse te de nuptiis.

M. Dicam: quid deinde? c. me facturum esse omnia;
Generum placere: postremò etiam, si voles, 24

Desponsam quoque esse dicito. M. hem, istuc volueram.

c. Tanto ociùs te ut poscat, & tu id, quod cupis,
Quàm ocissimè ut des. M. cupio. c. næ tu propediem,

Ut istam rem video, istius obsaturabere.

Sed hæc ut ut sunt, cautim & paulatim dabis,

Si sapias. M. faciam. c. abi intro: vide, quid postulet.

Ego domi ero, si quid me voles. M. sanè volo: 31

Nam te scientem faciam, quidquid egero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMVS, CHREMES.

Eo me non tam astutum, neque ita perspicacem
esse, id scio:

Sed hic adjutor meus, & monitor, & præmonstrator
Chremes

Hoc mihi præstat. in me quidvis harum rerum con-
venit,

Quæ

Quæ sunt dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:

In illum nihil potest: nam exsuperat ejus stultitia hæc omnia.

c. Ohe, jam desine Deos, uxor, gratulando obtundere, Tuam esse inventam gnatham; nisi illos ex tuo ingenio judicas,

Ut nil credas intellegere, nisi idem dictum sit centies. Sed interim quid illic jamdudum gnatus cessat cum Syro?

M. Quos ais homines, Chreme, cessare? c. hem, Menedeme, advenis?

Dic mihi, Clinia, quæ dixi, nunciastin? M. omnia.

c. Quid ait? M. gaudere aded occepit, quasi qui cupiunt nuptias.

c. Ha, ha, hæ. M. quid risisti? c. servi venere in mentem Syri

Calliditates. M. itane? c. voltus quoque hominum fingit scelus.

M. Gnatus quod se assumulat lætum, id dicis? c. id. M. itidem istuc mihi

Venit in mentem. c. veterator. M. magi, si magi noris, putes

Ira rem esse. c. ain' tu? M. quin tu ausculta. c. mane: prius hoc scire expeto,

Quid perdidideris. nam ubi desponsam nunciasti filio, Continuo injecisse verba tibi Dromonem scilicet, Sponsæ vestem, aurum atque ancillas opus esse, argentum ut dares.

M. Non. c. quid non? M. non, inquam. c. neque ipse gnatus? M. nil prorsus, Chreme.

Magis unum etiam instare, ut hodie conficerentur nuptiæ.

c. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quidquam? M. nihil.

c. Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, qui alia tam planè scias.

Sed ille tuus quoque Syrus idem mirè finxit filium,

Ut

Ut ne paulum quidem suboleat esse amicam hanc Clinia.

c. Quid ais? M. mitto jam osculari, atque amplexari: id nil puto.

c. Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. c. quid est? M. audi modò:

Est mihi in ultimis conclave ædibus quoddam retro: Huc est intro latus lectus, vestimentis stratus est. 30

c. quid, postquam hoc est factum? M. dictum ac factum, huc abiit Clitipho.

c. Solus? M. solus. c. timeo. M. Bacchis consecuta est illico.

c. Sola? M. sola. c. perii. M. ubi abiere intro, operuere ostium. c. hem.

Clinia hæc fieri videbat? M. quidni? unà mecum simul.

c. Filii est amica Bacchis, Menedeme: occidi. 35

M. Quamobrem? c. decem dierum vix mi est familia.

M. Quid? istuc times, quòd operam amico ille dat suo?

c. Imo quòd amicæ. M. si dat. c. an dubium id tibi est?

Quenquamne animo tam comi esse, aut leni putas,

Qui se vidente amicam patriatur suam? M. ah, 40

Quidni? quòd verba facilius dentur mihi.

c. Derides? merito mihi nunc ego succenseo.

Quot res dedere, ubi possem persentiscere,

Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi!

At næ illud haud inultum, si vivo, ferent: 45

Nam jam--- M. non tu te cohibes? non te respicis?

Non tibi ego exempli satis sum? c. præ iracundiâ,

Menedemæ, non sum apud me. M. tene istuc loqui?

Nonne id flagitium est, te aliis consilium dare,

Foris sapere, tibi non posse te auxiliari? 50

c. Quid faciam? M. id, quod me fecisse aiebas parum:

Fac te patrem esse sentiat: fac ut audeat

Tibi credere omnia, abs te petere & poscere,

Ne quam aliam quærat copiam, ac te deserat.

c. Imo abeat potius multo quovis gentium, 55

Quàm hîc per flagitium ad inopiam redigat patrem:

Nam si illi pergo suppeditare sumtibus,

Mene-

Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.

M. Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caves?
Difficilem ostendes te esse, & ignoscas tamen 60
Pòst, & id ingratum. c. ah, nescis quàm doleam. M. ut
luber.

Quid hoc, quod volo, ut illa nubat nostro? nisi quid
est,

Quod mavis. c. imo & gener & affines placent.

M. Quid dotis dicam te dixisse filio?

Quid obticuiſti? c. dotis? M. ita dico. c. ah. M. Chre-
me, 65

Ne quid vereare, si minu': nil nos dos movet.

c. Duo talenta pro re nostrâ ego esse decrevi satis:
Sed ita dictu opus est, si me vis salvom esse, & rem,
& filium,

Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. quam rem agis?

c. Id mirari tesimulato, & illum hoc rogitato simul. 70

Quamobrem id faciam. M. quin ego verò, quam-
obrem id facias, nescio.

c. Egone? ut illius animum, qui nunc luxuriâ &
lasciviâ

Diffluit, retundam, & redigam, ut quò se vortat
nesciat.

M. Quid agis? c. mitte, sine me in hac re gerere mi-
hi morem. M. sino:

Itane vis? c. ita. M. fiat. c. ac jam, uxorem ut ac-
cerſat, paret. 75

Hic ita, ut liberos est æquom, dictis confutabitur.

Sed Syrum--- M. quid eum? c. egone? si vivo, a-
dèd exornatum dabo,

Adeò depexum, ut, dum vivat, meminerit semper mei:

Qui sibi me pro deridiculo ac delectamento putat.

Non, ita me Dii ament, auderet facere hæc viduæ
mulieri, 80

Quæ in me fecit.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO, MENEDEMUS, CHREMES,
SYRUS.

ITANE tandem quæso est, Menedeme, ut pater
Tam in brevi spatio omnem de me ejecerit animum
patris?

Quodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris ad-
misi miser?

Volgo faciunt. M. scio tibi esse hoc gravius multo ac
durius,

Cui sit: verum ego haud minus ægrè patior id, qui
nescio; 5

Nec rationem capio, nisi quodd tibi bene ex animo
volo.

CL. Hic patrem esse aiebas? M. eccum. CH. quid me
inculas, Clitipho?

Quidquid ego hujus feci, tibi prospexi, & stultitiæ
tux.

Ubi te vidi animo esse omisso, & suavia in præsentia
Quæ essent, prima habere, neque consulere in longi-
tudinem; 10

Cepi rationem, ut neque tu egeres, neque ut hæc
posses perdere.

Ubi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi dare,
Abii ad proximos tibi qui erant, eis commisi, &
credidi.

Ibi tuæ stultitiæ semper erit præsidium, Clitipho,
Victus, vestitus, quod in testum te receptes. CL. heu
mihi! 15

CH. Satiùs est, quàm reipso herede hæc possidere
Bacchidem.

s. Disperii: scelestus quantis turbas concivi insciens!

M

CL. Emori

CL. Emori cupio. CH. prius, quæso, disce quid sit vivere;

Ubi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

s. Here, licetne? CH. loquere. s. at tutò? CH. lo-
quere. s. quæ ista est pravitas, 20

Quæve amentia est, quod peccavi ego, id obesse huic?
CH. ilicet,

Ne te admisce: nemo accusat, Syre, te: nec tu aram tibi,

Neque precatorem parâris. s. quid agis? CH. nil fac-
cen' eo,

Nec tibi, nec huic; nec vos est æquum, quod facio, mihi.

s. Abiit. vah, rogasse vellem. CL. quid, Syre? s. un-
de mihi peterem cibum: 25

Ita nos alienavit. tibi jam esse ad sororem intellego.

CL. Adeon' rem rediisse, ut periculum etiam fame mi-
hi sit, Syre?

s. Modò liceat vivere, est spes. CL. quæ? s. nos esu-
rituros satis.

CL. Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio adjuvas?

s. Imo & ibi nunc sum, & usque dudum idegi, dum loquitur patet: 30

Et, quantum ego intellegere possum, CL. quid? s. non aberit longius.

CL. Quid ergo? s. sic est: non esse horum te arbitror. CL. quid istuc, Syre?

Satin' sanus es? s. ego dicam, quod mihi in mentem: tu dijudica.

Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,

Quæ propior esset, te indulgebant, tibi dabant: nunc filia 35

Postquam est inventa vera, inventa est causa, quâ te expellerent.

CL. Est verisimile. s. an tu ob peccatum hoc esse il-
lum iratum putas?

CL. Non

CL. Non arbitror. s. nunc aliud specta: matres omnes filijs

In peccato adjutrices, auxilio in paternâ injuriâ
Solent esse: id non fit. CL. verum. quid ergo nunc
faciam, Syre? 40

s. Suspicionem istanc ex illis quære: rem profer palam.
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces
cito, aut

Scibis cujus sis. CL. rectè suades: faciam. s. sat rectè
hoc mihi in

Mentem venit: namque adolescens, quàm in mini-
mâ spe situs erit,

Tam facillimè patris pacem in leges conficiet suas. 45
Etiam haud scio an uxorem ducat, ac Syro nil
gratiae.

Quid hoc autem? senex exit foras: ego fugio. adhuc
quod factum est,

Miror non jussisse illico me arripi. ad Menedemum
hinc pergam.

Eum mihi precatorem paro: seni nostro fidei nihil
habeo.

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, nisi caves tu homo, aliquid gnato
conficies mali:

Idque aded miror, quomodo

Tam ineptum quidquam tibi venire in mentem, mi
vir, potuerit.

c. Oh, pergin' mulier esse? nullamae ego rem un-
quam in vitâ meâ

Volui, quin tu in eâ re mihi advorsatrix fueris, So-
strata? 5

M 2

At

At si rogitem jam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciam, nescias:

In quâ re nunc iam confidenter restas, stulta. s. ego nescio?

c. Imo scis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.

s. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tantâ postules.

c. Non postulo. jam loquere. nihilo minùs ego hoc faciam tamen. 10

s. Facies? c. verum. s. non vides quantum mali ex eâ re excites?

Subditum se suspicatur. c. subditum! ain' tu? s. certe sic erit,

Mi vir. c. confitere. s. au, obsecro te, istuc inimicis fiet.

Egon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?

c. Quid meruis? ne non, cùm velis, convincas esse illum tuum? 15

s. Quòd filia est inventa? c. non; sed, quo magis credendum fiet,

Id, quòd est consimilis moribus,

Facile convincas ex te natum: nam tui similis est probè:

Nam illi nihil vitii est relictum, quin sit & idem tibi:

Tum præterea talem, nisi tu, nulla pareret filium. 20

Sed ipse egreditur, quàm severus! rem cùm videas, censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

Si unquam ullum fuit tempus, mater, cùm ego voluptati tibi

Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro

Ejus

Ejus ut memineris, atque inopis nunc te misereſcat
mei;

Quod peto & volo, parentes meos ut commonſtres
mihi.

s. Obſecro, mi gnate, ne iſtuc in animum inducas
tuum,

Alienum eſſe te. CL. ſum. s. miſeram me! hoccine
quæſiſti, obſecro?

Ita mihi atque huic ſis ſuperſtes, ut ex me atque hoc
natus es;

Et cave poſthac, ſi me amas, unquam iſtuc verbum
ex te audiam. CH. at

Ego, ſi me metuis, mores cave in te eſſe iſtos ſen-
tiam.

CL. Quos? CH. ſi ſcire vis, ego dicam: gerro, iners,
fraus, helluo,

Ganeo, damnofus. crede; & noſtrum te eſſe credito. 10

CL. Non ſunt hæc parentis dicta. CH. non, ſi ex ca-
pite ſis meo

Natus, item ut aiunt Minervam eſſe ex Jove, eâ cau-
ſâ magis

Patiar, Clitipho, flagitiis tuis me infamem fieri.

s. Di iſtæc prohibeant. CH. Deos neſcio: ego, quod
potero, ſedulo. 15

Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non
quæris, patri

Quomodo obſequare, & ſerves quod labore invenerit.

Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet

Dicere hac præſente verbum turpe: at te id nullo
modo

Facere puduit. CL. eheu, quàm nunc totus diſpliceo
mihi! 20

Quàm pudet! neque, quod principium incipiam ad
placandum, ſcio.

ACTUS V. SCENA V.

MENEDEMUS, CHREMES, CLITIPHO,
SOSTRATA.

ENIMVERO Chremes nimis graviter cruciat a-
dolescentulum,
Nimisque inhumanè. exeo ergo, ut pacem conciliem.
opumè.

Ipsos video. CH. ehem, Menedeme, cur non accerfi
jubes

Filiam, & quod dotis dixi, firmas? S. mi vir, te ob-
secro

Ne facias. CL. pater, obsecro ut mi ignoscas. M. da
veniam, Chreme.

Sine te exorent. CH. egon' mea bona ut dem Bac-
chidi dono sciens?

Non faciam. M. at nos non finemur. CL. si me vi-
vom vis pater,

Ignosce. S. age, Chremes mi. M. age, quaeso, ne tam
obstina te, Chreme.

CH. Quid istuc? video non licere, ut coeperam, hoc
pertendere.

M. Facis ut te decet. CH. eà lege hoc adeo faciam,
si facit id, 10

Quod ego hunc equom censeo. CL. pater, omnia fa-
ciam: Impèra.

CH. Uxorem ut ducas. CL. pater. CH. nihil audio.
M. ad me recipio:

Faciet. CH. nil etiam audio ipsum. CL. perii. S. an
dubitas, Clitipho?

CH. Imo utrum vult? M. faciet omnia. S. hæc, dum
incipias, gravia sunt,

Dumque ignores; ubi cognovis, facilia. CL. faciam,
pater. 15

S. Nata

HEAUTONTIMORUMENOS. 139

s. Nate mi, ego pol tibi dabo illam lepidam, quam
tu faciliè ames,

Filiam Phanocratæ nostri. CL. rufamne illam virgi-
nem,

Cæliam, sparso ore, adunco naso? non possum, pa-
ter.

CH. Heia, ut elegans est! credas animum ibi esse?
s. aliam dabo.

CL. Quid istic? quandoquidem ducenda est, egomet
habeo propemodum, 20

Quam volo. s. nunc laudo te, gnate. CL. Archonidi
hujus filiam.

s. Perplacet. CL. pater, hoc nunc restat. CH. quid?
CL. Syro ignoscas volo,

Quæ meâ causâ fecit. CH. fiat. Vos valete, & plaudite.

CALLIOPIUS RECENSUI

Die erste Frage ist: Was ist die Aufgabe der
 Wissenschaft? Die zweite Frage ist: Was ist die
 Aufgabe der Kunst? Die dritte Frage ist: Was
 ist die Aufgabe der Religion? Die vierte Frage
 ist: Was ist die Aufgabe der Politik? Die fünfte
 Frage ist: Was ist die Aufgabe der Philosophie?

P. TERENTII ADELPHI,

ACTA LUDIS FUNEBRIBUS L. ÆMILII PAULI. QUOS FECERE Q. FABIVS MAXIMVS, P. CORNELIVS AFRICANVS. EGERE L. ATTILIVS PRÆNESTINVS, MINVCIVS PROTIVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDIVS, TIBIVS SARRANVS. FACTA E GRÆCA MENANDRO. L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

Personæ.

PROLOGVS.	SOSTRATA, <i>matrona.</i>
MICIO <i>senex.</i>	CANTHARA <i>nutrix.</i>
DEMEA <i>senex.</i>	PAMPHILA <i>puerpera.</i>
SANNIO <i>leno.</i>	GETA <i>seruus.</i>
ÆSCHINVS <i>adolescens.</i>	HEGIO <i>senex.</i>
SYRVS <i>seruus.</i>	DROMO <i>seruus.</i>
CTESIPHO <i>adolescens.</i>	

Personæ mutæ.

TIBICINA Ctesiphonis *amica.*
PARMENO *seruus.*

ADEL-

ADELPHORUM ARGUMENTUM,

C. SULFICIO APOLLINARI AUCTORE.

DUOS cū haberet Demea adolescentulos,
 Dat Micioni fratri adoptandum Æschinum,
 Sed Ctesiphonem retinet. hunc citharistria
 Lepore captum, sub duro ac tristi patre,
 Frater celabat Æschinus; famam quoque
 Amoris in se transferebat: denique
 Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
 Idem Æschinus civem Atticam pauperculam;
 Fidemque dederat, hanc sibi uxorem fore.
 Demea iurgare, & graviter ferro. mox tamen,
 Ut veritas patefacta est, ducit Æschinus
 Vitiatam, positur Ctesipho citharistriam,
 Exorato suo patre duro Demea.

P. TE-

P. TERENTII ADELPHI.

PROLOGUS.

POST QUAM poeta sensit scripturam suam
Ab iniquis observari, & adversarios
Rapere in pejorem partem, quam acturi fu-
mus;

Indicio de se ipse erit: vos eritis iudices,
Laudine an vitio duci factum id oporteat. 5
Synapothnescontes Diphili comœdia est:
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adolescens est, qui lenoni eripit
Meretricem, in primâ fabulâ. eum Plautus locum
Reliquit integrum: eum hic locum sumsit sibi 10
In Adelphos: verbum de verbo expressum extrulit.
Eam nos acturi sumus novam: pernoscite,
Furtumne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentia est.
Nam quod isti dicunt malevoli, homines nobiles 15
Eum adjutare, assiduèque unâ scribere:
Quod illi maledictum vehemens esse existumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis universis, & populo placent;
Quorum operâ in bello, in otio, in negotio, 20
Suo quisque tempore usu' est sine superbiâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient:
In agendo partem ostendent. Facite, æquanimitas
Poetæ ad scribendum augeat industriam. 25

ACTUS

ACTUS I. SCENAI.

Micio.

STORAX. non rediit hac nocte à cenâ *Æschinus*,
 Neque servulosam quisquam, qui advorsum ierant!
 Profecto hoc verè dicunt: si absis uspiam,
 Aut ibi si cesses, evenire ea satius est,
 Quæ in te uxor dicit, & quæ in animo cogitat 5
 Irata, quàm illa, quæ parentes propitii.
 Uxor, si cesses, aut te amare cogitat,
 Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
 Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
 Ego, quia non rediit filius, quæ cogito? 10
 Quibus nunc sollicitor rebus? ne aut ille alserit,
 Aut uspiam ceciderit, aut præfregerit
 Aliquid. vah, quenquamne hominem in animum in-
 stituere, aut
 Parare, quod sit carius, quàm ipse est sibi! 14
 Atque ex me hic natus non est, sed ex fratre. is adèd
 Dissimili studio est. jam inde ab adolescentiâ,
 Ego hanc clementem vitam urbanam atque otium
 Secutus sum: &, quod fortunatum isti putant,
 Uxorem nunquam habui. ille contrâ, hæc omnia:
 Ruri agere vitam, semper parcè ac duriter 20
 Se habere: uxorem duxit: nati filii
 Duo. inde ego hunc majorem adoptavi mihi:
 Eduxi à parvulo, habui, amavi promeo:
 In eo me oblecto: solum id est carum mihi.
 Ille ut item contrâ me habear, facio sedulo: 25
 Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
 Pro meo jure agere: postremò, alii clanculum
 Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
 Ea ne me celet, consuefeci filium:
 Nam qui mentiri, aut fallere insuerit patrem, aut 30
 Audebit, tanto magis audebit cæteros.

Pudore

Pudore & liberalitate liberos
 Retinere, satius esse credo, quàm metu.
 Hæc fratri mecum non conveniunt, neque placent.
 Venit ad me sæpe clamitans, Quid agis, Micio? 35
 Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
 Cur potat? cur tu his rebus sumtum suggeris?
 Vestitu nimio indulges: nimium ineptus es.
 Nimium ipse est durus, præter æquomque & bonum:
 Et errat longè, meâ quidem sententiâ, 40
 Qui imperium credat gravius esse aut stabilius,
 Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adjungitur.
 Mea sic est ratio, & sic animum induco meum:
 Malo coactus qui suum officium facit,
 Dum id rescitum iri credit, tantisper cavet: 45
 Si sperat fore clàm, rursus ad ingenium redit.
 Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit:
 Studet par referre, præsens absensque idem erit.
 Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium
 Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu. 50
 Hoc pater, ac dominus interest. hoc qui nequit,
 Fateatur nescire imperare liberis.
 Sed estne hic ipse, de quo agebam? & certè is est.
 Nescio quid tristem video. credo jam, ut solet,
 Jurgabit. Salvom te advenire, Demea, 55
 Gaudemus.

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA, MICIO.

EHEM, opportunè: teipsum quærito.
 M. Quid tristis es? D. rogas me, ubi nobis Æschini-
 nus
 Siet, quid tristis ego sim? M. dixin' hoc fore?
 Quid fecit? D. quid ille fecerit? quem neque puer
 Quidquam, nec metuit quenquam, neque legem putat
 Tenere se ullam, nam illa, quæ antehac facta sunt, 6
 N. Omitto:

Omitto: modò quid designavit? M. quidnam id est?
D. Fores effregit, atque in aedes irruit

Alienar: ipsum dominum atque omnem familiam
Mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem, 10

Quam amabat. clamant omnes indignissimè

Factum esse. hoc advenienti quot mihi, Micio,

Dixere? in ore est omni populo. denique,

Si conferendum exemplum est, non fratrem vider

Rei dare operam, ruri esse parvum ac sobrium? 15

Nullum hujus simile factum? hæc cum illi, Micio,

Dico, tibi dico. tu illum corrumpi sinis.

M. Homine imperito nunquam quidquam injustius,

Qui, nisi quod ipse fecit, nihil rectum putat.

D. Quorsum istuc? M. quia tu, Demea, hæc malè
judicas. 20

Non est flagitium, mihi crede, adolescentulum

Scortari, neque potare; non est, neque fores

Effringere. hæc si neque ego, neque tu fecimus,

Non fuit egestas facere nos. tu nunc tibi

Id laudi ducis, quod tum fecisti inopiâ. 25

Injurium est. nam si esset unde id fieret,

Faceremus: & tu illum tuum, si esses homo,

Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,

Potius quàm, ubi te expectatum ejecisset foras,

Alienior ætate post faceret tamen. 30

D. Proh Jupiter! tu homo adigis me ad insaniam.

Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. ah,

Ausculata, ne me obtundas de hac re sæpius.

Tuum filium dedisti adoptandum mihi:

Is meus est factus: si quid peccat, Demea, 35

Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.

Opsonat? potat? olet unguenta? de meo.

Amat? dabitur à me argentum, dum erit commo-
dum;

Ubi non erit, fortasse excludetur foras.

Fores effregit? restituentur. discidit 40

Vestem? resarcietur. est, Dis gratia,

Et unde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.

Postremò

Postremò aut desine, aut cedo quemvis arbitrum:
 Te plura in hac re peccare ostendam. D. hei mihi!
 Pater esse disce ab illis, qui verè sciunt. 45
 M. Naturâ tu illi pater es, consiliis ego.
 D. Tun' consulis quidquam? M. ah! si pergis, abiero.
 D. Siccine agis? M. an ego toties de eâdem re audiam?
 D. Curæ est mihi. M. & mihi curæ est: verùm, Demea,
 Curemus æquam uterque partem: tu alterum, 50
 Ego item alterum. nam ambos curare, propemodum
 Reposcere illum est, quem dedisti. D. ah Micio!
 M. Mihi sic videtur. D. quid istic? tibi si istac placet,
 Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
 Jam si verbum unum posthac. M. rursus, Demea, 55
 Irascere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
 Agrè est. alienus non sum, si obisto: hem, desino.
 Unum vis curem: curo: & est Dîs gratia,
 Quom ita, ut volo, est. iste tuus ipse sentiet
 Posterius: nolo in illum gravius dicere. 60
 M. Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit. tamen
 Non nihil molesta hæc sunt mihi: sed ostendere,
 Me agrè pati, illi nolui. nam ita est homo:
 Cùm placo, advorsor sedulo, & deterreo;
 Tamen vix humanè patitur: verùm si augeam, 65
 Aut etiam adjutor sum ejus iracundiæ,
 Infaniam profecto cum illo. etsi Æschinus
 Nonnullam in hac re nobis facit injuriam.
 Quam hîc non amavit meretricem, aut cui non dedit
 Aliquid? Postremò nuper (credo jam omnium 70
 Tædebat) dixit velle uxorem ducere.
 Sperabam jam defervisse adolescentiam:
 Gaudebam. ecce autem de integro: nisi, quidquid est,
 Volo scire, atque hominem convenire, si apud fo-
 rum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO, ÆSCHINUS.

OBSEURO, populares, ferte misero atque innocentium auxilium:

Subvenite inopi. Æ. otiosè: nunc jam illico hîc confite:

Quid respectas? nihil periculi est: nunquam, dum ego adero, hic te

Tanger. s. ego istam inviti omnibus.

Æ. Quamquam est scelestus, non committet hodie unquam iterum ut vapulet.

s. Æschine, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum;

Leno ego sum. Æ. scio. s. at ita, ut usquam fuit fide quisquam optimâ.

Tu quod te posterius purges, Hanc injuriam mihi nolle factam esse; hujus non faciam, crede hoc, ego meum jus persequar;

Neque tu verbis solves unquam, quod re mihi malefeceris. 10

Novi ego vestra hæc: Nollem factum: Jusjurandum dabitur, te esse

Indignum injuriâ hac; indignis cum egomet sum acceptus modis.

Æ. Abi præstrenuè, ac fores aperi. s. cæterum hoc nihil facis.

Æ. I intro nunc jam. s. at enim non sinam. Æ. accede illuc, Parmeno;

Nimiùm istoc abisti: hîc propter hunc assiste. hem, sic volo. 15

Cave nunc jam oculos à meis oculis quoquam demoveas tuos,

Ne mora sit, si innuerim, quin pugnus continuò in malâ hæreat.

s. Istuc volo ergo ipsum experiri. Æ. hem, serva. ommitte mulierem. s. O

s. O facinu' indignum. Æ. geminabit, nisi caves.
s. hei misero mihi!

Æ. Non innueram: verum in istam partem potius
peccato tamen. 20

I nunc jam. s. quid hoc rei est? regnumne, Æschine,
hic tu possides?

Æ. Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.

s. Quid tibi rei mecum est? Æ. nihil. s. quid? no-
stin' qui sim? Æ. non desidero.

s. Tetigin' tui quidquam? Æ. si attigisses, ferres in-
fortunium.

s. Qui tibi magis licet meam habere, pro quâ ego ar-
gentum dedi? 25

Responde. Æ. ante ædes non fecisse erit melius hic con-
vicium:

Nam si molestus pergis esse, jam intro abripiere, at-
que ibi

Usque ad necem operiere loris. s. loris liber? Æ. sic
erit.

s. O hominem impurum! hâccine libertatem aiunt
esse æquam omnibus?

Æ. Si satis jam debacchatus es, leno, audi si vis nunc
iam. 30

s. Egon' debacchatus sum autem, an tu in me? Æ. mit-
te ista, atque ad rem redi.

s. Quam rem? quod redeam? Æ. jamne me vis dicere
id, quod ad te attinet?

s. Cupio, æqui modò aliquid. Æ. vah, leno iniqua
me non volt loqui!

s. Leno sum, fateor, pernicies communis adolescen-
tium,

Perjurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta in-
juria. 35

Æ. Nam hercle etiam hoc restat. s. illuc quæso redi,
quod cœpisti, Æschine.

Æ. Minis viginti tu illam emisisti, quæ res tibi vor-
tat male:

Argenti tantum dabitur. s. quid, si ego tibi illam nolo vendere?

Coges me? *Æ.* minimè. s. namque id metui. *Æ.* neque vendundam cenfeo,

Quæ libera est: nam ego liberali illam affero causâ manu. 40

Nunc vide utrum vis, argentum accipere, an causam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s. proh supreme Jupiter!

Minimè miror, qui insanire occipiunt ex injuriâ.

Domo me eripuit, verberavit: me invito abduxit meam. 44

Ob malefacta hæc tantidem emtam postulat sibi tradier.

Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.

Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suum jus postulat.

Ag. jam cupio, modò si argentum reddat. sed ego hæc hariolor:

Ubi me dixerò dare tanti, testes faciet illico,

Vendidisse me: de argento somnium: mox, Cras redi.

Id quoque possum ferre, si modò reddat: quanquam injurium est. 51

Verum cogito id, quod res est: quando eum quæstum occeperis,

Accipiunda & mussitanda injuria adolescentium est.

Sed nemo dabit: frustra egomet mecum has rationes puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS, SANNIO.

TACE, egomet conveniam ipsum: cupidè accipiat jam saxo, atque etiam bene dicat secum esse actum. Quid istuc, Sannio, est, quod te audio

Nescio

Nescio quid cum hero concertasse? SA. nunquam vidi iniquius

Certationem comparatam, quàm hæc hodie inter nos fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo defessum sumus.

SY. Tua culpa. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gestum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodie usque os præbui?

SY. age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere, maximum interdum est lucrum. hui!

Metuisti, si nunc de tuo jure concessisses paululum, Atque adolescenti esses morigeratus, hominum homostultissime;

Ne non tibi istuc feneraret? SA. ego spem precio non emo.

SY. Nunquam rem facies. abi, nescis inescare homines, Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: verum ego nunquam adeo astutus fui,

Quin, quidquid possem, malletm auferre potius in præsentia.

SY. Age, novi tuum animum: quasi jam usquam tibi sint viginti minæ,

Dum huic obsequare. præterea autem, te aiunt proficisci Cyprum. SA. hem.

SY. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; navem conductam: hoc scio,

Animus tibi pendet: ubi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages,

SA. Nusquam pedem. perii hercle: hac illi spe hoc in-ceperunt. SY. timet:

Injeci scrupulum homini. SA. ô scelera! illud vide, 20

Ut in ipso articulo oppressit. emta mulieres Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.

Nisi eò ad mercatum venio, damnum maximum est. Nunc si hoc omitto, actum agam: ubi illinc rediero,

Nihil

Nihil est, refrixerit res: Nunc demum venis? 25

Cur passus? ubi eras? ut sit satius perdere,

Quàm aut hîc manere tam diu, aut tum persequi.

SY. Jamne enumerasti id quod ad te rediturum putes?

SA. Hoccine illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?

Per oppressionem ut hanc mî eripere postulet? 30

SY. Labascit. unum hoc habeo. vide si satis placet:

Potius quàm venias in periculum, Sannio,

Servesne an perdas totum, dividuum face.

Minas decem conradet alicunde. SA. hei mihi!

Etiam de sorte nunc venio in dubium miser. 35

Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi.

Præterea colaphis tuber est totum caput.

Etiam insuper defrudet? nusquam abeo. SY. ut lubet.

Numquid vis, quin abeam? SA. imo hercle hoc quæso, Syre;

Ut ut hæc sunt facta, potius, quàm lites sequear, 40

Meum mihi reddat, saltem quanti emta est. Syre,

Scio te non usum antehac amicitia meâ:

Memorem me dices esse, & gratum. SY. sedulo

Faciam. sed Ctesiphonem video: lætus est 44

De amicâ. SA. quid, quod te oro? SY. paulisper mane,

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO, SYRUS.

ABS quivis homine, cùm est opus, beneficium
accipere gaudeas:

Verùm enimvero id demum juvat, si, quem æquom
est facere, is bene facit.

O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis cer-
tò scio,

Nunquam ita magnificè quidquam dicam, id virtus
quin superet tua.

Itaque

Itaque unam hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror,

Fratrem homini nemini esse primarum artium magi⁵ principem.

s. O Ctesipho. c. ô Syre, Æschinus ubi est? s. ellum, te exspectat domi. c. hem.

s. Quid est? c. quid sit? illius operâ, Syre, nunc vivo, festivum caput!

Quin omnia sibi post putarit esse præ meo commodo. Maledicta, famam, meum amorem, & peccatum in se transtulit.

s. Nihil pote supra. c. quidnam fores crepuit? s. mane, mane, ipse exit foras. 10

ACTUS II. SCENA IV.

ÆSCHINUS, SANNIO, CTESIPHO,
SYRUS.

UB I ille est sacrilegus? s. a. me quærit. numquidnam effert? occidi:

Nil video. Æ. ehem, opportunè: te ipsum quærito. quid sit, Ctesipho?

In tuto est omnis res. omitte vero tristitiem tuam.

c. Ego illam hercle verò omitto, qui quidem te habeam fratrem, ô mi Æschine!

O mi germane! ah, vereor coràm in os te laudare ampliùs,

Ne id assentandi magis, quàm quò habeam gratum, facere existumes.

Æ. Age inepte, quasi nunc non norimus nos inter nos, Ctesipho.

Hoc mihi dolet, nos penè serò scisse, & penè in eum locum

Redisse, ut, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliari.

c. Pu-

- c. Pudebat. *Æ.* ah, stultitia est istæc, non pudor:
tam ob parvolam 10
Rem pene è parria! turpe dictu. Deos quaſo, ut
istæc prohibeant.
- c. Peccavi. *Æ.* quid ait tandem nobis Sannio? *sy.* jam
mitis est.
- Æ.* Ego ad forum ibo, ut hunc absolvam. tu intro
ad illam, Ctesipho.
- sa.* Syre, iusta. *sy.* eamus; namque hic properas in
Cyprum. *sa.* ne tam quidem;
Quamvis etiam maneo otiosus hic. *sy.* reddetur, ne
time. 15
- sa.* At ut omne reddat. *sy.* omne reddet, tace modò,
ac sequere hac. *sa.* sequor.
- c. Heus, heus Syre. *sy.* hem, quid est? c. obsecro
hercle, hominem istum impurissimum
Quamprimùm absolvitote, ne, si magis irritatus fiet,
Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tum per-
petuò perierim.
- sy.* Non fiet: bono animo es. tu cum illâ te intus
oblecta interim, 20
Et lectulos jube sterni nobis, & parari cætera.
Ego jam transactâ re convertam me domum cum o-
psonio.
- c. Ita quaſo: quando hoc bene successit, bilarem
hunc sumamus diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA, CANTHARA.

- O**BSECRO, mea nutrix, quid nunc fiet? c. quid
fiat, rogas?
Rectè edepol, spero. s. modò dolores, mea tu, oc-
cipiunt primulùm.
- c. Jam nunc times, quasi nunquam adfuertis, nun-
quam tute pepereris.

s. Mi-

s. Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autem hic non adest;

Nec quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æschinum.

c. Pol is quidem jam hic aderit: nam nunquam unum intermittit diem,

Quin semper veniat. s. Solus mearum miserationum est remedium.

c. Bre narâ melius fieri haud potuit, quàm factum est, hera;

Oblatum quando vitium est, quod ad illum attinet potissimum,

Talem, tali genere atque animo, natum ex tantâ familiâ.

s. Ita pol est, ut dicis. salvus nobis, Deos quaeso, ut fiet.

ACTUS III. SCENA II.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NUNC illud est, quodd, si omnes omnia sua consilia conferant,

Atque huic malo salutem quaerant, auxilii nihil afferant;

Quod mihiq; heræque, filiaque herili est. vae mihi!

Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest,

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

Hoccine seclum? ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominem impium!

s. Me miseram, quidnam est, quodd sic video timidum & properantem Getam?

c. Quem neque fides, neque iuramentum, neque illum misericordia

Repressit, neque reflexit, neque quodd partus instabat prope,

Cui

Cui miseræ indignè per vim vitium obrulerat. s. non intellego 10

Satis quæ loquatur. c. propiùs, obsecro, accedamus, Sostrata. G. ah,

Me miserum, vix sum compos animi, ita ardeo iracundiâ.

Nihil est, quod malim, quàm totam familiam dari mihi obviam,

Ut iram hanc in eos evomam omnem, dum ægritudo hæc est recens:

Satis mihi id habeam supplicii, dum illos ulciscar modò. 15

Seni animam primùm exstinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:

Tum autem Syrum impulsorem, vah, quibus illum lacerarem modis!

Sublimem medium primùm arriperem, & capite in terram statuerem,

Ut cerebro dispergat viam.

Adolescenti ipsi eriperem oculos, posthæc præcipitem darem. 20

Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.

Sed cesso hoc malo heram inpertiri propere? s. revocemus. Geta. G. hem,

Quisquis es, sine me. s. ego sum Sostrata. G. ubi ea est? teipsam quærito:

Te exspecto. oppidò opportunè te obtulisti mi obviam,

Hera. s. quid est? quid trepidas? G. hei mihi! s. quid festinas, mi Geta? 25

Animam recipe. G. prorsus, s. quid istuc prorsus ergo est? G. periimus.

Actum est. s. eloquere ergo, obsecro te, quid sit. G. jam, s. quid jam, Geta?

G. Æschinus, s. quid is ergo? G. alienus est ab nostrâ familiâ. s. hem,

Perii, quare? G. amare occesit aliam. s. vix miseræ mihi! G. Neque

g. Neque id occultè fert. à lenone ipſus eripuit palàm.

s. Satin' hoc certum eſt? g. certum. hiſce oculis e-
gomer vidi, Soſtrata. s. ah, 31

Me miſeram! quid credas jam? aut cui credas? no-
ſtrumne Æſchinum,

Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes opeſque
omnes ſitæ

Erant, qui ſine hac jurabat ſe unum nunquam victu-
rum diem, 34

Qui ſe in ſui gremio poſiturum puerum dicebat patris,
Ita obſecraturum, ut liceret hanc ſibi uxorem ducere!

g. Hera, lacrimas mitte, ac potiùs, quod ad hanc
rem opus eſt, porro proſpice.

Patiamurne, an narremus cuiſpiam? c. au, au mi ho-
mo, ſanufne eſ? an

Hoc proferendum tibi videtur eſſe uſquam? c. mihi
quidem non placet.

Jam primùm, illum alieno animo à nobis eſſe, res
ipſa indicat. 40

Nunc ſi hoc palàm proferimus, ille inſicias ibit, ſar-
ſcio;

Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum ſi
maximè.

Fateatur, cùm amet aliam, non eſt utile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. s. ah, mi-
nimè gentium:

Non faciam. g. quid ages? s. proferam. c. hem,
mea Soſtrata, vide quam rem agas. 45

s. Pejore res loco non potis eſt eſſe, quàm in hoc,
quo nunc ſita eſt.

Primùm indotata eſt: tum præterea, quæ ſecund'a ei
dos erat,

Periit: pro virgine dari nuptum non poteſt. hoc
reliquom eſt,

Si inſicias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quem ami-
ſerat.

Postremò, quando ego conſcia mihi ſum, à me culpam
eſſe hanc procul, 50

Nec

Nec precium, neque rem ullam intercessisse illâ aut
me indignam; Gera,

Experiar. G. quid istic? accedo, ut melius dicas.
s. tu, quantum potes,

Abi, atque Hegioni cognato hujus rem enarrato om-
nem ordine:

Nam is nostro Simulo fuit summus, & nos coluit ma-
xumè.

G. Nam hercle alius nemo respicit nos. s. propera
tu, mea Canthara:

Curre, obstericem arcelle, ut, cùm opus sit, ne in
morâ nobis fiet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA.

DISPERII. Ctesiphonem audiui filium
Unâ fuisse in raptione cum Æschino.

Id misero restat mihi mali, si illum potest,

Qui alicui rei est, etiam ad nequitiam eum abducere.

Ubi ego illum quæram? credo abductum in ganeum

Aliquod. persuasit ille impurus, fat scio.

Sed eccum Syrum ire video. hinc scibo jam, ubi
fiet.

Atque hercle hic de grege illo est: si me senserit

Eum quæritare, nunquam dicet carufex.

Non ostendam id me velle.

10

ACTUS III. SCENA IV.

SYRUS, DEMEA.

OMNEM rem modò seni,

Quo pacto haberet, enarramus ordine.

Nil quidquam vidi latius. D. proh Jupiter,

Hominiis stulticiam! s. collaudavit filium:

Mihi

Mihi, qui id dedissem consilium, egit gratias. 5
 D. Disrumpor. s. argentam adnumeravit illico:
 Dedit præterea in sumtum dimidium minæ:
 Id distributum sanè est ex sententiâ. D. hem,
 Huic mandes, si quid rectè curatum velis.
 s. Ehem Demea, haud aspexeram te: quid agitur? 10
 D. Quid agatur? vostram nequeo mirari satis
 Rationem. s. est hercle inepta, ne dicam dolo,
 Atque absurda. Pisces cæteros purga, Dromo:
 Congrum istum maximum in aquâ finito ludere
 Tantisper: ubi ego rediero, exollabitur; 15
 Prius nolo. D. hæccine flagitia? s. mihi quidem non
 placent:

Et clamo sæpe. Salsamenta hæc, Stephanio,
 Fac macerentur pulchrè. D. Dî vostram fidem;
 Utrum studione id sibi habet, an laudi putat
 Fore, si perdidit gnatum? væ misero mihi! 20
 Videre videor jam diem illum, cùm hinc egens
 Profugiet aliquò militatum. s. ô Demea,
 Istuc est sapere, non quod ante pedes modò est,
 Videre, sed etiam illa, quæ futura sunt,
 Prospicere. D. quid? istæc jam penes vos psaltria est?
 s. Etiam intus. D. eho, an domi est habiturus? s. cre-
 do, ut est 26

Dementia. D. hæccine fieri? s. inepta lenitas
 Patris, & facilitas prava. D. fratris me quidem
 Pudet, pigerque. s. nimium inter vos, Demea, ac
 Non, quia ades præsens, dico hoc, pernimum in-
 terest. 30

Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es:
 Ille somnium. sineres verò illum tu tuum
 Facere hæc? D. sinerem illum? aut non sex totis
 mensibus

Prius olfecissem, quàm ille quidquam cœperet?
 s. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic fiet 35
 Modò, ut nunc est, quaso. s. ut quisque suum volt
 esse, ita est.

D. Quid cum? vidistin' hodie? s. tuumne filium?

(Abigam hunc rus) jamdudum aliquid ruri agere arbitror.

D. Satin' scis ibi esse? s. ch, qui egomet produxi. D. optumè est.

Metui, ne hæeret hic. s. atque iratum admodum. 40

D. Quid autem? s. adortus jurgio fratrem apud forum

De psalteriâ istac. D. ain' verò? s. vah, nil reticuit:

Nam, ut numerabatur fortè argentum, intervenit

Homo de improvviso: cœpit clamare; Æschine,

Hæcine flagitia facere te? hac te admittere 45

Indigna genere nostro? D. oh, oh, lacrumo gaudio.

s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.

D. Salvus sit: spero, est similis majorum suum. s. hui.

D. Syre. præceptorum plenus titorum ille. s. phy,

Domi habuit, unde disceret. D. sit sedulo: 50

Nil prætermitto: consuefacio: denique

Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium

Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi.

Hoc facito. s. rectè sanè. D. hoc fugito. s. callidè.

D. Hoc laudi est. s. istac res est. D. hoc vitio datur. 55

s. Probissumè. D. porro autem. s. non hercle otium est

Nunc mihi auscultandi. pisces ex sententiâ

Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est.

Nam id nobis tam flagitium est, quàm illa, Demea,

Non facere vobis, quæ modò dixi: &, quod queo, 60

Conservis ad eundem istunc præcipio modum.

Hoc falsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parum:

Illud rectè, iterum sic memento: sedulo

Moneo, quæ possum pro meâ sapientiâ. 64

Postremò, tanquam in speculum, in patinas, Demea,

Inspicere jubeo, & moneo quid factò usu' sit.

Inepa hæc esse, nos quæ facimus, sentio.

Verùm quid facias? ut homo est, ita morem geras.

Numquid vis? D. mentem vobis meliorem dari. 69

s. Tu rus hinc ibis? D. rectà. s. nam quid tu hîc agas,

Ubi, si quid bene præcipias, nemo obtemperet?

D. Ego

D. Ego verò hinc abeo, quando is, quimòbrem huc veneram,

Rus abiit: illum curo unum: ille ad me attinet.

Quando ita volt frater, de istoc ipse viderit.

Sed quis illic est, quem video procul? estne Hegio 75

Tribulis noster? si satis cerno, is hercle est. vah,

Homo amicus nobis jam inde à puero. Dî boni!

Næ illiusmodi jam magna nobis civium

Penuria est. homo antiquâ virtute ac fide:

Haud citò mali quid ortum ex hoc sit publicè. 80

Quàm gaudeo, ubi etiam hujus generis reliquias

Restare video! vah, vivere etiam nunc lubet.

Opperiar hominem hîc, ut salutem & conloquar.

ACTUS III. SCENA V.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PROH Dî immortales, facinus indignum, Geta!
Quid narras? G. sic est factum. H. ex illan' fami-
liâ

Tam illiberale facinus esse ortum? ô Æschine,

Pol haud paternum istuc dedisti. D. videlicet

De psaltriâ hac audivit: id i'li nunc dolet 5

Alieno; pater is nihili pendit. hei mihi!

Utinam hic prope adesset alicubi, atque audiret hæc.

H. Nisi facient quæ illos æquom est, haud sic auferent:

G. In te spes omnis, Hegio, nobis sita est:

Te solum habemus: tu es patronus, tu pater: 10

Ille tibi moriens nos commendavit senex.

Si deseris tu, periimus. H. cave dixeris:

Nec faciam, neque me satis piè posse arbitror.

D. Adibo. salvere Hegionem plurimùm

Jubeo. H. oh, te quærebam ipsum; salve, Demea. 15

D. Quid autem? H. major filius tuus Æschinus,

Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,

Neque liberalis functus officium est viri.

D. Quid istuc est? H. nostrum amicum noras Simul-

Atque æqualem? D. quid ni? H. filiam ejus virginem 20
Vitiavit. D. hem! H. mane, nondum audisti, Demea,
Quod est gravissimum. D. an quidquam est etiam am-
plius?

H. Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo
modo est.

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:

Humanum est. ubi scir factum, ad matrem virginis 25
Venit ipse ultro, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, jurans se illam ducturum domum.

Ignotum est, tacitum est, creditum est. virgo ex eo
Compressu gravis facta est. mensi' hic decimus est:
Ille bonus vir nobis psaltriā, si Dīs placet, 30
Paravit, quicum vivat, illam deferat.

D. Pro certon' tu istæc dicis? H. mater virginis
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
Præterea, ut captus est servorum, non malus,
Neque iners, alit illas; solus omnem familiam 35
Sustenrat: hunc adduce, vinci: quære rem.

G. Imò hercle extorque, nisi ita factum est, Demea.
Postremò, non negabit, coràm ipsum cælo.

D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic respon-
deam,

Scio. P. miseram me! differor doloribus. 40

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro. H. hem!

Numnam illa, quæso, parturit? G. certè, Hegio. H. hem!

Illæ fidem nunc vestram implorat, Demea.

Quod vos vis cogit, id voluntate impetret.

Hæc primùm ut fiant, Deos quæso, ut vobis decet: 45

Sin aliter animus voster est, ego, Demea,

Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.

Cognatus mihi erat: unâ à pueris parvolis

Sumus educi: unâ semper militiæ & domi

Fuimus: paupertatem unâ pertulimus gravem. 50

Quapropter nitar, faciam, experiar, denique

Animam relinquam potius quàm illas deferam.

Quid

Quid mihi respondes? D. fratrem conveniam, Hegio :
Is quod mihi de hac re dederit consilium, id sequar.

H. Sed, Demea, hoc tu facito cum animo cogites, 55
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maxumè
Potentes, dītes, fortunati, nobiles,

Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere
Oportet, si vos vultis perhiberi probos.

D. Redito. sient, quæ fieri æquom est, omnia. 60

H. Decet te facere. Geta, duc me intrò ad Sostratam.

D. Non me indicente hæc sunt. utinam hoc sit modò
Defunctum. verùm nimia illæc licentia

Profecto evadet in aliquod magnum malum.

Ibo, requiram fratrem, ut in eum hæc evomam. 65

ACTUS III. SCENA VI.

HEGIO.

Bono animo fac sis, Sostrata, & istam, quod potes,
Fac consolere. ego Micionem, si apud forum est,
Conveniam, atque, ut res gesta est, narrabo ordine.
Si est, facturus ut sit officium suum.

Faciat: sin aliter de hac re est ejus sententia; 5
Respondeat mi, ut, quid agam, quamprimùm sciam.

ACTUS IV. SCENA I.

CTESIPHO, SYRUS.

A IN' patrem hinc abisse rus? s. jamdudum. c. dic
sodes. s. apud villam est.

Nunc cum maxumè operis aliquid facere credo. c. u-
tinam quidem,

Quod cum salure ejus fiat, ira se defatigarit velim,
Ut triduo hoc perpetuo prorsum è lecto nequeat sur-
gere.

s. Ita fiat, & istoc si quid potis est rectius. c. ita. nam
hunc diem

Miserè 5

Miserè nimis cupio, ut cœpi, perpetuum in lætitiâ degere.

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia propè est :

Quod si abesset longius,

Priùs nox oppressisset illic, quàm huc revorti posset iterum.

Nunc, ubi me illîc non videbit, jam huc recurrat, fat scio :

10

Rogitabit me, ubi fuerim ; quem ego hodie toto non vidi die :

Quid dicam ? s. nihilne in mentem ? c. nunquam quidquam. s. tanto nequior.

Cliens, amicus, hospes, nemo est vobis ? c. sunt : quid postea ?

s. Hisce opera ut data sit. c. quæ non data sit ? non potest fieri. s. potest.

c. Interdium : sed si hîc pernocto, causæ quid dicam, Syre ?

15

s. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos esset dari.

Quin tu otiosus es : ego illius sensum pulchrè calleo. Cùm fervit maxumè, tam placidum quàm ovem red-do. c. quomodo ?

s. Laudarier te audit libenter. facio te apud illum deum : Virtutes narro. c. meas ? s. tuas. homini illico lacrumæ cadunt,

20

Quasi puero, gaudio. hem tibi autem. c. quidnam est ? s. lupus in fabulâ.

c. Pater adest ? s. ipse est. c. Syre, quid agimus ? s. fuge modò intrò : ego videro.

e. Si quid rogabit, nusquam tu me : audistin' ? s. potin' ut desinas ?

ACTUS

ACTUS IV. SCENA II.

DEMEA, CTESIPHO, SYRUS.

NÆ ego homo sum infelix! primùm fratrem auct-
quam invenio gentium:

Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercena-
rium

Vidi: is filium negat esse ruri: nec quid agam, scio.

c. Syre. s. quid ais? c. men' quærit? s. verum. c. pe-
rii. s. quin tu animo bono es.

D. Quid hoc, malum, infelicitatis? nequeo satis decer-
nere: 3

Nisi me credo huic esse natum rei, ferendis miseris.

Primus sentio mala nostra: primus rescisco omnia:

Primus porro obnuncio. agrè solus, si quid sit, fero.

s. Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit
omnia.

D. Nunc redeo: si fortè frater redierit, viso. c. Syre,
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. etiam
taces? 11

Ego cavebo. c. nunquam hercle hodie ego istuc com-
mittam tibi.

Nam me jam in cellam aliquam cum illâ concludam.
id tutissimum est.

s. Age, tamen ego hunc amovebo. D. sed eccum sce-
leratum Syrum.

s. Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic sit,
potest. 15

Scire equidem volo, quot mihi sint domini. quæ hæc
est miseria?

D. Quid ille gannit? quid volt? Quid ais, bone vir?
hem, est frater domi?

s. Quid, malum, Bone vir, mihi narras? equidem
perii. D. quid tibi est?

s. Rogitas? Ctesipho me pugnis miserum & istam
psaltriam

Usque

Usque occidit. D. hem, quid narras? s. hem, vide
ut discidit labrum. 20

D. Quamobrem? s. me impulsore hanc emtam esse
ait. D. non tu eum rus hinc modò

Produxeris? s. factum. verum venit postinsaniens:
Nihil pepercit. non puduisse verberare hominem se-
nem,

Quem ego modò puerum tantillum in manibus ge-
stavi meis?

D. Laudo, Ctesipho: patristas. abi, virum te judico. 25

s. Laudas? nã ille continebit posthac, si sapiet, manus.

D. Fortiter. s. perquam; quia miseram mulierem &
me servolum,

Qui referire non audebam, vicit: hui, perfortiter!

D. Non potuit melius. idem, quod ego, sensit, te
esse huic rei caput.

Sed estne frater iatus? s. non est. D. ubi illum qua-
ram, cogito. 30

s. Scio ubi sit, verum hodie nunquam monstrabo.
D. hem, quid ais? s. ita.

D. Diminuetur tibi quidem jam cerebrum. s. ac no-
men nescio

Illius hominis, sed locum novi ubi sit. D. dic ergo
locum.

s. Nostin' porticum apud macellum hanc deorsum?
D. quidni noverim?

s. Præterito hac rectâ plateâ sursum. ubi ed' veneris, 35
Clivus deorsum vorsus est, hac præcipitato: postea
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiporrum pro-
pter est.

D. Quonam? s. illic, ubi etiam caprificus magna est:
D. novi. s. hac pergito.

D. Id quidem angiportum non est pervium. s. verum
hercle, vah,

Censen' hominem me esse? erravi. in porticum rur-
sum redi. 40

Sanè hac multo propius ibis, & minor est erratio.

Scin'

Scin' Cratini hujus ditis ædes? D. scio. s. ubi eas præterieris,

Ad sinistram hac rectâ plateâ : ubi ad Dianæ veneris, Ito ad dextram : prius, quàm ad portam venias, apud ipsum lacum

Est puistrilla, & exadvorsum fabrica : ibi est. D. quid ibi facit? 45

s. Lectulos in sole ilignis pedibus faciundos dedit.

D. Ubi poteris vos : bene sanè. sed cesso ad eum pergere?

s. I sanè : ego te exercebo hodie, ut dignus es, silicernium.

Æschinus odiosè cessat : prandium corrumpitur :

Ctesipho autem in amore est totus. ego jam prospiciam mihi. 50

Nam jam adibo, atque unum quidquid, quod quidem erit bellissimum,

Carpam, & cyathos sorbillans paulatim hunc producā diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO, HEGIO.

Ego in hac re nihil reperio, quamobrem lauder tantopere, Hegio.

Meum officium facio : quod peccatum à nobis ortum est, corrigo.

Nisi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant

Sibi fieri injuriam, ultro si, quam fecere ipsi, expostulant ;

Et ultro accusant. id quia non est à me factum, agi gratias? 5

H. Ah, minimè : nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.

Sed

Sed quaeso, ut unà mecum ad matrem virginis eas,
Micio;

Atque istæ eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri;
Suspicionem hanc propter fratrem ejus esse & illam
psaltriam.

M. Si ita æquom censes, aut si ita opus est facto, ea-
mus. H. bene facis: 10

Nam & illi animum jam rellevabis, quæ dolore ac
miseriâ

Tabescit; & tuo officio fueris functus. sed si aliter
putas,

Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. imo ego ibo. H. be-
ne facis.

Omnēs, quibū res sunt minū secundæ, magi sunt
nescio quo modo

Suspiciosi: ad contumeliam omnia accipiunt magis: 15

Propter suam impotentiam, se semper credunt neglegi.

Quapropter te ipsum purgare ipsi coram, placibilis est.

M. Et rectè, & verum dicis. H. sequere me ergo hac
intrò. M. maxumè.

ACTUS IV. SCENA IV.

ÆSCHINUS.

DISCRUCIOR animi. hocine de improvviso
mali mihi objici

Tantum, ut neque quid me faciam, nec quid agam,
certum, fiet?

Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit:

Pectore consistere nihil consilii quit., vah,

Quomodo me ex hac expediam turbâ? 5

Tanta nunc suspicio de me incidit. neque ea immerito.

Sosstrata credit mihi me psaltriam hanc emisse: id
anus.

Mihi indicium fecit.

Nam ut hinc fortè ea ad obstetricem erat missa, ubi
vidi eam, illico

Accedo,

Accedo, rogitō, Pamphila quid agat, jam partus ad-
fiet;

Eōne obstericem accersat, illa exclamat, abi, abi
jam, Æschine: 10

Satis diu dedisti verba, sat adhuc tua nos frustrata est
fides.

Hem, quid istuc obsecro, inquam, est? Valeas, ha-
beas illam quæ placet.

Sensi illicoid illas suspicari: sed me reprehendi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palàm.
Nunc quid faciam? dicam fratris esse hanc? quod mi-
nimè est opus 15

Usquam efferri, age, mitto: fieri potis est, ut nequà
exeat.

Ipsū id metuo ut credant: tot concurrunt verisimilia:
Egomet rapui: ipse egomet solvi argentum: ad me
abducta est domum.

Hæc adeo meâ culpâ fateor fieri. non me hanc rem
patri, 19

Ut ut erat gesta, indicasse? exorasse, ut eam ducerem.
Cessatum usque adhuc est: nunc porro, Æschine, ex-
pergiscere.

Nunc hoc primum est: ad illas ibo, ut purgem me.
accedam ad fœres.

Perii, horresco semper, ubi pultare hæc occipio fœ-
res miser.

Heus, heus: Æschinus ego sum: aperite aliquis actu-
tum ostium.

Prodit nescio quis. concedam huc. 25

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO, ÆSCHINUS.

ITA, ut dixi, Socrata,
Facite: ego Æschinum conveniam, ut, quo modo
acta hæc sunt, sciat.

P

Sed

Sed quis ostium hoc pultavit? *Æ.* pater hercle est: perii.
M. *Æschine.*

Æ. Quid huic hîc negoti est? *M.* tunc has pepulisti
 fores? tacet.

Cur non ludo hunc aliquantisper? melius est: 5

Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.

Nil mihi respondes? *Æ.* non equidem istas, quod sciam.

M. Ita? nam mirabar quid hîc negoti esset tibi.

Erubuit: salva res est. *Æ.* dic sodes, pater,

Tibi vero quid istic est rei? *M.* nihil mihi quidem. 10

Amicus quidam me à foro abduxit modò

Huc advocatum sibi. *Æ.* quid? *M.* ego dicam tibi.

Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:

Ut opinor, has non nosse te, & certò scio:

Neque enim diu huc commigrarunt. *Æ.* quid tum
 postea? 15

M. Virgo est cum matre. *Æ.* perge. *M.* hæc virgo or-
 ba est patre:

Hic meus amicus illi genere est proximus:

Huic leges cogunt nubere hanc. *Æ.* perii. *M.* quid est?

Æ. Nil: rectè: perge. *M.* is venit, ut secum avehat:

Nam habitat Mileti. *Æ.* hem, virginem ut secum ave-
 hat? 20

M. Sic est. *Æ.* Milerum usque, obsecro? *M.* ita. *Æ.* a-
 nimo male est.

Quid ipsæ? quid aiunt? *M.* quid illas censes? nihil
 enim.

Commenta mater est, esse ex alio viro

Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:

Priorem esse illum, non oportere huic dari. 25

Æ. Eho, nonne hæc iusta tibi videntur postea?

M. Non. *Æ.* obsecro, non? an illam hinc abducat,
 pater?

M. Quid illam ni abducat? *Æ.* factum à vobis duriter,

Immisericorditerque, atque etiam, si est, pater,

Dicendum magis apertè, inliberaliter. 30

M. Quamobrem? *Æ.* rogas me? quid illi tandem creditis

Fore animi misero, qui illi consuevit prior,

Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat,
Cum hanc sibi videbit præsens præsenti eripi,
Abduci ab oculis? facinus indignum, pater! 39

M. Quà ratione istuc? quis despondit? quis dedit?

Cui, quando nupsit? auctor his rebus quis est?

Cur duxit alienam? Æ. an sedere oportuit

Domi virginem tam grandem, dum cognatus huc

Illinc veniret, exspectantem? hæc, mi pater, 40

Te dicere æquom fuit, & id defendere.

M. Ridiculum! adyosumne illum causam dicerem,

Cui veneram advocatus? sed quid ista, Æschine,

Nostrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus. quid est?

Quid lacrimas? Æ. pater, obsecro, ausculta. M. Æ-

schine, audiui omnia, 45

Et scio: nam te amo: quo magis, quæ agis, curæ
sunt mihi.

Æ. Ita velim me promerentem ames, dum vivas, mi
pater,

Ut me hoc delictum admisisse in me, id mihi vehe-
menter dolet;

Et me tui pudet. M. credo hercle: nam ingenium
novi tuum

Libérale: sed vereor ne indiligens nimiùm fies. 50

In quâ civitate tandem te arbitrare vivere?

Virginem vitiaisti, quam te jus non fuerat tangere.

Jam id peccatum primum magnum, magnum, at hu-
manum tamen.

Fecere alii sæpe, item boni. at postquam id evenit,
cedo,

Numquid circumspexti? aut numquid tute prospexti
tibi, 55

Quid fieret, quâ fieret? si teipsum mihi puduit di-
cere;

Quâ resciscerem? hæc dum dubitas, menses abierunt
decem.

Prodidisti te, & illam miseram, & gnatum, quod
quidem in te fuit.

Quid? credebas dormienti hæc tibi consecuros Deos?

Et illam sine tuâ operâ in cubiculum iri deducum
domum? 6c

Nolim cæterarum rerum te socordem eodem modo.
Bono animo es, duces uxorem hanc. *Æ.* hem! *M.* bo-
no animo es, inquam. *Æ.* pater,

Obsecro, num ludis tu nunc me? *M.* ego te? quam-
obrem? *Æ.* nescio;

Quia tam miserè hoc esse cupio verum, ideo vereor
magis.

M. Abi domum, ac Deos comprecare, ut uxorem ac-
cerfas; abi. 6s

Æ. Quid? jamne uxorem? *M.* jam. *Æ.* jam? *M.* jam,
quantum potest. *Æ.* Dî me, pater,

Omnes oderint, ni magi' te quàm oculos nunc ego
amo meos.

M. Quid? quàm illam? *Æ.* æquè. *M.* perbenignè.
Æ. quid? ille ubi est Milesius?

M. Abiit, periit, navem ascendit. sed cur cessas?
Æ. abi, pater:

Tu potiùs Deos comprecare: nam tibi eos certò
scio, 7c

Quo vir melior multo es quàm ego, obtemperaturos
magis.

M. Ego eo intro, ut, quæ opu' sunt, parentur. tu fac,
ut dixi, si sapias.

Æ. Quid hoc negoti? hoc est patrem esse? aut hoc est
filium esse?

Si frater aut sodalis esset, qui magi' morem gereret?
Nec non amandus? hiccine non gestandus in sinu
est? hem! 7s

Itaque adeo magnam mi iniecit suâ commoditate cu-
ram,

Ne forte imprudens faciam, quod nolit, sciens ca-
vebo.

Sed cesso ire intro, ne moræ meis nuptiis egomet
siam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

DEFESSUS sum ambulando. ut, Syre, te cum
tuâ

Monstratione magnus perdat Iupiter.

Perreptavi usque omne oppidum, ad portam, ad lacum,

Quò non? nec fabrica illic ulla erat, nec fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam. nunc verò domi

Certum obsidere est usque donec redierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO, DEMA.

IBO, illis dicam nullam esse in nobis moram.

D. Sed eccum ipsum. Te jamdudum quæro, Micio.

M. Quidnam? **D.** fero alia flagitia ad te ingentia

Boni illius adolescentis. **M.** ecce autem. **D.** nova,

Capitalia. **M.** ohe, jam. **D.** ah, nescis qui vir sit. **M.** scio. **S.**

D. O stulte, tu de psalteriâ me somnias

Agere. hoc peccatum in virginem est civem. **M.** scio.

D. Eho, scis, & patere? **M.** quidni patiar? **D.** dic mihi,

Non clamas? non insanis? **M.** non. malim quidem.

D. Puer natu' est. **M.** Dî bene vortant. **D.** virgo nihil habet. **IO**

M. Audivi. **D.** & ducenda indotata est? **M.** scilicet.

D. Quid nunc futurum est? **M.** id enim quod res ipsa fert:

Illinc huc transferetur virgo. **D.** ô Jupiter!

Istocchine pacto oportet? **M.** quid faciam amplius?

D. Quid facias? si non ipsâ re tibi istuc dolet, **IS**

Simulare certè est hominis. **M.** quin jam virginem

Despondi: res composita est: fiunt nuptiæ:

Demſi metum omnem. hæc magis ſunt hominis. D. cæ-
terum,

Placet tibi factum, Micio? M. non, ſi queam

Mutare: nunc, cùm non queo, æquo animo fero. 20

Ita vita eſt hominum, quaſi, cùm ludas teſſeris;

Si illud, quod maxumè opus eſt jaſtu, non cadit,

Illud, quod cecidit fortè, id arte ut corrigas.

D. Correſtor! nempe tuâ arte viginti minæ

Pro pſaltriâ periire: quæ, quantum poteſt, 25

Aliquò abjicienda eſt; ſi non precio, gratiis.

M. Neque eſt, neque illam fanè ſtudeo vendere.

D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. proh divum
fidem!

Meretrix & materfamilias unâ in domo!

M. Cur non? D. ſanum te credis eſſe? M. equidem
arbitror. 30

D. Ita me Dii ament, ut video ego tuam ineptiam,

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.

M. Cur non? D. & nova nupta eadem hæc diſcet?

M. ſcilicet.

D. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. probè.

D. Probè? M. & tu nobiſcum unâ, ſi opus ſit. D. hei
mihi! 35

Non te hæc pudet? M. jam verò omitte, Demea,

Tuam iſtanc iracundiam, atque ita, uti decet,

Hilarum ac lubentem fac te gnati in nuptiis.

Ego hos conveniam, poſt redeo. D. ô Jupiter!

Hancine vitam! hoſcine mores! hanc dementiam! 40

Uxor ſine dote veniet: intus pſaltria eſt:

Domus ſuntuoſa: adoleſcens luxu perditus:

Senex delirans: ipſa ſi cupiat Salus,

Servare prorfus non poteſt hanc familiam.

ACTUS

ACTUS IV. SCENA VIII.

SYRUS, DEMEA.

EDEPOL, Syrisce, te curasti molliter,
Lauréque munus administrasti tuum.

Abi. sed postquam intus sum omnium rerum satur,
Prodeambulare huc libitum est. D. illud sis vide
Exemplum disciplinæ! s. ecce autem hic adest
Senex noster. Quid fit? quid tu es tristis? D. oh,
scelus!

s. Ohe, jam tu verba fundis hîc sapientia?

D. Tun'? si meus esses, s. dis quidem esses, Demea,
Ac tuam rem constabilisses. D. exemplum omnibus
Curarem ut esses. s. quamobrem? quid feci? D. ro-
gas? 10

In ipsâ turbâ, atque in peccato maxumo,
Quod vix sedatum satis est, potasti, scelus,
Quasi re bene gestâ. s. sanè nollem huc exitum.

ACTUS IV. SCENA IX.

DROMO, SYRUS, DEMEA.

HEUS Syre, rogat te Ctesipho, ut redeas. s. abi.
DE. Quid Ctesiphonem hic narrat? s. nihil.
DE. eho, carnufex,

Est Ctesipho intus? s. non est. DE. cur hic nominat?
s. Est alius quidam, parasitaster parvulus;

Nostin'? DE. jam scibo. s. quid agis? quò abis?
DE. mitte me. 5

s. Noli, inquam. DE. non manum abstinēs, mastigia?
An tibi jam mavis cerebrum dispergam hîc? s. abît.
Edepol commissatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?

Nisi, dum hæc fiescunt turbæ, interea in angulum ro
Aliquò abeam, atque edormiscam hoc villi. sic agam.

ACTUS

ACTUS V. SCENA I.

MICIO, DEMA.

PARATA à nobis sunt, ita ut dixi, Sostrata,
 Ubi vis. quisnam à me pepulit tam graviter fores?
 D. Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem,
 aut querar?

O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M. hem tibi,
 Rescivit omnem rem; id nunc clamat. illicet, 5
 Paratæ lites: succurrendum est. D. eccum, adest
 Communis corruptela nostrum liberum.

M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.

D. Repressi, redii, mitto maledicta omnia:
 Rem ipsam putemus. dictum hoc inter nos fuit, 10
 Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
 Neve ego tuum. responde. M. factum est, non nego.

D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
 Cur emis amicam, Micio? numquid minus
 Mihi idem jus æquom est esse, quod mecum est tibi? 15
 Quando ego tuum non curo, ne cura meum.

M. Non æquom dicis; non: nam verus verbum hoc
 quidem est,

Communia esse amicorum inter se omnia.

D. Facete! nunc demum istæc nata oratio est.

M. Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea. 20

Principio, si id te mordet, sumtum filii

Quem faciunt; quæso, hoc facito tecum cogites:

Tu illos duo olim pro re tollebas tuâ,

Quodd' sati' putabas tua bona ambobus fore:

Et me tum uxorem credidisti scilicet 25

Ducturum. eandem illam rationem antiquam obtine:

Conserva, quære, parce, fac quamplurimum

Illis relinquas. gloriam tu istam obtine:

Mea, quæ præter spem evenere, utantur sine:

De summâ nihil decedet: quod hinc accefferit, 30

Id de lucro putato esse omne. hæc si voles

In

In animo verè cogitare, Demea,
 Et mihi, & tibi, & illis demeris molestiam.
 D. Mitto rem: consuetudinem ipsorum. M. mane:
 Scio: istuc ibam. multa in homine, Demea, 35
 Signa insunt, ex quibu' conjectura facilè fit,
 Duo cùm idem faciunt; sæpe ut possis dicere,
 Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
 Non quò dissimilis res sit, sed quò is qui facit:
 Quæ ego in illis esse video: ut confidam fore 40
 Ita, ut volumus. video sapere, intellegere, in loco
 Vereri, inter se amare. scire est liberum
 Ingenium, atque animum: quovis illos tu die
 Reducas. At enim metuas, ne ab re sint tamen
 Omissiores paulo. O noster Demea, 45
 Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
 Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus;
 Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
 Quod illos sat ætas acuet. D. ne nimium modò
 Bonæ tuæ istæ nos rationes, Micio, 50
 Et tuus iste animus æquus subvortat. M. tace,
 Non fiet. mitte jam istæc: da te hodie mihi:
 Exporge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,
 Faciendum est: cæterum rus cras cum filio
 Cum primo lucu ibo hinc. M. de nocte, cenfeo:
 Hodie modò hilarum te fac. D. & istam psaltriam
 Unà illuc mecum hinc abstraham. M. pugnaveris.
 Eo pacto prorsum illi alligâris filium:
 Modò facito, ut illam serves. D. ego istuc videro.
 Atque ibi favillæ plena, fumi ac pollinis 60
 Coquendo sit faxo, & molendo: præter hæc,
 Meridie ipso faciam ut stipulam colligat.
 Tam excoctam reddam atque atram, quàm carbo est.
 M. placet.
 Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium
 Tum etiam si nolit, cogam, ut cum illâ unà cubet.
 D. Derides? fortunatus, qui isto animo fies. 66
 Ego sentio. M. ah, pergisne? D. jam jam desino.
 M. I ergo intro, & cui rei est, ei rei hunc fumamus
 diem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

D E M E A.

N U N Q U A M ita quisquam bene subductâ ratione
ad vitam fuit,

Quin res, ætas, usus semper aliquid apportet novi,
Aliquid moneat : ut illa, quæ te scire credas, nescias ;
Et, quæ tibi putâris prima, in experiundo ut repu-
dies.

Quod nunc mi evenit. nam ego vitam duram, quam
vixi usque adhuc,

Prope jam excursu spatio mitto : id quamobrem ?
re ipsâ repperi,

Facilitate nihil esse homini melius, neque clementiâ.
Id esse verum, ex me, atque ex fratre, cuius facile
est noscere.

Ille suam semper egit vitam in otio, in conviviis :
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omni-
bus :

Sibi vixit : sibi sumtum fecit : omnes benedicunt,
amant.

Ego ille agrestis, sævus, tristis, parcus, truculentus,
tenax,

Duxi uxorem : quam ibi miseriam vidi ? nati filii,
Alia cura : heia autem, dum studeo illis ut quam-
plurimum

Facerem, contrivi in quærundo vitam, atque ætatem
meam :

Nunc exactâ ætate hoc fructi pro labore ab iis fero,
Odium. ille alter sine labore patria potitur commoda :
Illum amant, me fugitant : illi credunt consilia omnia :
Illum diligunt : apud illum sunt ambo. ego desertu'
sum.

Illum, ut vivat, optant ; meam autem mortem exspe-
ctant scilicet.

Ita eos meo labore eductos maximo, hic fecit suos
Paulo

Paulo sumtu. miseriam omnem ego capio ; hic potitur gaudia.

Age, age, nunc jam experiamur porro contrà, ecquid ego possiem

Blandè dicere, aut benignè facere, quando huc provocat.

Ego quoque à meis me amari & magni pendi postulo. 25
Si id fit dando atque obsequendo, non posteriores feram.

Deerit : id meâ minime refert, qui sum natu maximus.

ACTUS V. SCENA III.

SYRYS, DEMEA.

HELIUS Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ô Syre noster, salve: quid fit? quid agitur?

s. Rectè. D. optume est. jam nunc hæc tria primùm addidi

Præter naturam, O noster, Quid fit? Quid agitur?
Servom haud inliberalem præbes te, & tibi 5
Lubens bene faxim. s. gratiam habeo. D. atqui, Syre,
Hoc verum est, & ipsâ re experiere propediem.

ACTUS V. SCENA IV.

GETA, DEMEA.

HERA, ego huc ad hos provisio, quàm mox virginem

Accersant. sed eccum Demeam. Salvus sis.

D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxum

Precii esse te hodie judicavi animo meo.

Nam is mihi profectò est servus spectatus satis, 5
Cui dominus curæ, est, ita uti tibi sensû, Geta:

Et

Et tibi ob eam rem, si quid usus venerit,
 Lubens bene faxim. meditor esse affabilis,
 Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc existumas.
 D. Paulatim plebem primulum facio meam. 10

ACTUS V. SCENA V.

ÆSCHINUS, DEMEA, SYRUS, GETA.

OCCIDUNT me, equidem: dum nimi' sanctas
 nuptias

Student facere, in apparando consumunt diem.

D. Quid agitur, Æschine? Æ. ehem, pater mi, tu
 hic eras?

D. Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,
 Qui te amat plus quam hosce oculos. sed cur non do-
 mum 5

Uxorem accerfis? Æ. cupio: verum hoc mihi mora
 est,

Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho.

Vin' tu huic feni auscultare? Æ. quid? D. missa hæc
 face,

Hymenæum, turbas, lampadas, tibicinas:

Atque hanc in horto maceriam jube dirui, 10

Quantum potest; hac transfer, unam fac domum:

Transduce & matrem & familiam omnem ad nos.

Æ. placer,

Pater lepidissime. D. euge, jam lepidus vocor.

Fratri ades fient pervix: turbam domum

Adducer, sumrum admittet: multa: quid mea? 15

Ego lepidus in eo gratiam. jube nunt iam

Dinumeret illi Babylo viginti minas.

Syre, cessas ire, ac facere? s. quid ergo? D. dirue.

Tu, illas, abi, & traduce. G. Dii tibi, Demea,

Bene faciant, cum te video nostræ familiæ 20

Tam ex animo factum velle. D. dignos arbitror.

Quid tu ais? Æ. sic opinor. D. multo rectius est,

Quam

Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
 Ægotam. Æ. nihil enim vidi melius, mi pater.
 D. Sic soleo. sed eccum, Micio egreditur foras. 25

ACTUS V. SCENA VI.

MICIO, DEMEA, ÆSCHINUS.

JUBET frater? ubi is est? tunc jubes hoc, Demea?

D. Ego vero jubeo, & hac re & aliis omnibus
 Quàm maxumè unam facere nos hanc familiam;
 Colere, adjuvare, adjungere. Æ. ita quæso, pater.

M. Haud aliter censeo. D. imo hercle ita nobis de-
 cet. 5

Primum hujus uxoris est mater. M. quid postea?

D. Proba & modesta. M. ita aiunt. D. natu grandior.

M. Scio. D. parere jam diu hæc per annos non po-
 test:

Nec, qui eam respiciat, quisquam est: sola est. M. quam
 hic rem agit?

D. Hanc te æquum est ducere, & Te operam, ut fiat,
 dare. 10

M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam.
 M. ineptis. D. si tu sis homo,

Hic faciat. Æ. mi pater. M. quid? tu autem huic, a-
 sine, auscultas? D. nihil agis.

Fieri aliter non potest. M. deliras. Æ. sine te exo-
 rem, mi pater.

M. Insanis? aufer. D. age, da veniam filio. M. sati-
 sanus es?

Ego novus maritus anno demum quinto & sexage-
 simo 15

Fiam, atque anum decrepitam ducam? idne estis au-
 ctiores mihi?

Æ. Fac: promisi ego illis. M. promisti autem? de te
 largitor, puer.

Q

D. Age,

D. Age, quid, si quid te majus oret? M. quasi non hoc sit maximum.

D. Da veniam. Æ. ne gravere. D. fac, promitte. M. non omittitis?

Æ. Non, nisi te exorem. M. vis est hæc quidem. D. age prolixè, Micio. 20

M. Et si hoc mihi pravum, ineptum, absurdum, atque alienum à vitâ meâ

Videtur; si vos tantopere istuc volitis, fiat. Æ. bene facis;

Merito te amo. D. verùm quid ego dicam? hoc confit quod volo.

Quid nunc quod restat? Hegio his est cognatus proximus,

Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet. 25

M. Quid facere? D. agelli est hic sub urbe paululum, quod locitas foras:

Huic demus, quî fruatur. M. paululum id autem? D. si multum est, tamen

Faciendum est: pro patre huic est, bonum est, noster est; recte datur.

Postremo, non meum illud verbum facio, quod tu, Micio,

Bene & sapienter dixi dudum: vitium commune omnium est, 30

Quodd nimium ad rem in senectâ attenti sumus. hanc maculam nos decet

Effugere, dictum est verè, & ipsâ re fieri oportet.

M. Quid istic? dabitur quidem, quando hic volt. Æ. mi pater.

D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo. M. gaudeo.

D. Suo sibi gladio hunc jugulo. 35

ACTUS V. SCENA VII.

SYRUS, DEMEA, MICIO, ÆSCHINUS.

FACTUM est, quod jūsti, Demea.

D. Frugi homo es. ego edepol hodie, meā quidem sententiā,

Judico, Syrum fieri, esse æquom, liberum. M. istunc liberum?

Quodnam ob factum? D. multa. s. ô noster Demea, edepol vir bonu' es:

Ego istos vobis usque à pueris curavi ambos sedulò; s Docui, monui, bene præcepi semper, quæ potui, omnia.

D. Res apparet. & quidem porro hæc; opsonare, cum fide

Scortum adducere, apparare de die convivium:

Non mediocris hominis hæc sunt officia. s. ô lepidum caput!

D. Postremò, hodie in psaltriâ istac emundâ hic adiutor fuit,

Hic curavit: prodesse æquom est: alii meliores erunt.

Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? Æ. cupio. M. siquidem

Tu vis; Syre, eho, accede huc ad me, liber esto. s. bene facis.

Omnibu' gratiam habeo, & seorsum tibi præterea, Demea.

D. Gaudeo. Æ. & ego. s. credo. utinam hoc perpetuum fiat gaudium,

Phrygiam ut uxorem meam unà mecum videam liberam.

D. Optumam quidem mulierem. s. & quidem tuo nepoti, hujus filio

Hodie primam mammam dedit hæc. D. hercle vero serio,

Siquidem primam dedit, haud dubium quin emitti æquom fier.

M. Ob eam rem? D. ob eam. postremo, à me argentum, quanti est, sumito. 20

s. Dii tibi, Demea, omnes semper omnia optata offerant,

M. Syre, processisti hodie pulchrè. D. siquidem porro, Micio,

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paululum præmanu.

Dederis, unde utatur: reddet tibi citò. M. istoc vi-

lius: Frugi homo est: s. reddam hercle: da modò. Æ. a-

ge, pater. M. pòst consulam. 25

D. Faciet. s. ô vir optime. Æ. ô pater, mi festivissime.

M. Quid istuc? quæ res tam repentè mores mutavit tuos?

Quod prolubium? quæ istæc subita est largitas? D. dicam tibi.

Ut id ostenderem, quodd te isti facilem & festivum putant,

Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeo ex æquo & bono, 30

Sed ex assentando, indulgendo, & largiendo, Micio.

Nunc adeo si ob eam rem vobis mea vita invisa est,

Æschine, Quia non iusta, iniusta, prorsus omnia omnino obsequor;

Missa facio, effundite, emite, facite quod vobis luber. 35

Sed si id vultis potiùs, quæ vos propter adolescentiam

Minu' videtis, magis impensè cupitis, consulitis parùm,

Hæc reprehendere & corrigere me, & obsecundare in loco;

Ecce me, qui id faciam vobis. Æ. tibi, pater, per-
mittimus:

Plus scis, quid facto opus est. sed de fratre quid fiet?

D. sino,

Habeat: in istac finem faciat. Æ. istuc rectè. Plaudite. ³⁹

CALLIOPIUS RECENSUI.

P. TERENTII

PHORMIO

ACTA LUDIS ROMANIS, L. POSTUMIO ALBINO, L. CORNELIO MERULA ÆDIL. CUR. EGERE L. AMBIVIVS TURPIO, L. ATTILIUS PRÆNESTINUS. MODOS FECIT FLACCUS CLAUDII, TIBIIS IMPARIBUS. TOTA GRÆCA APOLLODORU EPIDICAZOMENOS. FACTA IV, C. FANNIO, M. VALERIO COSS.

Persona.

PROLOGUS.	PHÆDRIA <i>adolescens.</i>
PHORMIO <i>parasitus.</i>	DAVUS <i>servus.</i>
DEMIPHO <i>senex.</i>	SOPHRONA <i>nutrix.</i>
ANTIPHO <i>adolescens.</i>	NAUSISTRATA <i>matrona.</i>
GETA <i>servus.</i>	HEGIO,
DORIO <i>leno.</i>	CRATINUS, } <i>advocati.</i>
CHREMES <i>senex.</i>	CRITO,

Persona muta.

DORCIUM *ancilla.*
PHANIUM *adulescentula.*

PHOR.

PHORMIONIS ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

CHREMETIS frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.

Chremes clam habebat Lemni uxorem & filiam,

Athenis aliam conjugem, & amantem unice

Gnatum fidicinam. mater è Lemno advenit

Athenas; moritur. virgo sola (aberat Chremes)

Funus procurat. ibi eam visam Antipho

Cum amaret, operà parasiti uxorem accipit.

Pater & Chremes reversi fremere. dein minas

Triginta dant parasito, ut illam conjugem

Haberet ipse; argento hoc emitur fidicina.

Uxorem retinet Antipho à patre agnitam.

P. TE-

P. TERENCEII PHORMIO.

PROLOGUS.

POST QUAM poeta vetus poetam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in
otium;
Maledictis deterrere, ne scribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui esse oratione, & scripturâ levi,
Quia nusquam insanum scripsit adolescentulum.
Cervam videre fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare ut subveniat sibi.
Quodd si intellexeret, cum stetit olim nova,
Actoris operâ magis sterisse, quàm suâ: 10
Minu' multo audacter, quàm nunc lædit, læderet.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
Vetu' si poeta non laceffisset prior,
Nullum invenire prologum potuisset novus
Quem diceret, nisi haberet, cui malediceret: 15
Is sibi responsum hoc habeat; in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem hunc ab studio studuit reicere:
Hic respondere voluit, non laceffere.
Benedictis si certasset, audisset bene: 20
Quod ab illo allatum est, sibi id esse relatum putet.
De illo jam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipse de se finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto novam.
Epidicazomenon quam vocant comcediam 25
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui ager, is erit Phormio-
Parasitus, per quem res geretur maxumè.

Voluntas vostra si ad poetam accesserit,
 Date operam, adeste æquo animo per silentium; 30
 Ne simili utamur fortunâ, atque usi sumus,
 Cùm per tumultum noster grex motus loco est:
 Quem actoris virtus nobis restituit locum,
 Bonitasque vostra adjurans, atque æquanimitas.

ACTUS I. SCENA I.

DAVUS.

AMICUS summus meus & popularis Geta
 Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
 Jampridem apud me reliquum pauxillulum
 Nummorum; id ut conficerem. confeci: affero.
 Nam herilem filium ejus duxisse audio 5
 Uxorem: ei, credo, munus hoc conraditur.
 Quàm iniquè comparatum est, ii, qui minus habent,
 Ut semper aliquid addant divitioribus.
 Quod ille unciatim vix de demenso suo,
 Suum defrudans genium, comparat miser, 10
 Id illa univèrsam abripiet, haud existumans
 Quanto labore partum. porro autem Geta
 Ferietur alio munere, ubi hera pepererit:
 Porro autem alio, ubi erit puero natalis dies,
 Ubi initiabunt: omne hoc mater auferet: 15
 Puer causa erit mittundi. sed videon' Geram?

ACTUS I. SCENA II.

GETA, DAVUS.

SI quis me quæret rufus-- D. præstò est, desine. G. ob,
 At ego obviam conabar tibi, Dave. D. accipe, hem:
 Lectum est, conveniet numerus, quantum debui.
 G. Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.
 D. Præsertim ut nunc sunt mores; adeo res reddit: 5
 Si quis quid reddit, magna habenda est gratia.
 Sed quid tu es tristis? G. egone? nescis quo in metu, &
 Quanto

Quanto in periculo simus. D. quid istuc est? G. scies,
 Modò ut tacere possis. D. abi sis, insciens:
 Cujus tu fidem in pecuniâ perspexeris, 10
 Verere ei verba credere? ubi quid mihi lucri est
 Te fallere? G. ergo ausculta. D. hanc operam tibi dico.
 G. Senis nostri, Dave, fratrem majorem Chremem
 Nostin'? D. quidni? G. quid? ejus gnatum Phædriam?
 D. Tanquam te. G. evenit, senibus ambobus simul, 15
 Iter illi in Lemnum ut esset, nostro in Ciliciam
 Ad hospitem antiquom. is senem per epistolas
 Pellexit, modò non montes auri pollicens.
 D. Cui tanta erat res, & supererat? G. desinas:
 Sic est ingenium. D. oh, regem me esse oportuit. 20
 G. Abeuntis ambo hîc tum senes me filii
 Relinquant quasi magistrum. D. ô Geta, provinciam
 Cepisti duram. G. mihi usus venit, hoc scio.
 Memini relinqui me Deo irato meo.
 Cœpi advorsari primò: quid verbis opu' st? 25
 Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
 D. Venere in mentem mihi istæ: namque inscitia est,
 Advorsum stimulum calces. G. cœpi his omnia
 Facere, obsequi quæ vellent. D. scisti uti foro.
 G. Notter mali nil quidquam primò. hic Phædria 30
 Continud quandam nactus est puellulam
 Citharistriam: hanc amare cœpit perditè.
 Ea serviebat lenoni impurissimo:
 Neque, quod daretur, quidquam: id curarant patres.
 Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere, 35
 Sectari, in ludum ducere, & reducere:
 Nos otiosi operam dabamus Phædriæ.
 In quo hæc discebat ludo, exadvorsum illico
 Tonstrina erat quædam. hîc solebamus fere
 Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum. 40
 Interea dum sedemus illi, intervenit
 Adolescens quidam lacrumans: nos mirarier:
 Rogamus, quid sit. nunquam æquè, inquit, ac modò
 Paupertas mihi onus visum est & miserum, & grave.
 Modò quandam vidi virginem hîc vicinæ 45
 Miseram,

Miseram, suam matrem lamentari mortuam.
 Ea sita erat exadvorsum: neque illi benevolens,
 Neque notus, neque cognatus, extra unam aniculam,
 Quisquam aderat, qui adjutaret funus. miseritum est.
 Virgo ipsa facie egregia. quid verbis opu' sit? 50
 Commorat omnes nos. ibi continuò Antipho,
 Voltisne eamus visere? alius, censeo,
 Eamus, duc nos sodes. imus, venimus,
 Videmus. virgo pulchra: & quo magi' diceret,
 Nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. 55
 Capillus passus, nudus pes, ipsa horrida:
 Lacrumæ, vestitus turpis, ut, ni vis boni
 In ipsâ inesset formâ, hæc formam exstinguerent.
 Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
 Satis scita, inquit: noster verò. r. jam scio: 60
 Amare cœpit. G. scin' quam? quò evadat, vide.
 Postridie ad anum rectâ pergit: obsecrat,
 Ut sibi ejus faciat copiam. illa enim se negat:
 Neque eum æquom ait facere: illam civem esse At-
 ticam,
 Bonam, bonis progeneratam: si uxorem velit, 65
 Lege id licere facere: sin aliter, negat.
 Noster, quid ageret, nescire. & illam ducere
 Cupiebat, & metuebat absentem patrem.
 D. Non, si redisset, ei pater veniam daret?
 G. Ille indotatam virginem atque ignobilem 70
 Daret illi? nunquam faceret. D. quid sit denique?
 G. Quid fiat? est parasitus quidam Phormio,
 Homo confidens: qui, illum Dii omnes perdunt,
 D. Quid is fecit? G. hoc consilium, quod dicam, de-
 dit.
 Lex est, ut orbx, qui sint genere proximi, 75
 Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex jubet.
 Ego te cognatum dicam, & tibi scribam dicam:
 Paternum amicum me adsimulabo virginis:
 Ad judices veniemus. qui fuerit pater,
 Quæ mater, quæ cognata tibi sit, omnia hæc 80
 Constringam: quod erit mihi bonum atque commodum.
 Cùm

Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.

Pater aderit: mihi paratæ lites: quid meâ?

Illa quidam nostra erit. D. jocularè audaciam!

G. Persuasum est homini: factum est: ventum est:
vincimur: 85

Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,

Quid te futurum est? G. nescio hercle. unum hoc scio:

Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:

Hem, istuc viri est officium. G. in me omnis spes
mihi est.

D. Laudo. G. ad precatorem adeam, credo, qui mihi

Sic oret: nunc amitte quæso hunc: cæterùm 91

Posthac si quidquam, nihil precor. tantummodò

Non addit, ubi ego hinc abiero, vel occidito.

D. Quid pædagogus ille, qui citharistriam?

Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum
habet 95

Quod det fortasse. G. imo nihil, nisi spem meram.

D. Pater ejus rediit, an non? G. nondum. D. quid?
senem

Quoad expectatis vostrum? G. non certum scio:

Sed epistolam ab eo allatam esse audiui modò, &

Ad portitores esse delatam: hanc petam. 100

D. Numquid, Geta, aliud me vis? G. ut bene sit tibi.

Puer, heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

ADEON' rem redisse, ut, qui mihi consultum
optumè velit esse,

Phædria, patrem ut extimescam, ubi in mentem e-
jus adventi venit?

Quòd ni fuisset incogitans, ita eum expectarem,
ut par fuit.

P. Quid istuc est? A. rogitas, qui tam audacis facino-
ris mihi conscius sis?

R

Quod

Quod utinam ne Phormioni id suadere in mentem incidisset,

Neu me cupidum eò impulisset, quod mihi principium est mali.

Non potitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:

At non quotidiana cura hæc angeret animum, P. audio.

A. Dum exspecto quàm mox veniat, qui hanc mihi adimat consuetudinem.

P. Aliis, quia desit quod amant, ægrè est: tibi, quia superest, dolet.

10

Amore abundas, Antipho.

Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda optandaque est.

Ita me Dî bene ament; ut mihi liceat tam diu, quod amo, frui,

Jam depecisci morte cupio. tu conjicito cætera,

Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, & quid tu ex istâ copiâ:

15

Ut ne addam, quodd sine sumtu, ingenuam, liberalem nactus es:

Quodd habes, ita ut voluisti, uxorem sine malâ famâ: palâm

Beatus, ni unum desit, animus qui modeste istâc ferat.

Quodd si tibi res sit cum eo lenone, quocum mihi est, tum sentias.

Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.

20

A. At tu mihi contrâ nunc videre fortunatus, Phædria, Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis;

Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,

Ut neque mihi ejus sit amittendi, nec retinendi copia.

Sed quid hoc est? videon' ego Getam currentem huc advenire?

25

Is

Is est ipſus. hei, timeo miſer, quam hic nunc mihi
nunciet rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

NULLUS es, Geta, niſi jam aliquod tibi conſi-
lium celere repperis,

Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala :
Quæ neque uti devicem ſcio, neque quomodo me in-
de extraham :

Nam non poteſt celari noſtra diutiùs jam audacia :
Quæ ſi non aſtu providentur, me aut herum peſſum-
dabunt.

A. Quidnam ille commotus venit?

G. Tum, temporis punctum mihi ad hanc rem eſt :
herus adeſt. A. quid iſtuc mali eſt?

G. Quod cùm audierit, quod ejus remedium inveni-
am iracundiæ?

Loquarne? incendam, taceam? inſtigem. purgem me?
laterem lavem.

Eheu me miſerum! cùm mihi paveo, tum Antipho
me excruciat animi :

Ejus me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet.
nam abſque eo eſſet,

Rectè ego mihi vidiffem, & ſenis eſſem ultus iracun-
diam :

Aliquid convalliſſem, atque hinc me conjicerem pro-
tinam in pedes.

A. Quam hic fugam aut furtum parat?

G. Sed ubi Antiphonem reperiam? aut quâ quærere
inſitam viâ?

P. Te nominat. A. nescio quod magnum hoc nuncio
exſpecto malum.

P. Ah, ſanu' ne es? G. domum ire pergam: ibi plu-
rimum eſt. P. revocemus

Hominem. A. ſta illico. G. hem!

R 2

Satis

Satis pro imperio, quisquis es. A. Geta. G. ipse est, quem volui obviam.

A. Cedo, quid portas, obsecro? atque id, si potes, verbo expedi. 20

G. Faciam. A. eloquere. G. modò apud portum. A. memne? G. intellexi. A. occidi. G. hem!

A. Quid agam? P. quid ais? G. huju' patrem vidisse me, patruum tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subito exitio remedium inveniam miser? [distrahar,

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut Nulla est mihi vita expetenda. G. ergo istac cùm ita sint, Antipho, 25

Tanto magis te advigilare æquom est. fortes fortuna adjuvat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc cum maxumè ut sis, Antipho:

Nam si senserit te timidum pater esse, arbitrabitur Commeruisse culpam. P. hoc verum est. A. non possum immutarier.

G. Quid faceres, si aliud quid gravius tibi nunc faciundum foret? 30

A. Cùm hoc non possum, illud minu' possem. G. hoc nihil est, Phædria: ilicet:

Quid conterimus operam frustra? quin abeo. P. & quidem ego. A. obsecro,

Quid si adsimulo? satin' est? G. garris. A. voltum contemplantini, hem,

Satine sic est? G. non. A. quid si sic? G. propemodum. A. quid sic? G. sat est.

Hem istuc serva, & verbum verbo, par pari ut respondeas, 35

Ne te iratus suis sævidicis dictis procelet. A. scio.

G. Vi coactum te esse invitum, lege, iudicio: tenes?

Sed quis hic est senex, quem video in ultimâ plateâ? A. ipse est.

Non possum adesse. G. ah, quid agis? quò abis, Antipho?

Mane,

Mane, inquam. A. egomet me novi, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam. 41

P. Geta, quid nunc fiet? G. tu jam lites audies:

Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.

Sed quod modò hîc nos Antiphonem monuimus,

Id nosmetipfos facere oportet, Phædria. 45

P. Aufer mihi Oportet: quin tu, quid faciam, impera.

G. Meministi? olim ut fuerit vestra oratio

In re incipiundâ ad defendendam noxiam?

Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.

P. Memini. G. hem, nunc ipsâ eâ est opus, aut, si
quid potest, 50

Meliore, & callidiore. P. fiet sedulo.

G. Nunc prior adito tu: ego in insidiis hîc ero

Succenturiatus, si quid deficiet. P. age.

ACTUS I. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

ITANE tandem uxorem duxit Antipho injustu
meo?

Nec meum imperium, ac mitto imperium, non si-
multatem meam

Revereri saltem? non pudere? ô facinus audax! ô
Geta

Monitor! G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut
quam causam reperient?

Demiror. G. atqui reperi jam: aliud cura. D. an
hoc dicet mihi? 5

Invitus feci: lex coegit. audio: fateor. G. placer.

D. Verùm scientem, tacitum causam tradere adver-
sariis,

Etiâne id lex coegit? P. illud durum. G. ego ex-
pediam: sine.

D. Incertum est, quid agam, quia præter spem, at-
que incredibile hoc mihi obtrigit.

R 3

Ita

Ita sum irritatus, animum ut nequeam ad cogitandum instituere. 10

Quamobrem omnes, cum secundæ res sunt maxumè, tum maxumè

Meditari secum oportet, quo pacto adversam ærumnam ferant.

Pericla, damna, exilia peregrè rediens semper cogiter, Aut filii peccatum, aut uxoris mortem, aut morbum filiae:

Communia esse hæc; fieri posse: ut ne quid animo sit novum: 15

Quidquid præter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

G. O Phædria, incredibile est, quanto herum anteo sapientiâ.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda: herus si redierit,

Molendum usque in pistrino: vapulandum: habendæ compedes:

Opus ruri faciundum. horum nil quidquam accidet animo novum: 20

Quidquid præter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, & blandè in principio alloqui?

D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

P. Mi patruæ, salve. D. salve. sed ubi est Antipho?

P. Salvum advenire---D. credo: hoc responde mihi. 25

P. Valet: hic est. sed satin' omnia ex sententiâ?

D. Vellem quidem. P. quid istuc est? D. rogitas, Phædria?

Bonas me absente hic confecistis nuptias.

P. Eho, an id succenses nunc illi? G. artificem probum! 30

D. Egon' illi non succenseam? ipsum gestio

Dari mi in conspectum, nunc suâ culpâ ut sciat

Lenem patrem illum factum me esse acerrimum.

P. Atqui nil fecit, patruæ, quod succenseas.

D. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:

Unum

Unum cognoris, omnes noris. P. haud ita est. 35

D. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam adest.

Cum ille est, hic praesto est: tradunt operas mutuas.

G. Probè horum facta imprudens depinxit senex.

D. Nam ni hæc ita essent, cum illo haud stares, Phædria.

P. Si est, patruæ culpam ut Antipho in se admiserit, 40

Ex quâ re minus rei foret aut famæ temperans;

Non causam dico, quin, quod meritus sit, ferat.

Sed si quis forte malitiâ fretus suâ

Insidias nostræ fecit adolescentiæ,

Ac vicit; nostran' culpa ea est, an iudicium? 45

Qui sæpe propter invidiam adimunt diviti,

Aut propter misericordiam addunt pauperi.

G. Ni nossẽm causam, crederem vera hunc loqui.

D. An quisquam iudex est, qui possit noscere

Tua iusta, ubi tute verbum non respondeas, 50

Ita ut ille fecit? P. functus adolescentuli est

Officium liberalis: postquam ad iudices

Ventum est, non potuit cogitata proloqui:

Ita eum tum timidum ibi obstupescit pudor. 54

G. Laudo hunc: sed cesso adire quamprimùm senem?

Here, salve: salvum te advenisse gaudeo. D. oh,

Bone custos, salve, columen vero familiæ,

Cui commendavi filium hinc abiens meum.

G. Jamdudum te omnes nos accusare audio

Immeritò, & me horunc' omnium immeritissimò. 60

Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?

Servum hominem causam orare leges non sinunt:

Neque testimonii dictio est. D. mitto omnia.

Addo istuc: imprudens timuit adolescens: sino:

Tu servus. verùm si cognata est maxumè, 65

Non fuit necesse habere; sed, id quod lex jubet,

Dotem daretis; quæreret alium virum.

Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?

G. Non ratio, verùm argentum deerat. D. sumeret

Alicunde. G. alicunde? nihil est dicto facilius. 70

D. Postremò, si nullo alio pacto, fenore.

G. Hui, dixti pulchrè, siquidem quisquam crederet

Te vivo. D. non, non sic futurum est; non potest.
 Egoae illam cum illo ut patiar nuptam unum diem?
 Nil suave meritorium est. hominem commonstrarier?
 Mihi istum volo, aut, ubi habitet, demonstrarier.
 G. Nempe Phormionem. D. istum patronum mulieris.
 G. Jam faxo hic aderit. D. Antipho ubi nunc est? P. for-
 ris.

D. Abi, Phædria; eum require atque adduce huc. P. eo
 Rectâ viâ quidem illuc. G. nempe ad Pamphilam. D. at
 Ego Deos penates hinc salutatum domum 81
 Devortar. inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
 Amicos advocabo, ad hanc rem qui adfuerint,
 Ut ne imparatus sim, si adveniat Phormio.

ACTUS II. SCENA I.

PHORMIO, GETA.

ITANE patris ais conspectum veritum hinc abiisse?
 G. admodum.

P. Phanium relictam solam? G. sic. P. & iratum senem?
 G. Oppidd. P. ad te summa solum, Phormio, rerum
 redit:

Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum; accingere.
 G. Obsecro te. P. si rogabit. G. in tespes est. P. eccere, s
 Quid si reddet? G. tu impulisti. P. sic opinor. G. sub-
 veni.

P. Cedo senem: jam instructa sunt mihi in corde
 consilia omnia.

G. Quid ages? P. quid vis? nisi unâ maneat Phanium,
 atque ex crimine hoc

Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram de-
 rivem senis?

G. O vir fortis, atque amicus. verum hoc sæpe, Phor-
 mio, 10

Vereor, ne istæ fortitudo in nervum erumpat deni-
 que. P. ah,

Non

Non ita est: factum est periculum; jam pedum visa est via.

Quot me censeres homines jam deverberasse usque ad necem

Hospites? tum cives? quod magi' novi, tantò sapius. Cedo dum, en unquam injuriarum audisti mihi scriptam dicam? 15

G. Qui istuc? P. quia non rete accipitri tenditur, neque milio,

Qui malè faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur: Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur. Aliis aliunde est periculum, unde aliquid abradi potest: Mihi sciunt nihil esse. Dices, ducent damnatum domum. 20

Alere nolunt hominem edacem: & sapiunt meâ sententiâ,

Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere.

G. Non potest sati' pro merito ab illo tibi referri gratia.

P. Imo enim nemo sati' pro merito gratiam regi refert.

Tene asymbolum venire, unctum, atque lautum à balneis, 25

Otiosum ab animo; cùm ille & curâ, & sumtu absumitur,

Dum tibi fit, quod placeat; ille ringitur, tu rideas?

Prior bibas, prior decumbas; coena dubia apponitur?

G. Quid istuc verbi est? P. ubi tu dubites, quid sumas potissimum.

Hæc, cùm rationem inceas, quàm sint suavia, & quàm cara sint; 30

Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?

G. Senex adest, vide quid agas. prima coitio est acerrima:

Si eam sustinueris, postilla jam, ut lubet, ludas licet.

ACTUS II. SCENA II.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

EN unquam cuiquam contumeliosius
 Audistis factam injuriam, quàm hæc est mihi?
 Adeste quæso. G. iratus est. P. quin tu hoc age. st.
 Jam ego hunc agitabo. proh Deum immortalium!
 Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho?
 Hanc Demipho negat esse cognatam? G. negat.
 P. Neque ejus patrem se scire, qui fuerit? G. negat.
 D. Ipsum esse opinor, de quo agebam. sequimini.
 P. Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit? G. negat.
 P. Quia egens relicta est misera, ignoratur parens, 10
 Neglegitur ipsa. vide, avaritia quid facit.
 G. Si herum infimuhabis malitiæ, male audies.
 D. O audaciam! etiamne ultro accusatum advenit?
 P. Nam jam adolescenti nihil est quod succenseam,
 Si illum minus norat: quippe homo jam grandior, 15
 Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
 Se continebat: ibi agrum de nostro patre
 Colendum habebat. sæpe interea mihi senex
 Narrabat, se hunc neglegere cognatum suum.
 At quem virum? quem ego viderim in vitâ optu-
 mum. 20
 G. Videas te, atque illum, ut narras. P. abi in malam
 crucem:
 Nam si ita eum existumasset, nunquam tam graves
 Ob hanc inimicitias caperem in vestram familiam,
 Quam is aspernatur nunc tam inliberaliter.
 G. Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime? 25
 P. Dignum autem hoc illo est. G. ain' tandem, car-
 cer? D. Geta.
 G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
 P. Responde. G. quis homo est? hem. D. tace. G. ab-
 senti tibi
 Te indignas, seque dignas contumelias

Nun-

Nunquam cessavit dicere hodie. D. ohe, desine. 30

Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ peto,

Si tibi placere potis est, mihi ut respondeas:

Quem amicum tuum ais fuisse istum? explana mihi:

Et quî cognatum me sibi esse diceret.

P. Proinde expiscare, quasi non nosses. D. nossem?

P. ita.

35

D. Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.

P. Eho, tu sobrinum tuum non noras? D. enecas:

Dic nomen. P. nomen? maxumè. D. quid nunc taces?

P. Perii hercle, nomen perdididi. D. hem, quid ais?

P. Geta,

Si meministi id quod olim dictum est, subjice. hem,

Non dico: quasi non noris, tentatum advenis. 41

D. Egon' autem tento? G. Stilpho. P. atque adeo,
quid meâ?

Stilpho est. D. quem dixti? P. Stilphonem, inquam,
noveras?

D. Neque ego illuminoram, neque mihi cognatus fuit

Quisquam isto nomine. P. itane? non te horum pudet?

At si talentum rem reliquisset decem, 46

D. Dî tibi male faciant. P. primus esses memoriter

Progeniem vestram usque ab avo atque atavo pro-
ferens.

D. Ita ut dicis, ego tum cùm advenissem, quî mihi

Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face. 50

Cedo, quî est cognata? G. eu noster, rectè. heus tu,
cave.

P. Dilucidè expedivi, quibus me oportuit

Judicibus. tum, id si falsum fuerat, filius

Cur non refellit? D. filium narras mihi?

Cujus de stultitiâ dici, ut dignum est, non potest. 55

P. At tu, quî sapiens es, magistratus adi,

Judicium de eâdem causâ iterum ut reddant tibi:

Quandoquidem solus regnas, & soli licet

Hic de eâdem causâ bis judicium adipiscier.

D. Etsi mihi facta injuria est, verumtamen 60

Potius quàm lites seſter, aut quàm te audiam,

Itidem

Idem ut cognata si sit, id quod lex jubet

Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.

P. Ha, ha, hæ, homo suavis! D. quid est? num ini-
quom postulo? 64

An ne hoc quidem ego adipiscar, quod jus publicum
est? [sis,

P. Itane tandem, quæso, item ut meretricem, ubi abusu'

Mercedem dare lex jubet ei, atque amittere? an,

Ut ne quid turpe civis in se admitteret

Propter egestatem, proxumo iussa est dari,

Ut cum uno ætatem degeret? quod tu veras. 70

D. Ita, proxumo quidem: at nos unde? aut quam-
obrem? P. ohe.

Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? imo haud de-
finam,

Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. sine modò.

P. Postremò tecum nihil rei nobis. Demipho, est:

Tuus est damnatus gnatus, non tu: nam tua 75

Præterierat jam ad ducendum ætas. D. omnia hæc

Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:

Aut quidem cum uxore hac ipsum prohibebo domo.

G. Iratus est. P. tute idem melius feceris.

D. Itane es paratus facere me adversum omnia 80

Infelix? P. metuit hic nos, tamen sedulo [est

Disimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod

Ferundum fers? tuis dignum factis feceris,

Ut amici inter nos simus. D. egon' tuam expetam

Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim? 85

P. Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam

Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.

D. Te oblectet: tibi habe. P. minue verò iram. D. hoc
age:

Satis jam verborum est, nisi tu properas mulierem

Abducere, ego illam ejiciam: dixi, Phormio. 90

P. Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,

Dicam tibi impingam grandem: dixi, Demipho.

Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, GRATINUS,
CRITO.

QUANTA me curâ, & solitudine afficit
Gnatus, qui me & se hisce impedivit nuptiis
Neque mihi in conspectum prodit, ut saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidve sit sententiæ.

Abi tu, visse redieritne jam, an nondum, domum. 5

G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc fiet.

Quid ago? dic, Hegio. H. ego? Cratinum censeo,

Si tibi videtur. D. dic, Cratine. CRA. mene vis?

D. Te. CRA. ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias. mihi

Sic hoc videtur: quod te absente hic filius 10

Egit, restitui in integrum, æquom est & bonum:

Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc, Hegio.

H. Ego sedulo hunc dixisse credo, verum ita est,

Quot homines, tot sententiæ: suus cuique mos.

Mihi non videtur, quod sit factum legibus, 15

Rescindi posse: & turpe inceptum est. D. dic, Crito.

CRIT. Ego amplius deliberandum censeo:

Res magna est. H. numquid nos vis? D. fecistis probè:

Incertior sum multo, quàm dudum. G. negant

Redisse. D. frater est expectandus mihi: 20

Is quod mihi dederit de hac re consilium, id sequar.

Percontatum ibo ad portum, quoad se recipiat.

G. At ego Antiphonem quæram, ut, quæ acta hic sint, sciat.

Sed eccum ipsum video in tempore hac se recipere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO, GETA.

ENIMVERO, Antipho, multimodis cum istoc
animo es vituperandus.

Itane te hinc abiisse, & vitam tuam turandam aliis
dedisse?

Alios tuam rem credidisti, magis quàm tete, ani-
madversuros?

Nam, ut ut erant alia, illi certe, quæ nunc tibi do-
mi est, consuleres;

Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali; &
Cujus nunc misera spes opesque sunt in te uno om-
nes sitæ.

G. Et quidem; here, nos jamdudum hîc te absentem
incusamus, qui abieris.

A. Te ipsum quærebam. G. sed eâ causâ nihilo magis
defecimus.

A. Loquere, obsecro; quonam in loco sunt res & for-
tunæ meæ?

Numquid patri subolet? G. nil etiam. A. ecquid spei
porro est? G. nescio. A. ah.

G. Nisi Phadria haud cessavit pro te eniti. A. nihil
fecit novi.

G. Tum Phormio itidem hac re, ut in aliis, strenu-
um hominem præbuit.

A. Quid is fecit? G. confutavit verbis admodum ira-
tum senem.

A. Eu Phormio. G. ego, quod potui porro. A. mi Ge-
ta, omnes vos amo.

G. Sic habent principia sese, ut dico: adhuc tran-
quilla res est:

Manfurusque patrum pater est, dum huc adveniat.
A. quid eum? G. ut aiebat,

De ejus consilio sese velle facere, quod ad hanc rem
attinet.

A. Quantus

A. Quantus metus est mihi, venire huc saluum nunc patrum, Geta:

Nam per ejus unam, ut audio, aut vivam aut moriar sententiam.

G. Phædria tibi adest. A. ubinam? G. eccum ab sua palæstrâ exit foras. 20

ACTUS III. SCENA II.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

DORIO, audi obsecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me.

P. Audi quod dicam. D. at enim tædet jam audire eadem millies.

P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.

P. Nequeo te exorare, ut maneat triduum hoc? quid nunc abis?

D. Mirabar, si tu mihi quidquam afferres novi. 5

A. Hei, metuo lenonem, ne quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.

P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do. D. fabulæ.

P. Feneratum istuc beneficium pulchrè tibi dices. D. logi.

P. Crede mihi, gaudebis factò; verum hercle hoc est. D. somnia.

P. Experire, non est longum. D. cantilenam eandem canis. 10

P. Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu -- D. garri modò.

P. Adeon' ingenio esse duro te atque inexorabili, Ut neque misericordiâ neque precibus moliri queas?

D. Adeon' te esse incogitantem atque impudentem, Phædria,

Ut phaleratis diâs ducas me, & meam ductes gratiis?

A. Miseritum est. P. hei, veris vincor. G. quàm uterque est similis sui? 16

P. Neque, Antipho aliâ cùm occupatus esset solitudine,

Tum hoc esse mihi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est, Phædria?

P. O fortunatissime Antipho, A. egone? P. cui quod amas, domi est;

Nec cum hujusmodi unquam usus venit ut confisteres malo. 20

A. Mihi n' domi' st? immo id quod aiunt, auribusteneo lupum:

Nam neque, quomodo à me amittam, neque uti retineam, scio.

D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. heia, ne parum leno fies.

Numquid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhumanissimus:

Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain' vendidit? 25

P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam are emtam suo!

P. Nequeo exorare, ut me maneat, & cum illo ut muter fidem,

Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero.

Si non tum dederò, unam præterea horam ne opertus fies.

D. Obtunde. A. haud longum est id quod orat, Dorio: exoret, fine: 30

Idem hic tibi, quod bene promeritus fueris, conduplicaverit.

D. Verba istæc sunt. A. Pamphilamue hac urbe privari fines?

Tum præterea horunc' amorem distrahi poterin' pati?

D. Neque ego, neque tu. G. Dî tibi omnes id, quod es dignus, duint.

D. Ego te complures, advorsum ingenium meum, menses ruli 35

Polli-

Pollicitantem, & nil ferentem, flentem. nunc contra, omnia hæc;

Repperi, qui det, neque lacrumet. da locum melioribus.

A. Certe hercle, ego si satis commemini, tibi quidem est olim dies,

Quam ad dares huic, præstituta. P. factum. D. num ego istuc nego?

A. Jam ea præterit? D. non, verum hæc ei antecessit. A. non pudet ⁴⁰

Vanitatis? D. minimè, dum ob rem. G. sterquilinum. P. Dorio,

Itane tandem facere oportet? D. sic sum: si placeo, utere.

A. Siccine hunc decipis? D. imo enimvero, Antipho, hic me decipit:

Nam hic me hujusmodi esse sciebat: ego hunc esse aliter credidi.

Iste me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui. ⁴⁵

Sed ut ut hæc sunt, tamen hoc faciam: cras iranè argentum mihi

Miles dare dedit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,

Meà lege utar, ut potior sit, qui prior addandum est. vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

QUID faciam? unde ego nunc tam subito huic argentum inveniam miser,

Cui minu' nihilo est? quod, hic si pote fuisset exorari

Triduum hoc, promissum fuerat. A. itane hunc patiemur, Geta,

Fieri miserum; qui me dudum, ut dixti, adjūerit comiter?

Quin, cùm opus est, beneficium rursùm ei experi-
mur reddere?

G. Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus
servare hunc potes.

G. Quid faciam? A. invenias argentum. G. cupio:
sed, id unde, edoce.

A. Pater adest hîc. G. scio: sed quid tum? A. ah,
dictum sapienti sat est.

G. Itane? A. ita. G. fane hercle pulchrè suades: etiam
tu hinc abis?

Non triumpho, ex nuptiis tuis si nil nanciscor mali, 10
Ni etiam nunc me hujus causâ quærere in malo ju-
beas crucem?

A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alie-
nus sum? G. haud puto:

Sed parumne est, quòd omnibus nunc nobis succen-
set senex,

Ni instigemus etiam, ut nullus locu' relinquatur
preci?

P. Alius ab oculis meis illam in ignotum abducat lo-
cum? hem; 15

Tum igitur, dum licet, dumque adsum, loquimini
mecum, Antipho:

Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam
facturus? cedo.

P. Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est per-
sequi,

Aut perire. G. Dii bene vortant, quod agas: pede-
tentim tamen.

A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si quid?
quid? A. quære, obsecro, 20

Ne quid plus minusve faxit, quod nos possit pigeat,
Geta.

G. Quæro: salvus est, ut opinor. verùm enim me-
tuo malum.

A. Noli metuere: unà tecum bona, mala tolerabimus.

G. Quantum opus est tibi argenti? loquere. P. solæ
triginta minæ.

G. Triginta?

G. Triginta? hui, percara est, Phadria. P. istæc ve-
rò vilis est. 25

G. Age, age, inventas reddam. P. ô lepidum! G. au-
fer te hinc. P. jam opus est. G. jam feres.

Sed opus est mihi Phormionem ad hanc rem adjuto-
rem dari.

A. Præstò est: audacissimè quidvis oneris impone,
& feret:

Solus est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum
ociùs.

P. Abi verò: dic, præstò ut sit domi. 30

A. Numquid est, quod opera mea vobis opu' sit? G. nil:
verum abi domum, &

Illam miseram, quam ego nunc intus scio esse exani-
matam metu,

Consolare. cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lu-
bens.

P. Quà viâ istuc facies? G. dicam in itinere: modò
te hinc amove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO, CHREMES.

Q U I D? quâ profectus causâ hinc es Lemnum,
Chremes,

Adduxtin' tecum filiam? c. non. D. quid ita non?

c. Postquam vidit me ejus mater esse hîc diutiùs,

Simul autem non manebat ætas virginis

Meam negligentiam; ipsam cum omni familiâ 5

Ad me profectam esse aiebant. D. quid illîc tam diu,

Quæso, igitur commorabare, ubi id audiveras?

c. Pol me detinuit morbus. D. unde? aut qui? c. rogas?

Senectus ipsa est morbus. sed venisse eas

Salvas audiavi ex nautâ qui illas vexerat. 10

D. Quid gnato obrigerit me absente, audistin', Chre-
me?

c. Quod quidem me factum consilii incertum facit:

Nam

Nam hanc conditionem si cui tulero extrario,
 Quo pacto, aut unde mihi sit, dicendum ordine est.
 Te mihi fidelem esse, æquè atque egemet sum mihi, 15
 Sciebam. ille si me alienus affinem voler,
 Tacebit, dum intercedet familiaritas:
 Sin spreverit me; plus, quàm opus est scito, sciet:
 Vereorque, ne uxor aliqua hoc resciscat mea.
 Quod si sit, ut me excutiam, atque egrediar domo, 20
 Id restat. nam ego meorum solus sum meus.
 D. Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est:
 Neque defetiscar usque adeo experirier,
 Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

ACTUS IV. SCENA II.

GETA.

Ego hominem callidiorem vidi neminem,
 Quàm Phormionem. venio ad hominem, ut di-
 cerem
 Argentum opus esse, & id quo pacto fieret:
 Vixdum dimidium dixeram, intellexerat:
 Gaudebat: me laudabat: quærebat senem: 5
 Dîs gratias agebat, tempus sibi dari,
 Ubi Phædriæ se ostenderet nihilo minùs
 Amicum esse, quàm Antiphoni. hominem ad forum
 Jussi opperiri: eò me esse adducturum senem.
 Sed eccum ipsum. quis est ulterior? at at Phædriæ 10
 Pater venit. sed quid pertimui autem bellua?
 An quia, quos fallam, pro uno duo sunt mihi dati?
 Commodius esse opinor duplici spe utier.
 Petam hinc, unde à primo institui. si is dat, sat est.
 Si ab eo nil fiet, tum hunc adoriar hospitem. 15

ACTUS

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO, GETA, CHREMES,

DEMIPHO.

EXPECTO, quàm mox recipiat sese Geta;
Sed patruum video cum patre adstantem. hei
mihi,

Quam timeo, adventus hujus quò impellat patrem!

G. Adibo hosce. ò noster Chremes! c. sa.ve, Geta.

G. Venire saluum volupe est. c. credo. G. quid agitur?

c. Multa adveniēti, ut sit, nova hīc compluria. 6

G. Ita. de Antiphone audistin' quæ facta? c. omnia.

G. Tun' dixeras huic? facinus indignum, Chreme,

Sic circumiri. d. id cum hoc agebam commodum.

G. Nam hercle ego quoque id agitans mecum sedulo, 10

Inveni, opinor, remedium huic rei. d. quid, Geta?

Quod remedium? G. ut abii abs te, sit fortè obviam

Mihi Phormio. c. qui Phormio? G. is, qui istam. c. scio.

G. Visum est mihi, ut ejus tentarem sententiam.

Prændo hominem solum: cur non, inquam, Phormio

Vides, inter vos sic hæc potius cum bonâ 16

Ut componantur gratiâ, quàm cum malâ?

Herus liberalis est, & fugitans litium:

Nam cæteri quidem hercle amici omnes modò.

Uno ore auctores fuere, ut præcipitem hanc daret. 20

A. Quid hic cœptat? aut quò evadet hodie? G. ap
legibus

Daturum pœnas dices, si illam e'ecerit?

Jam id exploratum est. eia, sudabis satis,

Si cum illo inceptas homine: eâ eloquentiâ est.

Verùm pone esse victum eum: at tandem tamen 25

Non capitis ejus res agitur, sed pecuniæ.

Postquam hominem his verbis sentio mollirier,

Soli sumus nunc hīc, inquam: eho, quid vis dari

Tibi in manum, ut herus his desistat litibus,

Hæc hinc faceffat, tu molestus ne fies? 30

A. 31

A. Satin' illi Dî sunt propitii? G. nam fat scio,
 Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
 Ut est ille bonus vir, tria non commutabis
 Verba hodie inter vos. D. quis te istac iussit loqui?
 C. Imò non potuit melius pervenirier 35
 Edò, quòd nos volumus. A. occidi. D. perge eloqui.
 G. A primo homo insanibar. D. cedo, quid postulat?
 G. Quid? nimium: quantum libuit. D. dic. G. siquis
 daret

Talentum magnum. D. imo malum hercle: ut nil
 pudet!

G. Quod dixi adeo ei: quæso, quid si filiam 40
 Suam unicam locaret? parvi retulit

Non suscepisse. inventa est, quæ dotem petat.
 Ut ad pauca redeam, ac mitram illius ineptias;
 Hæc denique ejus fuit postrema oratio:

Ego, inquit, jam à principio amici filiam, 45
 Ita ut æquom fuerat, volui uxorem ducere:

Nam mihi veniebat in mentem ejus incommodum,
 In servitutem pauperem ad ditem dari:

Sed mihi opus erat, ut apertè tibi nunc fabuler,
 Aliquantulum quæ afferret, qui dissolverem 50

Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
 Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
 Nullam mihi malim, quàm istanc, uxorem dari.

A. Utrum stultitiâ facere ego hunc an malitiâ
 Dicam, scientem, an imprudentem, incertu' sum. 55

D. Quid, si animam debet? G. ager-oppoſitu' est pig-
 nori ob

Decem minas, inquit. D. age, age, jam ducat: dabo.

G. Ediculæ item sunt ob decem alias. D. hæc, hui
 Nimium est. C. ne clama: petito hæc à me decem.

G. Uxori emunda ancillula est: tum plusculâ 60
 Supelleſtile opu' est, opus est sumtu ad nuptias.
 His rebus pone sanè, inquit, decem minas.

D. Sexcentas proinde scribito jam mihi dicas:
 Nil do. impuratus me ille ut etiam irridear?

G. Quæso, ego dabo, quiesce. tu modò filius 65

Fac

Fac ut illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi!
Geta, occidisti me tuis fallaciis.

c. Meâ causâ ejicitur: me hoc est æquom amittere.

G. Quantum potest, me certiozem, inquit, face,
Si illam dant, hanc ut mittam, ne incertus siem: 70
Nam illi mihi dotem jam constituerunt dare.

c. Jam accipiat: illis repudium renunciât:

Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.

c. Opportunè adeo nunc inecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni uxoris reddunt prædia: 75
Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egisti? G. emunxi ar-
gento senes.

A. Satin' est id? G. nescio hercle: tantum jussu' sum.

A. Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?

G. Quid ergo narras? A. quid ego narrem? operâ tuâ
ad

Restim mihi quidem res rediit planissime. 5

Ut te quidem omnes Dî, Deæque, superi, inferi

Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,

Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis.

Quid minùs utibile fuit, quàm hoc ulcus tangere,

Aut nominare uxorem? injecta est spes patri, 10

Posse illam extrudi. cedo nunc porro, Phormio

Dotem si accipiet, uxor ducenda est domum:

Quid fiet? G. non enim ducet. A. novi: cæterum

Cum argentum repetent, nostrâ causâ scilicet

In nervum potius ibit. G. nihil est, Antipho, 15

Quin male narrando possit depravarier.

Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.

Audi nunc contrâ jam. si argentum acceperit,

Ducenda est uxor, ut ais: concedo tibi:

Spatium quidem tandem apparandis nuptiis, 20

Vo-

Vocandi, sacrificandi dabitur paululum:
 Interea amici, quod polliciti sunt, dabunt:
 Inde iste reddet. A. quamobrem? aut quid dicet?
 G. rogas?

Quot res post illa monstra evenerunt mihi?

Introiit in ædes ater alienus canis: 25

Anguis per impluvium decidit de tegulis:

Gallina cecinit: interdixit hariolus:

Aruspex vetuit ante brumam aliquid novi

Negotiâ incipere: quæ causa est iustissima.

Hæc fient. A. ut modo fiant. G. fient: me vide. 30

Pater exit. abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

QUIETUS esto, inquam: ego curabo, ne quid
 verborum duit.

Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi
 testes adhibeam,

Cùm dem: &, quam ob rem dem, commemorabo.

G. ut cautus est, ubi nil opu' sit.

c. Atque ita opus est facto: at matura, dum libido ea-
 dem hæc manet:

Nam si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat. &

G. Rem ipsam putasti. D. duc me ad eum ergo. G. non
 moror. c. ubi hoc egeris,

Transito ad uxorem meam, ut conveniat hanc priùs,
 quàm hinc abis:

Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succen-
 seat;

Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
 Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum is vo-
 luerit, 10

Datum esse dotis. D. quid tuâ, malùm, id refert? c. mag-
 ni, Demipho.

D. Non

- D. Non sat, tuum officium fecisse, si non id fama approbat?
 c. Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se ejetam prædicet.
 D. Idem ego istuc facere possum. c. mulier mulieri magi congruet.
 D. Rogabo. c. ubi illas nunc ego reperire possim, cogito.

15

ACTUS IV. SCENA VI.

SOPHRONA, CHREMES.

Q U I D agam? quem mihi amicum misera inveniam? aut cui

Consilia hæc referam? aut unde mihi auxilium petam?
 Nam vereor, hera ne ob meum suatum indigna injuriâ afficiatur:

Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

c. Nam quæ hæc anus est exanimata, à fratre quæ egressa est meo?

s. Quod ut facerem, egestas me impulit; cum scirem infirmas nuptias

Hæc esse; ut id consulerem, interea vita ut in tuto foret.

c. Certe edepol, nisi me animus fallit, aut parum prospiciunt oculi,

Mæx nutricem gnatæ video. s. neque ille investigatur, c. quid ago?

s. Qui est pater ejus. c. adeon?, an maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco?

10

s. Quod si eum nunc reperire possim, nihil est, quod verear. c. ea ipsa est.

Conloquar. s. quis hic loquitur? c. Sophrona. s. & meum nomen nominat?

c. Respice ad me. s. Dî, obsecro vos: estne hic Stilpho? c. non. s. negas?

T

C CON-

c. Concede hinc à foribus paululùm istorum fodes,
Sophrona.

Ne me istoc posthac nomine appellassis. s. quid? non,
obsecro, es,

Quem semper te esse distitasti? c. st. s. quid has
metuis fores? ¹⁵

c. Conclusam hinc habeo uxorem sævam. verùm istoc
de nomine

Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effatiretis, atque id porro aliqua uxor mea rescisceret.

s. Istoc pol nos te hinc invenire miseræ nunquam po-
tuimus. ²⁰

c. Eho, dic mihi, quid rei tibi est cum familiâ hac,
unde exis? aut

Ubi illæ sunt? s. miseram me! c. hem, quid est?
vivuntne? s. vivit gnata.

Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecu-
ta est.

c. Male factum. s. ego autem, quæ essem anus de-
serta, egens, ignota.

Ut potui, nuptum virginem locavi huic adolescenti, ²⁵
Harum qui est dominus ædium. c. Antiphonine?

s. hem, isti ipsi. c. quid?

Duasne is uxores habet? s. au, obsecro, unam ille
quidem hanc solam.

c. Quid illam alteram, quæ dicitur cognata? s. hæc
ergo est. c. quid ais?

s. Composito est factum, quo modo hanc amans ha-
bere posset

Sine dote. c. Dii vostram fidem! quàm sæpe fortè te-
mere ³⁰

Eveniunt, quæ non audeas optare! offendi adveniens,
Quicum volebam, atque ut volebam, conlocatam fi-
liam.

Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam,
ut fieret,

Sine nostrâ curâ maxumâ, suâ curâ hæc sola fecit.

s. Nunc

s. Nunc quid opus facto sit, vide. pater adolescentis venit;

Eumque animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c. ni-
hil pericli est.

Sed per Deos atque homines, meam esse hanc, cave resciscat quisquam.

s. Nemo ex me scibit. c. sequere me: intus cætera audies.

ACTUS V. SCENA I.

DEMIPHO, GETA.

NOSTRAPTE culpâ facimus, ut malis expediat esse,

Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos. Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt. nonne id sat erat,

Accipere ab illo injuriam? etiam argentum est ultro objectum,

Ut sit qui vivat, dum aliud aliquid flagitii conficiat.

G. Planissimè. D. his nunc præmium est, qui recta prava faciunt.

G. Verissimè. D. ut stultissimè quidem illi rem gesserimus.

G. Modò ut hoc consilio possiet discedi, ut istam ducat.

D. Etiamne id dubium est? G. haud scio hercle, ut homo est, an mutet animum.

D. Hem, mutet autem? G. nescio: verum, si forte, dico.

D. Ita faciam, ut frater censuit; ut uxorem ejus huc adducam,

Cum ista ut loquatur. tu Geta, abi: prænuncia hanc venturam.

G. Argentum inventum est Phædræ: de jurgio siletur: Provisum est, ne in præsentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?

Quid fiet? in eodem luto hæstas: vorfuram solves, 15
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abiit: pla-
gæ crescunt,

Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium
edocebo,

Nequid vereatur Phormionem, aut ejus orationem.

ACTUS V. SCENA II.

DEMIPHO, NAUSISTRATA, CHREMES.

AGEDUM, ut soles, Nausistrata, fac illa ut pla-
cetur nobis;

Ut suâ voluntate id, quod est faciundum, faciat. N. fa-
ciam.

D. Pariter nunc operâ me adjuves, ac te dudum o-
pitulata es.

N. Factum volo: ac pol minu' queo viri culpâ, quàm
me dignum est.

D. Quid autem? **N.** quia pol mei patris bene parta
indiligenter 5

Tutatur: nam ex his prædiis talenta argenti bina
Statim capiebat. vir viro quid præstat! **D.** bina quæso?

N. Ac rebus vilioribu' multo, tamen duo talenta.
D. hui!

N. Quid hæc videntur? **D.** scilicet. **N.** virum me na-
tam vellem:

Ego ostenderem, D. certò scio. N. quo pacto--D. parce
sodes, 10

Ut possis cum illâ; ne te adolescens mulier defetiget.

N. Faciam, ut jubes: sed meum virum abs te exire vi-
deo. **c.** hem, Demipho,

Jam illi datum est argentum? **D.** curavi illico. **c.** nol-
l'm datum.

Hei, video uxorem: penè plus, quam sat erat. **D.** cur
nolles, Chreme?

c. Jam rectè. **D.** quid tu? ecquid locutus cum istâ es,
quamobrem hanc ducimus? 15

c. Trans-

- c. Transegi. D. quid ait tandem? c. abduci non potest. D. qui non potest?
- c. Quia uterque utrique est cordi. D. quid istuc nostrâ? c. magni. præter hæc,
- Cognatam comperi esse nobis. D. quid? deliras? c. sic erit:
- Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. fati' ne sanus es?
- N. Au, obsecro, cave, ne in cognatam pecces. D. non est. c. ne nega: 20
- Patris nomen aliud dictum est: hoc tu errasti. D. non norat patrem?
- c. Norat. D. cur aliud dixit? c. nunquamne hodie concedes mihi?
- Neque intellegis? D. si tu nil narras? c. perdis. N. miror quid hoc fiet.
- D. Equidem hercle nescio. c. vin' scire? at ita me servet Jupiter,
- Ut propior illi, quàm ego sum, ac tu, homo nemo est. D. Dii vestram fidem! 25
- Eamus ad ipsam unâ omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. c. ah.
- D. Quid est? c. itane parum mihi fidem esse apud te? D. vin' me hoc credere?
- Vin' satis quaesitum mihi istuc esse? age, fiat. quid? illâ filiâ
- Amici nostri quid futurum est? c. recte. D. hanc igitur mittimus?
- c. Quidni? D. illa maneat? c. sic. D. ire igitur tibi licet, Naufistrata. 30
- N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm ut cœperas,
- Manere hanc: nam perliberalis visa est, cùm vidi, mihi.
- D. Quid istuc negoti est? c. jamne operuit officium? D. jam. c. o Jupiter,
- D. nos respiciunt: gnatum inveni nuptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? c. non satis tutus est ad nar-
randum hic locus.

b. At tu intro abi. c. heus, ne filii quidem nostri hoc
resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA III.

ANTIPHO.

LÆTUS sum, ut ut meæ res sese habent, fratri
obtigisse quod volt.

Quam scitum est, ejusmodi parare in animo cupidi-
tates,

Quas, cum res adversæ sient, paulo mederi possis.

Hic simul argentum repperit, curâ sese expedivit:

Ego nullo possum remedio me evolvere ex his turbis, &

Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro sim.

Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes
ostenta

Hujusce habendæ. sed ubinam Getam invenire pos-
sum, ut

Rogem, quod tempus conveniundi patris me capere
jubeat?

ACTUS V. SCENA IV.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTUM accepi, tradidi lenoni: abduxi
mulierem:

Cenavi, propriâ eâ Phædria ut poveretur: nam emis-
sa est manu.

Nunc una mihi res etiam restat, quæ est conficienda,
otium

A senibus ad potandum ut habeam: nam aliquot
hos sumam dies.

A. Sed Phormio est, quid ais? P. quid? A quidnam nunc
facturus Phædria?

Quo pacto satietatem amoris ait se velle absumere?

P. Vicissim partes tuas acturus es. A. quas? P. ut fugiter patrem: [res:

Te suas rogavit rursum ut ageres; causam ut pro se dice-
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatum, ancillulam entum, dudum
quam dixit Geta; 10

Ne, cum hic non videant me, conficere credant
argentum suum.

Sed ostium concrepuit abs te. A. vide, qui egredia-
tur. P. Geta est.

ACTUS V. SCENA V.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTUNA, ô Fors Fortuna, quantis com-
moditatibus,

Quam subito meo hero Antiphoni ope vestra hunc onera-
stis diem?

A. Quidnam hic sibi volt? G. nosque amicos ejus ex-
onerastis metu?

Sed ego nunc mihi cesso, qui non humeram hunc o-
nero pallio;

Atque hominem propero invenire, ut hæc, quæ con-
tigerint, sciat? 5

A. Num tu intellegis, hic quid narret? P. num tu? A. nil.
P. tantumdem ego.

G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. A. heus,
Geta. G. hem tibi.

Num mirum, aut novum est, revocari, cursum cum
institueris? A. Geta.

G. Pergis hercle: nunquam tu odio tuo me vinces.
A. non manes? 9

G. Vapula. A. id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero.

G. Familiariorem oportet esse hunc: minitatur malum.

Sed isne est, quem quæro, an non? ipse est. P. con-
gredere aditum. A. quid est?

G. O omnium, quantum est, qui vivunt, hominum ornatissime:

Nam sine controversiâ ab Diis solus diligere, Antipho.

A. Ita velim: sed quâ istuc credam ita esse, mihi dici velim.

15

G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enecas.

P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. G. oh,

Tu quoque hinc aderas, Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe, hem.

Ut modò argentum tibi dedimus apud forum, restâ domum

Sumus profecti: interea mittit herus me ad uxorem tuam.

20

A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem est, Antipho.

Ubi in gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida:

Pone apprehendit pallio, resupinat: respicio: rogo,

Quamobrem retineat me: ait esse vetitum intro ad heram accedere:

Sophrona modò fratrem huc, inquit, senis introduxit Chremem.

25

Eumque nunc esse intus cum illis. hoc ubi ego audiui, ad fores

Suspensio gradu placidè ire perrexî: accessi: astiti:

Animam compressi: aurem admovi: ita animum corpi attendere,

Hoc modo sermonem caprans. A. eu. Geta. G. hîc pulcherrimum

Facinus audiui: itaque penè hercle exclamavi gaudio, 30

P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimum:

Patruus tuus est pater inventus Phanio uxori tuæ.

A. hem.

Quid ais? G. cum ejus olim consuevit matre in Lemno clanculum.

P. Somnium! utin' hæc ignoraret suum patrem? G. aliquid credito,

[Phor-

Phormio, effectus. sed me censens potuisse omnia 35
Intellegere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi ege-
runt?

P. Atque hercle ego quoque illam audivi fabulam. G. imo
etiam dabo,

Quo magi credas. patruus interea inde huc egreditur
foras:

Haud multo post cum patre idem recipit se intro denuo:

Ait uterque tibi potestatem ejus habendæ se dare: 40

Denique ego missus sum, te ut requirerem, atque ad-
ducerem.

A. Hem, quin ergo rape me: cessas? G. fecero. A. Ad
mi Phormio,

Vale. P. vale, Antipho. Bene, ita me Dii ament, fa-
ctum: gaudeo,

Tantam fortunam de improvviso esse his datam:

Summa eludendi occasio est mihi nunc senes, 45

Et Phædræ curam adimere argentariam,

Ne cuiquam suorum æqualium supplex fier.

Nam idem hoc argentum, ita ut datum est ingratis,

Ei datum erit: hoc qui cogam, re ipsa repperi.

Nunc gestus mihi volutusque est capiendus novus. 50

Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:

Inde hisce ostendam me, ubi erunt egressi foras.

Quod me ad simularam ire ad mercatum, non eo.

ACTUS V. SCENA VI.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIIS magnas merito gratias habeo, atque ago,
Quando evenere hæc nobis, frater, prospere.

Quantum potest, nunc conveniendus Phormio est,

Præquam dilapidet nostras triginta minas,

Ut auferamus. P. Demiphonem, si domi est, 5

Visam: ut quod---D. at nos ad te ibamus, Phormio.

P. De eadem hac fortasse causâ. D. ita hercle. P. credidi.

Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,

Ne

Ne non id facerem, quod recepissem semel? 9
 Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
 Adhuc curavi unum hoc quidem, ut mi esset fides.
 c. Estne ea ita, ut dixi, liberalis? d. oppidd.
 P. Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,
 Paratum me esse: ubi voltris, uxorem date.
 Nam omnes posthabui mihi res, ita uti par fuit, 15
 Postquam tantopere id vos velle animum advorteram.
 d. At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:
 Nam qui erit rumor populi, inquit, si id feceris?
 Olim eum honestè potuit, tum non est data:
 Nunc viduam extrudi, turpe est: ferme eadem omnia,
 Quæ tute dudum coram me incusaveras. 21
 P. Satis superbè inluditis me. d. quid? P. rogas?
 Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
 Nam quo redibo ore ad eam, quam contemserim?
 c. Tum autem Aniphonem video ab sese amittere 25
 Invitum eam, inque. d. tum autem video filium
 Invitum facere mulierem ab se amittere.
 Sed transi fodes ad forum, atque illud mihi
 Argentum rursus jube rescribi, Phormio.
 P. Quodne ego descripsi porro illis, quibu' debui? 30
 d. Quid igitur fiet? P. si vis mihi uxorem dare,
 Quam despondisti, ducam: sin est, ut velis
 Manere illam apud te, dos hîc maneat, Demipho:
 Nam non est æquom me propter vos decipi;
 Cum ego vestri honoris causâ repudium alteræ 35
 Remiserim, quæ dotis tantundem dabat.
 d. In malam rem hinc cum istac magnificentia,
 Fugitive: etiam nunc credis te ignoscarier,
 Aut tua facta adeo? P. irritor. d. tunc hanc duceres,
 Si tibi daretur? P. fac periculum. d. ut filius 40
 Cum illâ habitet apud te, hoc vestrum consilium fuit.
 P. Quæso, quid narras? d. quin tu mihi argentum cedo.
 P. Imo verò uxorem tu cedo. d. in jus ambula.
 P. In jus? enimvero, si porro esse odiosi pergis;
 d. Quid facies? P. egone? vos me indoratis modò 45
 Patreccinari fortasse arbitramini:

Etiam

Etiam dotatis soleo. c. quid id nostrâ? p. nihil.
Hic quandam noram, cujus vir uxorem, d. hem?
d. quid est?

p. Lemni habuit aliam; c. nullus sum. p. ex quâ filiam
Suscepit; & eam clâm educit. c. sepultu' sum. 30

p. Hæc adeo ego illi jam denarrabo. c. obsecro,
Ne facias. p. oh, tun' is eras? d. ut ludos facit!

c. Missum te facimus. p. fabulæ. c. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. p. audio:

Quid vos, malum, ergo me sic ludificamini 55
Inepti vostrâ puerili sententiâ?

Nolo, volo: volo, nolo rursum: cape, cedo:
Quod dictum, indictum est: quod modò erat ratum,
irritum est.

c. Quo pacto, aut unde hæc hie rescivit? d. nescio;
Nisi, me dixisse nemini, certò scio. 60

c. Monstri, ita me Dii ament, simile. p. injeci scrupulum. d. hem,

Hiccine ut à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens? emori hercle satius est.

Animo virili præsentique ut sis, para.
Vides peccatum tuum esse elatum foras, 65

Neque jam id celare posse te uxorem tuam:
Nunc quod ipsa ex aliis auditura sit, Chreme,
Id nosmet indicare placabilius est.

Tum hunc impuratum poterimus nostro modo
Ulcisci. p. at at, nisi mihi prospicio, hæreo: 70

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
c. At vereor, ut placari possit. d. bono animo es:

Ego redigam vos in gatiâ; hõe fretus, Chreme,
Cum è medio excessit, undè hæc suscepta est tibi.

p. Itane agitis mecum? satis astutè aggredimini. 75
Non hercle ex re istiu' me instigasti, Demipho.

Ain' tu? ubi quæ libitum fuerit peregrè feceris,
Neque hujus sis veritus feminæ primariæ,

Quin novo modo ei faceres contumeliam;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum? 80

Hiscæ ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Ut

Ut ne restinguas, lacrumis si exstillaveris.
 D. Malum, quod isti Dī, Dēque omnes diuin.
 Tantāne affectum quenquam esse hominem audaciā?
 Non hoc publicitūs scelus hinc deportarier 85
 In solas terras? c. in id redactus sum loci,
 Ut quid agam cum illo, nesciam prorsum. n. ego scio.
 In jus eamus. r. in jus? huc, si quid lubet.
 D. Assequere, retine, dum huc ego servos evoco.
 c. Enim solus nequeo: accurre. r. una injuria est 90
 Tecum. c. lege agito ergo. P. altera est tecum, Chreme.
 D. Rape hunc. P. sic agitis? enimvero voce est opus.
 Naufistrata, exi. c. os opprime. D. impurum vide,
 Quantum valet. P. Naufistrata, inquam. c. non taces?
 P. Taceam? D. nisi sequitur, pugnos in ventremingere,
 Vel oculum exclude. P. est ubi vos ulciscar probe. 96

ACTUS V. SCENA VII.

NAUSISTRATA, CHREMES, PHORMIO,
 DEMIPHO.

QUI nominat me? D. hem. N. quid istuc turbz
 est, obsecro,
 Mi vir? P. hem, quid nunc obstupuisti? N. quis hic
 homo est?
 Non mihi respondes? P. hiccine ut tibi respondeat?
 Qui hercle, ubi sit, nescit. c. cave isti quidquam cre-
 duas.
 P. Abi: tange: si non totus friget, me eneca. 5
 c. Nihil est. N. quid ergo? quid istuc narrat? P. jam scies:
 Ausculta. c. pergin' credere? N. quid ego, obsecro,
 Huic credam, qui nil dixit? P. delirat miser
 Timore. N. non pol temere est, quod tu tam times.
 c. Ego timeo? P. recte sane: quando nihil times, 10
 Et hoc nihil est, quod dico ego, tu narra. D. scelus,
 Tibi narret? P. eho tu: factum est abs te sedulo
 Pro fratre. N. mi vir, non mihi narras? c. at. N. quid at?
 c. Non

c. Non opus est dicto. P. tibi quidem: at scito huic opu' st.

In Lemno, c. hem, quid ais? D. non taces? P. clam te, ~~E~~ hei mihi!

15

P. Uxorem duxit. N. mi homo, Dii melius duint.

P. Sic factum est. N. perii misera. P. & inde filiam Suscepit jam unam, dum tu dormis. c. quid agimus?

N. Proh Di immortales, facinus indignum & malum!

P. Hoc actum est. N. an quidquam hodie est factum indignius?

20

Qui mi, ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes. Demipho, te appello: nam mecum hoc ipso distæder loqui.

Hæcine erant itiones crebræ, & mansiones diutinz Lemni? hæcine erat ea, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?

D. Ego, Nausistrata, esse in hac re culpam meritum non nego,

25

Sed ea quin sit ignoscenda. P. verba fiunt mortuo.

D. Nam neque neglegentiâ tuâ, neque odio id fecit tuo. Vinolentus ferè abhinc annos quindecim mulierculam Eam compressit unde hæc nata est, neque postilla unquam attigit.

Ea mortem obiit: è medio abiit: qui fuit in re hæc scrupulus.

30

Quamobrem te oro, ut alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.

N. Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re jam defungier.

Sed quid sperem? ætate porro minu' peccaturum putem?

Jam tum erat senex, senectus si verecundas facit.

An mea forma atque ætas nunc magis experenda est. Demipho?

35

Quid mihi hîc affers, quamobrem exspectem, aut sperem porro non fore?

P. Exsequias Chremeti, quibus est commodum ire, hem tempus est.

Sic dabo: agenunc, Phormionem, qui volet, laceffito:
Faxo tali eum maciatum, atque hic est. infortunio.
Redeat sane in gratiam: jam supplicii fatis est mihi. 40
Habet hæc, ei quod, dum vivat, usque ad aurem ob-
ganniat.

N. At meo merito, credo. quid ego nunc ea comme-
morem, Demipho,
Singillatim, qualis ego in hunc fuerim? D. novi æ-
que omnia

Tecum. N. merito hoc meo videtur factum? D. mi-
nimè gentium:

Verùm, quando jam accusando fieri infectum non
potest,

Ignosce: orat, confiterur, purgat: quid vis amplius? 45

P. Enimvero, priusquam hæc dat veniam, mihi pro-
spiciam & Phadræ.

Hæus, Naufistrata; priusquam huic respondes teme-
rè, audi. N. quid est?

P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo gnato: is pro suâ amicâ lenoni dedit. 50

C. Hem, quid ais? N. adeon' indignum tibi viderur,
filius

Homo adolefcens unam si habet amicam, tu uxores
duas?

Nil pudere? quo ore illum objurgabis? responde mihi.

D. Faciet, ut voles. N. imo, ut meam jam scias sen-
tentiam,

Neque ego ignosco, neque promitto quidquam, neque
respondeo, 55

Priusquam gnatum videro. ejus judicio permitto om-
nia:

Quod is jubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Nau-
fistrata.

N. Satin' tibi est? P. imo vero pulchrè discedo, &
probè,

Et præter spem. N. tu tuum nomen dic quod est. P. min?
Phormio,

Vestrae familiae hercle amicus, & tuo summus Phæ-
dria. 60

N. Phormio, at ego ecastor posthac tibi, quod potero,
& quæ voles,

Faciamque & dicam. P. benignè dicis. N. pol meri-
tum est tuum.

P. Vin' primùm hodie facere, quod ego gaudeam,
Naufistrata,

Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad
cœnam voca.

N. Pol verò voco. D. eamus intrò hinc. N. fiat. sed
ubi est Phædria 65

Judex noster? P. jam hîc faxo aderit. Vos valete,
& plaudite.

CALLIOPIVS RECENSUI.

P. TERENTII HECYRA

ACTA LUDIS ROMANIS, SEX. JULIO
CÆS. CN. CORNELIO DOLABELLA,
ÆDIL. CUR. NON EST PERACTA TO-
TA. MODOS FECIT FLACCUS CLAU-
DII, TIBIIS PARIB. CN. OCTAVIO, T.
MANLIO COSS. RELATA EST ITE-
RUM LUDIS FUNEBRIBUS. RELA-
TA EST TERTIO, Q. FULVIO, L. MAR-
CIO ÆDILIBUS CURULIBUS.

Personæ.

PROLOGUS. PHILOTIS <i>meretrix.</i> SYRA <i>anus.</i> PARMENO <i>servus.</i> LACHES <i>senex.</i> SOSTRATA <i>mulier.</i>	PHIDIPPUS <i>senex.</i> PAMPHILUS <i>adolescens.</i> MYRRHINA <i>mulier.</i> SOSIA <i>servus.</i> BACCHIS <i>meretrix.</i>
--	--

Personæ mutæ.

PHILUMENA.
 SCIIRTUS *puer.*
 NUTRIX.
 ANCILLÆ *Bacchidis.*

HECYRÆ ARGUMENTUM,

C. SULPICIO APOLLINARI AUCTORE.

UXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
 Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
 Elasque, per vim quem detraxit, annulum
 Dederat amica Bacchidi meretricule:
 Dein profectus in Imbrum est: nuptam haud attigit.
 Hanc mater utero gravidam, ne id sciat socrus,
 Ut agram ad sese transfert. revenit Pamphilus:
 Deprehendit partum: celat: uxorem tamen
 Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
 Amorem. dum se purgat Bacchis, annulum 10
 Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
 Uxorem recipit Pamphilus cum filio.

P. TERENTII HECYRA.

PROLOGUS.

HECYRA est huic nomen fabulæ. hæc cum
data

Est nova, novum intervenit vitium & calamitas,

Ut neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulō
Animum occuparat. nunc hæc planè est pro novâ: 5
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, ut iterum possit vendere.
Alias cognostis ejus: quæso, hanc noscite.

ALTER PROLOGUS.

ORATOR ad vos venio ornatu prologi;
Sinite exorator sum, eodem ut jure uti senem
Liceat, quo jure sum usus adolescentior,
Novas qui exactas feci ut inveterascerent,
Ne cum poetâ scriptura evanesceret. 5
In his, quas primùm Cæcili dædici novas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia scibam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Easdem agere coepi, ut ab eodem alias discerem 10
Novas studiosè, ne illum ab studio abducerem.
Perfeci ut spectarentur: ubi sunt cognitæ,
Placitæ sunt. ita poetam restitui in locum,
Prope jam remotum, injuriâ advorsariûm,

Ab

Ab studio, atque ab labore, atque arte musicâ. 17
 Quòd si scripturam sprevissem in præsentia, &
 In deterrendo voluisssem operam sumere,
 Ut in otio esset, potiùs quàm in negotio;
 Deterruissem facile, ne alias scriberet. 19

Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite.
 Hecyrâm ad vos refero, quam mihi per silentium
 Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
 Eam calamitatem vostra intellegentia
 Sedabit, si erit adjutrix nostræ industriæ.

Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria, 25
 Funambuli eodem accessit expectatio;
 Comitum conventus, strepitus, clamor mulierum
 Fecere, ut ante tempus exirem foras.

Vetere in novâ cœpi uti consuetudine,
 In experiundo ut essem. refero denuo; 30

Primo actu placeo: cùm interea rumor venit,
 Datum iri gladiatores: populus convolat:
 Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.

Ego interea meum non potui tutari locum.
 Nunc turba nulla est: otium, & silentium est. 35

Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
 Potestas condecorandi ludos scenicos.

Nolite finire per vos artem musicam
 Recidere ad paucos. facite, ut vestra auctoritas
 Meæ auctoritati fautrix adjutrixque sit. 40

Si nunquam avarè precium statui arti meæ,
 Et eum esse quæstum in animum induxi maxumum,
 Quam maxumè servire vestris commodis;

Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
 Studium suum, & se in vestram commisit fidem, 45

Ne eum circumventum iniquè iniqui irrideant.
 Meâ causâ causam accipite, & silentium date,
 Ut habeat scribere aliis, mihi que ut discere
 Novas expediat, posthac precio emtas meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS, SYRA.

PER pol quàm paucos reperias meretricibus
 Fideles evenire amatores, Syra.
 Vel hic Pamphilus jurabat quoties Bacchidi,
 Quàm sanctè, ut quivis facillè posset credere,
 Nunquam illà vivā ducturum uxorem domum: 5
 En, duxit. s. ergo propterea te sedulo
 Et moneo, & hortor, ne cujusquam miserear,
 Quin spolies, mutiles, laceres, quemque nacta sis.
 P. Utin' eximium neminem habeam? s. neminem:
 Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit, 10
 Quin ita paret sese, abs te ut blanditiis suis
 Quamminimò precio suam voluptatem expleat.
 Hiscine tu, amabo, non contra insidiabere?
 P. Tamen pol eandem injuriam est esse omnibus.
 s. Injuriam autem est ulisci adversarios? 15
 Aut quā viā te capient illi, eādem ipsos capi?
 Eheu me miseram! cur non aut istæc mihi
 Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX si quæret me, modò isse dicito
 Ad portum percontatum adventum Pamphili.
 Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, uti
 Tum dicas: si non quæret, nullus dixeris;
 Aliàs ut uti possim causâ hac integrâ. 5
 Sed videon' ego Philotium? unde hæc advenit?
 Philotis, salve multum. PH. ô salve, Parmeno.
 s. Salve mecastor, Parmeno. PA. & tu edepol, Syra.
 Dic mihi, Philoti, ubi te oblectasti tam diu?
 PH. Minime equidem me oblectavi, quæ cum milite 10
 Corinthum

Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo.

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.

PA. Edepol te desiderium Athenarum arbitror,

Philotium, cepisse sepe, & te tuum

Consilium contempsisse. PH. non dici potest, 15

Quam cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,

Vosque hic videndi, antiquâ ut consuetudine.

Agitarem inter vos liberè convivium.

Nam illi haud licebat nisi præfinitò loqui.

Quæ illi placerent. PA. haud opinor commodè 20

Finem statuissè orationi militem.

PH. Sed quid hoc negoti est? modò quæ narravit mihi

Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi

Fore, ut ille hac vivâ posset animum inducere.

Uxorem habere. PA. habere autem? PH. cho tu, an

non habet?

25

PA. Habet: sed firmæ hæ vereor ut sint nuptiæ.

PH. Ita Dî Deæque faxint, si in rem est Bacchidis.

Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi, Parmeno.

PA. Non est opus prolato: hoc percontarier

Desiste. PH. nempe eâ causâ, ut ne id fiat palàm. 30

Ita me Dii amabunt, haud propterea te rogo, ut

Hoc proferam, sed ut tacita mecum gaudeam.

PA. Nunquam tam dices commodè, ut tergum meum

Tuam in fidem committam. PH. ah, noli, Parmeno:

Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi, 35

Quàm ego, quæ percontor, scire. PA. vera hæc prædi-

cat:

Et illud mi viciū est maximum. Si mihi fidem

Das te taciturnam, dicam. PH. ad ingenium redis.

Fidem. do, loquere. PA. ausculta. PH. istic sum.

PA. hanc Bacchidem

Amabat, ut cum maxumè, cum Pamphilus, 40

Cum pater, uxorem ut ducat, orare occipit:

Et hæc, communia orantium quæ sunt patrum,

Se se senem esse dicere, illum autem esse unicum:

Præsidium velle se senectuti suæ.

Ille se primò negare: sed postquam acrius 45

Pater

Pater instat, fecit animi ut incertus foret,
 Pudorin' anne amorì obsequeretur magis.
 Tandendo atque odio denique effecit senex:
 Despondit ei gnatam hujus vicini proximi.
 Usque illud visum est Pamphilo neutiquam grave, 50
 Donec jam in ipsis nuptiis, postquam videt
 Paratas, nec moram ullam, quin ducat, dari;
 Ibi demum ita aegrè tulit, ut ipsam Bacchidem
 Si adesset, credo, ibi ejus commiseresceret.
 Ubicunque datum erat spatium solitudinis, 55
 Ut conloqui mecum unà posset: Parmeno,
 Perii; quid ego egi? in quod me conjeci malum?
 Non potero hoc terre, Parmeno: perii miser.
 PH. At te Dî Deæque perduint cum isto odio, Laches.
 PA. Ut ad pauca redeam, uxorem deducit domum: 60
 Nocte illâ primâ virginem non attigit:
 Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
 PH. Quid ais? cum virgine unâ adolescens cubuerit
 Plus potus, sese illâ abstinere ut potuerit?
 Non verisimile dicis: nec verum arbitror. 65
 PA. Credo ira videri tibi: nam nemo ad te venit,
 Nisi cupiens tui: ille invitus illam duxerat.
 PH. Quid deinde sit? PA. diebus sane pauculis.
 Post, Pamphilus me solum seducit foras,
 Narratque, ut virgo ab se integra etiam tum fiet: 70
 Seque ante, quàm eam uxorem duxisset domum,
 Sperasse eas tolerare posse nuptias.
 Sed quam decrêrim me non posse diutiùs
 Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
 Quin integram itidem reddam, ut accepi à suis, 75
 Neque honestum mihi, neque utile ipsi virgini est.
 PA. Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.
 PA. Hoc ego proferre, incommodum mihi esse arbitror.
 Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitâ,
 Superbum est: sed illam spero, ubi hoc cognoverit, 80
 Non posse se mecum esse, abituram denique.
 PH. Quid interea? ibatne ad Bacchidem? PA. quotidie.
 Sed, ut sit, postquam hunc alienum ab sese videt,
 Maligna

Maligna multo & magis procax facta illico est.

PH. Non edepol mirum. PA. atque ea res multo maxime

85

Disjunctum illum ab illâ, postquam & ipse se,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognovit satis,
Ad exemplum ambarum mores earum existumans.

Hæc, ita uti liberali esse ingenio decet,

Pudens, modesta; incommoda atque injurias

90

Viri omnes ferre, & tegere contumelias.

Hic animus, partim uxoris misericordiâ

Devinctus, partim victus hujus injuriis,

Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huc transtulit

Amorem, postquam par ingenium nactus est.

95

Interea in Imbro moritur cognatus senex

Horuncus, ea ad hos rediebat lege hereditas.

Edo amantem invitum Pamphilum extrudit pater.

Relinquit eum matre hic uxorem: nam senex

Rus abdedit se: huc raro in urbem com meat.

100

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?

PA. Nunc audies. primum dies complurimos

Bene conveniebat sane inter eas: interim

Miris modis edisse cepit Sostratam:

Neque lites ullæ inter eas, postulatio

105

Nunquam. PH. quid igitur? PA. si quando ad eam accesserat

Confabulatum, fugere è conspectu illico,

Videre nolle. denique, ubi non quit pati,

Simulat se à matre accersi ad rem divinam, abit.

Ubi illic dies est complures, accersi jubet.

110

Dixere causam tunc nescio quam: iterum jubet:

Nemo remisit. postquam accersunt sapiens,

Ægram esse simulant mulierem, nostra illico

It visere ad eam: admisit nemo. hoc ubi senex

Rescivit, heri eam causâ rure huc advenit,

115

Patrem continuò convenit Philumenæ.

Quid egerint inter se, nondum etiam scio:

Nisi sane curæ est, quorsum eventurum hoc fiet.

Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.

PH. Et

PH. Et quidem ego. nam constitui cum quodam ho-
spite, 120

Me esse illum conventuram. PA. Di vortant bene
Quod agas. PH. vale. PA. & tu bene vale, Philotium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES, SOSTRATA.

PROH Deum atque hominum fidem, quod hoc
genus est? quæ hæc est conjuratio?

Utin' omnes mulieres eadem æquè studeant nolint-
que omnia?

Neque declinatam quidquam ab aliarum ingenio ul-
lam reperiās:

Itaque adeo uno animo omnes socrus oderunt nurus.
Viris esse advorsas æquè studium est: similis pertina-
cia est. 5

In eodemque omnes mihi videntur ludo doctæ ad ma-
litiām.

Ei ludo, si ullus est, magistrā hanc esse satis certò
scio.

s. Me miseram, quæ nunc, quamobrem accuser, ne-
scio.

L. hem, tu nescis? s. non, ita me Dii ament, mi La-
ches,

Itaque unā inter nos agere ætatem liceat. L. Dii mala
prohibeant! 10

s. Meque abs te immeritò esse accusatam, postmodò
rescifies. L. scio.

Te immeritò? an quidquam pro istis factis dignum
te dici potest,

Quæ me, & te, & familiam omnem dedecoras, filio
luctum paras?

Tum autem, ex amicis inimici ut sint nobis affines,
facis;

Qui illum decrèrunt dignum, suos cui liberos com-
mitterent. 15

X

Tu

Tu sola exorere, quæ perturbes hæc tuâ impudentiâ.
s. Egone? L. tu, inquam, mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas.

An, quia ruri crebrò esse soleo, nescire arbitramini,
Quo quisque pacto hîc vitam vostrarum exigit?
Multo melius, hîc quæ fiunt, quàm illic, ubi sum
assidue, scio: 20

Ideo quia, ut vos mihi domi eritis, proinde ego ero
famâ foris.

Jampridem equidem audiui cepisse odium tui Philu-
menam:

Minimeque adeo mirum: &, ni id fecisset, magis mi-
rum foret.

Sed non credidi adeo, ut etiam totam hanc odisset
domum. [ras.

Quod si scissem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc isse fo-
At vide, quàm immeritò ægritudo hæc oritur mi abs-
te, Sostrata. 26

Rus habitatum abii, concedens vobis, & rei serviens;
Sumtus vestros otiumque ut nostra res posset pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ata-
tem meam.

Non te pro his curasse rebus, ne quid agre esset mihi?
s. Non meâ operâ neque pol culpâ evenit. L. imo
maxumè. 31

Sola hîc fuisti: in te omnis hæret culpa solâ, So-
strata.

Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos solvi curis ex-
teris.

Cum puellâ animum suscepisse inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. s. haud equidem dico, mi
Laches. 35

L. Gaudeo, ita me Dii ament, gnati causâ. nam de
te quidem,

Satis scio, peccando detrimenti nil fieri potest.

s. Quî seis, an eâ causâ, mi vir, me odisse adsum-
laverit,

Ut cum matre unà plus esset? L. quid ais? non sigai
hoc sat est,

Quòd heri nemo voluit visentem ad eam te intro
admittere? 40

s. Enim lassam oppiddò tum esse aiebant; ed ad eam
non admissa sum.

L. Tuos esse illi mores morbum magis, quàm ullam
aliam rem, arbitror:

Et merito adeo: nam vostrarum nulla est, quin gna-
tum velit

Ducere uxorem; & quæ vobis placita est conditio,
datur.

Ubi duxere impulsu vostro, vostro impulsu easdem
exigunt. 45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS, LACHES, SOSTRATA.

ETSI scio ego, Philumena, meum jus esse, ut
te cogam,

Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo
victus faciam

Ut tibi concedam, neque tuæ libidini advorsabor.

L. Atque eccum Phidippum optumè video. hinc jam
scibo, quid fiet.

Phidippe, est ego meis me omnibus scio esse adprime
obsequentem; 5

Sed non adeo, ut mea facilitas corrumpat illorum a-
nimos.

Quod tu si idem faceres, magis in rem & nostram &
vostram id esset.

Nunc video in illarum potestate esse te. P. heia vero.

L. Adii te heri de filiâ: ut veni, itidem incertum a-
misti.

Haud ita decet, si perpetuam vis esse affinitatem hanc,
Celare te iras. si quid est peccatum à nobis, profer: 11

Aut ea resellendo, aut purgando, vobis corrigemus,

Te iudice ipso. sin ea est causa retinendi apud vos,
Quia agra est; te mi injuriam facere arbitror, Phi-
dippe,

Si metuis, satis ut meæ domi curetur diligenter. 15
At, ita me Dii ament, haud tibi hoc concedo, etsi
illi pater es,

Ut tu illam salvam magis velis, quàm ego: id adeo
gnati causâ,

Quem ego intellexi illam haud minùs, quàm seipsum,
magnificare.

Neque adeo clam me est, quàm esse eum graviter la-
turum credam,

Hoc si rescierit. ed domum studeo hæc priùs, quàm
ille, ut redeat. 20

P. Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem
Novi: &, quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum
induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire
studeo,

Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id
prohibet?

Eho, numquidnam accusat virum? P. minimè: nam
postquam attendi 25

Magis, & vi coepi cogere ut rediret, sanctè adjurat

Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.

Aliud fortasse alii vitii est: ego sum animoleni natus:

Non possum advorsari meis. L. hem, Sostrata! s. heu
me miseram!

L. Certumne est istuc? P. nunc quidem, ut videtur.
sed numquid vis? 30

Nam est, quod me transire ad forum jam oportet. L. eo
tecum unâ.

ACTUS II. SCENA III.

SOSTRATA.

EDEPOL nā nos sumus inique æque omnes in-
visæ viris,

Propter paucas; quæ omnes faciunt dignæ ut videamur malo.

Nam, ita me Dii ament, quod me accusat nunc vir, sum extra noxiam.

Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, focrus

Omnes esse iniquas. haud pol me quidem: nam nunquam secus

Habui illam, ac si ex me esset nata: nec, qui hoc mihi eveniat, scio.

Nisi pol filium multimodis jam exspecto, ut redeat domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba credo esse ex amore homini unquam oblata,

Quàm mi. heu me infelicem! hancine ego vitam parsi perdere!

Hancine causâ ego eram tantopere cupidus redeundi domum?

Cui quanto fuerat præstabilius, ubi vis gentium agere ætatem,

Quàm huc redire? atque hæc ita esse miserum mere-sciscere?

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obæus labos,

Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitum est, lucro est.

PAR. At sic, citiùs quàm te expedias his ærumnis, reperias.

Si non redisses, hæ iræ factæ essent multo ampliores :
Sed nunc adventum tuum ambas, Pamphile, scio re-
verituras.

Rem cognosces : iram expedites : rursus in gratiam
restitues.

Levia sunt, quæ tu pergravia esse in animum indux-
isti tuum.

PAM. Quid consolare me ? an quisquam usquam gen-
tium est æque miser ?

Priusquam hanc uxorem duxi, habebam alibi animum
amori deditum :

Jam in hac re ut taceam, cuius facile scitu est quàm
fuerim miser :

Tamen nunquam ausus sum recusare eam, quam mi
obtrudit pater.

Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expe-
divi animum meum,

Vixque huc contuleram ; hem, nova res orta est,
potro ab hac quæ me abstrahat.

Tum matrem ex eâ re me aut uxorem in culpâ in-
venturum arbitror :

Quod eùm ita esse invenero, quid restat, nisi porro
ut fiam miser ?

Nam matris ferre injurias me, Parmeno, pietas jubet :

Tum uxori obnoxius sum : ita olim suo me inge-
nio pertulit,

Tot meas injurias quæ nunquam in ullo patefecit loco.

Sed magnum nescio quid necesse est evenisse, Parme-
no,

Unde ira inter eas intercessit, quæ tam permanfit diu.

PAR. At quidem hercle parvum : si vis vero veram ra-
tionem exsequi,

Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, in-
jurias

Faciunt : nam sæpe est, quibus in rebus alius ne ira-
tus quidem est,

Cùm

Cùm de eadem causâ est iracundus factus inimicissimus.

Pueri inter sese quàm pro levibus noxiis iras gerunt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.

Itidem illæ mulieres sunt ferme, ut pueri, levi sententiâ:

Fortasse unum aliquod verbum hanc inter eas iram conciverit.

PAM. Abi, Parmeno, intrò, ac me venisse nuncia.

PAR. hem, quid hoc est? PAM. tace.

PAR. Trepidari sentio, cursari rursus prorsum. agendum, ad fores

Accede propius. hem, sensistin'? PAM. noli fabularier.

Proh Jupiter! clamorem audiui. PAR. tute loqueris, me vetas?

M. Tace, obsecro, mea gnata. PAM. matris vox visa est Philumenæ.

Nullus sum. PAR. quid dum? PAM. perii. PAR. quamobrem? PAM. nescio quod magnum malum

Profectò, Parmeno, me celant. PAR. uxorem Philumenam

Pavitare nescio quid, dixerunt: id si fortè est, nescio.

PAM. Interii: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram unà omnia.

PAM. Quid morbi est? PAR. nescio. PAM. quid? nemon' medicum adduxit? PAR. nescio.

PAM. Cesso hinc ire intrò, ut hoc quamprimùm, quidquid est, certum sciam?

Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?

Nam si periculum ullum in te inest, perisse me una haud dubium est.

PAR. Non usus facto est mihi nunc hunc intro sequi: Nam invisos omnes nos esse illis sentio.

Heri nemo voluit Sostratam intro admittere.

Si forte morbus amplior factus fiet,

50
Quod

Quod sane nolim, maxumè heri causâ mei;
 Servum illico introisse dicent Sofstratæ:
 Aliquid tulisse comminiscuntur mali,
 Capiti arque ætati illorum, morbus qui auctu' sit:
 Hera in crimen veniet, ego verò in magnum malum. ss

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILUS.

NESCIO quid jamdudum audio hîc tumultuari
 misera:

Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus adgravescat:

Quod te, Æsculapi, & te, Salus, ne quid sit hujus, oro.

Nunc ad eam visam. PAR. heus, Sofstrata. s. hem.

PAR. iterum istinc excludere.

s. Ehem Parmeno; tune hîc eras? perii, quid faciam misera? s

Non visam-uxorem Pamphili, cùm in proximo hîc sit ægra?

PAR. Non visas; ne mittas quidem visendi causâ quinquam.

Nam qui amat cui odio ipse est, bis facere stultè duco:

Laborem inanem ipse capit, & illi molestiam affert.

Tum filius tuus introit videre, ut venit, quid agat. 10

s. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. s. Diis gratiam habeo.

Hem, istoc verbo animus mihi rediit, & cura ex corde excessit.

PAR. Jam eâ te causâ maxumè nunc huc introire nolo.

Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,

Omnem rem narrabit, scio, continuò sola soli, 15

Quæ inter vos intervenit, unde ortum est inipsum ire.

Atque eccum video ipsum egredi. quàm tristis est.
 s. ô mi gnate.

PAM. Mea

PAM. Mea mater, salve. s. gaudeo venisse salvom. salvan'

Philumena est? PAM. meliuscula est. s. utinam istuc ita Dii faxint.

Quid tu igitur lacrimas? aut quid es tam tristis? PAM. recte, mater. 20

s. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repente invaluit?

PAM. Ita factum est. s. quid morbi est? PAM. febris. s. quotidiana? PAM. ita aiunt.

I sodes intro, consequar jam te, mea mater. s. fiat.

PAM. tu pueris curre, Parmenon, obviam, atque iis onera adjuta.

PAR. Quid? non sciunt ipsi viam, domum quâ redeant? PAM. cessas? 25

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

NEQUEO mearum rerum initium ullum invenire idoneum,

Unde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt, Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus:

Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.

Nam modò intrò me ut corripui timidus, alio suspicans 5

Morbo me visurum affectam, ac sensi esse, uxorem: hei mihi!

Postquam me aspexere ancillæ advenisse, illico omnes simul

Lætæ exclamant, venit, id quòd derepente aspexerant.

Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium, Quia tam incommodè illis fors obtulerat adventum meum. 10

Una

Una illarum interea propere præcucurrit, nuncians
 Me venisse. ego ejus videndi cupidus rectè consequor.
 Postquam intro adveni, extemplo ejus morbum cog-
 novi miser.

Nam neque, ut celari posset, tempus spatium ullum
 dabat:

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipsa poterat con-
 queri. 15

Postquam aspexi; ô facinus indignum, inquam: &
 corripui illico

Me inde, lacrumans, incredibili re atque atroci per-
 citus.

Mater consequitur: jam ut limen exirem, ad genua
 accidit,

Lacrumans misera: miseritum est. profectò hoc sic
 est, ut puto,

Omnibus nobis ut res dant sese, ita magni atque hu-
 miles sumus. 20

Hanc habere orationem mecum principio institit:

O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cau-
 sam vides:

Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo
 improbo:

Nunc huc confugit, te atque alios partum ut celaret
 suum.

Sed cùm orata ejus reminiscor, nequeo quin lacru-
 mem miser. 25

Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodie
 obtulit,

Per eam te obsecramus ambæ, si jus, si fas est, uti
 Advorsa ejus per te tecta tacitaque apud omnes
 fient:

Si unquam erga te animo esse amico sensisti eam, mi
 Pamphile,

Sine labore hanc gratiam, te, ut sibi des pro illâ
 nunc, rogar. 30

Cæterùm de reducenda id facias, quod in rem sit
 tuam.

Par-

Parturire eam, neque gravidam esse ex te, solus conscius.

Nam aiunt tecum post duobus concubuisse mensibus: Tum, postquam ad te venit, mensis agitur hic jam septimus:

Quod te scire, ipsa indicat res. nunc si potis est, Pamphile,

Maxume volo doque operam, ut clam eveniat partus patrem,

Atque adeo omnes. sed si fieri id non potest, quin sentiant,

Dicam abortum esse. scio nemini aliter suspectum fore, Quin, quod verisimile est, ex te recte eum natum putent.

Continuo exponetur. hic tibi nihil est quidquam incommodi: &

Illi miseræ indignè factam injuriam contexeris.

Pollicitus sum, & servare in eo certum est, quod dixi, fidem..

Nam de redducenda, id vero neutiquam honestum esse arbitror:

Nec faciam: etsi amor me graviter, consuetudoque ejus tenet.

Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,

Solitudoque. ô fortuna, ut nunquam perpetuò es bona!

Sed jam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit,

Quem ego tum consilio missum feci. idem nunc huic operam dabo.

Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus

In hac re adesse: nam olim soli credidi,

Eâ me abstinuisse in principio, cum data est.

Vereor, si clamorem ejus hic crebro exaudiat,

Ne parturire intellegat. aliquid mihi est

Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILUS.

AIN' tu, tibi hoc incommodum evenisse iter?
As. Non hercle verbis, Parmeno, dici potest
 Tantum, quàm re ipsâ navigare incommodum est.

PAR. Itane est? s. ô fortunate, nescis quid mali
 Præterieris, qui nunquam es ingressus mare. 5
 Nam alias ut mittam misérias, unam hanc vide:
 Dies triginta, aut plus eo, in navi fui,
 Cùm interea semper mortem exspectabam miser:
 Ita usque advorsâ tempestate usi sumus.

PAR. Odiosum. s. haud clam me est: denique hercle
 aufugerim 10

Potiùs, quàm redeam, si eo mi redeundum sciam.

PAR. Olim quidem te causæ impellebant leves,

Quod nunc minitare facere, ut faceres, Sosia.

Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium.

Ite intro. ego hunc adibo, si quid me velit. 15

Here, etiam nunc tu hîc stas? **PAM.** equidem te ex-
 specto. **PAR.** quid est?

PAM. In arcem transcurso opus est. **PAR.** cui homini?

PAM. tibi.

PAR. In arcem? quid eò? **PAM.** Callidemidem ho-
 spitem

Myconium, qui mecum unâ advectu'st, conveni.

PAR. Ferii. vovisse hunc dicam, si salvus domum 20
 Redisset unquam, ut me ambulando rumperet.

PAM. Quid cessas? **PAR.** quid vis dicam? an conve-
 niam modò?

PAM. Imo, quod constitui, me hodie conventurum eum,
 Non posse, ne frustra illic expectet: vola.

PAR. At non novi hominis faciem. **PAM.** at faciam
 ut noveris: 25

Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius,
 Cadaverosâ facie. **PAR.** Dî illum perduint.

Quid,

Quid, si non veniet? maneamne usque ad vesperum?
PAM. Maneto: curre. PAR. non queo: ita defessu-
sum.

PAM. Ille abiit. quid agam infelix? prorsus nescio, 30
Quo pacto hoc celem, quod me oravit Myrrhina,
Suz gnatæ partum: nam me miseret mulieris.
Quod potero faciam tamen, ut pietatem colam:
Nam me parenti potius, quam amoris, obsequi
Oporter. at at, eccum Phidippum, & patrem 35
Video: horsum pergunt. quid dicam hisce, incertu-
sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES, PHIDIPPUS, PAMPHILUS.

DIXITIN' dudum, illam dixisse se expectare fi-
lium?

PH. Factum. L. venisse aiunt: redeat. PA. quam causam
dicam patri,

Quamobrem non reducam, nescio. L. quem ego hic
audivi loqui?

PA. Certum obfirmare est viam me, quam decrevi
persequi.

L. Ipse est, de quo hoc agebam tecum. PA. salve,
mi pater. 5

L. Gnate mi, salve. PH. bene factum te advenisse, Pam-
phile,

Et adeo quod maxumum est, saluum atque validum.
PA. creditur.

L. Advenis modo? PA. admodum. L. cedo, quid re-
liquit Phania

Consobrinus noster? PA. sane hercle homo voluptati
obsequens

Fuit, dum vixit: & qui sic sunt, haud multum here-
dem juvant: 10

Sibi verò hanc laudem relinquunt: Vixit, dum vixit,
bene.

Y

L. Tum

L. Tum tu igitur nihil attulisti huc plus unâ sententiâ?

PA. Quidquid est id quod reliquit, profuit. L. imo obfuit:

Nam illum vivum & salvum vellem. PH. impunè optare istuc licet:

Ille reviviscet jam nunquam. & tamen, utrum malis, scio. 15

L. Heri Philumenam ad se accersi hic jussit. dic jussisse te.

PH. Noli fodere. jussi. L. sed eam jam remittet. PH. scilicet,

PA. Omnem rem scio, ut sit gesta. adveniens audivi omnia. L. at

Istos invidos Dî perdant, qui hæc libenter nunciant.

PA. Ego me scio cavisse, ne ulla meritò contumelia fieri à vobis posset. idque si nunc memorare hic velim,

Quàm fideli animo & benigno in illam, & clementi fui,

Verè possum; ni te ex ipsâ hæc magi' velim resciscere:

Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides,

Cùm illa, quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit. 25

Neque meâ culpâ hoc discidium evenisse, id testor Deos.

Sed quando sese esse indignam deputat matri mæx,

Cui concedat, cujus morès toleret suâ modestiâ;

Neque alio pacto componi potest inter eas gratia;

Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena. 30

Nunc me pietas matris potius commodum suadet sequi.

L. Pamphile, haud invito ad aures sermo mihi accessit tuus,

Cùm te postputasse omnes res præ parente intellego. Verùm

Verum vide, ne impulsus irâ pravè insistas, Pamphile.
 PA. Quibus iris impulsus nunc in illam iniquu' sim? 35
 Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pater,

Quod nollem: & sæpe, quod vellem; meritam scio.
 Amoque, & laudo, & vehementer desidero:

Nam fuisse erga me miro ingenio, expertu' sum.

Illique exopto, ut reliquam vitam exigit. 40

Cum eo viro, me qui sit fortunatior;

Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.

PH. Tibi id in manu est, ne fiat. L. si sanus sies,

Jube illam redire. PA. non est consilium, pater:

Matris servibo commodis. L. quò abis? mane; 45

Mane, inquam: quò abis? PH. quæ hæc est pertinacia?

L. Dixin', Phidippe, hanc rem ægrè laturum esse eum?

Quamobrem te orabam, filiam ut remitteres.

PH. Non credidi edepol adeo inhumanum fore:

Ita nunc is sibi me supplicaturum putat? 50

Si est, ut velit reducere uxorem, licet:

Sin alio est animo, renumeret dotem huc, eat.

L. Ecce autem, tu quoque protervè iracundus es.

PH. Percontumax redisti huc nobis, Pamphile.

L. Decedet jam ira hæc: etsi meritò iratus est. 55

PH. Quia paulum vobis accessit pecuniæ,

Sublati animi sunt. L. etiam mecum litigas?

PH. Deliberet, renunciaretque hodie mihi,

Velitne, an non; ut alii, si huic non sit, fiet.

L. Phidippe, ades, audi paucis. abiit: quid meâ? 60

Postremò inter se transigant ipsi, ut lubet:

Quando nec gnatus, neque hic mihi quidquam obtemperant:

Quæ dico, parvi pendunt. porto hoc jurgium ad

Uxorem, cujus hæc sunt consilio omnia.

Atque in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, evomam. 65

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA, PHIDIPPUS.

P E R I I, quid agam? quò me vortam? quid viro
meo respondebo

Misera? nam audivisse vocem pueri visu' est vagientis:
Ita corripuit; derepente tacitus sese ad filiam:

Quòd si rescierit peperisse, id quâ causâ clam me ha-
buisset

Dicam, non edepol scio.

Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire:
nulla sum.

P. Uxor ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras.
Atque eccam video. quid ais, Myrrhina? heus, tibi
dico. M. mihine, mi vir?

P. Vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem
deputas adeo esse?

Nam si utrumvis horum, mulier, unquam tibi visus
forem,

Non sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. quibus?

P. at rogitas?

Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. istuc patrem
rogare est æquom?

Perii: ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum,
obsecro?

P. Credo: neque adeo arbitrari patris est aliter. sed
demiror,

Quid sit, quamobrem tantopere hunc omnes nos ce-
lare volueris

Partum; præsertim cum & recte, & tempore suo
pepererit.

Adeon' pervicaci esse animo, ut puerum præoptares
perire,

Ex quo firmiorem inter nos fore amicitiam posthac
scires,

Potius,

Potius, quàm advorsum animi tui lubidinem esset
cum illo nupta?

Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te
est penes. 20

M. Misera sum. P. utinam sciam ita esse istuc. sed nunc
mihi in mentem venit,

De hac re quod locuta es olim, cùm illum generum
cepimus:

Nam negabas nuptam posse filiam tuam te pati

Cum eo qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris.

M. Quamvis causam hunc suspicari, quàm ipsam ve-
ram, mavolo. 25

P. Multo priùs scivi, quàm tu, illum habere ami-
cam, Myrrhina.

Verùm id vitium nunquam decrevi esse ego adole-
scentiæ:

Nam id omnibus innatum est. at pol jam aderit, se
quoque etiam cùm oderit.

Sed ut olim te ostendisti eandem esse, nihil cessavisti
usque adhuc,

Ut filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egissem,
esset ratum. 30

Id, nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum
volueris.

M. Adeon' me esse pervicacem censes, cui mater siem,

Ut eo essem animo, si ex usu esset nostro hoc matri-
monium?

P. Tun' prospicere, aut judicare; nostram in rem quod
sit, potes?

Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisse eum diceret 35

Exeuntem aut introeuntem ad amicam. quid tum
postea,

Si modeste ac raro hoc fecit? nonne ea dissimulare nos

Magis humanum est, quàm dare operam id scire, qui
nos oderit?

Nam si is posset ab eâ sese derepente avellere,

Quicum tot consueffet annos; non eum hominem
ducerem, 40

Nec

Nec virum fati' firmum gnatae. M. mitte adolefcentem, obsecro,

Et quæ me peccasse ais. abi, solum solus conveni:
Roga, velitne uxorem an non. si est, ut dicat velle se,
Redde: sin est autem, ut nolit, rectè ego consului me.
P. Siquidem ille ipse non volt, & tu sensisti in eo esse,
Myrrhina,

Peccatum; aderam, cujus consilio ea par fuerat prospici.
Quamobrem incendor irâ, esse ausam facere hæc te
injussu meo.

Interdico, ne extulisse extra ædes puerum usquam
velis.

Sed ego stultior, meis dictis parere hanc qui postulem.
Ibo intro, atque edicam servis, ne quoquam efferri
sinant.

M. Nullam pol credo mulierem me miseriorem vivere.
Nam ut hic laturus hoc sit, si ipsam rem, ut fiet, re-
seiverit,

Non edepol clam me est; cùm hoc, quod levius est,
tam animo iracundo tulit:

Nec, quâ viâ sententia ejus possit mutari, scio.

Hoc mi unum ex plurimis miseriis reliquom fuerat
malum,

Si, puerum ut tollam, cogit, cujus nos qui sit nesci-
mus pater.

Nam cùm compressa est gnata, forma in tenebris no-
sci non quita est:

Neque detractum ei tum quidquam est, qui post pos-
sit nosci, qui fiet:

Ipse eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens
annulum.

Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat
diutius

Celare, cùm sciet alienum puerum tolli pro suo.

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA, PAMPHILUS.

NON clam me est, gnate mi, tibi me esse suspectam, uxorem tuam

Propter meos mores hinc abisse: etsi ea dissimulas sedulo.

Verum ita me Dii ament, itaque obtingant ex te, quæ exopto mihi, ut

Nunquam sciens commerui, meritò ut caperet odium illam mei:

Teque antequam me amare rebar, ei rei firmasti fidem. Nam mihi intus tuus pater narravit modò, quo pacto me habueris

Præpositam amorì tuo. nunc tibi me certum est contrà gratiam

Referre, ut apud me præmium esse positum pietati scias. Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:

Ego rus abiturum hinc cum tuo me esse certò decrevi patre,

Ne mea præsentia obster, neu causa ulla restet relliqua,

Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæso, quid istuc consili est?

Illius stultitiâ victa, ex urbe tu rus habitatum migres? Haud facies: neque sinam, ut qui nobis, mater, maledictum velit,

Meâ pertinaciâ esse dicat factum, haud tuâ modestiâ. Tum, tuas amicas te & cognatas deferere, & festos dies, Meâ causâ, nolo. s. nihil pol jam istæc mihi res voluptatis ferunt.

Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias jam tenet

Studiorum istorum: hæc mihi nunc cura est maxima, ut ne cui mea

19
Longinè

Longinquitas ætatis obſtet, mortemve exſpectet meam;
Hic video me eſſe inviſam immerito: tempus eſt con-
cedere.

Sic optumè, ut ego opinor, omnes cauſas præcidam
omnibus:

Et me hac ſuſpicionè exſolvam, & illis morem geſſero.
Sine me, obſecro, hoc effugere, volguſ quod male
audit mulierum.

P. Quàm fortunatus cæteris ſum rebus, abſque unâ
hac foret, 27

Hanc matrem habens talem, illam autem uxorem.
s. obſecro, mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, ut quæque eſt, in ani-
mum induces pati,

Si cætera ita ſunt, ut tu vis, itaque ut eſſe ego illam
exiſtumo?

Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. vix
miſero mihi!

s. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male
habet, quàm te, gnate mi. 30

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILUS.

QUEM cum iſtoc ſermonem habueris, procul
hinc ſtans accepi, uxor.

Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus fit, animum
poſſis flectere;

Quod ſit faciundum poſt fortalſe, idem hoc nunc ſi fe-
ceris.

s. Fors fuat pol. L. abi ruſ ergo hinc: ibi ego te, &
tu me feres.

s. Spero ecaſtor. L. i ergo intrò, & compone, quæ
tecum ſimul 5

Ferantur. dixi. s. ita, ut jubes, faciam. P. pater.

L. Quid vis, Pamphile? P. hinc abire matrem? mi-
nimè. L. quid ita iſtuc vis?

P. Quia

P. Quia de uxore incertus sum etiam, 'quid sim facturus. L. quid est?

Quid vis facere, nisi reducere? P. equidem cupio, & vix contineor:

Sed non minquam meum consilium. ex usu quod est, id persequar. 10

Credo eâ gratiâ concordēs, si non redducam. fore.

L. Nescias. verum tuâ refert nihil, utrum illæ fecerint, Quando hæc abierit. odiosa hæc est ætas adolescentulis: E medio æquom excedere est. postremo nos jam fabulæ Sumus, Pamphile, senex, atque anus. 15

Sed video Phidippum egredi per tempus. accedamus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIIPPUS, LACHES, PAMPHILUS.

TIBI quoque edepol sum iratus, Philumena, Graviter quidem. nam hercle abs te factum est turpiter:

Etsi tibi causa est de hac re: mater te impulit:

Huic vero nulla est. L. opportunè te mihi,

Phidippe, in ipso tempore ostendis. PH. quid est? 5

PA. Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?

L. Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostram:

Ne revereatur, minùs jam quò redeat domum. PH. ah,

Nullam de his rebus culpam commeruit tua:

A Myrrhinâ hæc sunt meâ uxore exorta omnia. 10

Mutatio fit: ea nos perturbat, Lache.

PA. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.

PH. Ego, Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,

Affinitatem hanc sane perpetuam volo:

Sin est, ut aliter tua fiet sententia, 15

Accipias puerum. PA. sensit peperisse: occidi.

L. Puerum? quem puerum? PH. natus est nobis nepos:

Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia;

Neque fuisse prægnantem unquam ante hunc scivi diem.

L. Bene,

L. Bene, ita me Dii ament, nuncias: & gaudeo 29
Natum illum, & tibi illam salvam. sed quid mulieris
Uxorem habes? aut quibus moratam moribus?

Nosne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum pravè, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minùs placet, quàm mihi,
Laches.

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non est, cùm jam consequitur alienus puer.

L. Nulla tibi, Pamphile, hîc jam consultatio est.

PA. Perii. L. hunc videre sæpe optabamus diem,
Cùm ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem. 30
Evenit: habeo gratiam Dîs. PA. nullu' sum.

L. Reduc uxorem, ac noli advorsari mihi.

PA. Pater, si ex me ista liberos velleret sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non clam me haberet, quæ celasse intellego. 35

Nunc, cùm ejus alienum esse à me animum sentiam,
Nec conventurum inter nos posthac arbitror,
Quamobrem reducam? L. mater quod suavit sua,
Adolescens mulier fecit. mirandumne id est?

Censen' te posse reperire ullam mulierem, 40
Quæ careat culpâ? an, quia non delinquent viri?

PH. Vosmet videte jam, Lache, & tu Pamphile,
Remissan' opu' sit vobis, redductan' domum:
Uxor quid faciat, in manu non est meâ.

Neutrâ in re vobis difficultas à me erit. 45
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.

Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Ut alamus nostrum. PA. quem ipse neglexit pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus, Pam-
phile?

Prodemus, quæso, potiùs? quæ hæc amentia est? 50
Enimvero prorsus jam tacere non queo.

Nam cogis ea, quæ nolo, ut præsentè hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?

Aut, quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?
Primùm, hanc ubi dixti causam, te propter tuam 55
Matrem

Matrem non posse habere hanc uxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.

Nunc, postquam ademtam hanc quoque tibi causam
vides;

Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

Erras, tui animi si me esse ignarum putas. 60

Aliquando tandem huc animum ut abducas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi?

Sumtus, quos fecisti in eam, quàm animo æquo tuli?

Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres:

Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo. 65

Quæ tum, obsecutus mihi, fecisti ut decuerat:

Nunc animum rursus ad meretricem induxti tuum:

Cui tu obsecutus, facis huic adeo injuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum denuo

Video esse. PA. mene? L. te ipsum: & facis injuriam,

Confingis falsas causas ad discordiam, 71

Ut cum illâ vivas, testem hanc cum abs te amoveris.

Sensitque adeo uxor: nam ei causa alia quæ fuit,

Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic divinat:

nam id est.

PA. Dabo jusjurandum nihil esse istorum tibi. L. ah, 75

Reduc uxorem: aut quamobrem non opus sit, cedo.

PA. Non est nunc tempus. L. puerum accipias: nam

is quidem

In culpâ non est. post de matre video.

PA. Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:

Tot me nunc rebus miserum concludit pater. 80

Abibo hinc, præsens quando promoveo parum.

Nam puerum injussu, credo, non tollet meo,

Præsertim in eâ re cum sit mihi adjutrix socrus.

L. Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?

Num tibi videtur esse apud sese? sine: 85

Puerum, Phidippe, mihi cedo: ego alam. PH. maxime.

Non mirum fecit uxor mea, si hoc ægrè tulit:

Amaræ mulieres sunt, non facilè hæc ferunt.

Propterea hæc ira est: nam ipsa narravit mihi:

Id ego hæc præsentem tibi nolueram dicere: 90

Nequ:

Neque illi credebam primò. nunc verò palam est.
Nam omnino abhorre animum huic video nuptiis.

L. Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?

PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam
censeo:

Oremus: accusemus gravius: denique 95

Minitemur, si cum illo habuerit rem postea.

L. Faciam, ut mones. Eho puer, curre ad Bacchidem
hanc

Vicinam nostram: huc evoca verbis meis.

Et te oro porro, in hac re adjutor sis mihi. PH. ah,
Jamdudum dixi, idemque nunc dico, Lache, 100

Manere affinitatem hanc inter nos volo,

Si ullo modo est ut possit; quod spero fore.

Sed visne adesse unà, dum istam convenis?

L. Imo vero abi: aliquam puero nutricem para.

ACTUS IV. SCENA V.

BACCHIS, LACHES.

NON hoc de nihilo est, quod Laches me nunc
conventam esse expetit:

Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit
quod velit.

L. Videndum est, ne minus propter iram hanc im-
petrem, quam possiem,

Aut ne quid faciam plus, quod possit me minùs fecis-
se satius sit.

Aggrediar. Bacchis, salve.

B. Salve, Laches. L. Credo edepol te nonnihil mira-
rari, Bacchis,

Quid sit, quapropter te huc foras puerum evocare jussi.

B. Ego pol quoque etiam timida sum, cum venit in
mentem, quæ sum,

Ne nomen mihi questus obftet. nam mores facile tutor.

L. Si vera dicis, nihil tibi est à me periculi, mulier: 10

Nam jam ætate eâ sum, ut non fiet peccato mihi ig-
nosci æquom: Quo

Quo magis omnes res cautiùs, ne temere faciam, accurc.
Nam si facis, facturave es, bonas quod par est facere;
Inscitum offerre injuriam tibi, immerenti iniquom est.
B. Est magna ecastor gratia de istac re quam tibi ha-
beam. 15

Nam qui post factam injuriam se expurget, parum
mihi profit.

Sed quid istuc est? L. meum receptas filium ad te Pam-
philum. B. ah.

L. Sine dicam. uxorem hanc priusquam duxit, vostram
amorem pertuli.

Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. hic nunc
uxorem habet.

Quære alium firmiorem tibi, dum tempus consulendi
est. 20

Nam neque ille hoc animo erit ætatem, neque pol-
tu eadem istac ætate.

B. Quis id ait? L. socrus. B. mene? L. teipsam. & fi-
liam abduxit suam:

Puerumque ob eam rem clam voluit, natus qui est,
extinguere.

B. Aliud si scirem, quæ firmare meam apud vos possem
fidem,

Sanctius quam jusjurandum, id pollicerer tibi, Laches,
Me segregatum habuisse, uxorem ut duxit, à me Pam-
philum. 26

L. Lepida es. sed scin', quid volo potius fodes facias?
B. quid, cedo?

L. Eas ad mulieres huc intrò, atque istuc jusjurandum
idem

Polliceari illis: exple animum iis, teque hoc crimine
expedi.

B. Faciam: quod pol, si esset alia ex hoc quæstu,
haud faceret, scio; 30

Ut de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet.

Sed nolo esse falsâ famâ gnatum suspectum tuum,
Nec leviozem vobis, quibus est minimè æquom, vi-
derier

Immerito: nam meritis de me est, quod queam, illi
ut commodem.

L. Facilem benevoluntque lingua tua jam tibi mered-
didit: 37

Nam non sunt solæ arbitratae hæ: ego quoque etiam
credidi.

Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem
comperi;

Fac eadem ut sis porro: nostrâ utere amicitia, ut vo-
les.

Aliter si facis--- reprimam me, ne ægre quidquam ex
me audias.

Verum hoc te moneo unum; qualis sis amicus, aut
quid possim, 40

Potius quàm inimicus, periculum facias.

ACTUS IV. SCENA VI.

PHIDIPPUS, LACHES, BACCHIS.

N I H I L apud me tibi
Deseri patiar, quin, quod opus sit, benigne
præbeatur.

Sed cum tu satura atque ebria eris, puer ut satur sit,
facito.

L. Noster socer, video, venit: puero nutricem adducit.

Phidippe, Bacchis dejerat per sancte. P. hæcine es ell?

L. hæc est.

P. Nec pol istæ metuunt Deos; neque has respicere
Deos opinor.

B. Ancillas dedo: quo lubet cruciatu per me exquire.

Hæc res hic agitur: me facere, Pamphilo ut redeat uxor,

Oportet: quod si perficio, non poenitet me famæ,

Solam fecisse id, quod aliz meretrices facere fugitant.

L. Phidippe, nostras mulieres suspectas fuisse falsò

Nobis re in ipsâ invenimus. porro hanc nunc experia-
mur.

Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse, —

Missam

Missam iram faciet: sin autem est ob eam rem iratus
gnatus,

Quod peperit uxor clam, id leve est. citò ab eo hæc
ira abscedet.

Profectò in hac re nihil mali est, quod sit discidio di-
gnum.

P. Velim quidem hercle. L. exquire: adest: quod sa-
tis sit, faciet ipsa.

P. Quid mihi istæc narras? an quia non tute ipse du-
dum audisti,

De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modò
explete animum.

L. Quasò edepol, Bacchis, quod mihi es pollicita tu-
te, ut serves.

A. Ob eam rem vis ergo introeam? L. i, atque exple
animum iis, ut credant.

A. Eo: etsi scio pol iis fore meum conspectum invi-
sum hodie:

Nam nupta meretrici hostis est, à viro ubi segregata est.

L. At hæc amicæ erunt, ubi, quamobrem adveneris,
resciscant.

P. At easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cog-
norint:

Nam illas errore, & te simul suspitione exsolves.

B. Perii, pudet Philumenæ me. sequimini me intrò
ambæ.

L. Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic in-
tellego evenire,

Ut gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi profit?

Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum verò ab se se-
gregarit;

Scit sibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & glori-
am esse:

Referet gratiam ei, unâque nos sibi operâ amicos jun-
get.

ACTUS V. SCENA I.

PARMENO, BACCHIS.

EDEPOL nā meam herus esse operam deputat
parvi precī,
Qui ob rem nullam misit; frustra ubi totum desedi
diem,
Myconium hospitem dum exspecto in arce Callide-
midem.
Iraque ineptus hodie dum illic sedeo, ut quisque ve-
nerat,
Accedebam: Adolescens, dic dum, quaeso, es tu My-
conius?
Non sum. At Callidemides? Non. Hospitem ecquem
Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque eum quengquam
esse arbitror.
Denique hercle jam pudebat: abii. sed, quid Bacchidem
Ab nostro affine exeuntem video? quid huic hic est rei?
B. Parmeno, opportunè te offers: propere curre ad
Pamphilum. 10
P. Quid eò? **B.** dic me orare, ut veniat. **P.** ad te?
B. imo ad Philumenam.
P. Quid rei est? **B.** tuā quod nil refert, percontari
desinas.
P. Nihil aliud dicam? **B.** etiam, cognosse annulum
illum Myrrhinam
Gnatze suae fuisse, quem ipse olim mihi dederat. **P.** scio.
Tantumne est? **B.** tantum. aderit continuò, hoc ubi
ex te audiverit. 15
Sed cessas? **P.** minime equidem: nam hodie mihi po-
testas haud data est:
Ita cursando, atque ambulando totum hunc contrivi
diem.

ACTUS

ACTUS V. SCENA II.

BACCHIS.

QUANTAM obtuli adventu meo lætitiā Pam-
philo hodie?

Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei restituto, qui penè harum ipsiusque operā
perlit:

Uxorem, quam nunquam est ratus posthac se habitu-
rum, reddo:

Quā re suspectus suo patri, & Phidippo fuit, exsolvi. &
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inveniundis.
Nam memini, abhinc menses decem fere ad me nocte
primā

Confugere anhelantem domum, sine comite, vini ple-
num,

Cum hoc annulo, extimui illico. mi Pamphile, in-
quam, amabo,

Quid es exanimatus, obsecro? aut unde annulum
istum nactus?

Dic mihi. ille, alias res agere se simulare. postquam
video;

Nescio quid suspicariet, magis coepi instare, ut dicat.
Homo se fateatur vi in viā nescio quam compressisse:

Dicitque sese illi annulum, dum luctat, detraxisse:

Eum hæc cognovit Myrrhina in digito modò me ha-
bentem:

Rogat, unde sit. narro omnia hæc: inde est cognitio
facta,

Philumenam esse compressam ab eo, & filium inde
hunc natum.

Hæc tot propter me gaudia illi contigisse lætor:

Esti hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim est in
rem nostram,

Ut quisquam amator nuptiis lætetur. verum ecastor
Nun-

Nunquam animum quæsti gratiâ ad malas adducam partes.

Ego, dum illo licitum est, usa sum benigno & lepido, & comi.

Incommodè mihi nuptiis evenit, factum fateor.
At pol me fecisse arbitror, ne id meritò mihi eveniret.
Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda quom est ferre.

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE, mi Parmeno, etiam sodes, ut mi hæc certa & clara attuleris:

Ne me in breve hoc conjicias tempus, gaudio hoc falso frui.

PAR. Visum est. PAM. certene? PAR. certe. PAM. deus sum, si hoc ita est. PAR. verum reperies.

PAM. Manedum, sodes. timeone aliud credam, atque aliud nuncies.

PAR. Maneo. PAM. sic te dixisse opinor, invenisse Myrrhinam,

Bacchidem annulum suum habere. PAR. factum.

PAM. eum, quem olim ei dedi:

Eaque hoc te mihi nunciare jussit: itane est factum?

PAR. ita, inquam.

PAM. Quis me est fortunatior, venustatque adeo plenior?

Egon? te pro hoc nuncio quid donem? quid? quid? nescio.

PAR. At ego scio. PAM. quid? PAR. nihil enim. 10
Nam neque in nuncio, neque in meipso, tibi quid sit boni, scio.

PAM. Egon?, qui ab Oreo mortuum me reducem in lucem feceris,

Sinam sine munere à me abire? ah, nimium me ingratum putas.

Sed

Sed Baechidem eccam video stare ante ostium:
 Me exspectat, credo. adibo. B. salve, Pamphile. 15
 PAM. O Bacchis, ô mea Bacchis, servatrix mea!

B. Bene factum, & volup' est. PAM. factis, ut cre-
 dam, facis:

Antiquamque adeo tuam venustatem obtines,
 Ut voluptati obitus, sermo, adventus tuus, quocun-
 que adveneris,

Semper fiet. B. at tu, ecastor, morem antiquum atque
 ingenium obtines, 20

Ut unus omnium homo te vivat nunquam quisquam
 blandior.

PAM. Ha, ha, hæ! tun' mihi istuc? B. restè amasti,
 Pamphile, uxorem tuam:

Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod
 nossẽm, videram.

Perliberalis visa est. PAM. dic verum. B. ita me Dii a-
 ment, Pamphile.

PAM. Dic mihi, harum rerum numquid dixi jam
 patri? B. nil. PAM. neque opus est 25

Adeo mutito: placet non fieri hoc itidem, ut in co-
 mœdiis,

Omnia omnes ubi resciscunt. hîc, quos par fuerat re-
 sciscere,

Sciunt; quos non autem scire æquom est, neque re-
 sciscunt, neque scient.

B. Imo etiam, quî hoc occultari faciliùs credas, dabo:
 Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo 30

Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum.
 PAM. optumè est:

Speroque hanc rem esse eventuram nobis ex sententiâ.

PAR. Here, licetne scire ex te, hodie quid sit quod feci
 boni?

Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. non licet.
 PAR. tamen suspicor.

Egon' hunc ab orco mortuum? quo pacto? PAM. ne-
 scis, Parmeno, 35

Quantum

Quantum hodie profueris mihi, & ex quantâ arum-
nâ extraxeris.

PAR. Imo verò scio, neque hoc imprudens feci.

PAM. ego istuc fati' scio. PAR. an

Temere quidquam Parmenonem prætereat, quod facto
usu' sit?

PAM. Sequere me intrò, Parmeno. PAR. sequor. equi-
dem plus hodie boni

Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem un-
quam. Plaudite.

40

CALLIOPUS RECENSUI.

LECTORI S

VARIAE

LECTIONES

IN

TERENTIUM.

LECTIOES
IN
THERENTUM
VARIAE

LECTORI S.

CUM mihi primam edendi hujus Poetae datum erat negotium, Exemplaria jam evulgata, quae praecipuam videbantur laudem mereri, inter se conferenda satis adjumenti mihi ad veram lectionem eruendam fore credidi. Verum post collatas inter se nonnullas à viris doctissimis adornatas editiones, cum tantam inter illas vidissem discrepantiam, idem mihi, quod Demiphoni, advocatis sibi jureconsultis, accidit, ut multo scilicet incertior fierem quid opus factum esset, quam dudum. Ad Codices itaque MSS. provocandum esse statui: quorum quatuor vetustos admodum, meo atque amicorum rogatu mihi procuratos, ab initio ad finem usque omnes diligentissime relegi, & variantes lectiones singulas ad oram Editionis maxime Parisiensis fideliter adnotavi. Horum Codicum primum mihi suppeditavit instructissima Bibliotheca Collegii apud nos Corporis Christi: qui, tametsi versibus distinctus non sit, multa tamen vetustatis vestigia retinet, & interpretatiunculas (à Donato, ut videtur, excerptas) subinde appositas habet. Secundum à Bibliotheca Collegii D. Petri mutuum accepi: qui, quanquam vetustus sit, saepe tamen Glossemata quaedam in textum recepiisse videtur. Tertium, atque illum longe omnium pulcherrimum, ex agro Dunelmensi ad me benignè transmisit vir antiquae stirpe oriundus Frevile Lambton Armig. qui paternam à Lambtoniis in eodem Comitatu originem ducit, maternam verò à Rogero de Frevile de Shelford parvâ prope Cantabrigiam Milite; cujus à posteris ad hunc nostrum Frevile Lambton hic liber tandem devenit: qui quadratus quidem est, & versuum distinctionem fideliter servat; cuilibet etiam

Scenæ Personas non tantum Loquentes, sed & Mutæ præfixas habet antiquo more delineatas, & tabulam etiam in initio, Personarum capita larvata exhibentem, isti per omnia respondentem, quam Cl. Daceria editioni suæ ex Codice MS. Regis Christianissimi desumptam apposuit: quocum Codice hic noster pleraque communia habere videtur.

Quartam humaniter mecum communicavit Rob. Shippen A. M. Coll. Ænei Nati apud Oxonienses Socius dignissimus. Hunc autem librum pervetustum & nitide Scriptum vir clarissimus D. Hen. Wottonius, Venetiis olim agens, ab heredibus P. Bembi Cardinalis doctissimi sibi comparasse dicitur. Variantes Lectiones, quæ in Codd. Bodleianis & aliis Oxoniensibus occurrant, manu suâ descriptas ad me transmisit vir mihi amicissimus Gul. Elstob A. M. & Coll. Universitatis Socius, cui plurimum eo nomine me debere lubens agnosco. His accessit præterea Codex Terentii MS. Bibliotheca Regia quæ est in adibus D. Jacobi: ejus variantes Lectiones ut mihi describeres juvenis quidam eruditus, veniam facile impetravi à doctissimo ejusdem Bibliotheca Præfecto R. Bentley S. T. P. & Coll. SS. Trinitatis apud nos Magistro dignissimo. Duos etiam impressos Terentii libros, alterum Isaaci Casauboni, alterum Tan. Fabri manu subinde notatos Rev. admodum Episcopus Norvicensis (qui pro no semper animo rem literariam promovet) ad me mittendos curavit. Hæc itaque nova nactus subsidia, non tamen eas interim varias Lectiones negligendas censui, quas vel Jo. Rivius, Gab. Faernus, Georg. & Fran. Fabricii, Ph. Pareus, vel alii hac in re exercitati viri à MSS. suis excerptas publici juris fecerant: quorum à numero Jo. Rivius & Gab. Faernus mihi omnium optime de Terentio meruisse videntur. Faernus certe si diutius vixisset, atque extremam huic operi (& præsertim ei libello, quem de Metris Comicis feliciter inchoaverat) manum admovere potuisset, alterio-

viori diligentia vix ullum aliis reliquisset locum: optimos enim & vetustissimos Codices nactus incredibilem diligentiam pari cum ingenio & doctrina in iis evolvendis adhibuit. Conjecturam quidem neque meam neque aliorum, nisi Codicum antiquorum auctoritate innixis, indulgendum esse censui, ne Lectoribus sua liberè iudicandi jura praeipuisse viderer. Quid si quis agre ferat me non omnes ubique apposuisse varias Lectiones; ne iste monendus est, consulto id factum esse, ne libri moles omnem modum excederet, iisque Lectoribus, qui minutis istis non adeo delectantur, fastidium moveret. Nec tamen interim vel fides nostra vel diligentia suspecta sit, variantes Lectiones omnes, quae vel minimi momenti sunt, in unum congeessimus: librumque istum, ubi describuntur, in Bibliotheca Aulae D. Catharinae conservandum curabimus; ubi, si quis opera precium fore credat, quae nos moveret ratio ad hanc vel illam Lectionem eligendam, facile videat.

*Tabula Notarum, quibus designantur singuli
Codices MSS. &c.*

D*un.* vel *D.* Codex MS. à *Frevile Lambton*
ex agro *Dunelmensi* missus.

Sh. Codex MS. à *R. Shippen* communicatus.

CCC. Codex MS. Coll. *Corp. Christi Cantab.*

P. Codex MS. Coll. *D. Petri Cantab.*

R. Cod. MS. Bibliothecæ Regiæ.

Ac. Cod. MS. Biblioth. Publ. Acad. *Cantab.*

Bemb. Codex *Bembinus*, quo usus est *Gabriel Faernus*, & quem *Ang. Politianus* omnium cujuscunque generis librorum, quos unquam viderat, antiquissimum sibi videri memorasse fertur.

Vict. *Victorianus*, Codex antiquissimus, quem *Pet. Victorius Faerno* utendum dederat, in multis *Bembino* similis.

Bas. Vat. Dec. *Basilicanus*, *Vaticanus*, *Decurtatus*, Libri tres antiqui, sæpius ab eodem *Faerno* laudati.

La. vel G. 43. Exemplar vetus inter Codices quos *G. Laud. Archiep. Cantuariensis* Bibliothecæ *Bodleianæ* donavit. Catalogi Impressi num. 1208. *G. 43.*

E. 11. E. 72. G. 22. K. 63. Sunt etiam ejusdem Bibliothecæ Codices, & ab eodem donati, & his Notis signati.

Pal. Codices Bibliothecæ *Palatina*, à *Fabrizio* & *Pareo* sæpe citati.

Ubi aliæ occurrunt Notæ, faciliores erunt intellectu quàm ut explicatione egeant.

De Ratione Metri Terentiani.

De Metris Terentianis ut multa dicam, neque instituti nostri brevitatis patitur; & plurimi, qui de hac re scripserunt, viri doctissimi supervacaneum fere fecerunt. Sed quoniam in variis hujus Auctoris lectionibus dijudicandis Metri ratio haud parum juvat, idcirco pauca quædam, quæ huc spectant, præmittenda duximus.

Versus igitur, quibus utitur *Terentius*, sunt plerumque vel Trimeri sive Senarii, vel Tetrametri seu Octonarii: Dimetris quidem nonnunquam, sed rariùs, utitur; Monometris rarissimè.

De Senariis.

Notum est *Senarios* olim perfectos sex pedibus Iambis constituisse: qualis est,

Amantium ira amoris integratio est.

Sed præter hunc versum nullibi me purum Iambicum apud hunc Auctorem deprehendisse memini: quod etiam facit ut credam, proverbiale hoc fuisse dictum, ab antiquiore aliquo poetâ mutuatum. Deinde autem receptum est, ut præter pedem Iambum & Tribrachyn (qui fit ex resolutione Iambi) etiam Spondeus & omnes pedes qui sunt ejusdem cum Spondeo temporis (præter Amphibrachyn) in sedibus imparibus, nempe primâ, terciâ, quintâ admitterentur; locos pares, *i. e.* secundum, quartum, sextum occupante interim solo Iambo. Hujusmodi versus apud Græcos tam Comicos quam Tragicos usitatissimi, apud nostrum Auctorem interdum, sed minùs frequenter, apparent: ut,

Accede ad ignem hunc, jam calefces plus satis.

Postremo igitur, ut metrum Comicum ad sermonem vulgarem propiùs accederet, de sede sextâ tantùm sive ultimâ solliciti esse cœperunt, ut ipsam semper Iambus occuparet; in cæteris autem, dummodo Trochæum excluderent, satis habuerunt, si vel Tribrachyn, vel Spondeum, vel Spondeo (quoad Tempora) parem

Daetylum, Anapæstum, Proceleusmaticum pro libitu usurparent. Per Trochæum autem, quem nunquam admittit carmen Iambicum, istum semper intelligo pedem, cujus primam syllabam longam sequitur altera brevis, qui maximè Iambo contrarius est. Quod ideo hic obiter moneo, quia *Cicero* & *Quintilianus* hunc pedem Choreum plerumque appellant, illum autem alterum tribus brevibus constantem Trochæum vocant: contrarium verò facit Hephæstion, & plerique Grammatici; quos ideo sequimur, ne à more recepto discere videamur.

Proceleusmatici quidem minùs frequenter occurrunt quàm cæteri pedes supra memorati, sed nonnunquam tamen adhibentur: ut,

Qui sepe propter invidiam adimunt diviti.
sæpius autem in primâ sede, & in iis dictionibus quæ ad flexum vocis magis accommodantur: ut,

Ita populus studio stupidus in sunambulo.

Minime equidem me oblectavi, quæ cum milite.

Quinta vera sedes vel Proceleusmaticum vel Tribachyn rardè admittit; ne scilicet nimius sit brevium syllabarum concursus, quem, prope finem versûs, aures non facile patiuntur.

De Tetrametris.

Tetrametri seu Octonarii sunt vel Iambici, vel Trochæici. Rursus Iambici Tetrametri sunt vel Acatalecti, vel Catalectici. Acatalecti vocantur, qui justam mensuram octo pedum semper habent, quorum ultimus est Iambus: ut,

Nil tam difficile est, quin querendo investigari possiet.
Iambici Catalecti (qui & Scæzontes dicuntur) sunt quibus in fine una deest syllaba, septimam sive penultimam occupante Iambo: ut,

Salu | tant ad | cenam | vocant | adven | tum
gra | tulan | tur.

In Catalecticis tamen, apud Comicum nostrum, pro Iambo

Iambo sæpe ponitur Spondeus vel Dactylus in sede penult. vel etiam Tribrachys: ut, Hec. II. II.

Novi: & quæ dicis, omnia esse ut dicis, animum induco.

Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire spero,

Si facere possim ullo modo. L. quæ res te facere id prohibet?

Trochaïci Tetrametri apud hunc Auctorem sunt plerumque Catalectici, i. e. quibus in fine una deest syllaba brevis, quo minus constent octo plenis pedibus, quorum septimus est Trochæus: ut,

*Pro pec | catol | magnol | paulum | supplicil | i | satis | lest |
paltri.*

loci reliqui Tribrachos, Spondeos, Dactylos, Anapæstos admittunt, Iambo semper excluso, qui nunquam Trochaïcum ingreditur carmen, uti nec Trochæus Iambicum. Nec tamen tantum interest inter Trochaïcum & Iambicum versum, quin, qui nunc Trochaïcus est catalecticus, possit modò fieri Iambicus acatalectus, si unicam duntaxat syllabam initio præponas: ut,

*Cum facilem vide | as | vil | detur | esse | quantil | vis |
prelci.*

Trochaïcus est; Sed si legas,

*Qui, cum | faciem | videas | vide | tur | es | se | quan |
tivil | precl,*

fit Iambicus acatalectus; hoc enim modo neque hunc ingreditur Trochæus, neque illum Iambus. Hinc etiam sæpe fit ut propter Syllabam aliquam communem idem versus possit aliquando vel Trochaïcè vel Iambicè mensurari: ut,

*Eho, non tu dixti esse inter eos inimicitias,
carnufex?*

cùm enim ultima in *Eho* sit brevis, Trochaïcus est versus; at si vel longam facias, vel *nonne* pro *non* legas, è Trochaïco statim fiet Iambicus acatal. & propterea
Tro.

Trochaïci à nonnullis appellantur Iambici ab initio catalectici : quod Aristoteles etiam facere videtur, ubi hunc versum ex Iambis Archilochi citat, *Rhet. l. 3. c. 17.*

Χρημάτων δ' ἄελλπ' ἐν ἐστὶν ἐδ' ἀπώμοζ.
Atque exinde nemini mirum videri debet, si Trochæicos cum Iambicis in eadem scena sæpe mistos videat, cum ab his ad illos tam facilis sit transitus.

Trochaïcis acatalectis parciùs uti videtur, atque ibi solum ubi Fabulæ partes turbatiores aguntur, ita ut vix numerum sentire possis : ut, *Phorm. l. III. i.*

Adeon' rem redisse, ut qui mihi consultum optume velit esse.

& in iis ipsis locis multo majori numero catalecticorum semper immiscentur. Et certe felicissimâ ubique arte id agit poeta, ut rerum quæ aguntur turbatam vel tranquillam rationem Carminis etiam ratio confusa vel expedita semper exprimat. Quod etiam facit ut plurimum voluptatis iis prorsus pereat, qui ad hunc auctorem legendum neglectâ vel non intellectâ metri ratione accedunt.

Tetrametris nonnunquam interferitur Dimeter Iambicus : ut,

Verebar quorsum evaderet.

Amore abundas Antipho.

aut Trochaïcus : ut, *Proh Deum atque hominum fidem.*
rarius Monometer, ut, *Quid illud est.*

Sed de his non opus est ut quidquam dicam, cum & raro occurrant, & ex iis quæ de Trimeteris & Tetrametris diximus, facilè possint intelligi.

De Licentia Metri Terentiani.

Diximus suprâ, carmen Iambicum à comicis usurparum, præter pedem Iambum, etiam Spondeum, alioque pedes, qui sunt ejusdem cum Spondeo mensuræ, frequentius admittere. Dubitatur autem interea inter doctos, annon & pes Creticus sive Amphimacer, qui Spon-

Spondeum excedit, in metro *Terentiano* locum habeat. quanquam enim alii nunquam admittendum esse censeant; alii tamen admittunt, sed parcius. Et certe si quis ad normam Virgilianam omnes nostri Comici voces vocumque pronunciationes expendendas esse credat, nullo modo pedem istum effugere poterit. Sed cum Heroicum Carmen longe à Comico scribendi modo distet, dubitandum non est quin & alius quoque pronunciandi modus huic, alius illi conveniat. Comœdia quippe popularem fere sermonem nobis exhibet; cuius apud omnes gentes mos est, ut ex dictiones, quæ frequentius occurrunt, contractiore modo sæpe pronuncientur, & veluti in unam coeant: quod tamen si vel in Oratione gravi vel in Heroico Carmine fieret, ridiculum videretur. Hoc modo apud auctorem nostrum voces *quid, quod, sed, &c.* cum voce sequenti quodammodo coalescere interdum videntur: ut,

*Nihil propter hanc rem; sed est quod succenset tibi.
Quidnam est? puerile est. quid est? nihil, quin
dic, quid est?*

ubi, ne pes Creticus admittatur, *sed est & quid est*, quasi in unam coire syllabam credimus. Quod autem hic de pede Cretico virando diximus, de cæteris etiam intelligendum est qui Spondeum excedunt. sic vox *nihil*, in primo pede prioris versus modo allati, Monosyllaba est; quanquam in quarto pede sequentis eleganter disyllabicè pronuncietur. eodem modo non solum voces *magis & satis*, sed etiam *quidem, simul, apud, & tamen*, vel ultimam literam sæpe elisam habent, vel in unam syllabam contrahuntur: ut,

Ne hoc quidem tacebit Parmeno. oh, dubiumne id est?

Et simul conficiam facilius ego quod volo.

Præstò apud me esse aiunt: egomet convivias moror.

Tamen vix humane patitur, verum si augeam.

Muretus quidem ut hanc licentiam effugiat, legit

Tamen humane vix patitur ---- sed in nullis MSS. ita legitur, neque latina videtur ea verborum collocatio.

Et

Et certe quanquam frequentes istæ sive collisiones sive elisiones syllabarum illorum auribus insolite videantur, qui omnia ad Augustani ævi normam exigere solent; non absurde tamen iis videbuntur, qui vel Enniani seculi reliquias legunt, vel popularem loquendi morem, quem supra memoravimus, paulo attentius considerant. nec fortasse mirabuntur, si primam syllabam in *ille, ipse, iste, &c.* vel ultimam in *vide, cave, jube, domi, heri, &c.* sæpe correptam videant. ob eandem etiam rationem sæpe fieri solet ut *Dis, Deos, ait, scio, mihi, meus, tuus, suus,* (nonnunquam *tibi & sibi,* ut putat Faernus) in unam syllabam contrahantur, aut vox jam in duas extendatur. In vocibus *ejus, hujus, ejus,* sunt qui primam syllabam corripiendam, & finale in secundâ elidendum, ante consonam, more antiquo, censent: quorum sententiam etsi non prorsus improbamus, melius tamen versui consuli posse censemus, si hæ voces in unam syllabam inter pronunciandum contrahantur, adeo ut eodem fere modo proferantur, quo apud Anglos *his & whose*; ut,

*Si illam relinquo, ejus vita timeo; sin opiculus,
hujus minas.*

Interjectiones, jurandi adverbia, & voces fictitias, prohibitu loquentis vel produci vel corripere, ipsa comicæ locutionis ratio suadet ut credam; neque opus esse, ut pro *at at* scribatur *at at at*, vel *epul* pro *edepol*, quæ vox sæpe primam corripit apud hunc auctorem. Nemo non observat voces esse quasdam, quæ diversam quantitatem apud diversæ ætatis scriptores habent: sic vox *suspicio*, contra mensuram modernam, plerumque apud nostrum auctorem secundam syllabam producit, quod ne fieret, Goveanus in ejus locum reposuit *suspectio*; sed sine ratione, cum idem fieri videas apud Plautum;

Et ne suspicione ponatur stupri. Amph. I. II. 27.

Suspiciones omnes ab se segreget. Afin. IV. 1. 29.

Et apud Phædrum in Prologo lib. 3.

Suspicione

Suspensione si quis errabit suâ.

Nec à ratione fortasse alienum videbitur, si syllaba naturâ brevis interdum, quasi datâ operâ, producat, quod magis emphaticè mentem loquentis exprimat. Sic *Phorm.* V. VI. 76.

Quin novo modo ei faceres contumeliam.

Quo in loco *Phormionis* personæ admodum convenire mihi videtur, si prima syllaba in *novo* comicè producta sit. Agnosco quidem *Faernum*, ut & *Waseum*, aliter hunc versum metiri, nempe contrahendo vocem *novo* in unam syllabam, & primam in *ei* producendo: sed hæc ratio impeditior videtur. quoddam fisci neque horum neque nostra hujus versus expediendi ratio placeat, nã iste turbatum à *Mureto* verborum ordinem, contra omnium MSS. fidem, si velit, amplectatur. ita enim *Muretus* legit:

Novo modo ei quin faceres contumelias.

sed an hæc verborum collocatio venusta sit, doctis judicandum relinquo.

Cùm tantam itaque licentiam sibi nonnunquam sumserint comici, ut metrum suum ad popularem loquendi morem magis accommodarent; mirum non erit, si frequentius istâ libertate utantur, quam vel ipsi carminis heroici scriptores sibi interdum permiserunt. Hinc *m* finale, vel vocalis ante alteram vocalem in sequenti dictione, sæpe non eliditur: ut,

Ego cum illo quocum tum uno rem habebam hospite.

Jamdudum te amat, jamdudum illi facile fit.

Eho vero landas qui heros fallunt? in loco.

nec *Euphoniâ* suâ caret hæc *Elisionis* omissio.

Initium quoque sequentis versus sæpe in scanfione sui præcedentis annectendum est: ut,

Rationem. est hercle inepta, ne dicam dolo,

Atque absurda. pisces cæteros purga, Dromo.

§ finale ante consonam sæpe exteri, non opus est ut memorem; cùm nemo, qui vetustiorum poetarum reliquias versat, hoc ubique fere fieri non videat.

Bb

Atque

Atque hæc de comiceorum licentiâ quasi obiter attingisse sufficiat. qui plura cupit, Gabr. Faerni Emendationes adeat, hominis in hoc genere versatissimi; vel Chr. Wasei nostratis libellum qui *Senarius* inscribitur, sive *De legibus & licentiâ veterum poetarum*, ubi tota res fulissimè explicatur, & innumeris confirmatur exemplis. Et certe si ad hanc liberiores veterum poetarum normam viri ingenio & doctrinâ spectatissimi Goveanus & Muretus satis attendissent, haud tantam sibi in immutando *Terentio* licentiam, contra optimorum Codicum auctoritatem, temere arripuissent. Sed dum omnia ad hodiernas metri Virgiliani regulas cogere studuerunt, verborum ordinem invertere, voces minutiores pro libitu addere vel detrahere, versus nunc hoc, nunc alio modo secare non sunt veriti; adeo ut nonnullis in locis sua plane *Terentio* venustas periisse videatur, quis enim hunc verborum ordinem *Terentianâ* elegantia dignum dicet?

Omnes in lautâ te & bene parte aultâ putant.

Neque ab exemplari Muretiano satis sibi cavisse videtur Cl. Heinſius: qui quanquam plurimis in locis Emendationes Faerni è lib. Bomb. secutus fit, ordinem tamen verborum à Mureto turbatum ita sæpe non emendavit, ut, utraq; simul admissâ lectione, ne metrum quidem ipsum constet, quod ne temerè dictum videatur, unum aut alterum exemplum apponam. Heaut. V. IV. 12, olim ita legebatur,

*Non sunt hæc jam parentis dicta. non si ex capite
sis mea.*

qui versus, cum Iambicus inter Trochaicos Mureto ferendus non videretur, ita ab illo est mutatus:

*Non sunt hæc jam dicta parentis. non si ex capite
sis meo.*

Cum autem recte moneret Faernus voculam jam in omnibus deesse MSS. sic melius constare Trochaicum; sustulit eam Heinſius, sed ordinem verborum sequentium *dicta parentis* non animadvertit; qui ita neque
Iam-

Iambicus neque Trochaïcus erit, nisi legas, ut olim, *parentis dicta*. Sic Adelph. V. II. 14. cum olim legeretur,

Alia cura. porro autem dum studeo illis ut quam plurimum;

Muretus (ut constaret Trochaïcus) ita invertit,

Alia cura. porro autem illis dum studeo ut q. p.

Faernus è MSS. pro *porro* restituit *heia*, quod & versum sanat absque ista inversione. Heinſius autem admissâ voce *heia*, dum sequentium verborum ordinem antiquum restituere neglexit, versum prorsus corripit. Eodem modo si inter vœculas duas, (quas simul constare metri ratio vetat) utri utra locum cedat, ambigatur; interdum, posthabitat metri ratione, utramque admittit; interdum contrâ, irreptitiam simul cum genuinâ delet. Sic cum huic versui olim,

Sine me vacuum tempus ne quod dem mihi,

deesse aliquid ad metrum viderat Muretus, ex conjectura *dem* mutavit in *duim*; Faernus autem è Cod. Bemb. pro *vacuum* reposuit *vacivom*; Heinſius, contra metrum, utramque simul mutationem retinuit. Sic *Heant*. IV. V. 19.

Quod ei es pollicitus. garris. unde id? à tuo patre. cum aliquid metro superesse deprehenderetur, Muretus ex ingenio suo deleuit vocem *tuo*; Faernus ex auctoritate MSS. deleuit *id*; Editio Heinſiana utramque vocem sustulit, metro rursus depravato. Quod pluribus in locis fieri videbit, quicumque Editiones Mureti, Faerni, atque Heinſii invicem conferre operæ præcium fore existimabit.

VARIÆ LECTIONES

I N

ANDRIAM.

Prol. v. 15. **I**D *isti vituperant*] Ita legitur in omnibus Mss. & ita constabit metrum si prima in *isti* corripiatur, ut sæpe fit. Goveanus legit *Isti id*; sed sic tota emphasis vocis *id* peribit.

v. 17. *Faciunt nã intellegendo nt*] Duplicem hanc litteram movent critici, primò an istud *nã* sit asseverantis, cum vix alibi usquam reperiatur sine adjecto pronomine, ut *na ego*, *na tu*, *na ille*, &c. deinde si asseverantis sit, an per diphthongum; an per *e* simplicem scribi debeat, i. e. an sit à græco *να*, vel *νã*. in Mss. quidem, quotiescunque occurrit, sine diphthongo scribitur, & ita semper scribendum censet **Faernus**. sed cum hodie ubique fere per *e* scribatur, mutare nolumus: sed monere tantum, aliter in Mss. scribi solere, ut è Donato etiam liquet.

Ib. *Intellegendo nt nihil intellegant*] Hæ voces *intellego*, *neglego*, interdum per *e*, interdum per *i* in Mss. scribuntur: & sic **Rob. Stephanus** in suis *Terentii* editionibus nunc hoc, nunc illo modo impressit. in Ms. **Sh.** *neglego* semper scribitur per *e*: & ita etiam sæpe fit in **Dun.** **Angelo Politiano** (*Epistolarum lib. 5.*) videtur semper scribi oportere *intellego* non minus quam *pellego*, quam sententiam è **Prisciano** confirmat. idem quoque censet **Jo. Rivius**, *Castig. in Prol.* **Hæ-**
cyræ.

cyre. & ita in optimis *Terentii* editionibus fere reperitur. apud inferioris ætatis auctores ut ita scribatur, non contendimus.

v. 25. *Ut pernoscat is ecquid spei*] Nonnulli Mss. habent *pernoscat is*, sc. poeta: priorem tamen lectionem confirmat Sh. necnon Prologus *Eunuchi* in fine. & ut constet metrum, vox *spei* monosyllaba erit, nisi legas *quid* pro *ecquid*, ut in Ms. Sh.

ACT. I. Sc I.

v. 8. *Ego postquam te emi, à parvulo, ut semper tibi*] Vetus interpres à *parvulo* conjungit cum *scis* in sequenti versu. alii ita exponunt, *ut semper à parvulo fueris serv.* Utrovis modo disjungendum est à voce *emi*.

v. 61. *Symbolam dedit*] In nonnullis tam scriptis quam impressis libris legitur *Symbolum*; sed Sh. item Val. & Bas. Faerni habent *Symbolam*; & ita olim in Ms. Dun. fuisse, ex rasurâ conjicimus.

v. 67. *Neque commovetur animus in ea re tamen; Scias posse h. j. ip. sua v. modum*]

Ita quidem legitur in optimis nostris Mss. & hanc esse veram lectionem ex interprete colligitur, in voce *tamen*; & ita constat quoque metrum si *scias* & *sua* Monosyllaba fiant, ut sæpe fit. Goveanus autem *tamen* in *tum* mutavit, & verborum ordinem aliter disposuit, sed sine ratione.

v. 98. *Percussit illico ahimum*] In multis editis est *perculsit*: sed omnes Mss. habent *percussit*; & hanc esse veram lectionem abunde probat Jo. Rivius in Castigationibus ad hunc locum.

v. 113. *Quæ sese voluit in ignem injicere prohibui*] Plerique Mss. ita se habent, *Quæ sese in ignem incere voluit prohibui*, numero forsan meliore.

v. 127. *Qui igitur relictus est objurgandi locus*] In plerisque impressis legitur *Quis igitur*; sed in Mss. Dun. CCC. Sh. & La. *Qui igitur*: quæ lectio metro admodum quadrat, nec à locutione Terentianâ abhorret. Marq. Gudius in Notis ad Phædrum, se alicubi legisse ait *Quis igitur reliquus est* &c. quod & metro consulit. sed nos Mss. lectionem potius amplectimur.

v. 138. *Sin eveniat quod volo*] Hanc lectionem probant Rivius, Faernus, Fr. Fabricius & Vert. edd. nonnulli libri scr. habent *sine eveniat*; alii *sine veniat*, repugnante Metro: alii *sine ut eveniat*.

Sc. II. v. 8. *Ut ne esset sp.*] in plerisque deest *Ut*; & sic versus ex Iambico Trochaïcus fiet.

v. 9. *Herus est, neque prævideram*] Mss. D. Sh. CCC. P. & alii habent *provideram*; cujus & Donatus meminit: sed eodem fere redit.

v. 31. *Neque tu hoc dicas*] Donatus (sive potius Donati interpolator) pro hoc legit *hand.* sed in omnibus Mss. legitur vel *hoc dicas*, vel *hoc dices*.

Sc. III. v. 7. *Nequam faciam nuptiis fallaciam*] In plerisque editis legitur *in nuptiis*. Sed in optimis nostris Mss. deest præpositio *in*; & in suis deesse olim monuit Jo. Rivius. sic *nuptiis fallaciam facere* idem erit ac *aliquid fallaciæ conari*, quo minus fiant *nuptia*.

Ib. v. 9. *Quo jure quaque injuriâ præcipitem in pistrinum dabit*] Tan. Faber scribendum censet *Quà jure quaque inj.* sed repugnantibus omnibus Mss. plerique præterea libri scripti post *præcipitem* habent pronomen *me*. sed Erasmus, Fr. Fabricius & alii propter metrum sustulerunt, quod admissâ voce *me* constare nequit, nisi *injuriâ* trisyllabum fiat.

v. 20. *Mibi quidem hercle non fit verisim.* &c.] Alii legunt *non hercle*, & hunc versum in duos secant, sed contra fidem omnium MSS. Faernus trochaïcum hypercatalectum fecit; sed si contractio fiat in *quidem hercle*, ejusdem generis erit cum sequente.

Sc. V.

Sc. V. v. 3. *Proh Deum atque hominum fidem. quid est, si hoc non contumelia est*] Sic scribimus Faernum secuti: nonnulli editi delent *fidem*, sed in omnibus Mss. reperitur; in multis *proh Deum fidem atque hominum*; in Dun. voces *atque hominum* desunt. Qui *fidem* delent, legunt *si non hac contum.* sed in omnibus Mss. *hac* vel *hoc* (ut in CCC.) praeponitur voci *non.* versus plerisque in prima hujus scenae parte ad normam Mss. Dun. & Sh. & Faern. ordinamus; aliter secat Muretus.

v. 22. *Obstupui. censen' ullum me verbum potuisse proloqui*] Ita se plerique editi libri habent; Mss. vero sic,

Obstupui. censen' me verbum potuisse ullum proloqui.
ita versus ex Iambico fiet Trochaicus.

v. 32. *Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel illuc impellitur*] Ita se habent o. l. s. tam nostri quam Faerni. neque opus est ut *vel* deleatur Metri causa, cum prima in *illuc* adeo frequenter alias corripitur. neque mihi recte abesse posse videtur; aliud enim est in *utramque*, aliud in *utramvis* partem impelli.

v. 34. *Atque ex hoc misera sollicita est die*] Ita Mss. Dun. Sh. &c. in nonnullis legitur *Diem*; & sic sequentibus adjungitur.

v. 53. *Nec clam te est quam illi nunc utraque inutiles*] Ita Mss. Dun. & Bas. Vat. Faerni, &c. alii, ut CCC. Sh. & plerique Bodl. addunt *res* hoc modo --- *quam illi nunc utraque res inutiles*; sed sic non constat Metrum. neque opus est ut *res* addatur, cum *utraque* ad *pu-dicitiam* & *formam* referatur. aliqui legunt *utiles* hoc modo, *Nec clam te est quam illi utraque res nunc utiles*; cujus lectionis mentionem etiam facit Interpres. sed sic figurata erit locutio, qualis morienti minime convenire videtur.

v. 59. *Sive hac te solum semper fecit maximi*] Ita Mss. Dun. & omnes antiqui codices Faerni; recentiores autem, ut & CCC. & Sh. & plerique Bodl. habent

maximum. infra etiam, sc. Aët. III. Sc. III. v. 43, ubi aliqui impressi habent *maximum feci*, *Chrems*; Mss. D. Sh. CCC. habent *maximi feci*.

v. 65. *Sed cur tu ab illa*] Ita Fr. Fabricius ex ratione versus & brevitatis comicæ. Sed plerique Mss. habent *Sed cur tu abis ab illa*.

ACT. II. Sc. I.

v. 1. *Quid ais, Byrrhia? daturne illa Pamphilo hodie &c.*]

Priorem hujus Scenæ partem ita ordinamus, Faernum & libros scriptos secuti. inconsultò enim mihi facere videntur, qui hæc verba *Quid ais, Byrrhia?* continuationem versus postremi antecedentis Actus faciunt: quanquam enim ab una ad alteram scenam transitus hoc modo sæpe fiat, idem tamen fieri post finitum Actum, verisimile non videtur. præterea post *qui scis* addunt illi vocem *Byrrhia*; & pro *de Davo* legunt *de Davo*; & interjectionem *va* reduplicant, contra omnium Mss. fidem.

v. 7. *Ah, quanto satius est te id dare operam &c.*] Hunc versum cum duobus sequentibus alii aliter metiuntur: neque quisquam fere est qui cum altero consentit. Faernus (ut & Mss. Dun.) ex his tribus duos tantum conficit; vocem *tua* subdititiam esse suspicatur, propter reverentiam tamen oranium Mss. retinendam censet: versus vero adeo impeditos esse fateatur, ut non facilè cujus sint generis agnoscat. Nos retento verborum ordine qui in omnibus Mss. habetur, secundum & tertium senarios facimus, (non factâ elisione in *istum*,) primus dimeter hypercatel. potest fieri.

v. 37. *Davum optime video. hujus consilio &c.*] Ita Fr. Fabricius ex ratione Metri: Mss. autem plerique ha-

habent *ejus*; quod etiam stare potest si monosyllabum sit. In versu sequente Mss. habent *scire* pro *sciri*.

Sc. II. v. 9. *P. Dave, perii. D. quin tu hoc audi. P. interii. D. quid &c.*] Ita personæ ordinantur in Mss. D. Sh. CCC. P. &c. sed in nonnullis impressis *Dave*, *perii*, & *interii* Charino tribuuntur; *mea quidem*, &c. Pamphilo: quod & à Donato etiam fieri videtur. sed potior est lectio Mss.

v. 11. *Et id scio*] Ita Mss. P. & Glossa in CCC. cum plerisque impressis: sed in D. Sh. & in contextu CCC. *et si scio*. utriusque lectionis meminit Donatus. In versu autem sequente pro *paves* Mss. P. R. G 22. habent *præcaves*; E 11. K 63. *caves*.

v. 16. *Tuus pater modo meprehendit*] Mss. P. Sh. R. & omn. Bodl. habent *apprehendit*; sed Dun. CCC. Donatus & Rivius & alii, *prehendit*. multi etiam Codd. post *dare* addunt *sese*: sed id etiam deest in Mss. Dun. & respuit versus.

v. 25. *Cum illò adv.*] Ita plerique impressi ex ratione metri: sed Mss. D. Sh. E 11. *illuc*; R. La. E 72. K 63. *illoc*, ut & Mss. Faerni.

v. 26. *P. Recte dicis, perge*] Ita interpretes & alii: sed in plerisque Mss. *Recte dicis* Charini verba sunt; *Perge*, Pamphili: & paulo post, pro *introspexi*, plurimi Mss. habent *intro aspexi*; quod à more Terentiano alienum non est.

v. 33. *At nullus quidem*] Plerique Mss. *Ac nullus quidem*: Rivius autem è Lugdunensi probat *at*.

Sc. III. v. 21. *Nam quod tu speres*] Ita se habent Dun. Vat. & Donatus: sed alii fere libri habent *speras*.

v. 24. *Aliam otiosus quæret*] In Mss. D. Sh. P. & o. l. f. Faerni, *alia* in plurali.

v. 25. *Vide quò inducas*] Ita plerique post Muretum editi: sed Mss. *vide quò me inducas*; quod & Metrum facile feret, si ultima in *vide* corripiatur, ut sæpe.

Sc. IV. v. 6. *Modo ut possim, Dave. D. crede hoc mihi, inquam, Pamphile*] Glareanus vocem *Dave* delendam censet, ut constet carmen: sed in omnibus libris scriptis invenitur: & sic *modo ut* in unum contrahentur, & *mihi* monosyllabum erit; vel potius ita legetur, ut in omnibus fere scriptis, *Modo ut possim, Dave. D. crede, inquam, hoc mihi, Pamphile.*

Sc. V. v. 9. *Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me mora*] Omnes libri scripti habent *erit usquam*; & sic quoque versus constat si prima in *istic* corripiatur.

v. 13. *I jam nunc intro*] O. l. f. *I nunc jam intro*; sed sic *jam* vel disyllabum erit, vel synalcepham non patietur.

Sc. VI. v. 8. *Hujusce propter consuetudinem hospite*] Ita legendum esse censet Erasmus, propter metrum; & ita se habent plerique post eum libri editi: sed in omnibus Mss. *Propter hujusce hospite consuetudinem*; quæ lectio ut cum metro constet, magnâ licentiâ opus est.

v. 11. *Etenim eam secum rem rectâ reputavit viâ*] Ita plerique se habent editi: Mss. autem aliter verba locant, nec tamen omnes inter se constant: plerique tamen habent *ipse* vel *ipsum* post *etenim*. in Ms. D. (quocum consentit & Vat. Faerni) deest vox *recta*; hoc modo, *Etenim ipse secum eam rem reputavit via.* & hanc lectionem amplectitur Faernus, tam quia Metrum sanat, quàm quia Donatum & Eugraphium huic lectioni favere credit.

v. 12. *Dim licitum est illi*] Plerique scripti pro *illi* habent *ei*: quod si admittatur, prima produceretur, vel legendum *ei* more antiquo.

v. 20. *Opsonatus est*] Ita plurimi impressi: sed P. Sh. La. & o. Bodd. & Vat. Faerni, *est opsonatus*, quod numerosius est. Ms. autem D. & CCC. *est obsonatum*, passivè; quod forte non improbandum est.

v. 26. *Quidnam hic vult*] In o. l. f. *quid hic*. sed parvi refert.

ACT.

ACT. III. Sc. I.

v. 19. *Num inmemores discipuli*] ita G. Fabric. è Cod. Pal. nec sine ratione hanc lectionem sequitur interpres Gallica. hæc vero scena iniquâ manu excissa est è Mf. D. In Mf. autem CCC. *num inmemor es*, & in Sh. P. & plerisque Bodd. *non inmemor es*, divisim: utriusque lectionis interpretationem apud Donatum reperiatis.

Sc. II. In quatuor primis hujus scenæ versibus ideo confusionem rhythmorum facere poetam existimat Priscianus, quo melius imperitiolem Lesbiz sermonem imitetur. Vide Priscian. de *Com. Metris*; ubi etiam in primo versu legitur *oportent*, sed in omnibus nostris Mff. *oportet*: & in v. sequente Mff. habent *signa esse ad salutem*, quanquam editi plerique *signa ad salutem esse*.

v. 4. *Quod jussi ei dare*] Ita CCC. Sh. & c. in editis Prisciani vox *ei* omittitur; in P. D. R. *ei dari*; & in aliis *ei date*: sed non magni refert.

v. 6. *Per, ecastor, scitus puer est natus Pamphilo*] Ita cum plerisque Mff. legimus. qui vero primam in *ecastor* necessario produci credunt, vel *per castor* habent, vel etiam sic verba ordinant, *per ecastor scitu' puer natu' est Pamphilo*: sed primam in *edepol* & *ecastor* sæpe corripit, suprâ diximus. In Mf. Sh. P. & E. 11. legitur etiam *è Pamphilo*.

v. 15. *Certe hercle nunc hic se ipse fallit*] Mff. D. CCC. Sh. & plerique Bodd. ----- *nunc ipse se fallit*, omissio pronomine *hic*.

v. 20. *Eho, an tute intellexisti hoc adsimulari? S. irrideor*] Mff. CCC. P. D. Sh. La. & antiqui II. Faerni habent *adsimularier*: sed tum vox *eho* tota absorbenda est, ut constet metrum; & syllaba *adscititia* *er* in fine facile ex sequenti syllabâ nasci poterat.

v. 31. *Mul*

296 VARIAE LECTIONES

v. 31. *Multi concurrunt simul &c.*] In nonnullis Mss. hæc verba cum sequentibus usque ad v. 36. *Hoc nisi fit*, omnia Simoni tribuuntur; sed Davi esse, res ipsa monet, ut & Donati interpretatio.

v. 48. *Gnato uxorem: id si impetro*] In plurimis Mss. deest vox *id*; & præterea in CCC. sic interpungitur, *Conveniam, orabo. gnato uxorem si impetro.*

v. 50. *Haud dubium est mihi*] In Mss. CCC. D. Sh. & G 22. *haud dubium est id mihi*, repugnante metro. in La. E 11. 72. *haud dubium id mihi est*; in nonnullis impressis *haud dubium est mihi id*: sed cum vox *id* nullam certam habeat sedem, meritò subdititiam esse possis suspicari. solent enim ex voces, quæ irreptitæ sunt, in diversis Codicibus diverso fere loco interponi, ut etiam de iis alicubi monet Faernus.

v. 52. *Atque adeo in ipso tempore eum ipsum obviam*] Ita quidem legitur in plerisque Mss. nisi quoddam in nonnullis deest præpositio *in*. Sunt qui è Donato addunt vocem *Chremem* in fine, & ut constet versus, delent *ipso*; sed refragantibus o. l. f. Et certè observatio Donati, de mutatâ declinatione, etiam melius constare potest, si ad *Chremetem* in scena sequente applicetur; quia paulo supra, nempe v. 47. *Chremem* dixisset, neque opus est ut hîc repeteret.

Sc. III. v. 4. *Ausculata pauca, & quid ego te v.*] Ita nonnulli editi ex auctoritate Prisciani, qui hanc lectionem è Donato citat, & metro magis convenire putat: sed in omnibus Mss. legitur *pauca*, & Donatus utriusque lectionis meminit. Præterea in Ms. P. deest prima conjunctio &: quod & versum nonnihil juvat, & sensui etiam convenientius videtur; importunitatem enim Simonis magis exprimit, quasi diceret, *audi me primum, quid ego te velim; & deinde, quod tu quæris, dicam.*

v. 6. *Per te Deos oro*] Ita Ms. D. & antiqui libri Faerni, appositè ad metrum. Mss. autem CCC. P. Sh. & o. Bodd. *Per ego te Deos oro*, repugnante metro.

v. 14. *Si in rem est utrique*] Ita Mss. CCC. P. Dun. & ita etiam alibi apud *Terentium*, Hecyr. Act. I. Sc. II. v. 27. & Act. II. Sc. II. v. 7. sed in La. & plerisque Bodd. *Si in re est*. & ita legisse Linacrum in lib. 3. *de Emend. struct.* constat, cujus auctoritate motus eam lectionem probat Rivius.

v. 16. *Utrique; id oro te, in com.*] Mss. plerique, *id te oro*; & ut constet versus, *te synalcepham* non patiat.

v. 37. *Si corrigatur*] Ita Ms. Ac. & omnes Rivii; quod etiam convenit cum *eveniat* in versu antecedente. in Ms. CCC. & P. *corrigetur*; sed in D. Sh. & aliis *corrigitur*, & tum *at* ad hunc versum pertinet, aliàs ad finem prioris. sed non magni refert.

v. 42. *Merito te semper maximi feci, Chreme.* ita Mss. P. R. & omnes antiqui codd. Faerni. Mss. autem Sh. D. & CCC. *Maxime*. Nulli in hoc loco habent *maximum*, quod tamen probat G. Fabric. ut & supra, Act. I. Sc. V. v. 59.

Sc. IV. v. 2. *Cur non accersitur*] Plerique libri scripti habent *Cur uxor non accersitur*; Ms. Sh. *Cur non uxor accersitur*. Erasmus autem & Fabricius vocem *uxor* è Glossemate irreplisse credunt, & ideo delendam esse.

v. 12. *Hem, numquam periiimus*] Plerique Mss. *perimus*; & ita plerumque apud *Terentium* in scriptis invenies *perisse, abisse, redisse* &c. cum singulari *i*; quod tamen aliquando metrum fieri vetat.

Ib. *Quæ tu dudum narrasti mihi*] In Mss. CCC. & P. deest *tu*: nec metrum facile feret, nisi *hem* in initio sit extra metrum.

v. 25. *Hem astutias*] Sic legit Donatus; idem postulat ætæ ratio, & ita emendatur in Ms. CCC. sed plerique libri scripti & multi editi habent *astutia*.

Sc. V. v. 2. *Jure obtigisse*] Mss. multi habent *Jure mihi obrigisse*: sed non facile finit metrum, nisi Trochaicum hypercatalecticum facias.

v. 4. *Sed inultum id nunquam à me auferet*] In plurimis

298 VARIAE LECTIONES

rimis Mss. desunt voces à me: sed cùm in quibusdam pervetustis inveniri fateatur Rivius, ideo retinemus ut versus sit Iamb. Octon. quales sunt & sequentes. In versu autem proximo, pro *evito*, quod multi editi, etiam antiqui, habent, in Mss. D. CCC. Sh. P. & o. Bodd. est *devito*; quod & versus ferre potest, si proceleusmaticus in quartâ sede admittatur, vel *scio* monosyllabum fiat.

v. 8. *Nec, quid me nunc faciam, scio*] Ita Ms. D. & Faernus; alii vero, ut CCC. P. R. K 63. E 11. *nec quid de me.* in R. & E 11. deest *nunc*: præterea pro *nec de me equidem*; atque *id ago* (quæ lectio in vetere Veneto est, & Fr. Fabricio placet) Mss. Sh. & CCC. *nec quid de me*; atque *id ago*: Ms. autem D. ut & Faernus, *nec quidem me*; atque *id ago*. Huic non absimilis locus est in Cic. ad Attic. l. 6. Ep. 1. *Quid illo fiet quem reliquero? præsertim si fratrem? Quid de me autem, si non tam cito decedo?* ubi tamen in secundâ clausulâ pro *quid de me*, Mss. nonnulli habent *quid me*, sine præpositione, ut testatur Malaspina.

v. 9. *Dicam aliquid jam inventurum*] Mss. D. CCC. La. Vat. Bas. pro *jam* habent *me*: at Sh. P. E 11. 72. G 22. *me jam*: R. *jam me*. sed utrumque, *me* & *jam*, non admittit versus.

v. 15. *P. Quid meritis? D. crucem*] P. Sh. La. & alii habent *meritis es?* sed *es* deest in Dun. CCC. & etiam apud Priscianum l. 18. & sic quoque versus est Trochaicus, quales & sequentes.

ACT. IV. Sc. I.

De primis quatuordecim hujus scenæ versibus, cujus sint generis, apud Interpretes non satis constat. Geveanus, magnâ mutatione factâ, ad Tetrametros redegit. Glareanus Trimetros Trochaicos catalecticis facit: alii aliter rem expediunt. sed Charini hæc secum meditantis turbatum animum satis exprimunt, neque

neque fortè opus est, ut ad certum aliquod genus reducantur.

v. 3. *Ut malis gaudeant*] Ita Mss. Dun. Var. Bas. quod & probat Donatus: sed CCC. Sh. & nonnulli alii, *gaudeat*. nonnulli editi addunt *alienis*, quod in omnibus antiquis omittitur. In versu autem sequente deest *ut* in Ms. R. in plerisque aliis collocatur post vocem *sua*; in edd. autem post *comparent*.

v. 5. *Imò id genus est hom.*] Ita editi plerique, etiam antiqui: sed Mss. *id est genus hom.*

v. 6. *Quæis pudor est paululum*] Mss. CCC. Sh. o. Bodd. *pudor paululum adest*: at Ms. Dun. *quæis pudor adest*, omisâ voce *paululum*.

v. 7. *Post ubi jam tempus est promissa perfici*] Ita vet. edd. & sic versus est Senarius: sed in Ms. Dun. CCC. & antiquis Faerni, *Post ubi tempus promissa jam perfici*, omisio verbo *est*. at Mss. Sh. R. E 11. 72. *Post ubi tempus est promissa jam perfici*, turbato versu.

v. 9. *Et tamen res cogit denegare*] Ita Cod. Vi&. & plerique impressi: sed in cæteris Mss. pro *cogit* legitur *premit*: in nonnullis additur *eos*; quod tamen in omnibus antiquis deest.

v. 14. *Non verentur*] Hæ voces non verentur desunt in D.

v. 16. *Mala ingeram multa*] Ms. D. & CCC. *Ingeram mala multa*; sic versus erit Trochaicus. at Sh. P. R. La. *Ingeram multa mala*.

v. 20. *P. Qui tandem*] Ita Fabricius: sed Mss. D. CCC. Sh. *Quid tandem?*

v. 37. *Ut dicerem esse*] Mss. habent *dicerem me esse duct.* sed versus non facile patitur.

v. 39. *Davos? P. Davos omnia*] In Mss. CCC. P. & o. Bodd. *Davus intorturbat omnia*. in Mss. D. R. & multis impressis sic; *C. Davus? P. intorturbat*, omisâ voce *omnia*; quæ punctis etiam notatur in Ms. Sh. sed Goveanus & Murerus vocem *intorturbat* potius subditiâ esse putant, & sic quoque constat Se-

narius. sed qui *interturbat* retinent, tres hosce versus ita (cum Ms. D.) in duos compingunt Tetrametros,

Quis homo istuc? P. Davos. C. Davos? P. interturbat. C. quamobrem? P. nescio.

Nisi mihi Deos satis scio fuisse iratos, qui auscultaverim. in Mss. P. CCC. & h. qui ei auscultaverim: sed in Ms. D. ut & apud Faernum, ei deest.

v. 57. *Vel melius tute reperi*] Mss. P. E 11. *tute aliquid rep.* Mss. D. CCC. Sh. & ceteri Bodd. *tute aliud rep.* sed sic non constat versus. Muretus ergo legit *tu aliud rep.* sed cum in omnibus Mss. legatur *tute*, Faernus ex auctoritate Viêt. & aliorum, sustulit *aliud*; quod & versum sanat. & certe, subdititiam potius esse istam vocem *aliud* merito suspicari possis, quia alii codices pro eâ substituunt *aliquid*.

v. 58. *Resitue in quem me accepisti locum*] Ita plerique editi, & Ms. CCC. & hanc lectionem probat G. Fabricius: sed Mss. Dun. Sh. P. La. G 22. & omnes antiqui ll. Faerni, --- *resitue quem à me accepisti locum*; quæ lectio fortasse Donati olim erat.

Sc. II. v. 15. *M. Respisco*] Hæc vox *Respisco* in D. Sh. P. & om. Bodd. præter E 11. Charino tribuitur; nec ineptè, si sequentia respicias: sed si præcedentia, rectè Mysidi. præterea in Ms. CCC. pro *Respisco* habes *Respiro*; quod etiam *Terentianum* est, Heaut. II. Sc. I. v. ult. & fortasse huc spectant verba Donati ad hunc locum, *Spiritum revocat sensus*.

Sc. III. v. 5. *Dolorem*] Ita plerique impressi: sed Mss. CCC. P. Sh. & multi antiqui ll. Faerni, *Laborem*. sed hîc quoque iniquâ manu excissum est folium è Ms. D. ut, quid ibi legeretur, non constet.

Sc. IV. v. 2. *Expromta memoria atque astutia*] Ita Donatus & Ms. CCC. sed cum rasurâ. at Vat. Bas. & aliqui alii ll. Faerni pro *memoria* habent *malitia*. Ms. Sh. P. R. La. G 22. *militia* corruptè pro *malitia*.

v. 7. *Quia si forte opu'sit ad herum jurandum mihi*] Ita legimus ex auctoritate Donati, Rivii & Faerni, quan-

quoniam in plerisque Mss. *jusjurandum* habeatur: sed ita non constabit versus, nisi deleatur *sit* contra morem Terentianum; & contra Mss. omnium fidem; & præterea *jurandum* pro *jusjurandum* etiam apud Plautum legitur, Cistell. Act. II. Sc. I. v. 26.

Sc. V. v. 16. *Mirum vero, impudenter mulier si facit*] In omnibus ll. scriptis post *facit* additur *meretrix*, quod & in multis impressis retinetur: sed Senarii ratio non facile patietur. aut igitur Glossema est alicujus, qui vocem *mulier* ita interpretatur; aut si fortè Davi ipse sit, extra metrum quasi inopinatò proferendum est. Donatus quidem utramque vocem & *mulier* & *meretrix* agnoscere videtur, & Erasmus ut utramque retineret, omisâ voce *vero* ita legit; *Mirum, impudenter mulier si meretrix facit.* sed aliter se habent omnes Mss. neque eleganter abesse potest ista vox *vero*.

v. 26. *M. Vestri. D. Cujus vestri?*] Ita Mss. CCC. & Fr. Fabric. quod & comicum videtur magis: sed Mss. D. Sh. P. La. & alii, *cujus nostri?*

v. 37. *Ni puerum tollis, jamjam ego hunc mediam in*] Ita plerique post Muretum editi: sed Mss. plerique sic se habent, *Nisi puerum tollis, jam ego hunc in mediam viam.* sic pes primus erit proceleusm. & vel in *jam* nulla erit ecthipsis, vel *h* in *hunc* vim habebit consonantis.

v. 45. *Anne tu omnia*] Apud interpretem legitur *ah, ne tu omnia.* in Mss. P. CCC. Sh. R. G 22. *an hæc tu omnia?* in La. *an hæc omnia?* & præterea in R. & nonnullis aliis additur *aha nec dum omnia.*

v. 50. *Novi omnem rem. est Simo intus? D. est*] Ita se habent Mss. CCC. P. D. Vett. edd. & antiqui ll. Faer- ni; & sic versus est dimeter Iamb. In nonnullis Mss. *sed est Simo intus;* & ut senarius fieret versus, Erasmus & alii repetunt vocem *intus*, hoc modo; *Novi omnem rem. sed est Simo intus? D. intus est;* sed aliter se habent omnes Mss.

Sc. VI. v. 2. *Quæ sese inhoneste optavit parere hic di-*

vitias] Ita Mss. Dun. CCC. Sh. Rivius, & alii; & ita etiam ex professo legit olim Probus. in nonnullis pro *parere* est *parare*; quod qui retinent, alterum se delere coguntur, contra Vett. libb. fidem. In versu sequente omnes Mss. cum Prisciano habent *pauper*, non *panpera*.

v. 12. *Hand auspicatò huc me appuli*] Ita Mss. D. Sh. P. &c. sed Mf. CCC. & G. Fabric. è Prisciano, *astuli*.

v. 22. *O optime hospes, pol*] Ita Mf. Dun. & ita olim Muretus; in multis autem aliis ll. deest *ò*; sed sic versus claudicat.

ACT. V. Sc. I.

v. 2. *Sat' pericli cæpi adire*] Plerique Mss. habent *incepti*.

v. 11. *Filiam darem in seditionem*] Omnes nostri Mss. & omnes etiam Faerni habent *Filiam ut darem*. sed ita vel hîc, vel suprà, abundat *ut*, nisi mayis dicere id fieri propter maiorem emphasin; ita enim alibi apud Terentium fieri videtur, Phor. Act. I. Sc. III. v. 2.

v. 20. *Neuter dum persenserat*] Hanc lectionem probat Faernus; sed Mss. D. Sh. CCC. & alii, *Neuter tum præsenserat*.

Sc. II. v. 1. *Animo jam nunc otioso*] Ita Mf. P. & multi impressi; sed D. CCC. Sh. R. La. & alii, *nunc jam*; & sic *jam* disyllab. erit, ut & alibi interdum.

v. 16. *Tristis severitas inest*] In Mf. Dun. legitur *veritas*; quod & Trochaïco optimè quadrat, nec à sensu fortasse alienum videbitur.

v. 22. *Si quidquam mentitum invenies*] Mss. D. Sh. CCC. P. R. La. & o. Bodd. *si quidquam invenies mentitum*. in aliis deest pronomen *me*.

v. 27. *Ah ne sevi tantopere. S. Chreme*] Mf. D. & La. *tanto opere*; & præterea pro *Chreme* Mf. Sh. *Chremes*;

mes : sed D. CCC. P. & antiqui ll. Faerni, ô Chreme; quod & vim majorem habet.

Sc. III. v. 7. *Num ejus color*] Ita Faernus è Donato. sed Mss. habent *Vide num ejus color* : quod & versus ferre potest, si primus pes sit anapæstus, contra-cto ejus in monosyllabum.

v. 16. *Cur meam senectam hujus*] Ita Goveanus, Muretus, & Fr. Fabricius : sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. La. & o. Bodd. habent *Senectutem* ; quod & stare potest si *hujus* fiat monosyllab. vel *senectutem* trisylla-bum fiat, ut vult noster Wase *de Senariis*, p. 161.

v. 17. *Pro hujus ego ut pecc.*] In Mss. D. CCC. P. ut deest. in Sh. & La. *An ut pro hujus ego pecc.*

v. 23. *Ego audiam ? quid audiam*] Ita Cod. Bern- binus, & metri ratio : sed plerique alii habent *Ego audiam ? quid ego audiam ?* Nos vero libri Bern- bini lectiones lubenter sequimur, & præsertim eas, in quibus & metri rationem & antiquissimos nostrorum Codicum consentientes videmus. Et ideo fortasse mi- nus frequenter quàm par erat Mss. nostrorum auctori- tati concessimus, quia Bambini Codicis testimonio de- stituti fuimus, in eo enim codice partem istam An- driæ multo maximam, quæ hunc locum præcedit, ve- rustate ita corrosam esse, ut legi non possit, testatur G. Faernus.

v. 24. *At tandem dicat sine*] Ita legimus ex aucto- ritate Dun. CCC. & Bemb. in aliis fere est *attamen di- cat sine*.

v. 27. *Vis me uxorem ducere ? hanc amittere*] Pleri- que Mss. habent *hanc vis amittere* : sed sic non constat versus nisi s in *vis* eclipsis patiatur, quod durum videtur ; vel *mittere* legas pro *amittere*. Goveanus ergo & Muretus delent *vis* ; quod & sine detrimento abesse potest.

v. 32. *Pro peccato magno paulum supplicii satis est patri*] Mss. plerique antiquiores pro *paulum* habent *paululum* : sed utcumque scribatur, metrum postulat

304. VARIAE LECTIONES

ut in scansione pronuncietur *paulum*, quemadmodum & scribitur in recentibus Faerni.

Sc. IV. v. 3. *Certe is est*] Ita Mss. CCC. P. Dun. Sh. R. alii autem habent *& certe is est*; ex quo P. Nannius effecit *eccere is est*. Goveanus autem *acere is est*; & *acere* vult esse jurandi adverbium, ut & alibi quoque. sed ut à Mss. lectione discedatur, opus esse mihi non videtur.

Ib. CR. *Salvos sis, Chreme*] Ita se habent omnes Mss. Donatus autem legere videtur *salvos sis, Crito*, & hæc omnia Chremeti tribuere; sed potior videtur lectio Mss.

v. 6. CR. *Quare? S. rogas?*] Ita Mss. Dun. & CCC. & idem postulare videtur Trochaici ratio: sed Mss. P. Sh. R. & o. l. f. Faerni, *Qua de re? S. rogas?* & tum ut constet Trochaicus, ultima in *advenis* extenda est.

v. 19. *Nam, ego quæ dico*] Ita Cod. Bemb. sed nostri plerique pro *dico* habent *dixi*. & in versu sequente, ubi plerique alii habent *apud Andrum*, Cod. Bemb. habet *ad Andrum*.

v. 25. Hunc versum cum sequentibus quinque, Faernum secuti, ad normam Cod. Bembini ordinavimus, quocum prorsus consentit; hoc in loco, etiam Mss. Dun. & eodem modo etiam verba locantur in iis Mss. ubi nulla versuum distinctio observatur. in multis editis paulo aliter se habent.

v. 36. *Næ istam multimodis tuam*] Semel hîc monuisse sufficiat, nos lectioni codicis Bembini adhæsisse; quotiescunque occurrit hæc vox *multimodis* (quæ in aliis fere omnibus scribitur *multis modis*) non tantum quia hoc modo carminis rationi optimè consulitur, sed etiam quia Ciceronem videmus, eodem modo scripsisse veteres, affirmare in eo libro qui *Orator* inscribitur.

v. 38. *Dignus es cum tuâ religione odio*] Ita Mss. CCC. P. Sh. & multi editi; & eodem etiam modo citatur à Nonio Marcello in voce *Religio*. sed Mss. Dun.

ut

ut & Vat. & Bemb. habent *odium*, & ita legisse videretur etiam Donatus. sic *odium* idem erit ac *odiose*, ut alibi *scelus* pro *sceleste*, & *apoliopesis* erit in *dignus es*, &c.

Sc. V. v. 5. *Si nulla huic agritudo gaudio intercesserit*] Mf. Sh. *si nulla agr. interc. huic gaudio*: at Mff. P. CCC. D. R. *si nulla agritudo huic gaudio intercesserit*; & sic ex Iambico fiet Trochaicus.

v. 6. *Sed quem ego potissimum exoptem nunc mihi*] Ita multi editi. sed Mff. P. CCC. D. Sh. R. & La. *Sed quem ego potissimum mihi exoptem nunc*: Faernus autem e Bembino, *Sed quem ego mihi potissimum exoptem nunc*. utrovis modo fit Trochaicus; nec magni refert, nisi quod in Bemb. legitur *optem* pro *exoptem*, quod versus respuit.

Sc. VI. v. 4. *Quam ego, tibi quod evenit boni*] Plerique libri scripti, tam nostri quam Faerni, habent *quam ego illud tibi quod venit boni*. sed G. Fabricius ex auctoritate Cod. Pal. delevit *illud*; quod & versum expeditiorem reddit.

v. 7. *Quin jam uxorem ducam*] Ita Mf. Dun. & G. Fabric. e Palatino Cod. sed CCC. Sh. La. & alii habent *eam* pro *jam*. Mf. R. utramque vocem retinet, sed malè.

v. 9. *Solus est, quem diligunt Di*] Pro *diligunt*, Mff. CCC. Dun. Sh. & antiqui ll. Faerni habent *diligant*.

v. 10. Pro *conloquar* plerique libri scripti habent *Adibo & conloquar*. sed vix ullus est impressus qui retinet *Adibo &*; neque versus admittit.

v. 11. *Me in tuis secundis respice*] Mff. CCC. D. Sh. R. & omn. Bodd. *tuis secundis rebus respice*. sed Faernus ex auctoritate antiquorum ll. delet *rebus*: & interpretatio Donati non videtur agnoscere, qui dicit *secundis* esse absolute positum; quod fieri non potest si addatur *rebus*.

v. 14. *Sequere hac me intus ad Glycerium nunc*] Hæc lectio

lectio Codicis est Pembini. Sed Mf. CCC. *sequere hac me intro. apud Glycerium nunc est.* Mf. D. Sh. & o. Bodd. *sequere hac me intus. apud Glycerium nunc est.*

v. ult. *Siquid est quod restat. Plaudite*] In omnibus fere libris scriptis ante verbum *Plaudite* tam in hac quàm in cæteris Fabulis habes interpositum Ω vel ω ; & in fine omnium etiam adduntur hæc verba, CALIOPUS RECENSUI: quibus lectorem ideo fraudare nolumus. Quis autem fuerit iste *Calliopus*, apud interpretes non satis convenit. *Recitatorem* appellat eum Eugraphius, qui cùm *Fabulam terminasset*, *elevabat auleum scena*, & *alloquebatur populum*, Vos valete, Vos *Plaudite* &c. in Mf. CCC. & nonnullis aliis persona *Calliop.* minio notatur ante verbum *Plaudite.* sed hanc sententiam repudiat Peritus (aliis licet repugnantibus) & *Calliopium* fuisse criticum putat, qui has Fabulas ad antiqua exemplaria recensuerat. Qui plura cupit, Commentarios adeat, tam in hunc locum, quam in istum Horatii, de Arte Poeticâ:

*Si plausoris eges aulaa manensis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat, &c.*

Variae Lectiones in Eunuchum.

PROLOG. v. 5. *Existimavit esse, sic existimet*] Ita Cod. Bemb. & Mf. Sh. in multis autem aliis adduntur hæc verba *sciat, præsumat*; quæ glossemata esse, ipsa metri ratio satis docet. In Mf. CCC. *Extimavit esse, sit extimet, sciat, præsumat*: & certe verbum *existimavit* aliquo modo contractum legisse Donatum in Commentariis liquet; quod tamen quo pacto cum verfu stare poterit non video.

v. 6. *Quia lasit prior*] Ita Cod. Bemb. at Mf. Sh. *quia lasit prius*: cæteri fere habent *quale sit prius*.

v. 10. *Atque in Thesauro scripsit*] Ita plerique editi è Donato, qui *Thesaurum* hîc Fabulæ nomen esse affirmat:

mar: at Mss. CCC. P. Sh. R. & plerique Bodd. à *thesauris*. in Ms. Dun. utroque modo scribitur; in textu scilicet in *Thesauro*; at supra positum est, eadem manu, à *thesauris*.

v. 12. *Quam illic, qui petit*] Ita G. Fabric. è Pal. & Rivius ex antiquo Cod. & ita olim fuisse in Ms. P. videtur, ubi nunc scribitur *illi qui petit*, sed cum rasure. Ms. Sh. *illum qui petit*: Ms. Dun. *ille*. interpretatio Donati postulat *ille* vel *illic*: si enim *illic* pro *ille* scribatur, versus expeditior erit.

v. 14. *Dehinc ne frustretur ipse se*] Ita Ms. Dun. & E 11. nec non omnes editi: at Mss. CCC. P. Sh. R. & cæteri Bodd. — *ne fraudetur*.

v. 17. *Quæ nunc condonabitur*] Plerique Mss. habent *condonabuntur*; sed Metri ratio, ut & Donati interpretatio postulat *condonabitur*: ita enim *condono* accusativo jungetur; ut & Phorm. V. VI. 54.

Argentum quod habes, condonamus te.

v. 28. *Poeta, non quò furtum*] Ita Ms. Dun. & antiquissimi ll. Faerni habent *quò*, pro *quod*: alii autem habent *qui*.

v. 36. *Currentes servos*] Be. b. & Bas. *currentem servum*.

v. 44. *Animadvortite*] Ita Mss. D. Sh. & c. sed Bemb. & Bas. *animum attendite*.

ACT. I. Sc. I.

v. 5. *Siquidem hercle possis, &c.*] Hæc verba cum quinque sequentibus versibus Parmenoni tribuuntur in omnibus quos vidi Mss. & etiam in plerisque editis. Donatus tamen ea omnia Phædriæ tribuere videtur, quasi seipsum hoc modo alloquenti: ait enim hunc locum esse *Ἀγροχόμων* ad seipsum quasi ad alterum; ut illud Didonis apud Virgilium, *Æneid.* 4.

----- *Nescis heu, perditæ, nec dum*

Laomedontæ sentis perjuriam gentis?

v. 6.

v. 6. *Neque pertendes gnaviter*] Ita Cod. Bemb. quod & Faernus probat, & Rivius etiam in nonnullis exemplaribus idem invenit: alii autem plerique habent, *neque perficies gnaviter*.

v. 11. *PH. Proin tu dum est tempus, &c.*] In omnibus libris scriptis hæc personarum distinctio servatur; quam Muretus sustulit, omnia Parmenoni tribuens. sed hæc verba Phædræ esse à Parmenone opem petentis, & Parmenonis consilium ab isto loco incipere, *Here, quæ res in se &c.* non tantum Mss. suadent, sed & locus etiam apud Horatium, Sat. 3. lib. secundi, v. 265.

Sc. II. v. 18. *Exclusisti hunc foras*] Hæc lectio Donati est, & Mss. Ac. & nonnullorum recentiorum Faerni libb. sed CCC. P. Dun. R. & multi alii habent *exclussit*; ex quo Faernus, unius literæ traiectione, fecit *exclusisti*; quod & versus ferre potest, si præpositio *pro* Synalcepham non patiatur.

v. 26. *Proin tu, taceri si vis*] Ita Mss. P. Dun. Sh. R. sed Mss. CCC. & nonnulli editi habent *tacere*.

v. 37. *Docere, educere, ita uti si esset filia*] Ita Jo. Rivius legendum esse censet ex ratione metri, quanquam in omnibus Mss. legatur, *educare*: verbum enim *Terentianum* esse *educere* satis ex eo constat, quod infra dicitur, *eduxit mater pro suâ*. quod verbum & alibi sæpe occurrit, & facili lapsu poterat mutari in *educare*, ab iis præsertim qui metrum ignorabant.

v. 69. *Cupio aliquos parere amicos beneficio meo*] Ita legimus ex auctoritate Cod. Bemb. ita etiam legit Jo. Rivius, & G. Fabric. idem postulante etiam metri ratione; quanquam plerique alii Mss. habeant *parare*, & Mss. Sh. *preparare*.

v. 74. *En noster! laudo*] Ita Cod. Bemb. Faern. & Mss. P. sed Mss. Dun. & Pal. *heus*, Sh. *heu*, Mss. CCC. & multi editi, *hei noster*. Et in versu sequente, ubi Mss. P. & nonnulli editi habent *At ego nesci*. Mss. Dun. & Sh. *Aut ego nesci*. Sed Mss. CCC. & Cod. Bemb. *haut* vel

ve. *haud ego nesc.* quod & Faerno placet.

v. 84. *In te claudier*] Ita Mf. P. Cod. Bemb. & alii libb. Faerni: Mff. autem CCC. Dun. N. α. G. & Sh. *interclaudier*; alii *intercludier*.

v. 106. *T. merito te amo. bene facis*] Ita Mff. Dun. & Pal. quod etiam è consimilibus *Terentii* & *Plauti* locis probat G. Fabric. alii autem hæc verba *bene facis* Phædræ tribuunt.

v. 117. *Mihi parum habeat fidem*] Ita G. Fabric. è Cod. Pal. sed nostri Codd. pro *parum* habent *parvam*.

ACT. II. Sc. I.

v. 3. PH. *Ah, rogare? quasi difficile fiet. utinam,* &c.] Ita hunc cum sequenti versu in duos Senarios sectant Muretus, & Fr. Fabricius, & alii. Faernus autem, consentiente etiam hoc in loco Mf. D. primum Dimetrum facit, alterum verò Tetrametrum, rejecto *Ah* ad versum antecedentem, hoc modo:

----- *Ah*

Rogare? quasi difficile sit.

Utinam tam aliquid invenire facile possis,

Phædræ.

postea autem istum Senarium etiam,

Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. A. minime:

quin,

cum tribus sequestribus Faernus aliter fecit, nempe in Tetrametros duos, totidemque Dimetros, hoc modo:

Ne istuc tam iniquo patiare animo. P. A. minime:
quin effectum dabo.

Sed numquid aliud imperas?

PH. *Munus nostrum ornato verbis, quod poteris: & istum annulum;*

Quod poteris, ab ea pellico.

sed Mf. D. ordinationi Mureti & Fr. Fabricii hic potius favere videtur, quam ideo secuti sumus, alteram tamen non prorsus improbamus.

v. 13. *Noctu te adiget horſum insomnia*] Ita legendum eſſe cenſet F. Fabricius, ut *insomnia* ſit numeri ſingularis pro *vigilia* : Ennium enim & Pacuvium eodem modo dixiſſe, teſtis eſt Servius ad illud Virgilii, *Aeneid.* 4.

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam insomnia terrent? idem de Cæcilio affirmat Nonius Marcellus. eandem etiam vocem uſurpat A. Gellius, l. 6. c. 4. plerique tamen Mſſ. pluraliter legunt *adigent*. Donatus utriuſque lectionis mentionem facit.

Sc. II. v. 26. *Cetarii, lanti, coqui, fartores, piſcatores, aucupes*] Hæc lectio quidem eſt in omnibus Mſſ. & G. Fabricio placet: apud Ciceronem tamen, l. 1. de Officiis, ubi hic locus occurrit, vox *aucupes* omittitur; quam ideo aliqui delendam cenſent, ut metro etiam melius conſulant. Sed neque opus erat ut Cicero ſingulos opifices verbatim recenſeret, (omittit enim *cupedinarios* etiam) neque de metro nimis anxii eſſe debemus, cum fortasſe nonnihil gratiæ habeat, ſi recenſendis tot artificibus in hypermetrum excurrat.

v. 29. *Videt me eſſe tanto honore*] Ita Mſſ. D. P. CCC. Sh. R. La. N. α. 6. & plerique Faerni. Nonnulli habent *in tanto honore*: at nuſquam in Mſſ. legitur *in tantum honorem*, quod tamen multi habent libri impreſſi.

v. 38. *Hic hoc munere arbitrantur*] Ita Mſſ. Sh. P. N. 6. & plerique editi; quod & probat G. Fabricius, ut melius inter caſum rectum & obliquum diſtinguatur, ſed pro *hic* Prifcianus (l. 12.) hoc in loco legit *hiſce*, & ſ interpoſitum eſſe ait, Euphoniæ cauſâ, etiam in nominativo plurali. In Mſſ. etiam CCC. & nonnullis antiquis Faerni eodem modo legitur *hiſce*; & ita forſan olim fuit etiam in Mſ. D. ubi nunc legitur *hiſce*, ſed cum raſurâ quadam; idem etiam legiſſe videtur Donatus.

v. 43. *Ut falſus animi eſt*] Ita Donatus, & omnes editi; ſed multi Mſſ. ut *falſus animo eſt*!

v. 99. *Mirror, qui ex Piræco abierit*] Ita Muretus, Fr. Fabricius & multi editi: sed Mss. plerique legunt *quid ex Pir.* & sic *d* in *quid* elidendum est, ut constet versus.

Sc. III. v. 10. *Ut illum Dī Deaque senem perdant*] Ita quidem se habent omnes nostri Mss. & omnes etiam Bodd. nisi quod post *senem* addant *omnes*, quod tamen versus non facile admittit. Sed Donatus (quem secuti sunt plerique impressi) pro *senem* habet *seniam*: quæ lectio ut cum versu melius constaret, verborum ordinem Muretus aliquantulum mutavit.

v. 11. *Tum autem qui illum flocci fecerim*] Ita Donatus, Rivius & alii, necnon carminis etiam ratio. Mss. autem plerique habent *non illum flocci fec.* Ms. D. *illum non fl. f.*

v. 20. *Sive adeo digna res est*] Hæc verba Parmenoni tribuuntur in plerisque Mss. sed G. Fabricius Chærez tribuenda esse censet, ut & Faernus, ex auctoritate Donati.

v. 26. *P. Anni? C. sedecim*] Ita MS. Sh. & Pal. Parei, & metri etiam ratio: sed alii Mss. bene multi repetunt vocem *anni* hoc modo, *P. anni? C. anni? sedecim.*

v. 27. *Hanc mihi vi, clam, precario*] Plerique Mss. habent *vel vi, vel clam, vel precario*; apud Priscianum autem (l. 15.) ita citatur hic locus, *sen vi, sen clam, sen precario*: sed neutro modo constat metrum. Cum itaque diversitas ista, quæ est inter Priscianum & libros Mss. suspensas mihi faciat istas conjunctiones; Fr. Fabricii & aliorum rationi accedo, qui delendas esse censent: sic enim melius metro consulitur, & adolescentis importunitati nonnihil gratiæ accedit.

v. 30. *Qua ratione amisisti*] Mss. D. N. α. & Donatus habent *amisisti* contractum. sed Cod. Bemb. & plerique alii, *amisisti*: quod & versus postulat, nisi aliter ordinetur.

v. 39. *Illam, liquet mihi dejerare*] Ita Donatus,

& omnes libri impressi. sed Mss. D. Sh. N. *α*. CCC. P. *Illum liquet mihi delirare*; & tum à sequentibus hæc verba interpunctione disjunguntur.

v. 50. *Resse, inquit. Ab eo*] Ita Mss. CCC. N. *α*. & plerique editi. sed multi libri scripti legunt *habeo*; in Mss. autem D. *h* in *habeo* punctis notatur, quæ delendam esse monent.

v. 70. *Obsecro te hercle, Parmeno*] In plerisque Mss. deest pronomen *te*: sed non magni refert, cum utrovis modo constet versus.

v. 83. *Præterea forma, atas ipsa est, facile ut te pro Euncho probes*] Omnino hoc modo legendum esse contendit Fr. Fabricius. in Mss. La. est *pro Euncho te probes*: sed in Mss. D. Sh. CCC. P. R. N. *α*. deest pronomen *te*, quod & Donatus subaudiendum esse dicit: plerique etiam Mss. post vocem *forma* interponunt Conjunctionem *&*: quo pacto sit ut constet versus sublato pronomine, hoc modo:

Præterea forma & atas ipsa est, facile ut pro Euncho probes.

in versu sequente pro *dixisti* plerique Mss. habent *dixi*: sed sic versus Trochaicus fiet inter Iambicos.

v. 85. *Dnc, quantum potes*] G. Fabricius & alii legunt *quantum potest*, i. e. *quantum pote est*, vel *quantum fieri potest*; quo modo & alibi apud Terentium sæpe legi non diffiteor: sed tamen ut ita semper legatur non opus est, præsertim cum omnes nostri Mss. & Faernus etiam hoc in loco habeant *quantum potes*.

v. 90. *Flagitium facimus!*] Ita Mss. D. P. N. *α*. C. Sh. & Faernus: Mss. autem CCC. ut & G. Fabric. *Flagitium, facinus!*

v. 94. *An potius hæc pati? æquum est fieri, ut à me ludatur dolis*] Hunc locum ita legimus ex auctoritate Codd. D. P. CCC. Sh. R. N. *α*. C. &c. eodem etiam modo legunt Jo. Rivius, & G. Fabricius, nec non Donatus etiam, ut nunc habetur. Sensus autem

ita

ita se habet; *An id flagitium est, si illis crucibus, &c. referam gratiam, atque eas fallam ut ab iis fallimur? an potius flagitium est hæc ab iis impunè pati? æquum est fieri, ut dolis ipsas ludam.* (Sic vox ludatur vel impersonaliter ponitur, vel etiam ad Thaidem referri potest; at in Mss. Sh. N. C. legitur *ludantur*, quod omnes tangit.) *dolos meos qui noverint, culpent; at si meretricibus parem referam gratiam, merito illud factum omnes putent.* Agnosco quidem Faernum aliter hunc locum explicare; nempe pro *pati* à Cod. Bemb. legit *patri*, hoc modo: *An potius hæc patri æquum est fieri, ut à me ludatur dolis?* Sed de patre mihi parum sollicitus hoc loco videtur adolescens, qui non minus ipse patrem lusurus est. liberum tamen lectori iudicium esse volo.

v. 98. *P. Nunquam defugiam auctoritatem. sequere*] Hæc verba quidem in omnibus libris scriptis tam antiquis quam recentibus Parmenoni tribuuntur, ut & apud Donatum etiam: præterea in nonnullis legitur *auctoritatem tuam*. Muretus autem & Faernus, & alii etiam, qui eos securi sunt, Chæreæ tribuenda esse censent, auctoritate istius loci Plautini in Pœnulo, Act. I. Sc. I. v. 19. præcipuè moti:

Suspende, vinci, verbera, auctor sum, simo.

M. Si auctoritatem postea defugeris,

Ubi dissolutus tu sis, ego pendeam.

i. e. *si, te auctorem fuisse, postea negaveris.* Et huic sententiæ lubentissime accederem, si vel unicus esset liber scriptus, in quo Chæreæ tribuerentur hæc verba. Sed quanquam apud me multum valeat hæc auctoritas Plautina, ab omnibus tamen libris scriptis haud temere recedendum esse existimo; præsertim cum auctoritas etiam Donati accedat, cujus sententiam amplectitur Rob. Stephanus in Thesauro suo, ubi & alium è Cicerone locum adducit, (Orat. pro Sylla.) quem, paulo aliter ac Muretus, exponit. Si quis autem interim hæc verba juxta sensum Plautinum necessario interpretanda existimet, & tamen Parmenoni cum Mss. tribuere cupiat; meminerit Parmeno-

nem fuisse primum hujus facinoris auctorem: cum itaque dicit, *Nunquam defugiam auctoritatem*, aut hoc sibi vult, *non negabo me auctorem facti fuisse*; aut si id respiciat quod imperat Chærea, tum idem erit ac si diceret, *vide quid agas, semper enim te mihi id imperasse dicam*. Sed, ut supra dixi, nisi me moveret omnium Codd. auctoritas, facillime Mureti & Faerni sententiæ accederem.

ACT. III. Sc. I.

v. 5. *Est istuc datum Profecto, ut grata mihi sint quæ facio omnia*] Ita se habent Mss. CCC. P. D. Sh. N. a. G. & o. l. f. Faerni. *Gratum* autem id etiam a libi apud Terentium dicitur, *propter quod gratia haberi potest*; ut Heaut. II. II. v. 21.

Quod tamen nunc faciam; tum, cum mihi gratum esse potuit, nolui,

Contrario etiam modo *Ingratum* dicitur, Heaut. V. I. v. 61.

———— ignosces tamen

Post, & id ingratum: itaque nihil opus est ut verborum ordo mutetur, quod tamen in multis impressis fieri videmus.

v. 10. *Qui habet salem; Qui in te est*] Ita se habent Mss. P. & Dun. & hanc imprimis lectionem probat Muretus: in N. a. & G. *qui* in rasurâ est. at Mss. CCC. & Sh. *quod in te est*, i. e. *quæ res*: quod etiam à Rivio admodum probatur & G. Fabricio. & in nonnullis Prisciani impressis Codicibus ita legitur; at ita legisse ipsum Priscianum non ausim affirmare, cum sensus potius contrarium postulare videatur. Sed hoc in loco significantius videtur *Qui in te est*, h. e. *quantus vel qualis in te est*: & præterea *qui* melius Senario convenit.

v. 12. *Gestare*] Ita Mss. Dun. N. α. & Pal. G. Fabric. & multi impressi: & hoc probasse præstantissimos viros Bembum & Budæum testatur idem G. Fabricius; & sic continuatio erit ejus quod supra dicitur, *Rex te ergo in oculis*. istud autem scilicet interponitur ab incondita properatione militis laudari se cupientis, ut ait Donatus. Manuscripti autem alii habent *Gestire*: & pro *verum* (quod nostri Mss. omnes habent) in Bembino legitur *vero*, ut testatur Faernus: sed utrumque Terentianum est.

v. 21. *Ego non flocci pendere*] Ita se habent libri editi qui Faernum sequuntur, & Cod. N. α. & ita etiam est in Contextu Cod. Dun. ubi tamen *non* punctis notatur. in multis aliis deest *non*: ad sensum quidem non multum facit sive absit sive adsit, sed expeditior erit versus si retineatur: si vero deleatur, tum in *clanculum* non est elidendum.

v. 34. *Cæpit ad id alludere*] Ita bis citatur hic locus apud Priscianum, l. 18. & hanc lectionem aliquo modo poscit versus; neque aliter se habent editiones Faernianæ. sed plerique Mss. pro *alludere* habent *indere*; quod si admittatur, tum, ut constet versus, ultima in *Fortè Synalcepham* non patietur.

v. 46. *Imo magis ange suspicionem*] Ita multi se habent libri editi: sed plerique Mss. *Imo ange magis suspicionem*; & sic secunda syllaba in *suspicionem* longa fit, ut sæpe alibi apud nostrum auctorem, Plautum, Phædrum & alios.

v. 52. *Intromittamus commissatum; Pamphilam*] Ita se habent Mss. D. CCC. P. Sh. R. N. α. G. La. & alii; & sic optime constat Senarius. alii ante *Pamphilam* addunt pronomen *tu*, (quod tamen eleganter abesse potest, cum ex antecedentibus satis intelligatur) sed si *tu* admittatur, tum prima hujus versus syllaba præcedenti versui in scansione adnectenda est: quod ut vitaret Goveanus, verborum ordinem invertit contra omnium Mss. fidem.

316 VARIAE LECTIONES

v. 55. *Par pro pari referto, quod eam mordeat*] Ita se habent omnes nostri libri scripti, (præter N. α. ubi contra metrum legitur *Par pari referto, quod eam remordeat.*) & ita etiam o. l. f. Faerni, & Pall. G. Fabricii: neque aliter scribitur in Cod. Mediceo, aut Vaticano aliisque optimis Ciceronis exemplaribus, Cic. Epist. 9. ad Fam. lib. 1. ut testatur P. Victorius: & ita etiam se habent Gruteri Membranæ. Lambinus quidem *par pro pari* vix latine satis dici putat, & ideo ipse reposuit *Tu par pari referto*. Nos tamen antiquis potius exemplaribus adhærescimus, nec enim aliunde quid Latinum sit facile dignoscere possumus. Goveanus paulo longius ab antiquis Codd. recessit, sic legens:

Referto par pari, quod eam remordeat.

Sc. II. v. 15. *Haud nostris similia*] Ita plerique libri tam Mss. quàm edd. Faernus autem mavult, *ant nostris similia*, ut sit Ironiæ continuatio.

v. 4c. *Postea, continuò exeo*] Ita Mss. D. P. N. α. C. CCC. Sh. R. Ac. sed Cod. Bemb. *post continuò exeo*; quod tamen metrum impedit, nisi *continuò* Synalæpham non admittat.

v. 45. *Et illud de Rhodio dictum in mentem venit*] Cod. Bemb. habet *dictum cum in mentem venit*; sed in Mss. nostris omnibus deest *cum*; & versum impeditiorem reddit, neque sensum juvare videtur.

Sc. III. v. 21. *Thais, ego quam sum, maj.*] Ita plerique se habent impressi, metri causâ. sed Mss. *quam ego sum*; & ut constet versus, nulla erit collisio in *quam ego*.

v. 24. *Heus, heus; ecquis hic*] Nonnulli post *heus* interponunt personam *Pythia*: sed *Chremeti* omnia tribuit Donatus, ut & Ms. D. & Faernus. at Mss. Sh. CCC. N. α. C. & alii habent *Ecquis hic est*; Ms. D. *Ecquid hic est*: Faernus autem, ex auctoritate Cod. Bemb. & metri ratione, delevit *est*.

v. 3c. *Malam in rem hinc ibis*] Ita Mss. D. N. α. in

in nonnullis deest præpositio *in*, quæ non magni refert. in Bemb. & aliquibus recentibus Faerni pro *ibis* legitur *abis*: sed versus isto modo impeditior fiet.

Sc. IV. v. 1. *Hæc aliquot adolescentuli coimus in Piræum*] In omnibus hodiernis libris tam scriptis quam impressis, nec non apud Donatum etiam legitur *in Piræo*, vel *in Piræeo*; à quibus ut discedam tamen, movet me auctoritas Ciceronis, Ad Attic. l. 7. Ep. 3. ubi hoc loco ad stabiliendam sententiam suam ex professo utitur. Neque facile iis assentior qui memorie lapsus esse in eo loco credunt: quanquam enim, cum Terentiana verba velut è memoria citat, labi ipsum posse non negavero; (ut in eo libro qui *Orator* inscribitur, locum è Phormine, Act. II. Sc. II. v. 37. adhibens, *Cognatum* pro *Sobrinum* ponit,) in iis tamen vocibus quas exempli causa adducit, & in quibus rei totius cardo vertitur, adeo lapsus esse vix credibile est; præsertim in eo auctore quo tam familiariter usum se esse fatetur. At Daceria (inquires) *in Piræo* sexto casu necessario scribendum esse credit; quia scilicet adolescentuli prius in Piræeo erant, & ideo in Piræum convenisse recte dici non poterant. De Chæreâ quidem hoc verum est; miratur enim supra Parmeno *qui ex Piræeo abierit*, ubi publice custos datus erat: at idem de Antiphone dici nequit, nemo enim miratur ipsum è Piræeo abiisse, & per urbem libere vagari. potius igitur dicendum erit, Antiphonem cum sociis suis, Chæreæ visendi causa, in Piræum coisse, & ideo non opus esse ut *coimus* interpretemur cum Donato, *consensimus ac pepigimus, ut ne fiat Solacismus in Piræeo pro in Piræum*. Siquis tamen perpenso Ciceronis loco alteram adhuc lectionem potius retinendam esse censeat, non magnopere repugnabo. At præterea ut *Piræum* scribam potius quam *Piræum* (ut & alibi *Piræeo* potius quam *Piræo*) movet me hujus vocis origo, & usus etiam apud optimos auctores; qua de re vide Gronovii Observat. lib. 1. cap. 3. Quanquam enim Mss. libri Terentii trisyllabice fere scrip-

318 VARIAE LECTIONES

scriptam hanc vocem habeant; tamen, ad scribendi morem quod attinet, non semper iis assentior; praesertim in Nominibus Propriis quæ de Græco originem ducunt. Neque obstat hic carminis ratio quo minus tetrasyllabice scribatur. nam sic etiam poterit trisyllabice per Synizesin pronunciari: ita enim *rei* in fine versus sequentis tanquam monosyllabum erit si versum facias catalecticum, quales sunt sequentes. Si vero primos duos versus acatalectos tetrametros facias, tum neutro in loco Synizesi opus erit.

v. 7. *Ibo ad eum, visam si domi*] Ita se habent Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. G. & hanc lectionem se in Codd. Pall. & omnibus melioribus reperisse testatur G. Fabricius; quanquam in multis impressis legatur *Idque adeo visam si domi*.

Sc. V. v. 3. *Nunc est profecto, interfici cum perpeti me possum, Ne hoc gaudium contaminet vita agri indigne aliquâ*] Ita quidem hi duo versus ordinantur in omnibus Mss. ut sint Iambici tetrametri Catalectici; qui vero Trochaicos faciunt, quales sunt cæteri, verborum ordinem mutare coguntur.

v. 13. *Nemo est omnium, quem ego magis nunc cuperem quam te*] Lectionem hanc secuti sumus Jo. Rivius, quanquam in multis Mss. reperiatur *cuperem videre quam te*. alii delent voces *quam te*, & retinent *videre*. Faernus utrumque retinet, versum tamen paulo aliter ordinat; & præterea pro *omnium* legit *hominum*.

v. 23. *Tace sis, citius audies*] Ita Jo. Rivius: sed plerique Mss. habent *Tacitus citius audies*. & in versu sequente, pro *deducier* (quod habent omnes nostri Mss. & omnes etiam Faerni) solus Bemb. habet *ducier*; quod & versum expeditiorem reddit, nisi eo legatur pro illo, quod à nonnullis fieri video.

v. 25. *Quid tandem ex ea re ut cap.*] Mss. plerique habent *Quid ex ea re tandem ut cap.* & sic, ut constet metrum, *Quid ex* in unam quasi coeunt syllabam.

v. 34. *Novitiæ puellæ. continuo hæc adornant, ut Lavet*] Ita legimus ex auctoritate omnium Mss. nisi quod

quod in Ms. Dun. est *Novitia & puella*. Versus autem est tetrameter Iambicus, ut cæteri, si secunda in *Novitia* producat, ut sit apud Juvenalem: si corripatur, Trochaïcus erit. Muretus Senarium facit deletâ voce *puella*, contra omnium Mss. fidem. *hæc* autem pluraliter hîc legi pro *hæ*, monet Interpres.

v. 4c. *Atque per alienas tegulas*] Ita omnes nostri Mss. sed Bemb. & Vi&. in *alienas tegulas*.

v. 4f. *It, lavit, redit: deinde eam in lectum illæ conlocant*] Nostri omnes Mss. habent *conlocant*: & sic versus est Trochaïcus. alii autem legunt *conlocarunt*, & primam hujus versus syllabam antecedenti applicant, ut sit Iamb. catalecticus, quales sunt quibus immiscetur. sed cum tempus præsens ad rem magis appositum videatur, ideo lectionem Mss. retinemus.

v. 57. *Mihi ostentam tantam*] Hanc lectionem probant Rivius & Faernus. Multi autem Mss. habent *ostentatam tantam*, quod versus respuit; alii itaque delent *tantam*, quod in omnibus tamen nostris libb. scriptis reperitur, præter N. æ.

v. 61. *Sed tanto ocius properemus*] Hæc verba Chærezæ tribuit Jo. Rivius: sed in omnibus nostris Mss. Antiphoni tribuuntur, ut. & apud Faernum.

ACT. IV. Sc. I.

Nonnullos in hac scena versus paulo aliter ordinat Muretus. Nos vero Faernum & libros scriptos secuti sumus.

v. 12. *In convivium illam?*] Ita quidem se habent omnes Mss. neque ratio ulla erat, ut Goveanus propter Emphasin (cujus meminit Donatus) reponeret *Tun' in convivium illam?* ista enim Emphasis ad *illam* pertinet, & non ad *Tun'*, quæ vox nullo modo necessaria videtur.

Sc.

320 VARIE LECTIONES

Sc. III. v. 1. *Ubi ego illum scelerosum*] Hunc & subsequentem versum cum Faerno & libris Mss. Trochaicos tetrametros acatalectos facimus. qui Goveanum sequuntur ad Iambicos redigunt: sed à vet. libris nimium recedere videntur.

v. 9. *I hinc quo dignus*] Ita se habent Mss. P. CCC. Sh. R. N. α. 6. sed Mss. D. *il hinc*. Bemb. autem & Vi&t. *in' hinc*: quæ lectio si admittatur, legendum est *Hem* pro *Ehem* in initio versus. aliter autem se habent nostri Mss.

v. 10. *Tam inlepidis*] Ita omnes nostri Mss. multi autem impressi habent *lepidis*.

v. 12. *Virginem, quam heræ dono dederat miles, vitavit*] Lectionem hic secuti sumus omnium Mss. & sic versus est Trochaicus tetram. acatal. Muretus autem & qui eum sequuntur, verborum ordinem prorsus mutarunt.

v. 25. *Nam illum aliquo conclussem*] Ita se habent plerique editi, etiam antiqui, propter versum. Sed tamen versus stare potest (admissâ voce *conclussem*, quæ in plerisque habetur Mss.) si vel *illi* primam corripit, vel prorsus desit, (ut in Mss. Sh. N. 6.) in Mss. CCC. pro *commissem* legitur *commissem*, & eadem manu notatur Syncopen ibi esse; sed si metrum respicias, hoc ad *conclusssem* potius referri debere videtur.

Sc. IV. v. 6. *Ita jam adornarat fugam*] Ita se habent Mss. P. CCC. D. Sh. R. Bal. N. α. & ita constabit versus correptâ ultimâ in *domi*. in Bemb. *ornarat*. in impressis *ornabat*, vel *adornabat*, quod non placet.

v. 13. *Namque aliam habui neminem*] Ita Mss. Dun. & Bemb. sed Mss. P. CCC. Sh. N. α. 6. & plerique libri Faerni, *Nam quem aliam? habui neminem*: vel *Nam quem? alium habui neminem*.

v. 17. *Nunc tibi videtur fadus*] Mss. P. N. α. 6. Sh. *Nunc eo tibi videtur fadus*. sed hoc respuit metrum. Mss. CCC. D. *nunc eo videtur*, omisso pronomine *tibi*. Faernus autem ex auctoritate Cod. Bemb. retinet

retinet *tibi*, deletâ voce *eo*: & ita etiam legitur apud Nonium Marcell. in voce *Fædum*.

v. 41. *Et cæ est indutus*] Ita hunc locum ex professo legit Priscianus, lib. 18. sed plurimi Mss. habent, & *eam est indutus*.

v. 47. *Sequere me hac*] Pronomen *me*, quod in plerisque habetur impressis, multi Mss. non agnoscunt; quod si absit, melius procedet Trochaicus.

v. 53. *Sed nunc quid faciendum suades*] Mss. Ac. & plerique impressi pro *suades* habent *censes*: sed in cæteris Mss. nostris omnibus legitur *suades*.

v. 54. *Utrum taceamne, an prædicam*] Ita se habent Vat. & Dec. Faerni: & ita olim in Dun. fuisse videtur, quanquam hodie mutetur in *prædicem*. Sed versus necessario postulat *prædicam*, nisi mavis legere *prædicem* mediâ longâ.

v. 56. *Te omni turba evolves*] Ita se habent omnes Mss. Sunt qui legendum censent *evolvis*, quod antiquo more dici volunt pro *evolueris*: scilicet ut sit ejusdem modi cum verbo sequente *feceris*. Sed non opus est: nam diversos modos etiam alibi copulat Terentius; ut Phorm. Act. IV. Sc. III. v. ult.

Id sumam: uxori, tibi opus esse, dixero.

Sc. V. v. 5. *Videre quam dudum*] Plerique Mss. habent *videre mihi quam d.* sed Goveanus & Muretus sustulerunt *mihi*, propter metrum; quod tamen aliter constare potest, si *quidem* in unam syllabam contrahatur. præterea pro *hilarior*, quod in omnibus nostris est Mss. idem Muretus reposuit *alacrior*.

v. 9. *Nil dixit, tu ut sequerere sese*] Ita Mss. D. & Bemb. alii autem pro *tu* habent *tum*: Faernus utrumque otiosum esse credit. nos tamen pronomen *tu* non incommodum huic loco existimamus.

Sc. VI. Versus in initio hujus scenæ aliter apud alios disponuntur. Nos autem, ne à libris antiquis discederemus, Faernum & Mss. Dun. secuti sumus.

v. 12. *Et habetur, & referetur, Thais, à me*] Ita se habent Mss. CCC. D. Sh. N. & C. Faernus autem

delet *à me* ex auctoritate Cod. Bemb. versus tamen admittere potest, si *Thais* in unam syllabam contrahatur.

v. 17. *Militem secum ad te*] Pro *ad te* Mss. Sh. habet *atque*.

Sc. VII. v. 4. *Male mulcato ipsam*] Ita G. Fabric. & Pall. necnon ed. Faerni; & ita olim scriptum fuisse videtur in Mss. D. & N. α. sed nunc, obductâ lineolâ, perperam mutatur in *multabo*: quod etiam evidenter in Cod. Dun. fit, Adolph. A&. I. Sc. II. v. 10, ubi. N. α. habet *mulcavit*.

v. 11. *Tu hosce inferne hic: ego ero post prin.*] Ita hunc locum interpungimus, contra morem omnium fere editorum; si enim legas *hic ego ero*, male inferretur *inde omnibus signum*; dicendum enim potius esset *hinc omnibus signum*.

v. 19. *Omnia prius experiri, quam armis*] Muretus interponit vocem *verbis*; quam tamen neque metrum postulat, neque Mss. agnoscunt, nec interpretatio Donati, quam vide.

v. 26. *Nisi si mavis eripi*] In Mss. CCC. N. G. P. D. Sh. *Nisi si vi mavis er*. Sed versus non patitur. alii itaque (inter quos N. α.) omittunt *si*; sed G. Fabric. delevit *vi*, ex auctoritate Cod. Pal.

v. 46. *Vos me hac sequimini*] Hæc verba Thraconi tribuntur in plerisque editis; sed in Mss. CCC. P. D. Sh. N. α. G. & c. Sange, quasi exercitum jam ducenti domum.

ACT. V. SC. I.

v. 15. *Ita ut tu jussi*] Ita Faernus & plerique editi: sed Mss. CCC. D. Sh. R. N. α. G. *ita ut jussisti*, omisso pronomine. utrovis modo constat metrum.

v. 18. *Hæra mea, tace, tace, obsecro, salva sumus*]

Ita

Ita hunc versum cum duobus sequentibus ordinamus ex auctoritate omnium Mss. & Faerni, nisi quod *sinisteram* tetrasyllabum facimus ut constet senarius, qui aliter catalecticus erit, qualis apud Terentium alibi non reperitur. Muretus & alii aliter verba disponunt, sed contra Mss. omnium fidem.

v. 21. *Quid illo faciemus, stulta*] Hæc lectio est Codicis Dun. & Pal. & Prisciani etiam (lib. 17.) qui illo figurate positum esse dicit pro illi. Mss. N. α. & alii, *Quid illi faciemus?*

v. 23. *Videtur: non est?*] Ita se habent omnes Mss. Goveanus delet verbum *est*, & non Thaidi tribuit: sed *est* admittit carmen si ejus monosyllab. fiat.

Sc. II. v. 14. *Amitte: si aliam*] Ita omnes fere Mss. qui vero legunt *Mitte* pro *Amitte*, sequentium verborum ordinem mutare coguntur, & vocem *ullam* interponunt contra fidem Mss.

v. 23. Pro *fecerim* solus Bemb. habet *fecero*. sed ut *fecerim* retineamus, facit consimilis locus in Andria, Act. I. Sc. II. v. 26. *Si te inde exemerim*, &c. Et Adelph. Act. II. Sc. I. v. 17. *si innuerim*.

v. 35. *Malo principio*] Mss. Sh. & P. *Ex malo principio*; hoc autem non admittit carmen: alii igitur legunt *Malo ex prin.* sed præpositionem *ex* delemus ex auctoritate Mss. N. α. G. CCC. D. R. & omnium antiquorum librorum Faerni.

v. 48. *Te mihi patronam capio*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. & o. l. f. Faerni. Nonnulli editi habent *cupio*, ut & N. G.

Sc. III. v. 10. *Viden' ut otiosus sit*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. R. La. N. α. G. Faerno autem placet *otiosus sit*.

Sc. IV. v. 14. *Quæ cum amatore suo cum canam liguriunt*] De voce *ligurio* non satis convenit inter doctos, an per simplicem *l* scribi debeat. sed si germana sit hæc lectio quæ in omnibus fere Mss. habetur, tum necessario corripietur hujus vocis antepenultima;

quod cum his facit qui à voce *λειτουργος* deducunt: & cum ubicunque producta legitur, alterum *v* epentheticum sibi adsciscet.

v. 15. *Harum videre inluviem*] Mss. fere omnes vel *illuviem* vel *inluviem* habent, & hanc lectionem tuetur G. Faernus; cuius rationi libenter accedo, quamquam J. Rivius *ingluviem* magis prober.

Sc. V. v. 10. *Scis eam civem hinc esse? & fratrem eius esse adp. nob.*] Ita Mss. plerique nostri, ut & Cod. Bemb. alii aliter verba miscent.

v. 28. *Tu isti narrato omnem ordinem rem, ut factum fiet*] Hanc lectionem amplectimur, non tantum quia est in Ms. CCC. sed præterea quia eadem locutione alibi etiam utitur Terentius, *Heaut. IV. II. 28. Adolph. III. II. in fine. Adolph. III. IV. 1. in Mss. autem D. Sh. P. N. α. 6. & vet. ed. pro omnem ordinem rem habes omnem ordinem*; quam lectionem retinet J. Rivius. Neque mihi placet sententia Faerni hoc in loco, qui *omne* absolute ponit, hoc modo:

Narra omne ordine ut factum fiet.

Sc. VI. v. 8. *Sati ne salva*] Ita legitur in Ms. Sh. & in contextu etiam Ms. P. additur *res sunt*; quæ verba quoque, velut explicationis gratiâ, alia manu apponuntur in Mss. CCC. & N. α. 6. Donatus & nonnulli alii *salve* adverbialiter exponunt.

v. 21. *Ad Thaidem hanc deducis*] In Cod. Bemb. deest pronomen *hanc*; sed cæteri Mss. agnoscunt, neque supervacaneum videtur.

Sc. VII. v. 9. *Non sati potest narrari*] Ita Mss. CCC. D. Sh. R. La. E 11. 72. N. α. 6. & G. Fabric. Nonnulli impressi habent *Non pote satis narrari*; alii autem, *Non possum satis narrare*.

Sc. VIII. v. 1. *Quid captas, Thraso*] Ita omnes nostri Mss. ut & omnes Faerni; & sic versus est Trochæus, ut & cæteri omnes in hac scenâ. Goveanus autem & Muretus pro *captas* legunt *inceptas*, & reliquos etiam, vel additione, vel mutatione factâ, ad Iambi-

cos redegerunt. quod ab iis tamen animadversum non est qui exemplaria Mureti ediderunt; appositum enim antiquo Erasmi titulo Trochaicos etiamnum appellant, quos Muretum secuti ipsi Iambicos acatalect. fecerunt.

Sc. IX. v. 3. *Tot contigerint commoda*] Ita Cod. R. & omnes Mss. Rivii. sed D. CCC. P. N. a. G. Sh. La. G22. *contigerunt*: quæ lectio si admittatur, ostendere modi erit infiniti. plerique autem impressi pro *contigerint* habent *congruerint*.

v. 7. *Audin' tu, hic quid ait?*] Ita se habent omnes Mss. sed ex iis alii Gnathoni, alii Thrasoni hæc verba tribuunt; libri autem impressi multi habent *audin' tu illum, quid ait?* repugante metro & Mss. auctoritate.

v. 11. *Miles pellitur foras*] Ita Mss. N. a. P. & ed. Faern. sed Mss. D. CCC. Sh. N. G. *pellitur*. utrumvis admittit carmen.

v. 15. *An me, qui id ausu' sim*] In plurimis Mss. deest vox *id*; quod si deleatur, in initio legendum est *Illamne*, quod in solo Cod. Bemb. habetur.

v. 19. *Hæc nobis bona*] Ita plerique impressi: sed Mss. *hæc bona nobis*.

Sc. X. v. 16. *Post nunquam quod dicas mihi*] Hæc lectio Codicis est Bembini, quam probat Faernus & metri ratio. alii autem habent *Nihil est quod dicas mihi*.

v. 32. *Neque tu istam metuas ne amet mulier: pellas facile ubi velis*] Ita plerique post Muretum impressi. sed Mss. nostri & Bodd.

Neque istam met. ne amet mul. facile pellas ubi velis.

& ut isto modo sustentetur versus, prima in *istam* corripienda est, & *ne ante amet* non elidendum.

v. 39. *Et deridendum vobis propino*] Mss. D. N. a. G. Sh. *prabebo*, Mss. P. CCC. E 11. K63. & Cod. Ashmo-leanus, *prabeo*: quam lectionem acriter tueretur Muretus. sed R. & La. *propinabo*. At Mf. E77. & Cod. Bemb.

326 VARIAE LECTIONES

& libri antiquissimi Faerni, ut & Donatus, habent *propino*, quod Jo. Rivius admodum probat, & Faernus etiam quorum sententia ideo magis accedimus, quia Nonium Marcellum ita olim legisse (in ipsa voce *propino*) videmus. Neque obstat metrum; nam prima in *propino* etiam apud Martialem aliquoties producta legitur, ut & prima in *Prologus* apud Terentium.

v. 45. *Atticam elegantiam*] Ita Faernus è Codd. antiquis: sed nostri plerique Mss. habent *eloquentiam*, ut & Donatus.

Varia Lectiones in Heautontimorumenon.

PROLOG. v. 39. *Affidue agendi sint seni*] Multi impressi pro *seni* habent *mibi*; quod, cum neque nostri Mss. neque Pall. G. Fabricii agnoscant, è Glossemate in contextum irreplisse videtur.

v. 44. *Si qua laboriosa est*] Plerique Codd. habent *si qua laboriosa est*, repugnante metro. Muretus itaque legit *laboriosa si qua est*. Sed in Cod. Bemb. Faernus invenit *si qua lab.* quod & recto verborum ordine metrum sanat. eodem modo *ne qua* pro *nequa* apud Ciceronem. *Neque iusta querela esse possit*, Ep. 12. ad Fam. l. xi. Ed. Grævii è Mss. Var. & Vici.

ACT. I. SC. I.

v. 29. *At enim, me, quantum hic*] Plerique Mss. habent *At dices enim me*, vel *At enim dices me*. sed sic non constat versus. Faernus delet *me*: & fiat in unam contrahit syllabam. Sed Muretus & Glareanus verbum *dices* potius delendum censent, quod & nos omittimus, quia incertam sedem in Mss. habet.

v. 30. *Siquid laboris est, nollem*] Sic se habent omnes libri & scripti & impressi: metrum autem impeditum est, nisi ultima in *laboris* cum verbo *est* coalescat. Nec de sensu interim hujus loci conveniunt interpretes. Si vero levi mutatione facta legatur *Siquid labor is est*, metrum fiet expeditissimum, & sensus saltem non obscurior. Sed quicquam immutare nobis non permisimus.

v. 37. *Appone, ne labora*] Ita Mss. D. Sh. N. α. G. & plerique Bodd. Bemb. & omnes antiqui Codd. Faerni, necnon Pall. G. Fabricii, qui vocem *depone* Glossema putat esse ab iis additum qui *appone* non satis intelligerent.

v. 45. *Amare cepit perdit*] Ita ed. Faerni, Cod. N. α. & plurimi impressi. Sed Mss. D. Sh. R. La. N. G. P. pro *perdit* habent *virginem*, Mss. vero CCC. & alii utramque vocem habent, sed verante metro.

v. 63. *Putavit me & etate & benevolentia*] Ita quidem se habent omnes Mss. tam nostri quam Rivii & Faerni. Attamen Petrus Bembus, in Dialogo, sic e Codice suo legit, *Putavit me etate & sapientia*; sed ita non constat versus. Muretus itaque hoc modo verba locavit, *Etate me putavit & sapientia*. Sed Faernus, qui Codicem Bembinum accuratissime relegerat, hujus lectionis nullam mentionem facit, neque cæterarum fere quas in hac scena idem P. Bembus in isto Dialogo notat; quas igitur an ex isto Codice, an ex alio quopiam, an ex ingenio suo depromserit, non facile affirmare ausim propter Faerni silentium. nam & idem P. Bembus paulo infra v. 91. pro *sumtum exerceant* habet *victum exerceant*: ubi tamen & omnes Mss. & Faernus habent *sumtum*, quod & nos propterea retinemus.

v. 102. *Hoc ibi fit ubi non*] Ita Mss. CCC. Sh. La. &c. sed D. N. α. & nonnulli alii, *hoc qui fit*. Bemb. *hocque fit*.

v. 113. *Ad laborem impellerim*] hanc lectionem
E c 4 Faer-

Faernus è Cod. Vat. & Vi&. probat: neque aliter constat versus. cæteri Codd. fere habent *impulerim*; sed repugnat metrum.

Sc. III. v. 6. *Et ignoscendi dabitur peccati locus*] Pro peccati, Mss. CCC. P. D. Sh. La. N. α. habent *peccatis*. Vide Donatum ad Hec. A&. IV. Sc. V. v. 111 *ut non fiet peccato mihi ignosci æquum*.

ACT. II. Sc. I.

v. 3. *Quæ mihi animum exangeant*] Hanc lectionem amplectuntur Palmerius, Guyetus, T. Faber & alii; neque à mose Terentiano multum abhorret, qui tertiæ Conjugationis verba ad secundam interdum reducit, quod & apud antiquos frequenter fieri solet. Sic *abstergeo, congrueo*, ut Eunuch. A&. IV. Sc. VII. v. 9.

Quis abstergerem volnera.

Heaut. A&. III. Sc. I. v. 91.

Ne nos inter nos congruere sentiant.

Disimulandum tamen non est, in Mss. legi *exangeant*: quid autem sit *animum augere* non facile est dictu, nisi *animum* pro *suspensione* vel *solicitudine* posuimus, esse dicas, vel *exangeant* interpretetur per *diminuant*, ut fit in Mss. N. α. facile autem mutari poterat *n* in *æ*, nihil tamen certi affirmare audeo.

v. 10. *Hinc longule esse*] Ita Faernus è Bemb. & G. Fabricius. cæteri Mss. plerique habent *Hinc longius abesse*: sed eo modo metrum impeditum erit: & præterea *longule* Plautinum est.

v. 11. *Dum moliantur, dum conantur*] Ita se habent Mss. D. Sh. R. N. α. 6. Bemb. & omnes antiqui Codd. Faerni; quam lectionem & ipse Faernus probat, quia *moliantur* & *conantur* fere synonyma sunt. in Mss. P. & nonnullis aliis legitur *comantur*, quod antiquum esse putat G. Fabricius pro *commantur*; in multis itaque

editis libris reponitur *comuntur*, sed in nullo Mss. neque in antiquioribus libris impressis.

Sc. II. v. 20. *Neque potuisse enim unquam me ab hac expellere*] In Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. G. La. verba numerosius coll. cantur, hoc modo:

Neque enim potuisse unquam ab hac me expellere.

v. 30. *Hæc ipsa in itinere alteræ*] Hoc modo citantur hæc verba apud Priscianum, lib. 6. & certe plurimi numero alias lubenter utitur Terentius. sed Mss. D. P. Sh. R. La. N. α. G. *hoc ipsa in itinere*, Mss. CCC. *hoc ex ipsa in itinere*.

v. 48. *Nulla mala re esse expolitam*] Hæc lectio Faerni est & Mss. Dun. sed plurimi alii Mss. pro *mala* habent *malam*, & in nonnullis apponitur Glossema. i. *e. maxillam*; at hoc ineptum esse nemo non videt.

v. 124. *Nam quendam misere offendi ibi militem*] Ita Faernus è Cod. Bemb. quam lectionem ex apposito glossemate, quod in isto libro habetur, confirmat. sed plerique alii Mss. habent *Nam miserum quendam offendi*, &c.

v. 127. *Eademque ut esset apud te quam gratissima*] Hæc lectio habetur in Mss. CCC. P. D. alii autem aliter se habent. Mss. Sh. R. N. α. G. *apud te ob hoc quam gratissima*; quam lectionem repudiat G. Fabricius, neque facile admittit metrum. Faernus autem è Bemb. *Eademque ut esset apud te hoc quam gratissimum*, & eadem adverbialiter sumendum esse dicit. sed expeditior videtur lectio nostra.

Sc. III. v. 10. *Hæc ubi imminuta est*] Ita Cod. Bemb. quod & à Faerno probatur. alii fere Codd. habent *immutata* vel *mutata*.

v. 11. *Nisi prospectum interea aliquid nobis est, desertæ vivimus*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. N. α. G. La. E11. 72. & ita versus est Iambicus Octonarius. in Cod. autem Bemb. Trochaicus est, hoc modo: *Nisi si prospectum interea aliquid est, desertæ vivimus*. Sed pronomen *nobis* emphasin hîc loci habere videtur, quod ideo retinemus omisâ voce *si*, quam nostri Mss. non agnoscunt.

330 VARIAE LECTIONES

v. 21. *Ingenium frui*] Ita Cod. Eemb. ceteri fere *ingenio*.

v. 24. *A. disperii. B. perii misera, quid spes?*] In Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. 6. omititur verbum *perii*, hoc modo: *A. disperii misera. B. quid spes?* sed ita metrum non constabit.

v. 27. *Salvum venisse*] Mss. CCC. P. D. Sh. N. α. 6. La. advenisse.

v. 28. *Maxime animo exoptatam meo*] In Mss. D. P. Sh. La. N. α. 6. *expectata*; in Mss. CCC. & G22. *exoptata*. sed versus ratio exigit ut vel *expectatam* vel *exoptatam* legas. neque mirum est si in finale ante alterum, librariorum incuria, interierit; praesertim cum sensus utrovis modo stare poterat.

ACT. III. Sc. I.

v. 11. *Ingenio egregio ad miseriam*] Ita Cod. Bemb. & Dec. Faerni. alii autem habent *egregie*, vel *egregio ad miseriam*.

v. 34. *Potius quam patere filium Commeare ad mul.*] Ita se habent omnes libri scripti. versus autem sustentat Faerius contrahendo in unam duas medias syllabas vocis *commeare*, & ultimam non elidendo. Muretus aliter verba ordinat, hoc modo: *Potius commeare filium Quam patere ad mulierculam*. sed neque concinna videtur haec verborum collocatio, neque ab ullo libro scripto agnoscitur: sicut neque illa ejusdem Mureti, quae sequitur v. 43. *Satrapes si fiet, Sufferre amator nunquam ejus finitus queat*. ubi omnes Mss. habent *Amator, nunquam sufferre*, &c. nec repugnat metrum si *ejus* in unam syllabam contrahatur.

v. 45. *Si sis, regas*] In multis Mss. deest *si*, & ita etiam expeditior erit versus. Sed Jo. Rivius ē Cod. Hal-

Hassenssteiniano, & Th. Linac. (lib. 6. de Em. Stru&.) si retinendum esse censent. & sic vox ea ante intus tota absorberetur.

v. 75. *Quodcumque inciderit in mentem, volet: neque id Putabit, prævumne an rectum sit, quod petet.*] Ita quidem Faernus ex comparatis inter se Mss. legendum censet. Sed Mss. D. N. α. CCC. Sh. ita se habent.

Quod cuique cumque inciderit in mentem volet:

Neque id putabit prævum an rectum sit, petet.

& ita etiam constat metrum, nisi quod in Mss. N. α. Sh. additur *quod petet*, repugnante metro.

v. 78. *Ibit ad illud illico, Quo maxime apud te se, &c.*] Hæc etiam Faerni lectio est. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. 6. & o. Bodd. pro *illud* habent *illum*, & in versu sequente Mf. CCC. *Quem maxime apud te valere sent.* R. & E11. *Quem max. apud te & se valere.* Sed Mss. N. α. 6. P. D. Sh. La. G22. E72. *Qui maxime apud te se valere sentiet.* in tanta igitur discrepantia Faernum lubenter sequimur.

v. 102. *Ostiosus operam ut tibi darem*] Ita Mss. D. CCC. N. α. & tres antt. Codd. Faerni, sed Sh. La. N. 6. & om. Bodd. habent *ocins*, at repugnante metro.

Sc. II. v. 4. *Ille Clinia servus tardiusculus est*] Hæc lectio quidem habetur in omnibus libris scriptis: metrum autem Faernus sustentat resolvendo diphthongum in *Clinia*, & primam in *ille* corripiendo, &c. Muretus autem, nullâ fretus auctoritate, aliter verba disponit.

v. 27. *C. Quippe qui*] Ita legitur in Mss. P. N. α. Sh. D. Pal. G. Fabricii & libb. antt. Faerni: etiam in Bembo ubi & *qui* parelcon esse dicitur. Plautus etiam eodem modo *quippe qui* pro *quippe* usurpat. præterea metrum non facile admittit *quippe quia*, quod in multis impressis habetur, & nonnullis Mss.

v. 49. *Nec cum malefacere crederem*] Ita plerique

que post Muretum libri impressi : sed Mss. N. a. C. CCC. P. D. Sh. La. &c. *Nec cum malefacerem, crederem, &c.*

Sc. III. Versus in hac scena aliter subinde à Mureto ordinantur. Nos autem Faerni potius & Cod. Dun. auctoritatem secuti sumus.

v. 13. *Nemo est meorum hodie*] Plerique Mss. habent *meorum amicorum hodie* : sed cum eo modo versus justo longior sit, Glareanus & alii vocem *amicorum* tollendam judicant.

v. 19. *Hominis frugi & temperantis functus officium*] Multi impressi habent *Hominis es frugi & &c.* sed *es* in nullo Ms. apparet : nec absurda videtur Johannis Fabrini interpretatio Italica, ubi *functus officium* ad ipsum Syrum refert hoc modo, *Ego hominis frugi & temperantis officium functus hæc eadem tibi præcipio, &c.*

v. 44. *S. Cliniam orat, sibi uti id nunc det: illam illi tamen Post daturam. mille nummum poscit.*] Diu hic locus interpretes vexavit, nec inter se Mss. admodum consentiunt. in Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. C. *Clinia orat.* in Sh. R. La. deest vox *id*, quæ tamen in D. CCC. & aliis retinetur. Præterea pro *daturam* (quod in Mss. D. Bemb. & aliis Faerni habetur) CCC. P. Sh. & alii habent *daturum*. Consideratâ itaque hac librorum varietate, Faerni sententiæ aliquantulum accedimus, qui è Codd. Var. & Bemb. *Cliniam* legit : non tamen ei concedimus ut *poscit* pro *pollicetur* exponat. Sed cum Daceria potius aliter interpungendo ad hanc sententiam totum locum interpretamur. Sc. Pessuma hæc meretrix *Cliniam orat, uti sibi id argentum nunc det: illam tamen* (sc. adolescentulam arrhaboni relictam) *illi post daturam* ait. Ipsa autem jam *mille nummum poscit*. Sicuti autem hæc interpretatio displiceat, ut cæteras ipse consulat, rogamus. tot enim & tam diversæ sunt, ut sine tædio omnes recenseri nequeant.

Sc. IV. *Nisi me animus fallit* &c.] In plerisque libris impressis male hic statuitur initium Actus Quarti. Ex antecedentibus enim satis constat proscenium non esse vacuum, quod & olim monuit Adr. Barlandus, & nuper etiam Cl. Daceria.

v. 13. *Mihi te maximo opere dicere*] Ita Codd. Bemb. & Vict. sed omnes fere alii pro *dicere* habent *interminatum*, quod tamen non admittit versus ratio.

v. 15. *ST. Sic est factum, domina; ergo herus damno auctus est*] Ita se habent omnes fere libri scripti & nostri & Faerni. quanquam P. Bembus, (in Dialogo supra memorato) ita hunc locum legat, *SO. Sic est factum. CHR. dominus? ST. Ergo herus damno auctus est.* Sed in Codice Bembino, quo usus est Faernus, hæc lectio non invenitur: sed ad hunc modum personæ collocantur, *SO. Sic est factum. ST. domina, ergo herus damno auctus est.* Ita (sed recentiore manu) notantur in Ms. Ac. Hanc tamen collocationem merito repudiat Faernus, quia Socrate verba ita nullo modo inter se conveniunt, & præterea quia reliqui Codd. hæc omnia Syro adjudicant.

v. 43. *Animum non adverti primam*] Mss. CCC. Sh. R. & alii nonnulli pro *animum* habent *annulum*. Sed Bemb. & Dun. habent *animum*. & præterea pro *at postquam* Mss. plerique habent *sed postquam*; & sic quoque melius procedit versus si *animum* legatur, nisi ultima in *primam* non elidatur.

v. 12. *Ut olim in tollendo, Chreme*] Ita Cod. Bemb. quæ lectio etiam à Faerno probatur. At Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. 6. in *tollenda*. Sed non magni refert.

ACT. IV. Sc. I.

v. 2. *Ita hac re in angustum*] Sic se habent Mss. CCC. P. D. N. α. & Faernus etiam. Mss. autem Sh.

334 VARIAE LECTIONES

N. 6. & nonnulli impressi pro *hac re* habent *hercle* quod & à Jo. Rivio probatur.

v. 9. *Quid si hoc nunc sic incipiam? nihil est. quid si sic?* Ita plerique se habent Mss. & sic versus est trochaicus hypercat. in Mf. Sh. deest *nunc*, & sic fit octonarius. alii delent *quid* ante *si sic*, nullo tamen Codice consentiente.

Sc. II. v. 7. *Cui aque audisti commodè quidquam* Ita Codd. Bemb. & Vi&. necnon Glareanus & Faernus. sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. & Riv. *commodi*. G. & F. Fabricii, *commodius*.

v. 19. *Senex resciset illico* Ita Bemb. sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. pro *senex* habent *nostr*.

v. 29. *Illum plane prodis* Ita se habent omnes libb. Mss. præter Bemb. qui pro *prod*is habet *perdis*, quod Faernus probat.

v. 37. *Quid me fiat, parvi curas* Ita Mss. D. & CCC. &c. sed Bemb. & Sh. *parvi pendis*, quod etiam superscribitur in CCC.

v. 38. *Quid, malum, me atatem censet* Ita Cod. Dun. ut Riv. & Faern. Sed Mss. CCC. P. Sh. R. La. N. α. 6. o. Bodd. pro *atatem* perperam habent *tandem*.

Sc. III. v. 5. *Cum spe pendeat animi* Ita se habent omnes Mss. præter solum Bemb. ubi legitur *cum in spe pendeat animi*, quæ plenior lectio Faerno placet: sed præpositione opus esse non videtur.

v. 24. *Levatum esse harum abitu* Ita Cod. D. & Bemb. & ita optime constat metrum. Muretus, qui *harum* retinet, aliter verba locare cogitur, contra Mss. fidem.

Sc. IV. v. 16. *Quam scite in mentem venerit* Mss. CCC. P. D. Sh. La. N. α. 6. & o. Bodd. *quam scite mihi in mentem ven*. Sed tum, ut constet versus, *scias* & *mihi* monosyllaba erunt.

v. 22. *Immo si scias* Ita Bemb. & Vi&. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. R. La. N. α. 6. *imo sic satis*.

v. 26. *Hanc cupere uxorem*] Ita etiam Bemb. & Viñt. sed cæteri fere Mss. habent *Hanc se cupere ux.* Sed metrum respicit *se* nisi postea legatur modo pro *modone*, ut est in La. & Eii.

v. 33. *Non ego in perpetuum*] Nostri fere omnes Mss. habent *perpetuo*, quod & Rivius non improbat. Sed Faernus è Cod. Bemb. *Non ego dicebam in perpetuum illam illi ut dares*; & ita etiam optime procedit Senarius.

v. 50. *Omnes te in tanta & bene aucta parte putant*] Ita se habent omnes ubique Mss. (nisi quod in multis pro *bene aucta* legitur *bene acta*) versus autem impeditus est, qui in quinto loco trochæum habere videtur: quod ut vitaret Glareanus, ita verba ordinavit, *In tanta te & bene aucta parte omnes putant*. Muretus & alii hoc modo, *Omnes in tanta te & bene parte aucta putant*. Sed neque numerosæ videntur istiusmodi collocationes verborum; neque ab omnibus Mss. temere recedendum esse duco. itaque Jo. Rivio potius assentior qui *parti* pro *parte* legendum esse censet; eodem enim in pede eadem voce utitur Plautus *Menach.* III. II. 14.

Satur nunc loquitur de me & de parti mea.

Et sæpe etiam Lucretius, ut l. 4. v. 518. *Et libella aliqua si ex parti claudicat hilum*. Et l. 5. v. 512. *Ex utraque possum parti premere aëra nobis*. Testatur enim Macrobius (*Saturnal.* I. cap. 4.) consuetum veteribus fuisse, ut literis *e* & *i* plerumque in fine indifferenter uterentur.

Sc. V. v. 6. *Ut te quidem omnes Dii Deæque quantum est, Syre*] Hanc lectionem & Rivius è suis Mss. & Faernus è Bemb. & aliis probant. Nonnulli libb. habent, *Ut te omnes quidem*; sed utroque modo impeditus est versus, qui ut melius constet, nonnulli *que* encliticum delent; sed sine librorum auctoritate mutare nolumus. Sed aliam potius licentiam admittimus.

336 VARIAE LECTIONES

v. 12. *Næ me istuc prius ex te audivisse gaudeo*] Multi Mss. habent *ex te prius*: sed ita non constat metrum nisi deleatur *me*, (ut fit in N. a.) itaque P. secuti sumus, ubi legitur *prius ex te audivisse*, & sic optime procedit Senarius.

v. 22. *Qua causa id fiat, obsecundato in loco*] Hunc versum sequenti postposuit Muretus ex conjectura sua: sed contra omnium Mss. fidem, & interpretum etiam sententiam. Sed in Cod. Sh. ita collocatur, ---S. *Ipsa re experibere,*

Qua causa id fiat, obsecundato in loco.

C. *Næ ego fortunatus homo sum, deamo te, Syre. Sy. Sed pater egreditur, &c.*

Sc. VI. v. 3. *I. quid stas, lapis?*] Ita Faern. è Bemb. ubi tamen legitur *ii.* in plerisque aliis scribitur vel *ei* vel *hei*, sed non multum refert.

v. 8. *Quas pro alimentis esse*] Ita omnes fere libri impressi. sed Mss. N. E. P. *Quas alimentis* absque præpositione. Mss. CCC. D. Bemb. N. . & R. *Quas ornamentis esse.* Sed Var. Bas. Sh. & La. *Quas hortamentis*, & ita etiam Eugraphius, quem vide.

Sc. VII. v. 10. *M. Quid dixti, Chreme? Erravi. C. & quidem hæc qua apud te est, &c.*] Ita hunc locum legimus, collatis inter se Mss. quorum tamen plerique post *Erravi* habent *sic res acta est* (Ms. D. *sic res abest*) *quanta de spe decidi*; sed hæc verba non sunt in Vat. neque Bemb. neq; in Palatino G. Fabricii, nisi alia manu ad marginem adscripta; & rectius abesse posse monet Faernus, ut & G. Fabricius, quem hic sequimur. Faernus autem è Bemb. legit, *M E. Quid narras, Chreme? Immo hæc quidem quæ apud me est Clitiphonis est Amica. ita aiunt.* omnia hæc Menedemo tribuens, & postea *despenderis* pro *despenderim* legens. Sed nostri Mss. omnes *apud me* legunt, & *despenderim*, & personas etiam juxta Fabricium norant, quem ideo secuti sumus.

v. 29. *Sed hæc ut ut sunt*] Ita Ms. P. & Rivius è suis Mss. sed CCC. D. La. *Sed ut uti istæ sunt*, quæ lectio

lectio non improbanda est. Bemb. *Sed hæc uti sunt.*
Sh. & alii, *Sed hæc ista ut sunt.*

v. 32. *Nam te scientem faciam*] Ita Faernus è Cod.
Bemb. & Muretus etiam è quodam suo. Sed nostri
plerique, *Nam te sciente faciam.*

ACT. V. Sc. I.

v. 5. *Nam exsuperat ejus stultitia*] Pro *stultitia*
Mss. Ac. E 11. K 63. habent *astutia*; quod & Mure-
tus etiam in quodam suo invenit.

v. 25. *Sed ille tuns quoque Syrus*] pro *tuns* Mss.
CCC. Bemb. R. N. β . habent *tunm*. Sed D. Sh. P.
La. E 11. 72. G 22. N. α . habent *tuns*; quod & ideo
etiam retinemus, quia melius respicere videtur ad id
quod suprà dicitur, *Quid Syrus meus?*

v. 39. *Quenquamne animo tam comi esse aut leni
putas*] Hanc lectionem admodum probat Faernus,
quam & in aliquibus Mss. se reperisse testatur. Mu-
retus etiam de veteri Veneto idem affirmat. Sed Mss.
CCC. P. D. Sh. R. N. α . β . & maxima pars aliorum
Manuscriptorum pro *comi* habent *communi*. in non-
nullis etiam est *Cōi*. quod vel per *comi* vel *communi*
legi potest, testantibus & Mureto & Faerno. Utra
autem lectio verior sit non facile est dictu, nec se li-
quido affirmare posse farentur & Rivius & Muretus.
Utriusque verbi exempla apud Ciceronem habentur.
Vide Ep. 9, ad Fam. lib. IV. Necnon cap. 17. libri
de Senectute. Idem Cicero, quid *Comis* quid *Communi*
nis sit, aperte docet in Orat. pro Cor. Balbo, cap. 16.
Nec à metro hîc dijudicari potest utra sit verior lectio.
Nam in Mss. P. Bemb. & plerisque antt. Faerni le-
gitur *Quenquamne*: sic ratio postulat ut legatur *Comi*.
at in Mss. Ba^c. Dun. CCC. N. α . β . & Sh. legitur
Quenquam ab^sque *ne*, & tum necessario retinendam
est *Communi*.

338 VARIÆ LECTIONES

v. 55. *Imo abeat potius multo quovis gentium*] Hæc habetur lectio in plerisque editis; sed Mss. fere omnes habent *Imo abeat multo malo quovis gentium*.

v. 72. *Diffluit, retundam*] Pro *retundam* Ms. Dun. habet *recondam*; quod nescio an melius quadret cum *diffluit*.

v. 79. *Pro deridiculo ac delectamento*] Ita Mss. CCC. D. N. a. & Pal. G. Fabricii: & sic melius procedit Trochaicus. at Mss. P. & Sh. & multi impressi habent *ridiculo*, quod tamen versus non patitur, nisi addatur *ac pro delectamento*, ut est in Sh. & P.

Sc. II. v. 7. *Hic patrem esse aiebas*] Ita Cod. Bemb. Sed cæteri fere pro *esse* habent *astare*. at sic versus vel è Trochaico Iambicus fiet, vel *Hic* ad finem præcedentis rejiciendum erit.

v. 111. *Ut neque tu egeres*] Ita omnes Mss. & etiam Nonius, in voce *Capi*; & sic versus est Iamb. Octon. Impressi autem multi omittunt *tu*, & sic versus fit Trochaicus.

v. 25. *Vah, rogasse vellem*] *Vah* in plerisque nostris deest: sed in suis invenit Faernus. vox etiam *Syre* in plerisque deest. si utrumque retineatur, versus erit Troch. hypercat. nisi *Abiit* sit extra metrum. Si *Vah* omittatur, retento *Syre*, fit Iamb. acatal. si retineas *Vah*, deleta *Syre*, aut impeditus est versus, aut *quid* ante *unde* absorbetur, ut constet Trochaicus.

v. 33. *Quod mihi in mentem*] Ita Faernus è Vat. quem & multi sequuntur ediri. Sed Mss. D. R. La. E 111. *in mentem est*. Mss. CCC. P. Sh. & alii, *in mente est*.

v. 44. *Namque adolescens quam in minima spe situs erit*] Ita se habent omnes nostri Mss. necnon Rivii etiam. Sed Faernus, partim ex conjectura, partim è libro quodam antiquo ita legit, *Nam quam adolescens maxime spe situs erit*; & *spe situs* exponit à *spe derelictus*. Sed Rivio & libb. scriptis potius assentior.

Sc. III. Versus in hac scena paulo aliter ordinat Muretus : nos autem Faernum & libros scriptos secuti sumus.

v. 4. *Oh, pergin' mulier esse ?*] Ita omnes nostri Mss. Faernus autem è Bemb. legit *Pergin' mulier odiosa esse* ; sed G. Fabricius delendam esse censet vocem *odiosa*, quæ nec à Pal. nec ab ullis nostris præter P. agnoscitur. Sunt etiam qui hæc verba *in vita mea* delent : sed in omnibus Mss. habentur.

v. 12. *Certe sic erit, Mi vir*] Hæc lectio est Faerni è Cod. Bemb. Cæteri plerique habent *Certe inquam, Mi vir.* & præterea post *Confitere* multi Mss. addunt *tuum non esse* : sed hoc glossema esse ratio suadet.

v. 18. *Facile convinces*] Ita multi editi ; & sic versus est Iamb. Octon. sed Mss. plerique habent *Convinces facile* : & sic Trochaicus fit.

Sc. IV. v. 15. *Di istæ prohibeant.* CH. *Deos nescio : ego quod potero sedulo.* Plerique Mss. habent *quod potero enitar sedulo*, quam lectionem Muretus & Goveanus retinent : sed, ut constat versus, delent vocem *prohibeant.* Sed in Bemb. deest *enitar* : sic & versui & sensui aliquanto melius consulitur.

Sc. V. v. 16. *Tibi dabo illam lepidam*] Ita Cod. Bemb. Faern. & G. Fabric. sed plurimi Mss. pro *illam* habent *puellam* ; quod tamen carminis ratio non patitur.

v. 21. *Archonidi hujus filiam*] Ita etiam legitur in Cod. Bemb. neque aliter facile constat Trochaicus : & *Archo* idi hoc loco legi pro *Archonidis* testis est Priscianus lib. 6. in plerisque aliis legitur *Archonidis*, omisso pronomine *hujus*.

Varia Lectiones in Adelpbos.

PROLOG. v. 8. *Lenoni eripit*] Ita Cod. Bemb. N. a. & Dun. ut & versus ratio postulat. Sed Mss. CCC. P. Sh. La. N. l. & o. Bodd. eripuit.

v. 24. *Facite equanimitas Poetae ad scribend.*] in multis impressis est ---- *equanimitas Vestra poetae ad scrib.* Sed in omnibus nostris Mss. *Vestra* deest, ut & apud Faernum: in Sh. tantum quasi glossa superscribitur. Neque carminis ratio postulat, si ultima in *Poetae* non elidatur.

ACT. I. Sc. I.

v. 8. *Aut animo obsequi*] Ita Donatus: sed Mss. plerique, *atque animo*.

v. 35. *Venit ad me saepe clamitans*] Ita se habent omnes Mss. & ut constat versus, *d* & *s* in *qui'd agi's* elidenda sunt. Multi impressi aliter rem expediunt, sc. scribendo *clamans* pro *clamitans*.

v. 47. *Quem beneficio adjungas, ille ex animo facit*] Ita multi post Muretum impressi, propter versum: sed plerique Mss. sic, *Ille quem beneficio adjungas, ex animo facit*. Neque repugnabit versus si prima in *Ille* corripiatur, & proceleusmaticus sedem secundam occupet.

Sc. II. v. 31. *Tu homo adigis me ad*] Ita Bemb. Vict. Dec. Faern. alii autem, ut Sh. N. a. l. & R. *redigis*; D. CCC. P. *rediges*: quod ut retineret Muretus, aliter verba locavit.

v. 44. *Te plura in hac re peccare*] Fr. Fabric. è Pal. legit *in hanc rem*: sed nostri Codd. omnes, ut & Faern. habent *in hac re*.

v. 33. *Tibi si istuc placet*] Ita multi impressi propter metrum. Sed plerique Mss. *si tibi istuc pl.* & ut constet metrum prima in *istuc* corripienda erit, ut & in *istuc* quod præcedit.

ACT. II. Sc. I.

v. 4. *Tanget. S. ego istam invitis omnibus*] Ita hunc Dimetrum constituit Muretus & qui illum sequuntur libri impressi, ut & ed. Heiniana. sed Faernus vocem *tanget* ad antecedentem versum rejicit, qui sic fiet Trochaicus acatal. Dimetrum autem hunc sic statuit,

Ego istam invitis omnibus. Sed hoc non magni refert.

v. 6. *Aschint, audi: ne te ignarum fuisse dicas meorum morum*] Hic verborum ordo est in omnibus libris scriptis, ut & apud Faernum. versus autem est Trochaicus acatal. Muretus vero aliter verba locavit, ut ad Iambicum redigeret. Sed Mss. ordo melius ad rem turbatam lenonis quadrare videtur.

v. 19. *O facinus indignum. A. geminabit, nisi caves. S. hei misero mihi*] Ita se habent omnes fere libri editi, & in his etiam Faernianus. Sed omnes nostri Mss. & plerique Rivii, hoc modo.

O miserum facinus. A. gem. nisi caves. S. hei miseriam!] & sic versus ex Iambico fit Trochaicus catalecticis.

v. 38. *Quid si ego tibi illam nolo vendere*] Ita se habent omnes nostri Mss. & omnes Bodd. & ed. Faern. At Muretus & alii omittunt *tibi* maxime propter versum, qui tamen bene constabit si vel prima ejus syllaba antecedenti in scansionem applicetur, vel in quinto loco admittatur proceleusmaticus, correpta primâ in *illam*.

v. 45. *Ob malefacta hæc antedementam, &c.*] Hunc versum sequenti postposuit Muretus, ideo scil. ut omnes

342 VARIAE LECTIONES

omnes injurias prius recenseret leno, quàm inferret *Ob malefacta hac &c.* Sed aliter se habent omnes Mss. & certe turbatam lenonis mentem melius exprimere videtur interrupta enumerandi & concludendi ratio.

v. 54. *Frustra egomet mecum has rationes puto*] Ita Faernus è Codd. Bemb. & Viët. Sed omnes nostri pro *puto* habent *deputo*, & tum quoque ut constet Trochaicus *ego* pro *egomet* legendum est, quemadmodum in Ms. D. & multis aliis reperitur.

Sc. II. v. 1. *Tace, egomet conveniam ipsum*] Alii ante *ipsum* addunt *jam*; quod versus non patitur nisi *jam* ante *faxe* deleatur. Lubentius itaque Mss. nostros & Rivium secuti sumus.

v. 3. *Nescia quid cum hero concertasse*] Plerique Mss. *nescio quid concertasse cum hero*; utrovis modo *cum* non eliditur, sed corripitur: quod ut vitaret Muretus, aliter verba locavit.

v. 4. *Certationem comparatam, quam hac hodie*] Ita Mss. P. Dun. Bemb. Viët. at Mss. Sh. CCC. N. *α. β. quam hac qua hodie.* Muretus autem *quam qua hodie*, & pro *Certationem* habet *Concertationem*; sed aliter se habent Mss.

v. 7. *Qui hodie usque*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. N. *α. β.* Faern. & sic versus vel Trochaicus est, vel qui non eliditur. alii autem probant *quin hodie*, ut versus sit Iambicus.

v. 13. *Nunquam adeo astutus*] Ms. CCC. *Nunquam adeo stultus.*

v. 15. *Quasi jam usquam*] Ita omnes uno consensu Mss. at Muretus *quasi quidquam* ex interprete colligit. Sed Interpretis verba hanc lectionem non necessario postulant.

v. 24. *Nunc si hoc omitto, allum agam; ubi illius rediero*] Ita Bemb. Viët. Dun. CCC. P. Sh. La. N. *α. β. o.* Bodd. nisi quod plerique nostri pro *omitto* (quod est in Bemb. & Viët.) habent *omittam*, versus autem ita postulat ut *si* ante *hoc* non elidatur. Muretus & alii verba transponunt.

v. 38.

v. 38. *Etiā insuper defrudet*] Ita Mf. D. & Rivius ex antr. Codd. in Mss. autem CCC. & P. *defraudat.* in Sh. *defrudat.*

v. 41. *Meum mihi reddat*] Ita Mf. P. & Rivius ē Donato: sed CCC. D. Sh. N. α. β. *reddatur.* Quæ lectio si admittatur, pronomen *meum* monosyllabum erit.

Sc. III. v. 6. *Fratrem homini nemini esse &c.*] Ita ē Cod. Bemb. Faernus, qui Donatum etiā eodem modo legisse non immerito credit, licet aliter hodie legatur in libris ejus impressis. Mss. CCC. P. D. E72. K63. G22. N. α. habent *homini neminem.* Mf. Sh. & aliquot Rivii Codd. *hominem neminem.*

v. 9. *Quin omnia sibi postularit esse præ*] Ita Mss. Dun. Vat. Bemb. & Donatus. Alii pro *Quin* habent *Qui*; sed ita non constat versus. Mf. CCC. habet *postputaverit.* Cæteri autem omnes nostri *postputarit*: nullus *postputavit*, quod tamen ratio postulare Faerno videtur, si legatur *Quin.* sed Mss. & R. Stephani editionem majorem hic secuti sumus.

v. 11. *Nihil pote supra*] Hæc verba Ctesiphoni etiā in plerisque Mss. tribuuntur: & præterea pro *Quidnam fores crepuit* (quæ lectio est in N. α. & à Faerno & Rivio probatur) multi Mss. habent *Quisnam fores crepuit.* à plurimis autem abest *sed*, quod in editis nonnullis præponitur, & aliquibus scriptis Codd.

Sc. IV. v. 4. *Ego illam hercle vero omitto*] Ita Bemb. & vet. Rivii Codd. nostri autem plerique pro *hercle* habent *facile.* in reliqua versus parte consentiunt omnes Mss. at ut constet Metrum, *quidem* velut in unam syllabam contrahendum est.

v. 6. *Quam quò habeam*] Ita Faern. ē Cod. Bemb. & aliquo modo id postulat versus. cæteri autem fere Mss. habent *quam quod habeam.*

v. 20. *Bono animo es*] Ita Bemb. & Bas. sed plerique alii habent *esto*; quod versus respuit, nisi *fiet* in unam syllabam contrahatur.

ACT.

ACT. III. Sc. I.

v. 8. *E re nata melius*] Hanc lectionem Rivius à Donato probat. in Mss. autem CCC. P. D. *E re nata.* in La. Sh. N. a. 6. & plerisque Bodd. *era* vel *hera nata.*

Sc. II. v. 8. --- *Neque illam misericordia*] Ita Codd. CCC. D. La. R. EII. 72. G22. N. a. 6. necnon Donatus, qui *ritum* parecon esse dicit. Mf. autem Sh. & nonnulli editi habent *neque ulla misericordia.*

v. 13. --- *Quam totam familiam*] Mf. Sh. *totam illam familiam.* Mss. D. P. R. La. N. a. 6. *quam illam totam fam.* Sed pronomen *illam* non facile admittit versus; & in multis impressis deest: cum igitur incertam etiam sedem in Mss. habeat, omittendum censemus.

v. 18. *Sublimem medicum primum arriperem, & capite in terram*] Hæc lectio Codicis est Bemb. & Faerno placet. alii sic habent,

Sublimem med. arrip. & capite primum in terram statuerem.

v. 22. *Sed cesso hoc malo heram impertiri*] Multi Mss. habent *Sed cesso heram hoc malo;* & ita versus è Trochaico fiet Iambicus. Præterea pro *impertiri*, Mss. D. N. a. 6. & Sh. habent *impertire.*

v. 26. *Animam recipe*] Ita Cod. Bemb. & N. a. idem etiam Faernus ex Interprete colligit, probante etiam Turnebo. at Mss. P. Sh. D. & plerique ex impressis habent *Animum recipe.*

v. 36. *Hanc sibi uxorem ducro*] Ita nostri omnes: at Cod. Bemb. pro *sibi* habet *si*, quod vereres interdum usurpasse credit Faernus, ut *mi* pro *mibi*; quod si admittatur, optime constabit versus; nam ut profus omittatur (quemadmodum in quibusdam sit impressis) multum Mss. auctoritas vetat.

v. 37. *Porro prospice*] Ita Donatus & plerique libri scr. Faerni. Sed Mss. D. Sh. N. α. C. & Vat. *Porro consule*.

v. 44. — *Tacito est opus*] Ita Cod. Bemb. & alii nonnulli, ut & metri ratio postulat. Sed Mss. D. Sh. La. N. α. C. & alii pro *tacito* habent *celato*.

Sc. III. v. 4. *Qui alicui rei est*] Ita Mss. D. Sh. N. α, & Faern. nonnulli habent *alicujus rei*. & in fine, pro *abducere*, quod è Donato colligit Rivius, plerique Codd. habent *adducere*.

Sc. IV. v. 15. *Tantisper: ubi ego rediero, exoffabitur*] Ita se habet Cod. Bemb. probante Faerno. cæteri autem fere ad hunc modum, *Paulisper. ubi ego venero exoffabitur*.

v. 26. *Ellam intus*] Hanc lectionem è Donato colligunt Faernus & G. Fabricius: plerique autem Mss. habent *Est jam intus*.

v. 32. *Ille somnium*] Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. α. alii habent *Ille futilis, somnium*. Sed vocem *futilis* neque carminis ratio admittit, neque habent Codd. Bemb. & Vat. neque agnoscit Donatus.

v. 34. *Quam ille quidquam caperet*] Ita se habent Mss. P. Sh. N. α. C. Rivius & Faernus. & ita quoque citatur hic locus apud Priscianum lib. 10. ubi ex professo de hoc verbo agit. At Mss. CCC. D. & alii, *caperit*.

v. 36. *Modo ut nunc est, queso*] verbum *queso* nonnulli tollendum censent, ut constet carmen. Sed in omnibus reperitur Mss. & ut constet versus, contractio est in *Modo ut*, sicut & alibi etiam apud hunc auctorem.

v. 39. *Oh, qui egomet produxi*] Ita Mss. D. Sh. CCC. N. α. Bemb. Bas. quos & sequimur. Sed Vict. & Dec. *quem egomet*. La. E 11. 72. *quin egomet*.

v. 41. *Adortus jurgio fratrem*] Ita multi editi. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. La. N. α. C. *adortus est*, ut etiam paulo infra v. 49. *plenus est*. & ita, ut constet carmen, in scandendo legendum est *adortus est, plenus est*.

346 VARIE LECTIONES

v. 52. *In vitas omnium*] Multi Mss. non agnoscunt præpositionem *in* ante *vitas*, quam Faernus è lib. Bemb. restituit, & G. Fabricius ex loco pari qui infra sequitur v. 65. --- *in patinas, Demea*.

v. 64. *Pro mea sapientia*] Mss. P. CCC. D. Sh. N. a. c. *pro mea sententia*.

v. 75. *Quem video procul*] Ita Faern. è Bemb. nostri autem plerique, *procul quem video*. utrovis modo constat versus. male autem in quibusdam editis, *quem procul video*.

v. 76. *Is hercle est. vah*] Ita omnes Mss. versus autem impeditus est, nisi vel ultima in *hercle* non elidatur sed corripatur, vel scribatur *herculo*; & *vah* extra metrum sit, aut sequenti applicetur.

v. 79. --- *Homo antiqua virtute ac fide*] Hæc verborum collocatio est in omnibus Mss. versus autem constabit si *penuria* trisyllabice pronuncietur, & ultima in *homo* Synalœpham non patiatur. alii malunt *antiqua homo virtute*, sed contra omnium Codd. auctoritatem.

Sc. V. v. 22. *An quidquam est etiam amplius*] Ita omnes Mss. præter solum Bemb. qui sic habet, *an quid est etiam*.

v. 44. *Quod vos vis cogit*] Ita Mss. D. Sh. Bemb. N. a. &c. & ita etiam Faernus ex interpretatione Donati, & antiquo glossemate quod in Codice Bembino habetur. Editi autem plerique habent *Quod vos jus cogit*] Sed prior lectio meliori nititur auctoritate; & *vis* elegantius opponi videtur *Voluntati*.

v. 48. *Una à pueris parvolis*] pro *parvolis* (quod est in Mss. D. N. a. & Bemb.) Mss. Sh. CCC. P. N. c. habent *parvoli*. & pro *educti* omnes Mss. habent in hoc loco *educati*: quod tamen nullo modo patitur versus; *eductus* autem alibi Terentianum est.

ACT. IV. Sc. I.

v. 3. *Defatigarit*] Mss. D. Sh. N. z. *desetigarit*.

v. 6. *Misere nimis cupio, ut capi*] Hanc lectionem è Donato probat Rivius. Sed in pluribus Mss. deest ista vox *nimis*, quæ tamen apud Comicos frequenter hoc modo usurpatur.

v. 12. *Nihilne in mentem*] Hæc etiam lectio Donati olim erat, ut recte conjicit Faernus. at Bemb. N. G. & P. *nihilne in mentem est?* CCC. D. Sh. R. La. *nihilne in mente est?*

v. 18. --- *Tam placidum quam ovem*] Ita omnes Mss. & constat versus si quam non patiatur elisionem. apud Priscianum legitur *tam placidam quasi ovem*; & isto modo locutos esse veteres credit Faernus.

Sc. II. v. 21. *Non tu cum vns hinc modo Produxeris aiebas*] In multis Mss. deest *modo*. Sed Faernus agnoscit, & versus postulat. Pro *produxeris* autem, (quod est in D. P. Sh. & aliis optimis) Mss. CCC. La. R. E. I. I. G. 21. habent *produxisse* contra metrum. E72. K63. *prodisse*.

v. 36. *Clivus deorsum versus est, hac præcipitato*] Nostri Mss. fere omnes habent *Clivus deorsum versus est, hac te præcip.* Faernus autem, ex auctoritate libri Bembini & Donati, delevit pronomen *te*; quam lectionem è pari etiam Virgilii loco confirmavit: & quo melius constaret versus, pro *versum* ex aliquot Mss. reposuit *versus*.

v. 47. *Ubi potetis vos: bene sane*] Hæc omnia in lib. Bemb. Demex tribuuntur. In Mss. autem CCC. P. D. Pall. *Ubi potetis vos*, Demex verba sunt; *Bene sane*, Syri: at contra in Mss. Sh. N. v. G. & R. *Ubi potetis vos* Syri sunt, & *Bene sane* Demex.

v. 51. *Atque unum quidquid, quod quidem*] Ita Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. G. & Faern. *unum quid-*

348 VARIAE LECTIONES

quidquid etiam Lucretianum est. Sed editi libri multi habent *unumquodque*.

Sc. III. v. 4. *Utro si, quam fecere ipsi, exposcunt*] Ita omnes nostri Mss. ut & Donatus etiam: quam lectionem ut retineamus, facit ista vox *utro* in sequenti versu iterata. Faernus autem è Cod. Bemb. legit *exposcunt*: neque hæc lectio damnanda est.

v. 16. *Se semper credunt negligi*] Hanc lectionem habent omnes nostri Mss. necnon libri editi. Interpres autem in voce *neglegi* tanquam variantem lectionem apponit etiam *Clandere & Claudicare*. In libri Bembini contextu habetur *Claudier*, unde h'c locus Faerno mendii sit suspectus. Ipse igitur substituit antiquam vocem *Calvier*, i. e. (ut ipse idem interpretatur,) *decipi*; propterea quod *neglegi* hoc loco non satis esse putat: cuius sententiæ accedit etiam Tan. Faber, sed ut mihi videtur, sine omni ratione: vox enim *Calvier* locum hic recte habere posse non videtur; nam & raro passiva invenitur, ut in locis etiam à Faerno laudatis videre est, ubi plerumque non *decipi* sed *decipere* aut *fraudem facere* significat. & præterea ii quibus *res sunt minus secunda* &c. non semper decipi se credere solent: neglectui autem haberi se & credunt & moleste ferunt.

v. 17. *Purgare ipsi coram*] Ita Faern. è Cod. Bemb. cæteri fere pro *ipsi* habent *ipsis*.

Sc. IV. In ordinandis decem primis hujus scenæ versibus Faernum, ut plurimum, secuti sumus: alii à Mss. longius recesserunt. In Ms. autem Dun. aliquot versus hoc modo seorsim describuntur.

Discrucior animi.

Hocine de improviso mali mihi obici tantum,

Ut neque quid me faciam, nec quid agam certum fiet?

Membra metu debilia sunt:

Animus timore obstipuit:

Pectore consistere nihil consilii: quid? Vah

Quomodo me ex hac expediam turba?

Tanta

Tanta nunc suspicio de me incidit, neque ea immerito.

Safrata credit mihi me &c.

Utcunque autem ordinantur, turbatum Æschini animum mire exprimunt. Iste autem versus *Pectore consistere nihil &c.* diverso modo in diversis Codd. se habet. In Dun. sc. ut supra vides; ubi *consistere* pro *consistere* legitur, & fortasse *quid* pro *qui*: d, enim &c. aliquoties in isto libro inter se mutantur. In ML CCC.

Pectore consistere mihi consilii quid potest? In Sh. & alius *nihil consilii quid potest.* In versu autem sequente multi libri non agnoscunt pronomen *me*: & præterea supra vocem *expediam* nonnulli hoc glossema appositum habent, *id est, expediar.*

v. 23. *Ubi pulsare hæc occipio fores miser*] Ita in omnibus fere nostris Mss. legitur; nec repugnat metrum, in Vict. & Dec. vox *fores* deest, quæ necessaria non videtur quia supra exprimitur: sic autem versus fiet Trochaicus. Muretus vero minime tollendam esse censet.

Sc. V. v. 14. *Ut opinor, has non nosse te*] Hæc particula *ut* in omnibus Mss. reperitur, & à Donato agnoscitur: & ita locutio est elliptica.

v. 32. *Qui illi consuevit prior*] Plerique Mss. sic habent, *qui cum illa consuevit prius.* in libro autem Bemab. *qui illa consuevit prior.* at Rivius e Donato legendum censet illi.

v. 37. *Auctor his rebus quis est?*] Mss. D. N. α. & nonnulli alii *qui est?* & sic *qui* Synalœpham non paritur; & mollior hæc lectio Jo. Rivio videtur.

v. 39. ----- *Dum cognatus huc Illinc redires*] Ita omnes Mss. & Faernus etiam. Rivius autem probat *hinc illinc.*

v. 53. *Jam id peccatum primum magnum, magnum, at hum.*] Hanc vocem *magnum* & Muretus & Faernus iterandam censent propter metrum, quod

sane aliter constare non videtur: in nullo tamen Mss. iteratam inveni. in versu etiam sequente pronomen *id* sustulit Muretus, quod tamen omnes retinent Mss. & Faernus etiam. versum autem in scanfione impeditiorem reddit, nisi forte legatur, ut in Sh. *Fecere item alii sepe boni*, vel, ut in N. a. *Fecere alii item sepe boni*. Sed hæc collocatio ad sensum minus elegans.

v. 73. *Quid hoc negotii?*] plerique Mss. habent *Quid hoc est negotii?* quod & versus patitur.

v. 78. *Ne mora meis nuptiis*] Ita Cod. Bemb. quod & Faernus probat: & sic *meis* monosyllabum est. Reliqui fere omnes habent *mora*, & sic *meis* dissyllabum erit.

Sc. VII. v. 6. *O stulte*] Ita etiam Cod. Bemb. nostri autem *Ab stulte*.

v. 15. *Quid facias? si non ipsa re tibi istuc dolet*] Plurimi Mss. ita se habent, *Quid facias rogitas? si non ipsa re tibi istuc dolet*, versus autem eo modo justo longior est. Muretus ergo, ut constaret metrum, retinuit verbum *rogitas*, & posteriorem versus partem ita ordinavit — *si non re ipsa tibi dolet*, deleta voce *istuc*, quæ tamen est in omnibus Mss. Sed rectius Faernus ex auctoritate Cod. Bemb. & G. Fabricius ex Pal. necnon Jo. Rivius delent verbum *rogitas*, quod certe in hujusmodi interrogationibus apud Terentium frequentius subintelligitur quàm exprimitur.

Sc. VIII. *Edopol, Syrisce, &c.*] Hæc Scenâ male in plerisque impressis fit Actus Quinti prima, G. autem Fabricii & Cl. A. Daceriæ rationes satis docent, istum ultimum Actum multo melius initium habiturum ab isto loco, *Parata à nobis sunt &c.* ubi ad oram Cod. Pet. hæc habentur, *Incipit quintus Actus, i. e. Contemperatio senum*.

v. 12. *Potasti, scelus*] Ita omnes ubique Mss. neque obstat ratio quo minus hæc sit vera lectio. Donatus tamen legisse videtur *potastis*: quem & nonnulli sequuntur.

Sc. IX. v. 4. *Parasitaster parvulus*] Ita libri editi & Mf. Sh. sed plurimi alii, etiam antiqui, habent *Parasitaster paululus*. & præterea in N. a. totus versus ita se habet. *Est quidam noster parasitaster paululus*.

v. 7. *An tibi jam maior cerebrum dispergam hic?* S. *Abit*] Hæc lectio est à Cod. Bemb. quæ & Faerno admodum placet; cæteri fere omnes Mff. habent, *An tibi maior cerebrum dispergi hic?* S. *Abit*. sed numero impeditiore.

ACT. V. Sc. I.

v. 7. *Nostram liberam*] Multi Mff. habent *nostrum liberam*, quod non patitur versus. Mf. Sh. *Suorum liberam*, quod versus quidem admittit: sensus autem minus elegans videtur.

v. 17. M. *Non æquum dicis; non: nam v.*] Hæc omnia Micioni tribuit G. Fabricius ex auctoritate Cod. Pal. & eodem modo legisse Donatum constat ex interpretatione hujus loci. plurimi autem Mff. ita se habent. M. *Non æquum dicis. D. non? M. nam vetus* &c.

v. 23. *Tu illos duo olim pro re tollebas tua*] Ut duo pro duos legam, movent me Cod. Bemb. Faernus, G. Fabricius & metri ratio; quæ lectio etiam Virgilii auctoritate comprobatur. Sed Faerno non assentior qui pro *tollebas* (quod in omnibus est Mff.) è depravata lectione Cod. Bemb. legendum censet *tolerabas*. de adultis enim alendis hic non agitur, sed de infantibus olim tollendis.

v. 31. *Id de lucro putato esse omne. hæc si voles*] Hæc lectio Codicis est Bemb. quam & metri ratio confirmat. Plerique alii habent

-----putato esse. Omnia hæc si voles.

v. 39. *Non quo dissim. res sit, sed quo is qui facit*] Ita Cod. Bemb. & Viët. sed alii utrobique pro quo habent

352 VARIAE LECTIONES

habent *quod*. sed *quo* melius metro consultit, & Terentianum etiam alibi est.

v. 41. *Video sapere*] Ita Cod. Bemb. sed alii habent *video eos sapere*, quod si pronomen *eos* admittatur, in unam syllabam contrahendum est: nec tamen ad sensum necessarium est.

v. 55. *Cum primo lucu ibo hinc*. M. *de nocte censeo*] Multi Mss. hoc modo se habent, *Cum prima luce ibo hinc*. M. *imo de nocte censeo*. Sed ita non constat versus, qui sanatur si vox *imo* desit, ut in Cod. Bemb. Alii delent *ibo hinc*, sed contra fidem omnium Mss. & interpretis etiam, qui aperte quoque legit *cum primo lucu*, ut & Faernus habet. G. Fabric. *cum primo luci*.

v. 60. *Atque ibi favilla plena*] Ita se habet Cod. Dun. & ita versus optime consultitur. sed Mss. CCC. P. pro *ibi* habent *illa*. N. a. *illic*. Sh. N. C. & G. Fabric. *illi* pro *illic*.

v. 65. *Tum etiam si nolis, cogam ut*] Ita Cod. Bemb. Dun. & alii plerique; quorum tamen nonnulli *Demea* haec verba tribuunt, sed male, nam *Micionis* sunt *Demeam* hoc modo per *Mimecin* ridentis, ut ex sequentibus patet. alii editi habent *cogas*, sed minus eleganter, & contra Mss. fidem.

v. 68. — *Et tui rei est, ei rei hunc sumamus diem*] Ita Faernus & Cod. Bemb. Bas. Var. ut & G. Fabric. & Pall. alii autem multi habent *tui opus est*, vel *tui rei opus est*, *hilarum hunc sumamus diem*. Sed in N. a. vox *hilarum* aliena tantum manu additur.

Sc. H. v. 6. *Prope jam excursu spatio*] Ita se habent omnes libri Mss. ut & versus postulare videtur, apud Priscianum vero legitur *decurso*.

v. 24. *Quando hic provocat*] Ita Donatus & Mss. Vict. Dec. & vet. libb. Rivli. Sed nostri plerique pro *hic* habent *eo*.

Sc. III. v. 2. *Quis homo?* O *Syre naster, salve*:] plerique Mss. habent *Quis homor est?* sed metrum obstat. In M. Sh. & nonnullis aliis dicitur *salve*.

Sc. IV. v. 1. *Hera, ego huc ad hos proviso*] Ita Cod. Bomb. nonnulli pro *huc* habent *hinc*. plures etiam habent *provisam*.

Sc. V. v. 2. *In apparando consumunt diem*] Plerique nostri Mss. post *apparando* addunt *totam*. Sed versus respuit. Et præterea vel *apparando* trisyllabum est, vel *in* absorberetur.

v. 6. *Uxorem accersis?*] Mss. multi interponunt *quæso*: sed in aliis præcedit, in aliis sequitur *uxorem*, quo substititium esse probatur, præsertim cum & metro repugnet.

v. 7. *Hymenæum qui cantent*] Ita Faern. & plerique editi; sed omnes fere Mss. *qui canat*: quod tamen versus non admittit, nisi ultima in *canat* producat, quod more veterum interdum fieri nonnulla exempla docent.

v. 17. *Dinumeret illi Babylo viginti minas*] Ita se habent omnes ubique Mss. nisi quod P. Sh. N. a. pro *illi* habent *ille*. In explicanda vero voce *Babylo* multum se vexarunt Interpretes. Haud absurdum tamen videtur illud glossema quod in multis apponitur libris Mss. & nonnullis editis antiquioribus, nempe *Babylo h. e. servus meus*. Magis autem aptum fortasse illud Adr. Barlandi & aliorum, qui *Babylonem* feneratoris nomen putant esse a quo pecuniam peti vult Demea, hoc modo Micionis largitatem ridens.

Sc. VI. v. 14. *Insanis? aufer. D. age, da veniam filio*] Hæc lectio quidem è Donato est, quem sequuntur Faernus & G. Fabricius. post verbum *aufer* Muretus addit pronomen *te*. sed interpretatio Donati hoc respuit. In plerisque autem Mss. ipsa vox *aufer* deest, & post *veniam* interponitur *quæso*, hoc modo: *Insanis? D. age, da veniam, quæso, filio*. Et sic etiam constare potest versus.

v. 19. *Non omittitis?*] Ita Mss. D. CCC. Sh. N. a. &c. Et omnes antt. Faerni, & versus etiam ratio.

v. 27. *Si multum est, tamen*] Ita Faernus ex aliquibus antiquis. In multis autem deest *tamen*, & pro

354 VARIAE LECTIONES

pro *est* legitur *sit*. Sed ita versus non constat; alii igitur legunt *si multum fiet*, omissa voce *tamen*. Sed *sit* in nullo nostro Mss. legitur.

Sc. VII. v. 18. *Hodie primam mammam dedit*] Ita Mss. CCC. Sh. N. a. C. & Faernus. Sed Mss. D. P. & Pall. G. Fabric. pro *primam* habent *prima*. Sed hoc non magni refert.

v. 28. *Quod prolubium?*] Ita Mss. CCC. N. a. Pal. Vat. Faern. & Rivius è Donato. Sed Mss. D. P. Sh. La. & Nonius Marcellus, *proluvium*. G. autem Fabricius utrumque idem esse credit propter cognationem literarum *v* & *b*.

Varia Lectiones in Phormionem.

PROLOG. v. 9. *Cum stetit olim nova*] Ita in omnibus Mss. legitur, & ita *stetit* ultimam producit, more veterum: ut autem hoc videretur, nonnulli verba sic transponunt; *Olim tam stetit nova*.

v. 11. *Minus multo audaciter, quam nunc ladii, lederet*] Qui legunt *audaciter* (quod in uno aut altero Codice invenitur) vocem *nunc* excludere coguntur, quæ tamen in omnibus Mss. reperitur. Post hunc autem versum, in Mss. multis additur etiam hic, *Et magis placerent quas fecisset fabulas*. Quem Faernus subditivum esse merito credit, quia neque in Codd. Bemb. Bas. Viêt. neque apud Donatum habetur. quare & nos etiam delevimus.

ACT. I. Sc. I.

v. 10. *Comparsit miser*] Ita omnes nostri Codd. & Sexrus etiam Pompeius, in Bemb. autem *comperisit*.

Sc. II.

Sc. II. v. 21. *Abeuntes ambo hic tum senes*] Ita liber Bemb. Sed Mss. CCC. P. D. Sh. N. a. pro *hic* habent *hinc*. Utramque lectionem agnoscit Donatus.

v. 38. *Exadversum illico*] Codd. Bemb. & Sh. habent *ex adverso*. Sed CCC. P. Dun. La. N. a. R. & plerique Bodd. *exadversum*, ut & Priscianus hunc locum citans. Quanquam paulo infra iidem libri habent *exadverso*, ubi Bemb. Var. & Viët. *exadversum*, quod ibi quoque retinuimus. pro *illico* (quod est in Cod. Bemb. & apud Donatum) nostri libri fere habent *ei loco*.

v. 70. *Ille indotatam*] Ita Cod. Bemb. & Faernus, nostri autem Codd. *Illene indot.* & ita prima in *Illene* corripienda est.

v. 85. *Persuasum est homini*] Ita Cod. Bemb. & Donatus. at Mss. CCC. P. D. Sh. R. N. a. *Persuasit*. sed parvi refert.

v. 91. *Nans amitte*] Ita Rivius è Donato, & vet. lib. nostri autem plerique habent *omite*.

v. 93. *Non addit*] Ita Mss. CCC. P. N. a. & antiquissimi Codd. Faerni. Sed Mss. D. & R. *addet*. Sh. *addat*.

Sc. III. v. 14. *Jam depecisci morte capio*] G. Fabricius *mortem* malle videtur: sed *morte* in omnibus nostris Mss. reperitur. utroque modo locutus est Cicero. Orat. pro Roscio Am. *Cum illo partem suam depecisci*. Ad Attic. l. 9. ep. 7. *Cur non honestissima periculo depecisci velim?*

Sc. IV. v. 5. *Qua si non astu providentur, &c.*] Hic versus totus deest in Ms. Sh. neque ejus mentionem hic loci facit Donatus, quanquam fusius eum explicat, ubi occurrit in Andr. Act. I. Sc. III. v. 3. apud ceteros autem Codd. Mss. exstat.

v. 13. *Aliquid convassissem*] Ita Codd. Bemb. Bas. La. N. a. Sh. P. R. quod & Faernus probat: sed in Dun. & CCC. *convassassem*: quod à Rivio probatur, qui etiam *protinam* è Donato legit pro *protinus*, quod in omnibus Mss. reperitur.

356 VARIAE LECTIONES

v. 15. --- *Quâ quævere infissam viâ ?*] Ita omnes Mss. præter solum Bemb. qui pro *viâ* habet *viam*, quemadmodum legitur in Eunucho Act. II. Sc. II. v. 3.

v. 30. *Quid faceres, si aliud quid gravius*] Ita se habent omnes Mss. & sic optimè constat Trochaicus. Muretus autem in Trimetrum redegit delendo verbum *faceres* hoc modo, *Quid si aliquid gravius, &c.*

Sc. V. v. 5. --- *An hoc dicet mihi*] Sic se habet Cod. Bemb. probante Faerno. Sed nostri Mss. sic, *Anno hoc dicent mihi.*

v. 13. *Semper cogitet*] Ita Donatus & plerique libri editi: sed omnes fere Mss. habent *Semper cogitos.*

v. 19. *Molendum usque in pisirino*] Hanc lectionem probat Jo. Rivius, cuius & Donatus etiam mentionem facit, dura tamen ipse interim legit *molendum esse in pisirino*; & ideo dicit Poetam dedisse servo vitiosam locutionem, quia sequitur *habenda compedes*, cum potius sequi debeat *habendas compedes*. Hæc etiam lectio est in Cod. Bemb. Sed cæteri fere Mss. sic habent, *Molendum mihi esse usque*, repugnante metro, quod utramque vocem simul non admittit.

v. 60. *Et me horunc' omnium immeritissimo*] Ita Cod. Bas. Faerni. Mss. etiam Duh. habet *omnium horunc'*; plerique alii habent *horum* vel *horum nunc*, repugnante metro. Præterea pro *immeritissimo*, quod retinet Faernus, multi Mss. habent *immeritissimum.*

v. 75. *Nil suave meritum est*] Ita omnes Mss. quanquam Goveanus mavult *merita est*. Ad sensum autem fortasse nonnihil faciet interpretatio Servii ad illum Virgilii locum, *Æneid. 4. v. 317.*

Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam Dulce meum.

ACT.

ACT. II. SC. I.

v. 9. *Derivem senis*] Ita Faernus & plerique editi. sed plerique Mss. *derivem patris*.

v. 16. *Negue Milio*] Ita Faernus & omnes nostri Mss. præter CCC. qui habet *Millio*. nullus autem præter P. *Milvio*, quod quidam propter metrum probant, dum non advertunt *Milio* etiam trisyllabum esse, & hoc modo scribi in omnibus melioribus Ovidii Codd. Mss. Testis est Cl. Nic. Heinsius, Ovid. Fast. l. 3. v. 798. & alibi, idem & alii observarunt in optimis Phædri & aliorum poetarum Codd.

v. 19. — *Abradi potest*] Ita Mss. Sh. Faern. & alii. Sed D. & La. *Abripi potest*. Mss. N. & utroque modo sic, *abrapi vel abradi potest*, ut merito suspiceris *abrapi* antiquum esse glossema.

Sc. II. v. 3. *Quin tu hoc age, st.*] Hanc lectionem è Donato & Cod. Vist. recte eruit G. Faernus, cæteri plerique habent *quin tu hoc ages?*

v. 8. *Ipsam esse opinor cre.*] Hic versus in Cod. N. & totus deest: in Sh. & multis editis antecedenti præponitur, in cæteris autem Mss. & apud Faernum ita se habet, ut hic impressimus.

v. 12. *Si herum insinatabis malitie*] Pro *malitie*, quod in omnibus est Mss. multi editi habent *avaritie*, quod glossema videri potest à superiore versu repetitum.

v. 13. *Etiamne ultro*] Hæc lectio acrior & lepidior Rivio videretur, quam & in suis etiam Codd. invenit: sed nostri plerique Codd. habent, *etiam me ultro*, &c.

v. 16. *Cui opera vita erat*] Ita Faern. & Rivius è Donato: sed plerique Mss. sic, *Cui in opere vita erat*.

v. 21. *Abi in malam crucem*] Ita Fr. Fabric. & multi editi. ut autem ita constet versus, *abi* in scando

358 VARIE LECTIONES

dendo cum *in* coalescer, vel admittetur Creticus, vel *s* in *narras* tollendum, ut vult Rivius. Sed Mss. nostri fere omnes habent *Abi hinc in malam crucem*, repugnante metro. Bemb. *i in malam crucem*. Sed Donatus sine præpositione *in* legisse videtur. Faernus itaque delet *i*, & *in* pro *isne* intelligit, ut constet interpretatio Donati. Rivius *abi hinc malam crucem*. In tanta itaque varietate, quæ nec magni momenti videtur, non opus est ut quidquam statuamus.

v. 67. *Ut nequid turpe civis*] Ita Faernus & omnes editi. Sed nostri Mss. habent *Ut nequid civis turpe*; & tum *An* initio hujus versus est applicandum, ut fit in plurimis Codd. Sed ita pes tertius unica dictione terminabitur, quod & vitiosum esse & rarissime fieri monuit Faernus in libello *De versibus Comicis*, & ante eum A. Gellius, lib. 18. cap. 15.

v. 76. *Ad ducendum etas*] Ita Faernus & omnes Mss. nostri. Muretus autem mavult, *ducendi etas*.

Sc. III. v. 6. Mss. CCC. pro *Eo* habet *Pergo*.

v. 21. --- *Id sequar*] Ita Faern. è Cod. Bemb. sed in CCC. legitur *exsequar* sine pronomine *id*. utrovis modo stat Senarius. Cæteri fere Mss. habent *id exsequar*. Sed tum ut constet metrum, pronomen *Is* non initio hujus, sed fini antecedentis versus est annexendum.

ACT. III. Sc. I.

Versus in hâc scenâ juxta Faernum & vet. Codd. ordinamus, quos Muretus & alii, inverso subinde verborum ordine, mutaverant.

v. 12. *Tum Phormio itidem hac re, ut in aliis*] Ita CCC. P. D. Sh. R. La. & Pal. G. Fabricii, quam & ipse lectionem probat. plerique autem editi *in hac re ut in aliis*, quod vix admittit carmen. at in Bemb. deest præpositio ante *aliis*, sed legitur ante *hac*. In versu autem sequente, pro *senem* (quod in eodem Bemb.

Bemb. est & à Faerno admodum probatur) nostri Codd. habent *patrem*, quod forte glossema olim erat.

Sc. II. v. 6. *Hei, metuo lenonem, nequid suo suat capiti*] Hæc quidem lectio apud Faernum & in omnibus Mss. habetur, nisi quod multi pro *nequid* habent *ne aliquid*, quod eodem redit. At quid sibi velit *suo suat capiti*, apud interpretes non satis constat. Muretus in quodam suo Cod. ita se invenisse testatur, *nequid suat suo capiti*; & ita interpretatur, *nequid machinetur*, vel *nequid mali struat, quæ res ipsi vortat male*. sic *suo capiti* est imprecatio elliptica, quemadmodum illa apud Ciceronem, Ad Attic. l. 8. ep. 5. *Multa, inquam, mala eum dixisse: suo capiti, ut aiunt*. Ad eum fortè modum explicat Donatus, sed paulo obscuriùs. De hoc tamen usu vocis *suat* amplius deliberandum esse censeo. Vix enim alibi certum exemplum invenias, nisi quod *Sutela* bis apud Plautum occurrunt pro *astutiis & dolis*. Capt. III. V. 34. Casin. I. I. 7. ut & apud Festum. sed vir doctissimus Tho. Gale S. T. P. Eboracensis Decanus semel atque iterum me monuit pro *suat* legendum sibi videri *suat* hoc modo,

Hei metuo, leno ne mali quid.----(suo suat capiti.) vel

Hei, metuo lenonem, ne aliquid----(suo suat capiti.) at priorem legendi modum aliquantulum impedit carminis ratio: de posteriore etiam restat scrupulus propter id quod sequitur à Gera prolatum, *idem ego metuo*; quod nescio an ita bene conveniat cum apopsi præcedente *metuo lenonem nequid*---- id si concedatur, de reliqua parte facile concessero. Sunt tamen, qui retentâ lectione vulgatâ, Terentium credunt per *suo suat capiti* expressisse græcam vocem *Φραξιζῆ*: sed an hæc conjectura vera sit, nobis dignoscere non licet, quibus hæc Apollodori fabula (unde suam descripsit Terentius) prorsus periit. In tanta igitur varietate id quisque sequatur quod maxime verisimile sibi videbitur.

360 VARIAE LECTIONES

v. 16. *Hei, veris vincor*] Ita maxima pars nostrorum Mss. ut & Faernus. Sed Goveanus pro *veris* habet *verbis*, ut & Sh. & La.

v. 22. *Quomodo à me amittam, neque uti ret.*] Ita Faernus è Bemb. & Viët. Sed plerique alii post *amittam* addunt *invenio*, quod qui retinent, cæterarum vocum ordinem mutare coguntur, ut constet versus. Et prò *Quomodo* nonnulli habent *Quo pacto*.

Sc. III. v. 16. *Tum igitur dum licet*] Ita Bemb. Viët. N. & ita constat versus: cæteri autem plerique habent *Dum igitur licet*.

v. 30. *Abi vero, dic præsto ut sis domi*] Hæc verba in omnibus editis reperiuntur, & in nostris Mss. ubi tamen vox *vero* deest, quam Muretus retinet. Sed Faernus hæc omnia subdititia censet, quia in Cod. Bemb. non reperiuntur.

ACT. IV. Sc. I.

v. 23. *Extrario*] Ita omnes nostri Codd. ut & Faernus: sed Muretus mavult *extraneo*.

v. 23. *Neque defetiscar usque adeo experivier*] Ita hunc locum legit Jo. Rivius è Prisciano. Liber Bemb. minus ad metrum aptè, sic, *Neque adeo defetiscar unquam experivier*. Nostri autem Codd. sic, *Neque defetiscar unquam ego experivier*.

Sc. II. v. 3. *Argentumopus esse*] Ita Faern. è Bemb. Sed plerique nostri Mss. habent *Argento opus esse*.

Sc. III. v. 4. *O noster Chremes*] Ita omnes nostri Mss. & plerique editi. Sed Bemb. habet *O salve, noster Chreme*; quam lectionem admittit Faernus, qui etiam metri expediendi rationem docet.

v. 28. *Eho, quid vis dari*] Ita Faernus è Cod. Bemb. & ratione metri. Sed plerique alii Mss. habent *Eho, dic quid velis Dari*; & verbum *Dari* in sequentem versum rejicitur in D. Sh. &c. qui ut sic constet, pronomen *tibi*, in unam syllabam in scansione contrahendum erit.

v. 76. *Id sumam*] Ita omnes nostri Mss. & Donatus. Sed Cod. Bemb. *Inde sumam*. & sic prima in *Inde* ad præcedentis versus finem pertinebit.

Sc. IV. v. 8. *Huic mandes, quod quidem recte curatum velis*] Hunc versum sic habent Mss. D. CCC. P. Sh. N. 1. R. E72. K63. ut & Faernus & alii; & optime constat metrum, si *quidem* in unam syllabam contrahatur, ut sæpe fit: sed Mss. R. & E 72. hæc etiam verba adjecta habent, *qui te ad scopulum è tranquillo afferat*: quæ & in quodam suo Cod. invenit Goveanus, indigno tamen (ut ipse fateretur) qui fidem per se faciat. Nos itaque, cum Faerno & Rivio, omittenda censemus, quoniam nec inveniuntur in Bemb. Bas. Vict. nec apud Donatum, nec in optimis nostris Mss. D. CCC. Sh. N. 1. &c. Nonnulli editi hæc verba admittunt, & superiora delent. Goveanus utraque admisit, sed mutato aliquantulum verborum ordine.

v. 28. *Ante brumam aliquid novi*] Sic se habent plerique editi. Sed & nostri Mss. & antiquissimi etiam Faerni, pro *aliquid* habent *autem*: quæ si vera sit lectio, mirum est ejus non mentionem fecisse Donatum, cum inusitatio sit constructio; *novi negotii incipere*.

Sc. V. v. 10. *Nos nostro officio nihil egressos esse*] Verbum *esse* deest in multis Mss. Sed sic non constat metrum nisi legas *nos vero*, ut est in N. 1. at Faernus pro *nihil egressos* habet *non digressos esse*, è Codd. Bemb. & Vict.

v. 12. *Non sat tuum officium*] Ita D. Sh. N. 1. R. & metri ratio. alii *tuum te officium*. Bemb. *Non satis est tuum te off.* Sed ita versus erit impeditus. at in Ms. CCC. totus hic versus deest, ut & ista verba, *magni, Demipho*.

Sc. VI. Plurimi libri impressi initium Actus Quinti hic statuunt. Sed Donatus recte hanc Scenam ad Actum Quartum refert in Argumento hujus Fabulæ, ut & Cl. Dacieria. Versus in primâ hujus scenæ parte

aliter ordinavit Muretus. Nos autem Faerno & libris scriptis adhærescimus.

V. 28. *Quid illam alteram?*] Ita Bemb. & Dun. probante etiam Faerno. Sed Mss. CCC. N. 2. Sh. *Quid illa altera?*

ACT. V. Sc. I.

v. 3. *Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt*] Sic manifestè legit Donatus, ut ex ejus interpretatione liquet: & ita etiam est in contextu Cod. Dun. sed *casam* supraposito *u* mutatur in *causam*, quemadmodum etiam legitur in CCC. P. Sh. R. N. 2. & etiam in ed. Faerni.

Sc. II. v. 8. *Tamen duo talenta. D. hui!*] Ita se habent D. P. CCC. Sh. R. N. 2. sed editi plerique habent *talenta bina*, locutionis autem varietas, quæ in Mss. est, non incommoda videtur.

v. 23. *D. Si tu nil narras? C. perdis*] Ita Faernus è Codd. Bemb. & Viët. sed plerique nostri sic, *Si tu nihil narres? C. Pergis*.

Sc. IV. v. 8. *Te suas rogavit rursus ut ageres*] Hanc lectionem è Cod. Bemb. merito amplectitur Faernus, ut *suas* ad *partes* referatur. Donatus tamen & plurimi Mss. habent *suam*, & sic ad *causam* referunt.

Sc. V. v. 10. *G. Vapula. A. id quidem tibi jam fiet, nisi resistis, verbero*] Plerique libri nostri pro *Vapula* habent *Vapulabis*: sed Bemb. & Var. habent *vapula*, ut & metri ratio postulat; & ita legisse Festum constat, in voce *vapula*. Goveanus autem, (qui *vapulabis* retinet) ut metrum absolveret, è quodam Ms. Veneto (quem tamen nullius esse pretii fatetur) hæc verba sic descripsit,

Vapulabis. curialis vernula est qui me vocat. & sequentia etiam verba paulo aliter disposuit. Hæc etiam verba tanquam genuina admittit Muretus. Sed &
in

in omnibus nostris Mss. desunt, & in omnibus Bodd. nec à Donato agnoscuntur nec à Faerno: neque ad sensum necessaria sunt. Eadem Jos. Scaliger in Notis ad Festum in voce *Vapula* non videtur agnoscere, quanquam in voce *curialis* admittere videatur. Sed præterea locus hic è Plauto desumptus videtur, Afin. Act. II. Sc. IV. v. 72. quod facit ut supposititia prorsus ista verba credam.

v. 13. *Qui vivont, homo hominum ornatissime*] Ita Faernus è Cod. Bemb. & metri ratione. cæteri autem fere omnes Mss. sic, *Qui vivant, hominum, homo honoratissime.*

v. 40. *Ait uterque tibi potestatem ejus habende se dare*] In plerisque Mss. deest pronomen *se*: & in R. Bemb. & nonnullis aliis Faerni *dari* legitur pro *dare*. Sed cum ita non constet versus, vulgatam lectionem retinendam censuimus.

v. 43. *Bene, ita me Dii ament, factum: Gaudeo*] Sunt qui hîc novam constituunt Scenam. Sed Jo. Rivius verbum *Gaudeo* sequentibus adjungit: G. Fabricius antecedentibus, & sequentia verba per admirationem infert.

v. 51. *In angiportum hunc proximum*] Ita Mss. CCC. ut & Priscianus hunc locum citans, quem sequuntur Rivius & Muretus. Alii è Mss. *angiportum hoc*, genere neutro, ut Adelph. IV. II. 39.

Sc. VI. v. 30. *Quodne ego descripsi*] Ita multi Mss. Faerni, in Bemb. autem *discripsi*. in plerisque edd. & nostris Mss. *perscripsi*, quod tamen Donati interpretatio non admittit.

v. 33. *Dos hîc maneat, Demipho*] Multi Mss. habent *dos hîc omnis maneat, Demipho*. sed ita non constat metrum, neque vox *omnis* habetur in N. x. aut K. 63. neque apud Faernum.

v. 50. *Et eam clam educit*] Ita plerique editi; & certe *educit* est vox plerumque Terentiana. Sed Mss. hîc habent *educat*.

364 VARIAE LECTIONES

v. 72. *At vereor ut placari possit*] Cod. N. 9. *A* vero, ut placari possit; & sic locutio est elliptica.

v. 96. *Vel oculum excludere*] Ita se habent omnes Mss. præter Bemb. ubi legitur *exspectare*. Priscianus etiam, & ex eo J. Rivius & Faernus probant *excludere*, & eodem etiam modo locutus est Plautus. In fine autem versus, plurimi Mss. habent *est ubi vos nesciscar locus*. G. Fabricius tamen & Faernus è Bemb. legunt *est ubi vos nesciscar probe*.

Sc. VII. v. 26. *Sed em quin sit ignoscenda*] Hæc lectio elliptica est è Cod. Bemb. & à Faerno meritis probatur. Sed alii Codd. plerique habent *ea quæ sit ign.* E. 11. *eam quæ sit ign.*

v. 8. *Satin' tibi est?*] Ita Faernus è Bemb. nostri plerique *satis tibi est*. Utrovis modo impeditum est metrum, quod alii aliter expediunt. Sed contra auctoritatem Codicum mutare nolumus.

v. 65. *N. Fiat: sed ubi est Phœdria*] Hæc verba Donatus Naufistræ tribuit: sed Codd. Sh. N. 2. ut & Faernus, Chremeti.

Varia Lectiones in Hecyram.

PROLOG. Hi duo Prologi à se invicem non distinguuntur in D. P. Sh. Sed distinguuntur in CCC. N. 2. Vat. Bas. Viç. & aliis Faerni:

v. 27. *Comitum conventus, strepitus*] Donatus pro *strepitus* habet *studium*: sed Mss. omnes, ut & Faernus & G. Fabricius, habent *strepitus*, quæ & genuina videtur lectio.

ACT.

ACT. I. Sc. I.

v. 7. *Ne cuiusquam misereat*] Nostri Mss. habent *te misereat*; quod & versus admittit, si *cuiusquam* disyllabum fiat. Rivius autem ex auctoritate vet. libb. delet *te*, quod hîc subaudiri tantum ait Donatus. Faernus è Bemb. legit *Ne cuiusquam misereas*.

Sc. II. v. 64. *Plus potus sese illa abst.*] Ita Rivius, & Faernus è Bemb. G. autem Fabric. *Plus potus se illac*. Sed plerique Mss. malè, *Plus potis se illà*. Alii, *plus potuisse illa*.

v. 94. *Paulatim elapsus est Bacchidi, atque huc transfudit*] Ita Faernus è Bembino, nisi quod omittit verbum *est*; quod tamen in plerisque nostris habetur. Sed alii Codd. habent *elapsus est Bacchide, atque huic transfudit*.

v. 109. *Se à matre accersi*] Ita omnes Mss. præter Bemb. qui habet *Se ad matrem*.

ACT. II. Sc. I.

v. 13. *Et familiam omnem dedecoras*] Ita Faernus è Cod. Bemb. & certe vox *omnem* quandam Emphasin habere videtur, nec versus respuit, modò primam corripiat; at in cæteris plerisque Mss. deest.

v. 21. *Proinde ego ero fama foris*] Goveanus, ut & Fr. Fabricius hanc vocem *fama* tollendam censent; sed & versus admittit si Iambicus fiat, & eam habent omnes Mss. & Faernus; nec sensui obest.

Sc. II. v. 4. --- *Hinc jam scibo quid fiet*] Hæc lectio codicis est Bemb. & carmini optime convenit. Nostri fere omnes Mss. *jam scibo ex hoc, quid fiet*. Donatus utriusque lectionis meminit.

366 VARIÆ LECTIONES

v. 10. *Si perpetuam vis esse affinitatem hanc*] Ita plerique editi, etiam Faerni; sed Mss. D. Sh. La. N. α. o. Bod. *Si perpetuam hanc vis esse affinitatem*. Utrovis modo constat metrum.

Sc. III. v. 1. *Edepol nē nos sumus inique æque omnes, &c.*] Hanc lectionem è Cod. Bemb. statuit Faernus: cæteri fere omnes Mss. addunt vocem *mulieres*; hoc modo, *Edepol nē nos sumus mulieres*; & vox *inique* in multis deest, quam Donatus tamen retinet, & Rivius & Cod. N. α. Sed Murerus tollit *inique*, & admittit *mulieres*. Heinſianæ editiones, contra metrum, utramque vocem omiserunt.

ACT. III. Sc. I.

v. 17. *Vix me illinc abstraxi*] Faernus è Bemb. pro *illinc* legit *illi*, ut versus sit Iambicus tetram. Sed omnes alii codices habent *illinc*; cui melius etiam respondet *huc*, quod sequitur; sed ita versus est Trochaicus hypercata.

v. 26. *At quidem hercle parvum*] Hanc lectionem probat Faernus propter ea quæ sequuntur. Sed Mss. fere omnes habent *Haud quidem*, quod cum ratione sequenti pugnare videtur.

Sc. II. v. 14. *Philomenæ dolores*] Hanc lectionem è Donato & Ruffino probat Jo. Rivius, ut & Faernus etiam: quæ & numerosior videtur. Sed omnes fere Mss. habent *Philamenam dolores*; utra autem verior sit lectio, difficile judicatu G. Fabricio videtur.

Sc. III. v. 8. *Id quod derepente aspexerant*] Ita G. Fabricius è Cod. Pal. & ratione metri. Ed. Faerni pro *derepente* habet *me repente*, sed *me* recte subaudiri potest è versu præcedente. Mss. autem plerique *me derepente* contra metri rationem.

v. 44. *Etsi amor me graviter consuetudoque ejus tenet*] Pronomen *ejus* in D. CCC. La. N. α. G. deest; Sed
sic

fic versus non bene constat. Faernus autem ex auctoritate Cod. Bemb. retinet *eius*, quod est etiam in Sh. & R. Sed pronomen *me* non habet liber Bembinus, quod tamen omnes nostri habent: nec metrum obstat, si *eius* fiat monosyllabum, ut sæpe. item paulo post v. 52. ubi liber Bemb. habet *audiat*, omnes alii habent *exaudiat*; quod & magis placet, & versui non officit, si *eius* iterum sit monosyllabum.

Sc. IV. v. 24. *Ne frustra illic expectet. vola*] Plerique Mss. habent *Ne me frustra illic expectet*. Sed ita non constat metrum. Faernus igitur, admissio *me*, *illi* pro *illic* legendum censet. in Cod. Viët. *ille*. Sed Rivius ex auctoritate nonnullorum Codd. delet pronomen *me*, & ita metrum optime sanat, retento *illic*.

v. 27. *Cadaverosa facie*] Ita Faern. è Cod. Bemb. & Donato. Sed Mss. nostri omnes habent *cadaverosa facies*, & ea verba Parmenoni tribuunt: quæ lectio non admodum improbanda.

Sc. V. v. 13. *Profuit hoc loco ultimam producit more veterum, ut stetit*, Prolog. in Phorm. v. 9. *Subiit*, Horat. Sat. 9. l. 1.

Cum gravius dorso subiit onus.

v. 18. *Adveniens audiivi omnia*] Plerique Mss. habent *omnia modo*. Ms. P. *Modo adveniens audiivi omnia*. Sed vocem *modo* omittit Faernus, jubente metro.

v. 28. *Cui concedat, cujus mores tolet sua modestia*] Omnes libri scripti habent *Cui conc.* & ita olim Bemb. quanquam nunc mutetur in *Quæ conc.* ut testatur Faernus. Præterea pro *cujus*, quod in multis est impressis, & præsertim iis qui Muretum sequuntur, plerique libri scripti habent *cujusque*; quod quanquam non necessarium sit, admitti tamen potest si fiat dissyllabum.

v. 35. *Quibus iris impulsus nunc in illam*] Ita Mss. CCC. Sh. R. N. & Faern. & ita constat metrum si prima in *illam* corripiatur. Sed in D. P. N. C. & aliis pro

368 VARIÆ LECTIONES

pro *impulsus* legitur *pulsus*; quod melius metro confulit, quanquam *impulsus* melius è superiore versu repeti videtur.

v. 59. *Ut alii, si huic non sit*] Ita CCC. Sh. & plerique editi. at D. P. La. N. a. C. pro *alii* habent *aliis*; Bemb. autem pro *non sit* habet *non est*.

ACT. IV. Sc. I.

Versus in hac scena paulo subinde turbatiores, rem turbatam mirè exprimunt. Murerus sapiusculè verborum ordinem mutavit. Nos verò Faernum potiùs & libros scriptos sequimur.

v. 8. *Mihine, mi vir?*] Ita Faernus & plerique editi, ut & N. C. atque ita versus erit Trochaicus acatal. contracto verbo *ais* in unam syllabam. Sed in Mss. D. Sh. R. La. P. N. a. &c. deest pronomen *mi*. Atque ita versus est Iamb. octon. & certe eodem modo legisse videtur Donatus: sic enim ait, *Vir, ad maritalem conditionem retulit non ad sexum, ut Virgilius in Bucolicis, Vir grægis ipse caper. Quæ verba supervacanea essent, neque commodum haberent locum, si legeretur, mi vir.*

v. 15. *Quid sit quamohrem tantopere hunc omnes nos, &c.*] Ita Mss. Sh. & plerique editi: sed D. CCC. P. R. N. a. C. pro *hunc* habent *hoc*; & vocem *Partum* non huic, sed sequenti commari adjudicant. At Faernus *hunc* prorsus delet; & sic versus ex Iambico fit Trochaicus.

v. 22. *De hac re quid loget.*] Omnes nostri Mss. habent *Ex hac re*, & ita versus fit Iamb. sed G. Fabricius ex interprete magis probat *De hac re*, & sic fit Trochaicus.

v. 28. *At pol jam aderit, se quoque*] Plerique Mss. habent *jam aderit tempus*, quod cùm metro repugnet, G. Fabricius ex interpretis auctoritate sustulit.

v. 37. *Si modeste ac raro hoc fecit? Nonne ea diffim.]*
Mss. D. CCC. *hac fecit*, quod non improbandum.
Sh. N. a. C. *hac facit*, quod versus non patitur. Cæ-
teri Mss. ut & Faern. *hoc fecit*. Sed pronomen *ea*
post *nonne* in plerisque nostris Mss. deest, quod tamen
Faernus retinet, neque versus respuit.

v. 43. *Roga, velitne uxorem an non: si est]* Ita
Faern. è Bemb. & Donato. Sed ita *si* elisionem non
patitur. At alii Mss. plerique *velitne-annon uxorem*.

v. 58. *Qui post possit nosci, qui fiet]* Plerique Mss.
pro *nosci* habent *noscier*; Sh. *noscere*, quod metrum
non admittit. at Bemb. *nosci*, ubi tamen verba paulo
aliter ordinantur. Nos igitur verbum *nosci* propter
metrum amplectimur, cætera immutata relinquimus.

Sc. II. v. 4. *Merito ut caperet odium illam mei.]*
Mss. CCC. & libri recentiores Faerni *caperet illa odium*
mei. Sed D. P. Sh. Bemb. & omnes antiquiores, *caperet*
odium illa mei. At ita non constat metrum. Faernus
itaque legendum censet *cap. od. illam mei*: ut alibi,
eum satietas hominum ceperat. Et ita olim scriptum
fuit in N. a. quanquam in recentiore manu erasum
sit.

Sc. III. v. 3. *Quod sit faciendum post fortasse.*
idem hoc] Ita omnes nostri Codd. ut & Faernus. Sic
etiam constat Trochaicus si *idem* vel sit masculini
generis, vel utimam in scansione non amittat. Mu-
retus aliter verba locavit, ut verbum Plautinum *postidea*
introduceret; hoc modo, *Quod faciendum fortasse*
sit postidea, hoc, &c.

v. 9. *Quid vis facere, nisi red.* Muretus & Gove-
anus sustulerunt verbum *facere*, quod in omnibus est
Mss. & apud Faernum: neque eo deleto procedit car-
men, nisi facta mutatione.

Sc. IV. v. 6. *Quo pacto hoc aperiam]* Ita omnes
nostri Mss. & antiquissimi Faerni, qui & Donatum
ita legisse censet, quanquam J. Rivius potius probat
operiam.

y. 42. *Lache, & tu, Pamphile]* Omnes libri editi
I i habent

habent *Lache* propter metrum; sed Mss. *Laches*: quod non convenit, nisi forte ultimam corripiat more Græco, ac si esset *Λάχες*.

v. 43. *Remissan' opus sit vobis, redductan' domum.*] Ita Mss. CCC. Sh. Bemb. Bas. & Faernus è Donato & ratione meriti. at D. La. N. a. C. *Remissan' opus sit vobis, an reductan' domum.* Sed particulam *an* neque ratio postulat, neque metrum admittit, nisi cum Rivio legas *Remissam opus sit vobis an red.* Sed & sic pes tertius integra dictione constat, quod raro fieri solet.

v. 48. *Quem ipse neglexit pater*] Ita D. CCC. Sh. N. a. C. Bemb. Var. Bas. & sic verba sunt Pamphili secum murmurantis. Rivius autem legit *ipsa neglexis, pater*; ac si de matre aperte dictum esset.

v. 82. *Non tollet meo*] Ita Bemb. & sic de patre solo loquitur, ut supra, *Tot me nunc rebus miserum concludit pater*; sed nostri omnes Mss. habent *tollent*.

Sc. V. Hanc scenam multi libri editi Actus Quinti primam faciunt. Sed Donati distributionem potius sequimur, quem & hâc secuta est Daceria, quæ tamen initium Actus Quarti paulo aliter ac Donatus statuit.

v. 9. *Ne nomen mihi questus obstet*] Ita se habent omnes nostri Codd. at Cod. Bemb. pro *questus* habet antiquum *questi*: quod ut metro conveniat, Faernus pro *obstet* legendum censet *obstet*, nullo tamen Ms. consentiente.

v. 27. *B. quid, cedo?*] Ita plerique Edd. ut versus sit Trochaicus. At Mss. *quid vis, cedo?* & sic fit Iambicus tetram.

v. 39. *Aliter si facis-----reprimum*] Plerique Mss. nostri sic, *Aliter si facias, sed repr.* in Bemb. autem deest *sed*, & sic constat Trochaicus sive legatur *facis*, ut edd. Mureti, sive *facias*, ut plerique Mss.

v. 41. *Periculum facias*] Multi impressi addunt *B. faciam sedulo*. Sed hoc Bacchidis responsum neque in Nostriis Codd. habetur, neque in Bemb. aut aliis Faerni.

Faerni. & sic versus fit pars sequentis in proximâ scenâ, quemadmodum Faernus disposuit.

Sc. VI. v. 13. *Crimini tua se uxor cred.*] Multi Codd. habent *falso cred.* Sed vocem *falso* glossema esse putat G. Fabricius. neque eam habet Faernus, neque sane Donatus, qui dicit *crimem* hic esse *falsam suspicionem*; ex quo liquet ipsum non agnovisse vocem *falso*, quæ neque metro convenit.

v. 25. *At easdem amicas fore, &c.*] Hic versus totus deest in CCC. P. & etiam in Bemb. in cæteris autem nostris simul cum sequente Lacheti tribuitur. G. autem Fabricius & Faernus rectius Phidippo tribuunt, si modo genuinus sit.

v. 26. *Exsolvet*] Mf. N. a. *exvelles.*

ACT. V. Sc. III.

v. 2. *Ne mo in breve hoc conjicias*] Faernus delet *hoc* auctoritate Cod. Vi& ut versus fit Trochaicus. Sed cæteri omnes Mss. retinent, estque versus Iamb. tetram. ut & sequens, nisi *certen'* legas à Bemb. & Vi&. pro *certene*, quod habent reliqui omnes. Iambicos autem passim in hac scenâ Trochaicis immistos videbis.

v. 21. *Ut unus omnium homo*] Ita Faern. à Cod. Bemb. & aliis: at nostri Codd. pro *omnium* habent *hominum*, & sic versus fit Trochaicus.

v. 27. *Omnia omnes tibi*] Primam in *omnes* hic corripit Waseus noster, ut & alibi, & sic constat Iambicus. at Faernus, ut ad Trochaicum redigat, ex conjecturâ finem versus sic legit, *quos fuit par scisere. Sciscere* quidem pro *resciscere* nonnulli Mss. habent, etiam nostri. Sed in omnibus est *par fuerat*, non *fuit par*.

v. 30. *Jurijurando meo*] In omnibus Mss. legitur *jurejurando*, ac si casus rectus esset *jurejurandum*, contra morem hodiernum.

372 VARIAE LECTIONES

v. 38.---*An Temere quidquam Parmenonem prætereat*] Hæc lectio quidem habetur in omnibus libris scriptis, præter solum Bemb. & in D. & Sh. *an* præcedenti etiam versui applicatur; metrum autem impeditum est, nisi *Parmenonem* fortè penultimam corripiat, quod nescio an *ἡρώδης* fieri possit à servo seipsum laudante. Sed in Bemb. legitur *Parmeno prætereat*, Et *an* huic versui applicatur, & hæc etiam verba Pamphilo tribuuntur.

Monendus autem es, Amice Lector, me, post finitum fere hunc laborem, à Rev. admodum Episcopo Norvicensi duo Mss. Volumina, quæ nuper ipse comparaverat, accepisse mutuo: quorum utrumque diligenter evolvi, nostrasque lectiones, ubi à vulgatis discedunt, sæpe confirmatas vidi. Horum alterum, quod & vetustius est, & è meliore etiam exemplari descriptum, hac nota signavimus, N. u. alterum autem hac, N. 6.

F I N I S.

